

З В І Т
про роботу Академії
педагогічних наук України
за 1998 рік

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗВІТ про роботу Академії педагогічних наук України за 1998 рік

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ

Академія педагогічних наук України.

Звіт про роботу Академії педагогічних наук
України за 1998 рік.— К.: Пед. думка,
1999.— 172 с.

ЗВІТ

Про роботу Академії

педагогічних наук України

за 1998 рік

© Академія пед. наук України, 1999

Київ - 1999

І. ВСТУП

1998 рік для Академії педагогічних наук України був роком осмислення і визначення основних напрямів її розвитку. Усі її структурні підрозділи взяли участь у підготовці відповідного документа, який мав окреслити принципові стратегічні орієнтири цього процесу.

У середині грудня проведено Загальні збори, на яких було прийнято «Основні напрями розвитку Академії педагогічних наук України на найближчу перспективу». У цьому документі підкреслено, що розбудова демократичної української держави передбачає посилення ролі педагогічної і психологічної наук у формуванні громадянина нового суспільства, утвердження освіти як реальної соціальної цінності та культу знань, неодмінного важеля суспільного прогресу, ключового аспекту життя людини.

Діяльність Академії педагогічних наук поширюється не лише на сферу освіти. Їй належить особливе місце і в комплексному вирішенні багатьох інших суспільних проблем, оскільки в її діяльності перетинається значна кількість економічних, соціальних, політичних і соціокультурних реалій.

Головним пріоритетом науково-дослідної роботи Академії є людина, її особистісний розвиток. Цим принципом пронизана переважна більшість досліджень, завершених в академічних інститутах і центрах у 1998 році. Ця проблема була також центральною при обговоренні на Загальних зборах питання «Освіта і вчитель у контексті українського державотворення», на яких, крім відповідної постанови, було прийнято Звернення учасників зборів до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України. У Зверненні підкреслено, що вчитель, як носій культури, національних цінностей, духовності суспільства, має бути надійно захищений державою від ринкової стихії, і за ним має бути збережено в суспільстві державне пріоритетне становище.

Постановою Загальних зборів передбачено посилення координаційної функції АПН України у визначенні тематики психолого-педагогічних досліджень у вищих закладах освіти технічного, економічного, сільськогосподарського та інших профілів.

З ініціативи Міністерства освіти, АПН України та громадських учительських об'єднань і спілок Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Про відзначення 1998 року як року української педагогіки». Вчені Академії взяли участь у заходах, присвячених ювілейним датам українських педагогів і діячів освіти — Антона Макаренка,

Костянтина Ушинського, Василя Сухомлинського, Бориса Грінченка, Григорія Вашенка, Тетяни Бугайко, Івана Стешенка.

Протягом року відбулися певні зміни в структурі Академії. Зокрема, до складу АПН України увійшла Державна академія керівних кадрів освіти (Постанова Кабінету Міністрів України №937 від 22 червня 1998 року) та її Кримська філія (м. Сімферополь).

Відповідно до пропозицій Міністерства освіти України та на виконання Національної програми «Діти України», Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на базі відповідних підрозділів Інституту психології ім. Г.С. Костюка в системі АПН України створено Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи (директор Центру Цушко І.І.).

Серед проблем, які було розглянуто на Президії, особливо слід відзначити:

- про стан опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти (Савченко О.Я., Мальований Ю.І.);
- теоретико-методологічні засади психології управління освітніми закладами (Максименко С.Д., Карамушка Л.М.);
- механізми гармонізації особистісного розвитку та методи психологічної допомоги населенню (Слюсаревський М.М., Титаренко Т.М.);
- діяльність Львівського науково-практичного центру з дослідження проблем інтеграції та диференціації у професійній освіті (Ничкало Н.Г., Камінецький Я.Г.);
- про стан досліджень з актуальних проблем фізичного виховання дітей і молоді (Сухомлинська О.В., Вільчковський Е.С.).

Освітньо-педагогічні зміни в національному масштабі відбуваються в контексті загальноцивілізаційних трансформацій, обумовлених як розповсюдженням нових освітніх технологій, так і суттєвим розширенням можливостей і потреб щодо індивідуального, особистісного розвитку людини.

З огляду на актуальність дослідження проблеми особистісного розвитку школярів Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті започаткувало проведення щорічних педагогічних читань, присвячених авторським школам. У звітному році ці читання проведено на базі авторської школи Миколи Гузика в м. Южному Одеської області, в якій відпрацьовано модель сучасного середнього закладу освіти, побудованого на засадах гуманістичної педагогіки, що ефективно реалізує особистісно орієнтовану систему навчання, виховання і розвитку школярів. Подібні педагогічні читання на базі інших авторських шкіл України планується проводити щорічно.

Значно активніше, ніж у минулі роки, проходив конкурс на кращі наукові праці АПН України, опубліковані в 1998 році. Для участі в конкурсі було подано близько 30 друкованих праць. Переможцями конкурсу визнано академіка Роменця В.А. (помертньо) та Маноху І.П.

за навчальний посібник «Історія психології XX століття» (I премія); академіка Гончаренка С.У. — за комплект підручників з фізики для 9-11 класів (II премія); Сікорського П.І. — за монографію «Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання» (III премія).

Протягом 1998 року науковими співробітниками та членами Академії опубліковано 40 монографій, 120 підручників і навчальних посібників, 64 методичні посібники, 40 навчальних програм і концепцій, близько 700 статей, видано 20 збірників наукових праць.

АПН України виступила співзасновником ще кількох нових науково-методичних часописів — «Українська література в загальноосвітній школі», «Українська мова і література в школі», «Рідні джерела» (науково-методичний часопис для вчителів української діаспори), «Комп'ютер у школі та сім'ї».

Відроджується співробітництво наукових підрозділів Академії зі спорідненими структурами Російської академії освіти, зокрема, узгоджено тематику 8 спільних проєктів, які планується спільно розробляти протягом 1999-2000 років.

Розширюються і поглиблюються зв'язки АПН України зі спорідненими педагогічними й освітніми структурами за рубежом. Протягом року підписано близько 30 угод про співробітництво між нашими науковими установами та відповідними організаціями й установами США, Німеччини, Нідерландів, Англії, Швейцарії, Болгарії, Польщі, Австрії, Китаю, Росії, Білорусі та інших країн. Українським інноваційним центром гуманітарної освіти спільно з експертами Департаменту освіти Ради Європи проведено у м. Києві для українських учених-педагогів і практиків системи освіти конференцію «Громадянська освіта учнівської молоді: методологія, зміст» та в м. Ізмаїлі — семінар «Дунай — шлях до усвідомлення Європейської культурної ідентичності».

Вагомість наукового доробку Інституту педагогіки і психології професійної освіти оцінено Американським Біографічним інститутом штату Північна Кароліна, який визнав директора цього Інституту академіка Зязюна І.А. «Людиною року — 1998».

У звіті висвітлено результати науково-дослідницької роботи за 1998 рік усіх 5 відділень АПН України — наукових інститутів і центрів, що входять до них, та членів Академії.

II. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД

У 1998 році члени Академії і вчені підвідомчих установ досліджували 209 тем за 32 науковими напрямками. До розробки цієї кількості досліджень всього було залучено 33 дійсних члени, 60 членів-кореспондентів, 792 наукові співробітники, 31 докторант і 262 аспіранти.

Згідно з тематичними планами науково-дослідних робіт у минулому році завершено розробку 60 тем. Найбільша частка завершених досліджень припадає на Відділення психології, вікової фізіології та дефектології — 18 тем і Відділення теорії та історії педагогіки — 17; 13 досліджень завершено у Відділенні педагогіки і психології вищої школи; 10 — у Відділенні педагогіки і психології професійно-технічної освіти; 2 — у Відділенні дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті.

За результатами завершених і перехідних досліджень у 1998 році членами Академії і вченими її наукових установ опубліковано понад дві тисячі праць. Порівняно з минулим звітним періодом значно зросла кількість опублікованих монографій — 39 (на 17) і методичних посібників та рекомендацій — 105 (на 42).

Ці та інші кількісні показники найвагоміших публікацій за 1998 рік по відділеннях і в цілому по Академії відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість публікацій за 1998 рік

№ п/п	Відділення	Монографії	Підручники і навчальні посібники	Навчальні програми і концепції	Методичні посібники і рекомендації	Словники і довідники	Збірники наукових праць	Статті
1.	Відділення теорії та історії педагогіки	7	17	15	26	-	1	300
2.	Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті	3	47	7	19	-	-	150
3.	Відділення психології, вікової фізіології та дефектології	16	22	12	33	7	9	252
4.	Відділення педагогіки і психології вищої школи	8	10	3	10	1	2	132
5.	Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти	5	16	3	17	-	9	205
	Всього по АПН:	39	112	40	105	8	21	1039

ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНИХ І ГАЛУЗЕВИХ ПРОГРАМ

Діяльність Академії у 1998 році, як і в попередні роки, була значною мірою зорієнтована на реалізацію Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 року», «Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки», Національної програми «Діти України» та Цільової комплексної програми «Вчитель».

Упродовж року на засіданнях Президії періодично заслуховувались питання про хід виконання названих вище програм: Національної програми «Діти України» (квітень), Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки (жовтень), Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 року» (листопад). Питання щодо ходу реалізації програми «Вчитель» було винесено для обговорення на Загальні збори Академії (грудень).

На виконання жодної з цих програм цільові кошти не виділялись. Уже стало нормою для академічних установ здійснювати науково-методичне забезпечення програм фактично за власні кошти у межах державного бюджету. Після завершення 1998 року можна констатувати таку роботу щодо виконання названих вище програм.

Державна програма «Українська діаспора на період до 2000 року»
(відповідальний — акад. Вашуленко М.С.)

У лютому минулого року відбулося засідання Міжвідомчої координаційної ради з питань співробітництва з українською діаспорою, членом якої від АПН є старший науковий співробітник Інституту педагогіки канд. пед. наук Хорошковська О.Н. Протокольним рішенням засідання зазначено, що основними напрямками реалізації державної програми впродовж 1998 року є вивчення та розв'язання першочергових освітніх проблем українців за рубежом. У цьому напрямі силами членів громадської організації — освітнього науково-методичного центру «Україна — діаспора» (керівник — канд. пед. наук Хорошковська О.Н.), у складі якого є також наукові співробітники Інституту педагогіки, було здійснено розробку та видання підручників з українського мовлення для шкіл з румунською мовою навчання «Жайворонок» і для шкіл з угорською мовою навчання «Чарівне слово». Підручники рекомендовано для використання у відповідних класах шкіл української діаспори Румунії та Угорщини.

Автором Хорошковською О.Н. підготовлено до видання рукопис українського букваря «Калинка» для шкіл з польською мовою навчання. Водночас є домовленість з головою Українського вчительського товариства Польщі паном Ярославом Гришков'яну про спільне доопрацювання рукопису й видання його у 2000 році в Польщі для навчання українських дітей у школах цієї країни.

У 1998 році зусиллями членів освітнього центру за підтримки Товариства «Україна» та Держкомміграції видано чотири числа науково-методичного часопису «Рідні джерела» накладом 1000 примірників кожний, сторінки якого вміщують науково-методичні розробки, статті та інші матеріали з проблем національного виховання і навчання учнів шкіл з української діаспори.

Співробітники Інституту педагогіки, які водночас є і членами освітнього центру «Україна — діаспора», брали участь в організації і проведенні семінарів для вчителів діаспори в Придністров'ї (квітень) та курсів підготовки й перепідготовки вчителів з української діаспори, які започатковано і діють на базі Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (червень).

Брак цільових коштів на виконання програми вкрай унеможливив створення в структурі Інституту педагогіки лабораторії з проблем освіти в українській діаспорі, оскільки її створення обмежується не лише певною кількістю наукових співробітників з чітко визначеним бюджетом на їх заробітну плату. У фінансуванні подібного наукового підрозділу мають передбачатись кошти, насамперед, на численні зарубіжні відрядження для проведення наукових досліджень, вивчення ситуації на місцях, надання науково-методичної допомоги освітянам тощо.

З метою забезпечення більш повної реалізації програми в умовах постійного фінансового дефіциту, Президією від 25 листопада 1998 року, де слухалось питання про хід її виконання, було прийнято ухвалу, в якій йдеться, зокрема, про необхідність звернутися до Державного комітету у справах національностей та міграції з обґрунтованим клопотанням щодо цільового фінансування з їхнього боку пунктів програми, виконання яких значиться за АПН; міжнародну громадську організацію освітнього науково-методичного центру «Україна — діаспора» включити в систему Академії педагогічних наук України, забезпечивши необхідні організаційні умови його функціонування; видавництву «Педагогічна думка» включити до плану видання науково-методичний часопис «Рідні джерела».

Національна програма «Діти України» (відповідальний — акад. Максименко С.Д.)

Виконання програми розраховано до 2000 року. У квітні минулого року за підсумками попереднього 1997 року узагальнюючі матеріали щодо реалізації програми обсягом 0,5 друк. арк. було подано до Кабінету Міністрів України до щорічної державної доповіді про становище дітей в Україні.

До виконання програми «Діти України» у 1998 році слід віднести насамперед таку роботу, здійснену в наукових установах Академії.

Ученими Інституту психології ім. Г.С. Костюка в розділі «Поліпшення здоров'я дітей, зниження дитячої захворюваності» проведено експериментальне дослідження функціонального стану, фізичного

розвитку та стану здоров'я учнів різних типів шкіл. Дослідженням охоплено понад дві тисячі учнів з чотирнадцяти навчальних закладів міст Києва і Кривого Рогу. Розроблено науково обгрунтовані гігієнічні рекомендації щодо режимів навчання, фізичного та трудового навантаження з метою поліпшення здоров'я дітей, підвищення ефективності їх учбової діяльності.

До розділу «Поліпшення умов розвитку, виховання і освіти дітей» в Інституті психології розроблено рекомендації щодо запобігання і коригування дегуманізуючих впливів на особистість, що розвивається, взаємодіючи з інформаційним простором. Підготовлено рукопис монографії «Вплив інформаційного простору на духовний світ молоді».

У межах діалогу-культурологічного підходу продовжено розробку та експериментальну апробацію психолого-педагогічної концепції «Школа діалогу культур» (наук. керівник — докт. психол. наук Балл Г.О.) як інноваційної моделі шкільної освіти. Формується пакет навчально-методичних матеріалів для забезпечення навчального процесу в «Школі діалогу культур».

З метою вдосконалення роботи щодо надання психологічної допомоги дітям та батькам, забезпечення науково-методичного керівництва діяльністю практичних психологів і соціальних педагогів з 1998 року при Інституті психології почав діяти Український науково-методичний центр практичної психології (директор — канд. філософ. наук Цушко І.І.).

Тривало дослідження проблем пошуку та навчання обдарованих дітей та молоді (наук. керівник — акад. Моляко В.О.), у межах якого розроблено та апробовано варіанти методичних комплектів діагностики креативних можливостей особистості з різними типами обдарованості, створено програму лонгітюдного спостереження за обдарованими з високим потенціалом креативності.

Для педагогів київських шкіл у Будинку вчителя проведено низку семінарів та круглих столів з питань розвитку творчих здібностей. У кінці квітня 1998 року Інститутом психології спільно з Українським центром творчості дітей та юнацтва проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога», матеріали якої опубліковано.

Організаційно і змістово забезпечено у 1998 році шоквартальний вихід журналу «Обдарована дитина», який став своєрідним пропагандистським центром щодо висвітлення проблем діагностики та розвитку обдарованої особистості. Для шкільних психологів авторами Семеновою Р.О. і Терешковою А.Д. підготовлено й видано методичні рекомендації «Тренінг з творчої психотехніки в роботі з обдарованими учнями».

Науковим колективом, який очолює докт. психол. наук Боришевський М.Й., розроблено концепцію громадянського виховання дітей на різних вікових етапах їх особистісного становлення. Опрацьовано

критерії оцінки й розвитку національної свідомості і самосвідомості дітей різного віку та її роль у громадянському становленні особистості.

Продовжувалася робота із створення нового покоління підручників та видання їх у комплектах з навчально-методичними посібниками, дидактичними матеріалами в Інституті педагогіки. Упродовж 1998 року видано і перевидано 38 шкільних підручників, серед яких навчально-методичні комплекти з української мови, математики, географії, дисциплін початкової школи (інтегровані курси з навчання грамоти, художньої праці, ознайомлення з навколишнім) та ін.

За результатами дослідження проблеми навчального навантаження учнів школи першого ступеня (наук.керівник — докт. пед. наук Бібік Н.М.) підготовлено й видано: програми і календарні плани для початкової освіти; рекомендації щодо єдиних вимог до культури усного та писемного мовлення; колективну монографію «Вимоги до змісту і якості початкового навчання».

Ученими Інституту педагогіки розробляються нові підходи до відбору та оцінювання педагогічних інновацій у сучасній загальноосвітній школі і створюється банк інноваційних технологій (наук.керівник — канд. пед. наук Даниленко Л.І.); проводиться комплексний експеримент діагностики рівня інтелектуального розвитку учнів початкових класів (наук.керівник — канд. пед. наук Волощук І.С.); досліджуються принципово нові технології інтеграції природничо-наукової освіти в початковій і основній школах (наук.керівник — член-кор. Ільченко В.Р.). Триває розробка системи діагностики якості загальноосвітньої підготовки учнів на різних ступенях навчання. Вийшли з друку дидактичні й тестові завдання з геометрії, фізики, природознавства, трудового навчання тощо.

До розділу «Поліпшення умов виховання дітей в сім'ї» науковими співробітниками Інституту проблем виховання кандидатами педагогічних наук Хромовою О.Л. та Кравченко Т.В. підготовлено й видано такі науково-методичні розробки: «Виховуємо батьків» і «Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах».

З метою забезпечення рівня життя і благополуччя дітей, які перебувають в особливо складних і надзвичайних умовах, зусиллями співробітників Інституту проблем виховання на базі школи-інтернату №15 м. Києва створено соціально-реабілітаційний центр для дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків. Розроблено критерії комплектування різновікових груп дітей у закладах інтернатного типу. Розроблено навчальний план-програму для вузів і курсової перепідготовки працівників дитячих притулків. Підготовлено й видано методичні рекомендації «Основні шляхи формування соціальної відповідальності вихованців шкіл-інтернатів для дітей-сиріт» (колектив авторів: Кобзар Б.С., Постовойтов Є.П., Дробот Л.С.).

В Інституті соціальної та політичної психології триває дослідження впливу відеопродукції іноземного виробництва і торгової реклами

на психіку дітей та розвиток сім'ї. Здійснено низку прикладних досліджень інформаційного простору України, з'ясовано основні змістові та динамічні характеристики цього явища, побудовано відповідні картографи інформаційного простору, які ілюструють його протяжність і насиченість. Розроблено також проєкт концепції моніторингу фізичного, психічного та духовного розвитку дітей в умовах постчорнобильської України.

Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки (відповідальний — акад. Сухомлинська О.В.)

Упродовж третього року реалізації в АПН програми боротьби зі злочинністю, як і в попередні роки, основними виконавцями були колективи співробітників Науково-методичного центру превентивного виховання, лабораторії соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології ім. Г.С. Костюка та окремі вчені з інших академічних установ.

Координацію досліджень з проблематики, спрямованої на виконання зазначеної програми, покладено на Оржховську В.М. — директора Науково-методичного центру превентивного виховання.

У 1998 році колектив Центру завершив п'ятирічне дослідження з теми: «Педагогічні умови гуманізації процесу виховання учнів з відхиленнями у поведінці» (наук.керівник — докт. пед. наук Оржховська В.М.). За результатами дослідження розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні технології побудови нових стратегій превентивного виховання з урахуванням наявних у суспільстві ресурсів і можливостей та із залученням міжнародних програм і фондів. Результати дослідження покладено в основу розробленої в Центрі концепції превентивного виховання дітей і молоді в Україні, у зміст якої закладено формування нової філософії державної соціальної політики в сфері протидії негативним явищам та створення нормативної бази на підтримку і захист дітей і молоді. Документ було розглянуто і схвалено на засіданні Президії АПН 25 лютого 1998 року (протокол №1-7/2-21) і оприлюднено в газеті «Освіта України» за 21 жовтня минулого року.

У лабораторії соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології тривало дослідження психічного розвитку соціально адаптованих та дезадаптованих дітей різного віку (наук.керівник — канд. психол. наук Максимова Н.Ю.). Основні результати: розроблено й експериментально підтверджено типологію соціально дезадаптованої поведінки; визначено критерії зазначеної класифікації, основні діагностичні ознаки та причини виникнення того чи іншого типу соціальної дезадаптації. Встановлено, що не завжди соціально дезадаптована поведінка пов'язана з відхиленнями в розвитку особистості дитини. Доведено, що визначення типу соціальної дезадаптації обов'язково передуює психокорекційній роботі з соціально дезадаптованими неповнолітніми.

Певний науковий доробок у реалізації Програми боротьби зі злочинністю є в Інституті педагогіки і психології професійної освіти. Це, насамперед, результати досліджень: формування правосвідомості учнівської молоді в закладах професійно-технічної освіти (виконавець — канд. юрид. наук Ткачова Н.О.); підготовка вчителів до роботи з батьками щодо профілактики шкідливих звичок учнів (виконавець — канд. психол. наук Дранішева Е.І.); взаємодія закладів профтехосвіти із соціальними службами для молоді (виконавець — канд. пед. наук Зайцева З.Г.).

Упродовж звітного року вченими Академії організовано й проведено низку науково-практичних конференцій, нарад, семінарів, «круглих столів» з актуальних питань превентивного виховання, профілактики протиправної поведінки неповнолітніх, боротьби з незаконним обігом наркотиків, профілактики СНІДу тощо. З цієї проблематики підготовлено й видано у 1998 році Максимовою Н.Ю. три монографії: «Психологічна профілактика вживання підлітками алкоголю та наркотиків», «Узалежнення від алкоголю як фактор насильства в родині» і «Попередження насильства в родині»; підручник з валеології для 9 класів «Життя та здоров'я» і навчальний посібник для вчителів «Життя та здоров'я» (у співавторстві). Оpubліковано ряд статей, з-поміж яких: Оржеховською В.М. «Проблеми алкоголізму та наркоманії серед неповнолітніх» (ж. «Практична психологія і соціальна робота») і «Діти вулиці потребують захисту» (ж. «Початкова школа»); Маценком В.Ф. «Консультативна робота з проблеми девіантної поведінки неповнолітніх» (зб. «Психологічна допомога сім'ї»); Пилипенком О.І. «Профілактика наркотизації у дисфункціональній сім'ї» (розділ посібника «Родинна педагогіка»), «Профілактика наркотизму та поширення ВІЛ/СНІДу» (зб. «Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей: з досвіду роботи»); Дранішевою Е.І. «Підготовка вчителів до роботи з підлітками з сімей групи ризику» (зб. «Життєві кризи особистості»).

Розроблено й апробовано на контингенті студентів-юристів навчальну програму курсу «юридична психологія», куди ввійшов розділ підготовки до виховної роботи з профілактики правопорушень серед неповнолітніх (виконавець — канд. психол. наук Дранішева Е.І.).

Окрім зазначеного, у звітному році вчені Академії спільно з фахівцями Міністерства охорони здоров'я та Міністерства у справах науки і технологій розробляли проєкт національної програми профілактики захворювання на СНІД та наркоманію в Україні на 1998-2000 роки, були залучені також до підготовки законопроекту щодо боротьби з корупцією.

На спеціалізованій вченій раді Інституту психології ім. Г.С. Костюка Максимовою Н.Ю. була захищена докторська дисертація «Психологічні фактори узалежнення неповнолітніх від алкоголю і наркотиків та засоби його попередження».

Цільова комплексна програма «Вчитель» (відповідальні — акад. Зязюн І.А. і чл.-кор. Євтух М.Б.)

Звітний 1998 рік був першим у виконанні галузевої програми «Вчитель», прийнятої спільним рішенням колегії Міносвіти та Президії АПН у жовтні 1997 року. За цей час ученими Академії, переважно науковими співробітниками лабораторії педагогічної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти та членами Відділення педагогіки і психології вищої школи, спільно з фахівцями Міністерства освіти розроблено проект концепції педагогічної освіти. Зміст документа вміщує концептуальні положення щодо навчання й виховання учнівської молоді, освіти національних меншин, оновлення змісту загальної та професійної підготовки, професійної орієнтації учнівської молоді тощо.

Зусилля науковців Академії в реалізації програми «Вчитель» були спрямовані, насамперед, на науково-методичне її забезпечення. Підтвердження того — видані протягом 1997–1998 років 22 монографії, понад 130 підручників і навчальних посібників для навчальних закладів різних типів, 60 методичних посібників і рекомендацій, близько 2000 статей. З проблем реформування освіти і підготовки педагогічних кадрів проведено низку міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій і семінарів.

У кінці 1998 року був прийнятий Верховною Радою України і підписаний Президентом України Л.Д. Кучмою Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», одним із авторів якого є дійсний член АПН України Кремень В.Г. Суттєвим моментом є те, що Законом передбачено поширення дії статті 24 «Пенсійне забезпечення та соціальний захист наукового працівника» на науково-педагогічних працівників державних вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, а отже і на викладацькі колективи педагогічних інститутів і університетів, які забезпечують державну підготовку вчительських кадрів в Україні.

З огляду на надзвичайну важливість і складність вирішення проблем освіти в цілому і вчительства зокрема, а також проблем, пов'язаних з реалізацією цільової комплексної програми «Вчитель», Президія Академії прийняла рішення про винесення зазначених проблем для обговорення на Загальні збори, що відбулися в грудні минулого року. Доповідь «Освіта і вчитель в контексті українського державотворення» виголосив директор Інституту педагогіки і психології професійної освіти акад. Зязюн І.А.

Збори прийняли відповідну постанову, в якій, з-поміж іншого, слід виокремити завдання для Президії: створити спільно з Міністерством освіти Міжвідомчу координаційну раду з питань реалізації цільової комплексної програми «Вчитель».

Для створення і затвердження складу такої Ради в кінці року було підготовлено проект спільного наказу Міносвіти й Академії. До складу

ради від АПН увійшли: члени Президії Свченко О.Я., Зязюн І.А., Максименко С.Д., Прокопенко І.Ф.; учений секретар Відділення педагогіки і психології вищої школи Сгадова В.В., директор Інституту соціальної та політичної психології Слюсаревський М.М., завідувач лабораторією педагогічної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти Солдатенко М.М.

Крім того, на підтримку і сприяння розвитку національної освіти було прийнято «Звернення учасників Загальних зборів Академії педагогічних наук України до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України».

ВІДДІЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Наукова діяльність Відділення у 1998 році здійснювалася згідно з тематичними планами науково-дослідної роботи дійсних членів і членів-кореспондентів АПН України, Інституту проблем виховання (10 лабораторій), Інституту педагогіки (5 лабораторій) та 4 науково-методичних центрів (Українського інноваційного центру гуманітарної освіти, НМЦ превентивного виховання, Кимського науково-методичного центру управління освітою, НМЦ «Українська етнопедагогіка і народознавство»), Педагогічного музею України та плану науково-організаційної роботи бюро Відділення.

Основні результати науково-дослідної роботи

У звітному році 7 дійсних членів та 15 членів-кореспондентів виконували 23 теми наукових досліджень, серед яких 19 перехідних, а 4 завершено у цьому році.

Науковцями інститутів і науково-методичних центрів Відділення розроблялася 21 колективна і 8 індивідуальних тем досліджень, з яких у цьому році завершено 10 колективних та відповідно 3 індивідуальних. Таким чином, дійсними членами і членами-кореспондентами та науковцями Відділення у 1998 році виконувалося 52 теми наукових досліджень, з яких завершено 17 тем.

Основними напрямками досліджень є: теоретичні засади розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки в Україні; теоретичні і методичні основи та тенденції розвитку змісту, форм і методів навчання і виховання; проблеми превентивного виховання; науково-практичний порівняльний аналіз сучасних світових тенденцій формування змісту громадянської освіти; збір, систематизація, порівняльний аналіз та реферування інформації з проблем гуманітарної освіти у сучасній світовій теорії та практиці; формування духовно-моральних якостей особистості засобами народознавства та етнопедагогіки; проблеми

управління середніми закладами освіти та вивчення і впровадження інновацій.

Наукова діяльність членів Відділення та його наукових підрозділів протягом року спрямовувалася на вирішення ряду важливих науково-практичних завдань. Це в першу чергу реалізація державних програм «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Діти України», «Планування сім'ї», «Боротьба із злочинністю», «Профілактика СНІДу і наркоманії», Указу Президента України «Про затвердження заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків», «Діти вулиці» — дитячого фонду ЮНІСЕФ.

Суттєвим внеском науковців Відділення є практична участь у підготовці Закону України «Про державну підтримку позашкільної освіти» і «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні», Державної програми «Розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Державних стандартів освіти в Україні, здійснення ряду заходів щодо відзначення «Року української педагогіки», ювілейних і пам'ятних дат від дня народження видатних українських педагогів, безпосередня організація та участь у міжнародних науково-практичних симпозіумах, конференціях, семінарах з різноманітних сучасних педагогічних проблем.

Спектр проблем наукових досліджень, при значному розмаїтті напрямів, відзначався глибиною теоретичних досліджень і широтою практичного втілення їх результатів у педагогічну практику. Це в першу чергу традиційно актуальні питання теоретичного обґрунтування змісту, форм і методів виховання дітей та молоді в історико-генетичному аспекті, проблем особистісно-орієнтованого педагогічного впливу на особистість, розвитку творчого потенціалу, особистісного зростання, саморозвитку і становлення у соціокультурному середовищі.

Суттєве місце у наукових дослідженнях **першого** наукового напрямку «**Теоретичні засади розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки в Україні**» займали проблеми обґрунтування теоретичних засад розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки в Україні.

Значний внесок у розвиток і становлення методології і філософії освіти в Україні на сучасному етапі має солідна монографія «Україна: шлях до себе», одним із авторів якої є академік Кремень В.Г. Глибина і всебічність розгляду далекого і не дуже далекого минулого, нетрадиційні підходи у відновленні спотворених протягом останніх століть пластів історичної пам'яті нашого народу, ґрунтовна аргументація філософських позицій і науково обґрунтовані висновки надають актуальності цій праці для сучасної історико-педагогічної та педагогічної науки і практики.

Актуальною в аспекті зазначеної проблеми є *завершена* академіком Ярмаченком М.Д. наукова тема, за результатами якої підготовлено і видано працю «Академія педагогічних наук України (п'ятиріччя становлення та розвитку)».

За науковим керівництвом акад. Сухомлинської О.В. у минулому році розпочато нове фундаментальне дослідження з теми «Українська педагогіка в персоналіях». У результаті аналізу архівних і рукописних матеріалів та друківаних праць визначено коло персоналій, підготовлено наукові біографії педагогів, що включають в себе характеристики їх життєвого і творчого шляху, зв'язки педагогів з відповідною епохою та показують міру її впливу на педагогічні погляди.

Тривало дослідження проблем педагогічних нововведень у спадщині В.О. Сухомлинського (канд. пед. наук Антоненко М.Я.). На підставі отриманих результатів здійснено аналіз внеску видатного педагога в оновлення змісту, методів і форм шкільного навчання, розкрито сутність дидактичних нововведень у навчально-виховний процес школи. У процесі вивчення теоретико-методологічних проблем у науковій спадщині І.П. Соколянського проаналізовано загальнопедагогічну, теоретико-методологічну тематику основних наукових праць відомого вченого-педагога, досліджено розроблені ним психолого-педагогічні засоби та методи загальнорозвивального та стимулюючого впливу на учнів (канд. пед. наук Єфіменко Н.В.).

У звітному році *завершено* дослідження з проблем розвитку теорії і практики національного виховання в Україні протягом XIX-XX століть (канд. пед. наук Мацейків Т.І.), здійснено генезу та визначено основні етапи розвитку теорії і практики національного виховання, його теоретичні засади, обумовленість та взаємозв'язок з громадсько-освітнім рухом і соціально-політичним розвитком України.

Розвитку сучасної педагогічної та історико-педагогічної науки, виявленню і вивченню внеску педагогів та культурних діячів минулого присвячено науково-дослідну, методичну та музейно-фондову діяльність співробітників Педагогічного музею АПН України. Лише протягом минулого року за результатами *завершеного* наукового дослідження підготовлено матеріали:

- анотований каталог виданих у першій половині XX ст. українських підручників, букварів та граматик;
- розділи нарисів «Національна початкова школа в Україні» (кінця XIX початку XX ст.);
- розроблено нові (або оновлені) тексти лекцій, а також наукові повідомлення з проблем національного виховання.

Педагогічний музей, як об'єднуючий центр працівників освіти і науки в умовах відродження української національної культури, спрямовує свою діяльність на пошук, вивчення і збереження пам'яток української педагогічної науки та освіти, сприяє впровадженню в навчально-виховний процес здобутків педагогічних досягнень минулого і сучасного (запасники музею нині нараховують близько 31 тис. унікальних експонатів основного фонду та 4353 одиниць допоміжного, кількість яких з кожним роком все зростає).

Науково-фондова діяльність співробітників музею є основою для проведення значного обсягу експозиційно-виставочної і освітньо-пропагандистської роботи. Так, на відзначення «Року української педагогіки» співробітниками музею було проведено 18 круглих столів і 21 засідання клубів, 17 семінарів, прочитано 81 лекцію, підготовлено 3 радіо- і 6 телепередач. Численні виставки і експозиції Педагогічного музею АПН України, присвячені видатним українським педагогам та культурним діячам минулого (І. Котляревському, О. Духновичу, М. Максимовичу, Л. Українці, М. Корфу, А. Макаренку, М. Скрипнику, В. Сухомлинському та іншим), протягом року відвідало понад 11 тис. чоловік.

У 1998 році завершено наукове дослідження сучасних тенденцій формування змісту громадянського виховання у контексті гуманітарної освіти (Український інноваційний центр гуманітарної освіти, науковий керівник — канд. пед. наук Тараненко І.Г.). Здійснено аналіз проблем формування змісту громадянської освіти та виховання у сучасній світовій теорії і практиці, визначено і науково обгрунтовано концептуальні засади формування його змісту, критерії відбору термінологічного апарату, перспективи розвитку громадянської освіти та виховання в Україні. За результатами дослідження створено інформаційну базу даних Центру з проблем громадянської освіти.

Практичним втіленням результатів дослідження є підготовлена до видання колективна монографія «Громадянське виховання у контексті гуманітаризації змісту освіти».

Наукові дослідження другого напрямку «Теоретичні й методичні основи навчання і виховання дітей та молоді» охоплюють спектр наукових пошуків з проблем розвитку і становлення сучасних виховних технологій в освітньому просторі України. Серед найважливіших є аналіз соціальних проблем функціонування педагогічних систем в українській школі, розробка теоретико-методологічних підходів моральної вихованості школярів; обгрунтування сучасних вимог та оновлення базового змісту фізичного, естетичного та екологічного виховання учнів; визначення теоретичних та методологічних засад формування соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів, родинно-національного та духовного виховання дітей та молоді. Наукова обгрунтованість вихідних позицій і практична спрямованість результатів досліджень дозволила визначити педагогічні засади діяльності позашкільних закладів; розробити зміст інваріантної частини Державного базового компонента дошкільної освіти, фізичного, естетичного і екологічного виховання учнів, ряду нормативно-правових і законодавчих матеріалів (виконавці — співробітники Інституту проблем виховання та члени Відділення).

На основі розкриття психологічної структури особистісних цінностей науково обгрунтовано концептуальні засади створення виховувальних ситуацій, спрямованих на особистісний розвиток школярів. Розроблено зміст і структуру виховувальних ситуацій, систему педагогічних

впливів, психолого-педагогічні засади усвідомлення й утвердження вихованцем особистісної цінності та відповідної моральної діяльності (чл.-кор. Бех І.Д.).

Завершені у 1998 році наукові дослідження співробітників наукових підрозділів та членів Відділення відзначаються певними здобутками.

Так, науково обґрунтовано та експериментально апробовано основні видання, навчальні нормативи і засоби фізичного виховання дошкільників і учнів I–XI класів загальноосвітньої школи, завершено проєкт програми з допризовної підготовки юнаків, опрацьовано проєкт базового стандарту освіти з фізичної культури для дошкільних закладів, а також учнів загальноосвітньої школи, доопрацьовано проєкт державного стандарту освітньої галузі «Фізична культура і здоров'я». За результатами досліджень підготовлено: «Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді», «Положення про заліки з фізичного виховання» та «Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти України» (керівник — чл.-кор. Вільчковський Е.С.).

Внаслідок *завершеного* дослідження співробітниками НМЦ превентивного виховання (керівник — докт. пед. наук Оржеховська В.М.) створено «Концепцію превентивного виховання дітей та молоді в Україні», взято участь у розробці «Національної програми боротьби з наркоманією і СНІДом в Україні». Меморандумом між ЮНЕСКО і Урядом України за НМЦ превентивного виховання закріплені обов'язки здійснення превентивної політики в Україні стосовно профілактики наркоманії і СНІДу серед дітей, утвердження здорового способу життя. За результатами дослідження підготовлено до друку комплекс методичних посібників з проблем превентивного виховання дітей та молоді.

У результаті *завершеної* дослідно-експериментальної роботи розроблено модель морально-етичного виховання дошкільнят, систему виховної діяльності гімназії, методики продуктивного спілкування учителя з учнями та діагностики мотивації самоствердження підлітків, ряд програм з етичного виховання молодших школярів та морального виховання учнів у позакласній роботі. За результатами дослідження підготовлено до друку колективну монографію «Виховання моральності у школярів у позаурочний час» (керівник — канд. пед. наук Чорна К.І.).

Наслідком *завершеної* науково-дослідної роботи стало наукове обґрунтування шляхів та напрямів оновлення змісту трудового виховання та підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення в умовах становлення ринкових відносин. Розроблено конкретні психолого-педагогічні характеристики готовності учнів до професійного самовизначення та критерії і показники сформованості цієї якості (керівник — канд. пед. наук Тименко М.П.).

Обґрунтовано та експериментально апробовано шляхи загальноосвітньої підготовки учнів у процесі трудового навчання, теоретичні

засади виховання національної самосвідомості і трудової підготовки учнівської та студентської молоді у закладах освіти, розроблено стандарти з трудового навчання і виховання учнівської молоді. За результатами дослідження видана монографія «Теоретичні засади виховання національної самосвідомості» (акад. Тхоржевський Д.О.).

У контексті зазначеної проблеми науково обґрунтовано, визначено та розроблено зміст трудового навчання учнів 7 класу середньої загальноосвітньої школи. За результатами *завершеного* дослідження доопрацьовано і видано навчальний посібник з трудового навчання та навчально-методичний посібник «Курс інформатики» (акад. Малзігон В.М.).

Протягом минулого року продовжувалися дослідження з проблем економічної освіти школярів. Наслідком дослідно-експериментальної роботи стало обґрунтування доцільності впровадження у навчальні плани X-XI класів загальноосвітньої школи інтегрованих курсів «Основи економіки та підприємництва». Експериментальна апробація дидактичних матеріалів з зазначених курсів, що включали 7 найменувань (програми, завдання, робочі зошити, тести), здійснювалася у школах п'яти областей України та ряді областей Росії. За результатами дослідження підготовлено та видано монографію та два підручники (у співавторстві) для вищої школи: «Філософія» та «Соціологія» (акад. Прокопенко І.Ф.).

Внаслідок *завершеного* трирічного дослідження теми «Міжпредметний підхід до екологічного виховання школярів» (керівник — канд. пед. наук Пустовіт Н.А.) науково обґрунтовано сутність міжпредметного підходу та зміст екологічного виховання школярів як цілісної моделі. Розроблено комплекс критеріїв, на основі яких визначено базовий та поглиблений зміст екологічного виховання школярів, визначено чинники, що обумовлюють наступність та етапи вивчення глобальних екологічних проблем в основній школі. Практичною реалізацією теоретичних пошуків є розроблений зміст навчального матеріалу природничих предметів 5-8 класів, який відзначається посиленням екологічного прикладного аспекту. За результатами дослідження підготовлено до друку методичний посібник «Екологічне виховання учнів основної школи» та ряд навчальних програм.

У контексті дослідження проблем педагогічної соціології започатковано соціологічний моніторинг у навчальних закладах України з метою виявлення соціальних проблем учнів та педагогів, визначено співвідношення соціальних, групових і особистісних соціальних норм, розроблено рівні нормативності, соціально-психологічні механізми засвоєння соціальних норм як складових процесу соціалізації старшокласників. За результатами дослідження видано науково-методичний посібник «Педагогічна соціологія» (керівник — канд. пед. наук Болгаріна В.С.).

Тривало дослідження проблем соціальної освіти в Україні (керівник — чл.-кор. Коваль Л.Г.). За результатами роботи наукового колективу створено навчально-методичне (модульне) забезпечення спеціальності «Соціальна педагогіка», що складається з 35 навчальних модульних програм; розроблено освітні стандарти підготовки соціального педагога, концепцію соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей та матеріали щодо її реалізації; підготовлено проект Закону «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні».

Зроблено перші кроки в опрацюванні теоретичних засад соціальної адаптації дітей-сиріт в умовах гуманізації освітньо-виховного процесу в дитячих будинках, визначено основні показники адаптаційного процесу, зроблено добір проєктивних методик, спрямованих на вивчення соціальних емоцій у дітей, їх внутрішнього емоційного стану, рівня інтелектуального розвитку та набуття необхідних знань, умінь та навичок (керівник — канд. пед. наук Плохій З.П.).

Продовжувалась робота над науковим обґрунтуванням педагогічних основ формування духовних цінностей дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності (канд. пед. наук Мельничук М.І.). У результаті розроблено конкретні методичні рекомендації виховання дітей на основі духовних цінностей, залучення до виховного процесу художньо-естетичних народних традицій.

Нові наукові результати отримано в процесі проведених досліджень теоретичних і методичних основ художньої освіти та естетичного виховання школярів. Так, науковим колективом під керівництвом канд. пед. наук Масол Л.М. досліджено базовий зміст освіти в загальноосвітній школі з різних видів мистецтв, зокрема, музичного, образотворчого, сценарного і екранного. Розроблено та експериментально апробовано педагогічні умови естетичного виховання школярів у позаурочний час, визначено конкретний зміст, обсяг знань і вмінь з мистецтва учнів початкової школи та учнів 8-11 класів. За результатами роботи видано два методичних посібники: «Образотворче мистецтво», «Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу» і підручник «Виховання естетичної культури школярів».

Обґрунтовано та експериментально апробовано педагогічні умови формування в учнів різного віку естетичного ставлення до дійсності, розроблено Концепцію естетичної освіти і виховання молоді в умовах відродження національної культури. Основні положення та висновки *завершеного* дослідження знайшли висвітлення у монографії «Естетичний досвід вчителя: теорія і практика» (чл.-кор. Бутенко В.Г.).

Розроблено теоретико-методологічні основи естетичного виховання старшокласників засобами естетизації навчально-виховного процесу, естетичних цінностей в структурі духовної культури особистості, розвитку творчого потенціалу засобами мистецтва. Визначено критерії, структуру, зміст естетичних цінностей як складової духовної культури особистості. Результатом науково-дослідної роботи є підготовлені

до друку дві монографії: «Проблеми естетичного виховання особистості» та «Взаємодія мистецтв у вихованні духовної культури особистості» (чл.-кор. Шевченко Г.П.).

Розробка, експериментальна апробація та впровадження інноваційних методик естетичного виховання школярів здійснюється на базі Київської дитячої академії мистецтв (чл.-кор. Чембержі М.І.), що набула нині міжнародного визнання як провідний науково-дослідний центр мистецької освіти та розвитку творчості і талантів учнівської молоді.

Протягом року продовжувалися дослідження з проблем позашкільної освіти, що дозволило здійснити історико-генетичний аналіз етапів становлення та розвитку позашкільної освіти і виховання в Україні, удосконалити структуру і зміст нормативно-правових, науково-методичних та організаційних документів і матеріалів, визначити основні термінологічні категорії позашкільної освіти, обґрунтувати нові напрями і форми здійснення позашкільної освіти та умови створення нових типів позашкільних закладів (керівник — канд. пед. наук Пустовіт Г.П.). Протягом минулого року спільно з Міністерством освіти проведено два всеукраїнських конкурси з розробки регіональних програм збереження мережі позашкільних закладів та створення його сучасної моделі, завершено роботу над створенням проекту Закону України «Про державну підтримку позашкільної освіти».

Обґрунтування і розробка цілісного підходу до формування пізнавальної активності учнів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, пошук ефективних шляхів творчого саморозвитку особистості засобами позаурочної роботи були предметом проведеного дослідження чл.-кор. Лозової В.І. За результатами дослідження підготовлено до друку монографію «Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів».

Протягом року тривала практична реалізація опрацьованих під керівництвом чл.-кор. Хайруліної В.М. активних педагогічних технологій, які стали складовими системи особистісно-орієнтованого навчання і виховання дітей, їх творчого розвитку та саморозвитку в українському коледжі ім. В.О. Сухомлинського.

Пріоритетами третього напрямку «Тенденції розвитку змісту, форм та методів навчання та виховання дітей» було визначення і наукове обґрунтування принципів змісту освіти з шкільного народознавства: відбір та систематизація дидактичних матеріалів з проблем використання українського народознавства у навчально-виховному процесі школи; ідеалів, цінностей та виховного досвіду українського народу як етнопедагогічної основи морального виховання дітей; розробка форм і методів спільної виховної діяльності сім'ї і школи з проблем громадянського, морального, трудового, художньо-естетичного виховання школярів засобами народознавства.

Ряд досліджень присвячено розробці актуальних проблем родинно-національного виховання дітей на основі традицій української етнопедагогіки у тісному поєднанні з досягненнями сучасної вітчизняної і світової педагогічної науки. Зокрема, в результаті *завершеного* науковим колективом під керівництвом канд. пед. наук Постового В. Г. дослідження проаналізовано виховні ідеали української родини, структуру та динаміку соціальних і виховних явищ, їх класифікацію, розроблено конкретні методичні рекомендації з підготовки педагогів до роботи з сім'єю, формування педагогічної культури батьків.

Розкрито сутність, обґрунтовано теоретичні засади та розроблено конкретні методики морального виховання учнів 1-9 класів засобами українських народних традицій в умовах шкіл-інтернатів (канд. пед. наук Репа Н. О.). У результаті *завершеного* дослідження визначено зміст морального виховання, розроблено засади його відбору та систему критеріїв моральної вихованості і творчої активності школярів засобами народних традицій у позаурочний час.

У процесі науково-дослідної роботи здійснено аналіз можливостей українського народознавства у психолого-педагогічній підготовці майбутніх вчителів, визначено ступінь їх готовності до народознавчої діяльності з дітьми (співробітники НМЦ «Українська етнопедагогіка і народознавство», науковий керівник — чл.-кор. Скульський Р. П.). Обґрунтовано методику підготовки майбутніх вчителів до використання етнопедагогічних знань у навчально-виховному процесі школи, зміст і методику підготовки студентів педвузів до естетичного виховання дітей на основі етнопедагогічного компонента, опрацьовано і експериментально перевірено методики підготовки класоводів до морального виховання учнів засобами етнопедагогіки. Важливим здобутком науковців Центру за минулий рік є завершення під керівництвом акад. АПН України В. І. Кононенка розробки проблеми етнолінгводидактики і видання методичного посібника. Співробітниками Центру підготовлено до друку низку методичних посібників з проблем родинного виховання у неповних сім'ях, формування художньо-естетичної культури та господарського виховання школярів засобами етнопедагогіки.

Розробка теоретичних основ гуцульщинознавства та практичне втілення здобутих результатів у педагогічну практику шкіл Івано-Франківської області є провідним у наукових працях чл.-кор. Лосюка П. В. На відзначення Року української педагогіки авторський колектив під його керівництвом видав ряд оригінальних методичних посібників: «Мій рідний край», «Гуцульська різьба та інкрустація» і словник «Гуцульські поговірки».

Протягом минулого року суттєвих результатів досягнуто у науково-дослідній роботі членів Відділення та його наукових підрозділів з дослідження «Проблем управління середніми закладами освіти та вивчення і впровадження педагогічних інновацій», що були об'єднані у четвертий науковий напрям.

Зокрема, результатом *завершеного* чл.-кор. Бондарем В.І. дослідження «Проблеми дидактичного забезпечення внутрішкільного управління процесом навчання» є розроблені теоретичні основи педагогічного аналізу, створена модель організаційної структури педагогічного аналізу управління навчально-виховним процесом, обґрунтований повний цикл педагогічного аналізу та апробована технологія його здійснення. Матеріали дослідження було покладено в основу виданого навчального посібника «Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу».

Результатом завершеного дослідження стали обґрунтування соціально-педагогічних умов трансформації загальноосвітньої школи в заклад модульного типу, розробка методичних рекомендацій з проектно-цільового планування роботи школи, визначення форм управлінської діяльності директора, консультативної ради та ради адміністраторів школи (канд. пед. наук Калініна Л.М.).

Прикладний характер має проведене чл.-кор. Сидоренком О.Л. дослідження проблеми підвищення результативності навчально-виховного процесу школи. Виявлено взаємозв'язок між рівнем організації освітнього процесу, науково-методичним забезпеченням і його результативністю, визначено ефективні форми і методи організації освітньо-виховного процесу, розроблено модель системи організаційно-методичного забезпечення контролю за дотриманням державних стандартів освіти.

У процесі проведеного дослідження проблем управління загальноосвітніми закладами (чл.-кор. Колібабчук В.З.) обґрунтовано нові підходи керівника-управління до організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі за умов демократизації освіти та входження до ринкових відносин.

Дослідженню ефективності засобів навчально-виховної роботи з школярами присвячено науковий пошук чл.-кор. Євдокимова В.І., у процесі якого пройшла успішну експериментальну апробацію система засобів навчально-виховної роботи з учнями в загальноосвітній школі та управління навчальною діяльністю в умовах запровадження нових педагогічних технологій.

Продовжено дослідження проблеми «Теорія і практика діяльності загальноосвітніх закладів нового типу в Україні». Одним із важливих напрямів дослідження стала розробка структури комплексної цільової програми розвитку навчального модуля, визначення особливостей двохкомпонентної структури методичної роботи навчально-виховного комплексу модульного типу, створення концепції трансформації загальноосвітньої школи у навчально-виховний комплекс модульного типу (керівник — канд. пед. наук Зоц В.М.). Обґрунтовано теоретичні засади і педагогічні можливості інтелектуального розвитку обдарованих дітей у закладах нового типу, доопрацьовано програму інтелектуального розвитку учнів (докт. пед. наук Паламарчук В.Ф.). Визначено специфіку формування змісту освіти відповідно до профілю закладів нового типу, аргументовано критерії стандартів освіти, а також особливості їх реалізації (канд. пед. наук Чижевський Б.Г.).

З метою удосконалення теоретичних і методичних основ оптимального управління школою співробітниками Кримського НМЦ управління освітою (керівник — канд. пед. наук Саприкін В.С.) обґрунтовано та експериментально апробовано заходи реалізації принципу оптимальності оперативних стратегічних рішень керівниками шкіл і відділів освіти, створено і удосконалено систему інформаційного забезпечення внутрішнього управління та здійснено педагогічний аналіз його результатів.

Протягом року тривало дослідження проблеми «Теорія і практика критеріїв відбору та оцінювання педагогічних інновацій в сучасній школі» (керівник — канд. пед. наук Даниленко Л.І.), що дозволило здійснити науковий аналіз сучасного стану вивчення та узагальнення педагогічних інновацій в психолого-педагогічній вітчизняній та зарубіжній літературі; визначити умови, які забезпечують їх реалізацію. Результатом науково-дослідної роботи стали розробка проекту Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України», плану та програми навчального курсу для студентів «Інноваційна діяльність у системі освіти України».

Науково-організаційна робота

Протягом 1998 року Відділення та його бюро, до складу якого входили 7 членів Академії (О.В. Сухомлинська, Д.О. Тхоржевський, М.Д. Ярмаченко, І.Д. Бех, В.І. Бондар, Л.Г. Коваль, В.М. Хайруліна), спрямовували свої зусилля на: визначення стратегічних завдань з дослідження проблем розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки; аналіз, експертизу та впровадження найважливіших наукових здобутків у педагогічну практику; популяризацію інноваційних форм та методів навчання і виховання у періодичній пресі, науково-методичних і навчальних підручниках та посібниках; активну участь у міжнародних та всеукраїнських проектах та програмах; організацію і проведення науково-педагогічних конференцій, педагогічних читань, семінарів та інших масових заходів.

Аналізу стану вирішення цих та ряду інших проблем було присвячено 9 засідань бюро Відділення, на яких розглянуто понад 20 питань.

Зокрема, особлива увага приділялася здійсненню наукової експертизи і затвердженню Основних напрямів наукових досліджень Інституту проблем виховання та Положення про організацію і проведення експерименту з проблем виховання. Концепції превентивного виховання, участі у Комплексній цільовій програмі боротьби зі злочинністю Центру превентивного виховання, аналізу наукових досліджень з актуальних проблем дошкільного, фізичного та трудового виховання і професійної орієнтації дітей та молоді. Значна частина цих питань розглядалася на засіданнях Президії АПН України.

Порушувалися різні аспекти організації і проведення науково-практичних конференцій і семінарів з актуальних проблем розвитку історико-педагогічної науки; підготовки і відзначення ювілейних і пам'ятних дат, проведення педагогічних читань у межах Року української педагогіки; висвітлення питань теорії та історії педагогіки у періодичній пресі, зокрема на сторінках журналу «Шлях освіти» (гол. редактор — Сухомлинська О.В.), який користується великою популярністю у широкого кола освітян в Україні та за її межами. Протягом 1998 року у світ вийшло чотири його номери.

Суттєве місце в науково-дослідній роботі членів Відділення (акад. Мадзігона В.М., Тхоржевського О.Д., чл.-кор. Коваль Л.Г.) та співробітників його наукових підрозділів (лабораторій — дошкільного, фізичного, екологічного, трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання) посідали питання розробки Державних стандартів освіти.

Творчі колективи під керівництвом та за участю чл.-кор. Коваль Л.Г., Вільчковського Е.С., канд. пед. наук Пустовіта Г.П. і Зубалія М.Д. підготували проекти Законів України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні», «Про державну підтримку позашкільної освіти», «Державної програми розвитку фізичної культури та спорту в Україні».

Основні напрями наукової діяльності членів Відділення та його структурних підрозділів стали традиційно предметом зацікавленого обговорення на численних науково-практичних конференціях і семінарах. Незаперечну цінність для подальшого розвитку педагогічної науки в Україні мають проведені: міжнародна конференція «А.С. Макаренко — видатний педагог ХХ століття», учасниками якої були чл.-кор. Бойко А.М., Бутенко В.Г., Лозова В.І., Сидоренко О.Л. та науковці інститутів і науково-методичних центрів Відділення; міжнародна конференція «Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох» (Київ-Кіровоград-Павлиш), міжнародна конференція, присвячена 80-й річниці з дня народження В.О. Сухомлинського, проведена Пекінським педагогічним університетом, та семінар «Педагогічні ідеї В. Сухомлинського не мають кордонів», організовані для освітян провінції Цзянсу Китайської народної республіки, учасниками яких були акад. О.В. Сухомлинська та чл.-кор. В.М. Хайруліна. Таким чином залочатковано міжнародну співпрацю науковців АПН України та КНР.

За минулий рік значно розширилася географія проведення традиційних всеукраїнських педагогічних читань «В. Сухомлинський і сучасність», у яких брали участь майже всі педагогічні інститути та університети України.

В аспекті зазначених проблем значну пропагандистську роботу проводить Педагогічний музей АПН України (директор Тригубенко В.В.). Тільки протягом року влаштовано ряд масштабних виставок: «Макаренкознавство в світі», «Педагогіка В.О. Сухомлинського на

зламів епох», «І. Стешенко — педагог і громадський діяч» та ряд інших, що мали широкий резонанс у засобах масової інформації і які відвідало біля 8 тис. чоловік.

Науковим колективом Інституту проблем виховання організовано і проведено ряд важливих науково-практичних конференцій та семінарів, серед яких: «Актуальні проблеми теоретико-методичного забезпечення сучасного виховного процесу», «Виховання патріотизму у дітей та підлітків у сучасних умовах України», «Методологія і методика дослідження виховного процесу в загальноосвітній школі та школі-інтернаті», «Діти вулиці потребують захисту» тощо.

Безпосередніми організаторами та учасниками більше як 90 науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів та інших масових заходів з проблем розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки були члени Відділення (академіки Кремень В.Г., Тхоржевський Д.О., Мадзігон В.М., Сухомлинська О.В., Прокопенко І.Ф., члени-кореспонденти Бойко А.М., Бутенко В.Г., Коваль Л.Г., Бондар В.І., Шевченко Г.П., Бех І.Д., Лозова Л.Г., Сидоренко П.В., Артемчук Г.І., Чембержі М.І., Хайруліна В.М.). Загалом по Відділенню їх відбулося понад 160, майже половина з яких мали статус міжнародних та всеукраїнських.

Особливе місце в науково-організаційній роботі Відділення та його структурних підрозділів належить зміцненню міжнародних зв'язків з інститутами, центрами і громадськими організаціями Німеччини, Кітайської народної республіки (акад. Сухомлинська О.В., Хайруліна В.М.), Польщі (чл.-кор. Коваль Л.Г., Вільчковський Е.С.), Великобританії (акад. Мадзігон В.М.) та Франції, США і Канади. Зокрема, Українським інноваційним центром гуманітарної освіти встановлено зв'язки з інформаційними мережами та центрами Ради Європи і ЮНЕСКО, Центром сучасних мов у Граці (Австрія), Центром проблем розвитку освіти Бірменгем (Англія), Фондом Про-Гельвешія (Швейцарія); Центром превентивного виховання — з відповідними структурами ООН і ЮНІСЕФ; лабораторією екологічного виховання Інституту проблем виховання — з ЮНЕСКО і ЮНЕП. Результатом такої співпраці стали запроваджені в Україні національні та міжнародні проекти: «Соціально-економічні знання та громадянська освіта», «Екологічна освіта дітей в природі», «Державна програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки», «Національна програма профілактики захворювання на наркоманію і СНІД в Україні на 1998-2000 роки» та ряд інших.

Протягом 1998 року під керівництвом членів Відділення та співробітників наукових підрозділів було підготовлено та захищено 5 докторських та 24 кандидатських дисертації: Ярмаченко М.Д. (2/3), Сухомлинська О.В. (1/3), Мадзігон В.М. (1/3), Бондар В.І. (0/3), Скульський Р.П. (0/1), Коваль Л.Г. (1/5), Бойко А.М. (0/1), Шевченко Г.П. (0/2), Тхоржевський Д.О. (0/2), Бутенко В.Г. (0/1).

За результатами науково-дослідної роботи членів Відділення та співробітників його структурних підрозділів опубліковано 7 монографій, 18 підручників і навчальних посібників, 26 методичних посібників і рекомендацій, 15 навчальних програм і концепцій, понад 300 статей та 120 тез.

ВІДДІЛЕННЯ ДИДАКТИКИ, МЕТОДИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Основна діяльність Відділення у 1998 році зосереджувалась на проблемах раціональної організації і здійснення запланованих науково-педагогічних досліджень, узагальненні результатів окремих з них, аналізу стану і визначенні перспектив наукових пошуків з дидактики, окремих методик, інформатизації навчання, здійснюваних передусім у Відділенні, а також науковцями України. Суттєве місце в роботі Відділення продовжувало посідати опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти. Ініційовано ряд пропозицій щодо удосконалення діяльності Академії педагогічних наук у зв'язку з підготовкою концепції її розвитку на найближчу перспективу.

Основні результати науково-дослідної роботи

У 1998 році у Відділенні досліджувалось 37 тем з чотирьох наукових напрямів: теоретичні і методичні засади формування змісту загальної середньої освіти — 15; науково-методичне забезпечення дидактичного процесу у загальноосвітній школі і дошкільних закладах — 16; дидактичні проблеми інформатизації навчання — 3; удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів як передумова ефективності шкільної освіти — 3. П'ятнадцять з цих тем у звітному році завершено. Більшість їх стосується дослідження змісту загальної середньої освіти («Розробка базового компонента змісту початкової освіти», наук. кер. — акад. Савченко О.Я., акад. Вашуленко М.С., канд. пед. наук Бібік Н.М.; «Мовні засоби формування комунікативної компетенції учнів 5-11 класів» — чл.-кор. Мацько Л.І.; «Інтеграція змісту природничонаукової освіти в середній школі», наук. кер. — чл.-кор. Ільченко В.Р.; «Дидактичне обґрунтування варіативного компонента змісту шкільної освіти» — чл.-кор. Мальований Ю.І., канд. пед. наук Кизенко В.І.; «Зміст, структура і методика навчання української мови у загальноосвітній школі», наук. кер. — канд. пед. наук Скуратівський Л.В.; «Лінгводидактичні засади навчання російської мови та мов етнічних меншин у школах України», наук. кер. — канд. пед. наук Гудзик І.П.; «Реформування шкільної історичної освіти», наук. кер. — канд. істор. наук Малій О.В.; «Удосконалення змісту трудової підготовки учнів

загальноосвітніх навчальних закладів», наук. кер. — канд. пед. наук Левченко Г.Є.) та дидактико-методичного забезпечення його реалізації («Науково-методичне забезпечення реалізації концепції шкільної фізичної освіти», наук. кер. — докт. пед. наук Бугайов О.І.; «Науково-методичне забезпечення реалізації концепції шкільної математичної освіти», наук. кер. — докт. пед. наук Бурда М.І.; «Удосконалення змісту і методики шкільної географічної освіти», наук. кер. — докт. пед. наук Сиротенко А.Й.; «Система навчання іноземних мов у загальноосвітній школі», наук. кер. — канд. пед. наук Редько В.Г.; «Організаційно-педагогічне забезпечення опрацювання й реалізації варіативного компонента змісту загальної середньої освіти» — чл.-кор. Соф'янюк Е.М.). Завершили свої дослідження члени-кореспонденти Біляєв О.М. — «Лінгводидактичні основи навчання української мови в загальноосвітній школі» та Верлань А.Ф. — «Застосування методів моделювання в комп'ютерних засобах навчання». Дослідження інших тем триває.

Переважна більшість завершених тем за передбаченими дослідницькими завданнями не вичерпує відповідну проблему повністю, а є суттєвим і органічним етапом її дослідження з наступним його продовженням у процесі виконання нових тем, що й передбачено тематичними планами науково-дослідної роботи на 1999 і наступні роки. Основні завдання завершених досліджень виконано повністю, характеристику здобутих найважливіших результатів подано в загальному огляді наукових здобутків за науковими напрямками.

Важливою складовою у всіх дослідженнях першого наукового напрямку залишалося опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти, хоча ця робота у звітному році з ряду об'єктивних причин велась не так активно, як раніше. Уточнено загальну структуру змісту шкільної освіти, змістове наповнення ряду освітніх галузей, вимоги до результатів навчання школярів. Підготовлено остаточний варіант Базового навчального плану закладів загальної середньої освіти, який затверджено Кабінетом Міністрів України. В опрацюванні загальноосвітнього стандарту на цьому етапі все ще продовжує залишатися не до кінця розв'язаною проблема оптимального змістового наповнення освітніх галузей, обґрунтування пропонованого його складу.

Обґрунтовано ієрархію цілей початкової ланки освіти на загально-напедагогічному, дидактичному і методичному рівнях, загалом визначено зміст початкової освіти в українській школі. Опрацьовано наукові підходи до розробки єдиної системи нормативно-методичних документів для цієї ланки освіти (навчального плану, програм, комплексу засобів навчання).

Протягом трирічного періоду роботи над темою підготовлено наукову монографію за результатами дослідження, опубліковано 7 навчальних програм, 26 підручників і 45 методичних посібників (наук. кер. — акад. Савченко О.Я., акад. Вашуленко М.С., канд. пед. наук Бібік Н.М.).

Вагомими здобутками поповнено теорію і практику інтеграції змісту шкільної освіти, зокрема природничонаукової його складової. Опрацьовано й реалізовано принципово нову цілісну концепцію формування в учнів системи знань про природу на основі фундаментальних її закономірностей — збереження, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі. Обґрунтовано дидактичну модель інтеграції природничонаукової освіти у трьох варіантах: для загальноосвітньої школи (1-11 класи) та для 7-11 класів гуманітарного і природничонаукового профілів. Розроблено теоретичні основи інтегрованих курсів з природознавства, створено програми таких курсів для 1-6 класів та відповідні їм підручники «Довкілля» для цих же класів (чл.-кор. Ільченко В.Р., канд. пед. наук Гуз К.Ж. та ін.). Здійснено широку апробацію запропонованої моделі в процесі експериментального навчання, яка засвідчила її ефективність. Підготовлено монографію з філософських основ інтеграції змісту освіти (канд. філос. наук Клепко С.Ф.).

Нові результати отримано з дослідження проблем мовної освіти в школах України.

Визначено зміст і структуру нових програм з української мови для 5-11 класів шкіл з українською (Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т.) та російською (Біляєв О.М., Симоненкова Л.М.) мовами навчання. Вперше створено навчальну програму з української мови для 1-11 класів шкіл з угорською мовою навчання (Повхан К.З.). Усі вони орієнтовані на формування мовної особистості. Принципово новими, зокрема, є структура програми з української мови як рідної, що включає комунікативну, лінгвістичну, культурознавчу, діяльнісну змістові лінії, а також диференціація навчального змісту на основний і додатковий.

З'ясовано провідні комунікативні поняття, послідовне вивчення яких в основній і старшій школі забезпечує формування умінь і навичок конструювати й реконструювати тексти для різних типів мовлення відповідно до заданої настанови. Одержані дослідницькі результати реалізовано в навчальному посібнику з української мови для середньої школи та в проєкті загальноосвітнього стандарту з української мови (чл.-кор. Мацько Л.І.).

Суттєвими результатами дослідження лінгводидактичних основ навчання російської, циганської, єврейської, болгарської та інших мов етнічних меншин є розроблені вихідні позиції щодо організації мовної освіти етнічних меншин у багатомовному суспільстві; визначено систему понять, пов'язаних з навчанням мов; запропоновано моделі навчання мов у школах, де одночасно вивчається 3-4 мови; основні характеристики тих мовних курсів, які є новими для української школи (зокрема циганської, єврейської мов), навчальний зміст і способи його реалізації в побудованому на нових засадах курсі російської мови (канд.

пед. наук Гудзик І.П., докт. пед. наук Пашківська Н.А., наук. співробітники: Корсаков В.О., Бакуліна Н.В., Мазур І.Т.).

Розроблено зміст і структуру навчальних курсів з історії України (11 клас) та всесвітньої історії (9 клас), створено навчальні посібники з цих курсів (канд. істор. наук Малій О.В., докт. істор. наук Панченко П.П., Поздняков В.М., Войцехівський Ю.С.).

Опрацьовано науково-методичні основи формування змісту курсів географії України для середніх і вищих навчальних закладів, які реалізовано у підготовлених підручнику з географії України для 8-9 кл. та посібнику з географії для старшокласників і абітурієнтів (чл.-кор. Шищенко П.Г. та ін.).

З'ясовано сутність і структуру варіативної складової змісту загальної середньої освіти. Обґрунтовано педагогічні функції шкільного освітнього компонента, визначено основні пріоритети в їх реалізації в основній школі, опрацьовано принципи формування змістового наповнення цього компонента (чл.-кор. Мальований Ю.І., канд. пед. наук Кизенко В.І.).

Розроблено наукові засади формування сучасного змісту трудового навчання учнів основної школи (посилення загальноосвітньої спрямованості предмета, забезпечення розвитку творчого потенціалу особистості, модульна структура навчальних програм, розширення варіативної частини навчального змісту та ін.). З урахуванням цих підходів створено нові програми з трудового навчання для основної школи, підготовлено підручники з цього предмета для 5 і 6 класів (канд. пед. наук Левченко Г.Є., канд. пед. наук Моцак В.З., канд. пед. наук Кондрачук Г.А. та ін.).

В опрацюванні науково-методичного забезпечення дидактичного процесу в загальноосвітній школі і дошкільних закладах прослідковується два аспекти: теоретичний і прикладний.

Теоретичний аспект стосується обґрунтування принципів відбору матеріалу і структурування навчальних курсів (зокрема, хімії для різних профілів навчання — докт. пед. наук Буринська Н.М., географії — чл.-кор. Шищенко П.Г., трудового навчання — канд. пед. наук Левченко Г.Є.), опрацювання концептуальних засад сучасного шкільного підручника (зокрема, з української мови — канд. пед. наук Скуратівський Л.В., іноземної мови — докт. пед. наук Плахотник В.М., канд. пед. наук Редько В.Г., трудового навчання — канд. пед. наук Левченко Г.Є.), розробки методичних засад навчання предмета.

Розробки прикладного характеру стосуються передусім навчально-методичних комплектів, створення яких усталюється вже як тенденція в дидактичному і методичному забезпеченні шкільного навчання, а також їх складових, зокрема підручників.

У звітному році завершено створення таких комплектів з курсу всесвітньої історії: підручник, робочий зошит учня, дидактичні матеріали (канд. істор. наук Малій О.В. та ін.), англійської мови для

І класу шкіл з поглибленим її вивченням — підручник, робочі зошити, аудіоматеріали (чл.-кор. Мартинова Р.Ю., докт. пед. наук Плахотник В.М. та ін.), хімії для 9 класу — підручник, дидактичні матеріали, тематичне планування навчального матеріалу та хімії для 8 класу — підручник, робочий зошит, дидактичні матеріали, тестові завдання (докт. пед. наук Буринська Н.М., канд. пед. наук: Базелюк І.І., Величко Л.П., Титаренко Н.В.).

У руслі формування навчально-методичних комплектів завершено підготовку оригінального навчального посібника для старшокласників — енциклопедичного словника «Світ, людина, суспільство» (чл.-кор. Арцишевський Р.А.), другої частини хрестоматії з української літератури для 10-11 класів (акад. Хропко П.П.), створено й опубліковано серію робочих зошитів з трудового навчання для 5-7 класів (канд. пед. наук Левченко Г.Є. та ін.), робочі зошити «Рідна мова» для 5-7 класів (канд. пед. наук Скуратівський Л.В. та ін.), читанку для 3 класу шкіл національних меншин «Українська світлиця» (канд. пед. наук Бондаренко Н.В.).

Тривала робота із створення нового покоління підручників для української школи.

Підготовлено до видання рукописи пробних підручників з української мови для 5 класу шкіл з українською (канд. пед. наук Скуратівський Л.В., канд. пед. наук Шелехова Г.Т., Новоселова В.П.) та російською (докт. пед. наук Біляєв О.М., канд. пед. наук Симоненкова Л.М., Ярмольук А.) мовами навчання, навчальні посібники з української мови для 2,3,4 класів шкіл етнічних меншин (канд. пед. наук Бондаренко Н.В.).

Завершено опрацювання змісту фізичної освіти і його структурування у підручниках для шкіл і класів з поглибленим вивченням фізики. Підготовлено і передано до видавництва підручник для дев'ятого класу таких шкіл. За результатами дослідної перевірки доопрацьовано підручники з цього предмета для 9-11 класів масової школи (акад. Гончаренко С.У.). Підготовлено пробний підручник «Фізика. Астрономія, 9» — останній із серії підручників для основної школи з цього інтегрованого курсу, написаних колективом авторів під керівництвом докт. пед. наук Бугайова О.І.

Створено рукописи підручників з іспанської, 8 клас (канд. пед. наук Редько В.Г.), англійської, 11 клас (докт. пед. наук Плахотник В.М.), англійської, 4 клас (канд. пед. наук Полонська Т.К.), німецької, 8 клас (Басай Н.П.), французької, 10 клас (Тимченко О.Т.) мов, що реалізують концепцію навчання іноземної мови, розроблену в лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки під керівництвом докт. пед. наук Плахотника В.М. Підготовлено і видано перероблений і доповнений варіант практичного курсу англійської мови на основі системно-комунікативної методики, що досліджується в Інституті

методів навчання іноземних мов (наук. кер. — чл.-кор. Мартинова Р.Ю.). Завершено роботу над підручником «Література» для 8 класу шкіл з російською мовою навчання (канд. пед. наук Сімакова Л.А.), що продовжує серію підручників з цього предмета для основної школи.

Підготовлено кілька підручників, що реалізують регіональний компонент змісту загальної середньої освіти. У їх числі «Географія Київщини», «Географія Севастополя» (за ред. докт. пед. наук Сиротенка А.Й.), «Географія Вишгородського району» (канд. пед. наук Тименко Л.В.).

Опрацьовано ряд методичних проблем, зокрема, з методичних засад навчання мов національних меншин (канд. пед. наук Гудзик І.П. та ін.), методики і техніки фізичного експерименту в основній школі (канд. пед. наук Костюкевич Д.Я.), методики шкільної соціальної і економічної географії (канд. пед. наук Круглик Л.І., канд. пед. наук Топузов О.М.) та географії світу (докт. пед. наук Корнєєв В.П.), методики української літератури (докт. пед. наук Волошина Н.Й. та ін.)

Створено оригінальні діагностичні методики виявлення різних складових мовленнєвого розвитку дітей середнього і старшого дошкільного віку (акад. Богуш А.М.).

До основних результатів досліджень дидактичних проблем інформатизації навчання слід віднести опрацьовані науково-методичні засади використання комп'ютера у навчанні математики в загальноосвітній школі, які знайшли відображення у посібнику для вчителів «Комп'ютер і математика 6-11», підготовленому акад. Жалдаком М.І.

Визначено деякі дидактичні можливості методу моделювання у комп'ютерних засобах навчання, розроблено метод та програмні засоби комп'ютерного моделювання двохкомпонентних локальних екологічних систем; створено навчально-методичний посібник «Основні поняття і закони екології», орієнтований на використання комп'ютерних засобів навчання (чл.-кор. Верлань А.Ф.).

Досліджено можливості та розроблено методику використання гіпертекстових, експертних та графічних систем у навчальному процесі загальноосвітньої школи, підготовлено чотири методичні посібники з цих проблем (наук. кер. — канд. техн. наук Дорошенко Ю.О., лабораторія інформатики Інституту педагогіки).

У руслі дослідження проблеми удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів, що здійснюється у Відділенні, опрацьовано структуру і зміст підручника для педвузів з методики навчання української мови в середній школі, підготовлено й апробовано його текст у процесі експериментального навчання у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова (чл.-кор. Біляєв О.М.). У підручнику на основі новітніх лінгводидактичних підходів та результатів власних досліджень автора розглянуто зміст, форми і методи навчання української мови в сучасній школі.

Завершено чергові етапи роботи із створення підручників для вищої школи з хімії полімерів (чл. - кор. Боєчко Ф.Ф.) та загальної фізики (чл. - кор. Шут М.І.).

За результатами досліджень протягом 1998 року опубліковано 3 монографії, 47 підручників і навчальних посібників, 8 методичних посібників, понад 150 статей.

Науково-організаційна діяльність

У науково-організаційній діяльності Відділення у звітному році чітко виокремлюються два найсуттєвіші напрями — аналітичний і прогностичний.

Здійснено комплексний аналіз проблематики і змісту наукових досліджень з дидактики, окремих методик, інформатизації навчання, що виконуються у Відділенні й Академії загалом, а також захищених упродовж останніх років дисертаційних робіт з цієї тематики, що стало основним предметом обговорення на засіданнях бюро Відділення. Такий аналіз дозволив з'ясувати нинішній стан досліджень цих галузей педагогіки, а також окреслити перспективи їх подальшого розгортання. Зокрема, встановлено, що серед дидактичних і методичних досліджень недостатньо таких, що передбачають опрацювання принципово нових концепцій чи дидактичних систем, не всі аспекти сучасної теорії навчання відображено в них належним чином. Серед них проблеми теорії змісту освіти, вимірювання й оцінювання результатів освітнього процесу, шкільного підручника та ін. Явно недостатньо готується узагальнюючих методичних праць, фундаментальних предметних методик. Питання комп'ютеризації навчання досліджуються незначними науковими силами, концентруються навколо окремих теоретичних проблем, не передбачають опрацювання окремих методичних питань, у т.ч. і створення програмних засобів навчання. Здійснювані традиційні методичні дослідження не враховують можливостей нових інформаційних технологій.

На основі такого аналізу визначено пріоритети у подальшому розгортанні досліджень з цієї проблематики, внесено ряд пропозицій щодо поліпшення їх організації. Зокрема, ініційовано ідею створення в системі Академії Інституту інформатизації освіти для розгортання комплексу досліджень психолого-педагогічних, гігієнічних, технічних аспектів цієї проблеми та здійснення розробок системи педагогічних програмних засобів для навчальних закладів різних рівнів освіти. Внесено пропозиції щодо механізму посилення впливу Академії на тематику досліджень з усіх названих проблем.

У руслі зазначеного аналізу бюро розглянуло і ряд інших питань науково-дослідної роботи, зокрема, про хід опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти і завдання Відділення, проблеми реформування шкільної мовної освіти тощо.

Суттєве місце в діяльності Відділення продовжувала посідати пошуково-експериментальна робота. Йдеться передусім про створення й апробацію однієї з моделей сучасного загальноосвітнього закладу, що реалізує особистісно орієнтовану систему навчання, виховання і розвитку школярів, розроблену членом-кореспондентом Гузиком М.П. Всебічному розгляду основних аспектів концепції цього закладу та їх реалізації було присвячено організовані Відділенням педагогічні читання «Авторські школи України», які відбулися в м. Южному Одеської обл. у листопаді 1998 року. Цим започатковано серію таких читань, які Відділення передбачає провести з метою аналізу і пропаганди діяльності авторських шкіл країни.

Продовжено перевірку педагогічної ефективності розробленої членом-кореспондентом Ільченко В.Р. дидактичної моделі інтеграції змісту природничонаукової освіти школярів у 84 школах України. Результати навчання засвідчили позитивний її вплив на якості знань та розвитку учнів.

Тривала апробація створених у Відділенні нових підручників, зокрема, з фізики, хімії, української мови, за результатами якої здійснено їх доопрацювання.

Члени Відділення взяли участь у формуванні нормативно-правової бази загальної середньої і дошкільної освіти, зокрема, у розробці проєктів законів про загальну середню і дошкільну освіту, заходів уряду щодо розвитку загальної середньої освіти, опрацюванні державних освітніх стандартів.

У звітному році проведено одні Загальні збори Відділення (листопад 1998 року), на яких обговорено проєкт основних напрямів розвитку АПН України на найближчу перспективу та участь Відділення у їх реалізації.

ВІДДІЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ВІКОВОЇ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ДЕФЕКТОЛОГІЇ

Наукова діяльність Відділення у 1998 році визначалася тематичними планами науково-дослідної роботи дійсних членів та членів-кореспондентів АПН України, Інституту психології ім. Г.С. Костюка (18 лабораторій), Інституту соціальної та політичної психології (5 лабораторій та 4 філії в м.м. Дніпропетровську, Донецьку, Львові, Сімферополі), Інституту дефектології (8 лабораторій).

У звітному році 10 дійсними членами та 13 членами-кореспондентами виконувалося 26 тем, серед яких 8 завершено, 16 перехідних, 2 започатковано. Науковцями підвідомчих інститутів розроблялося 45 тем, із них 10 завершено, 27 досліджень тривають, з 8 розпочато роботу; 5 започаткованих тем визначено на замовлення Кабінету

Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України і 1 тему безпосередньо спрямовано на виконання галузевої програми «Вчитель», започаткованої АПН і Міністерством освіти України.

Відділення проводило свою діяльність за 8 напрямками: теоретико-методологічні основи психологічної науки; теоретико-методологічні та прикладні проблеми психології особистості; психолого-педагогічні засади навчання підростаючого покоління в сучасних умовах; методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології; теоретичні та прикладні проблеми розвитку психофізіології; психологічні основи творчої та інноваційної діяльності; теоретичні та методичні засади дефектології; науково-методичне забезпечення системи психологічної служби.

Наукова діяльність членів Відділення та його наукових підрозділів включала виконання таких національних та державних програм: «Діти України» та «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Боротьба із злочинністю» (1996-2000 рр.) і «Вчитель». Надавалась методична та консультативна допомога директивним органам, закладам освіти, окремим працівникам Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України, Міністерства освіти України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби прикордонних військ України тощо.

Спектр проблем наукових досліджень визначався галузевою спрямованістю, які охоплювали традиційно актуальні питання психологічних проблем навчання, виховання і розвитку особистості в умовах відродження та розбудови національної освіти. Суттєвим стало осмислення основних здобутків української психології у контексті світової психологічної думки ХХ століття та виявлення закономірностей впливу етнічних факторів на формування психіки людини, соціальне функціонування та самореалізацію особистості; прогнозування розвитку творчого потенціалу особистості, вироблення діагностичних технологій для виявлення талановитих дітей та молоді.

Помітний внесок зроблено в плані створення та апробації моделі психологічного консультування керівників закладів середньої освіти з проблем управління, розробки науково-методичних засад психологічної допомоги дітям в умовах сімейного та суспільного виховання; визначення особливостей діяльності практикуючих психологів у різних сферах соціально-психологічної практики передусім у системі освіти.

В умовах побудови демократичного гуманного суспільства одне з пріоритетних місць посідають наукові дисципліни з соціальної та політичної психології, що вивчають людину та суспільство, шляхи гармонізації і гуманізації суспільних відносин узагалі і в сфері освіти зокрема.

Успішно реалізуються дослідження, спрямовані на вивчення соціальної ситуації психічного розвитку особистості в сукупності сутнісно-змістових та динамічних ознак; розробляються аналітичні та

прогностичні моделі суспільного розвитку у віковому, педагогічному, соціальному та регіональному аспектах.

У руслі розроблених традиційних категорій спеціальної освіти тематика наукових досліджень звітного періоду була спрямована також на підготовку теоретичної бази для розвитку нових напрямів у дефектології; на створення сучасних технологій навчання та виховання, підготовку нового покоління підручників, посібників для спеціальних закладів освіти.

Науково-організаційна діяльність

У звітному році бюро Відділення, до складу якого входило 9 науковців (академіки: Максименко С.Д., Киричук О.В., Прісняков В.Ф., Сильов В.М., Чебикін О.Я.; члени-кореспонденти: Берзін В.І., Бондар В.І., Постовойтов Є.П., Трофімов Ю.Л.), спрямовувало свою роботу на забезпечення успішного виконання науково-дослідних робіт його структурними підрозділами. Особлива увага приділялась аналізу тем, що завершувалися у 1998 році.

Проведено 9 засідань бюро Відділення, тематика яких визначалась планом роботи АПН України та актуальністю порушених стратегічних питань (загалом близько 50 питань). Особлива увага приділялась слуханню наукових повідомлень членів Академії та керівників колективних тем з проблем, які розробляються у лабораторіях. Так, позитивно оцінено дослідження з проблем громадянського виховання особистості на різних вікових етапах; з питань вироблення психологічних механізмів гуманістично орієнтованих освітніх процесів тощо.

Розглянуто концепцію розвитку психологічної служби прикордонних військ України та надано наукову допомогу в її опрацюванні й реалізації, схвалено науково-методичні пошуки психологів у системі Міністерства внутрішніх справ України.

Порушувались різні аспекти організації фундаментальних досліджень, зокрема проблем навчання, виховання і психічного розвитку особистості, вивчення психічного розвитку соціально адаптованих і дезадаптованих дітей різного віку; дослідження психічного розвитку в контексті диференційованого навчання тощо.

У результаті тривалих роздумів, дискусій щодо перспективності діяльності центрів практичної психології у системі психологічної служби в Україні за погодженням з відповідними підрозділами Міністерства освіти України з числа кращих фахівців — психологів-практиків створено Центр практичної психології, який покликаний організовувати діяльність психологів-консультантів, шкільних психологів, соціальних педагогів у різних сферах суспільного, шкільного і сімейного життя.

Серед першочергових завдань Відділення були питання підготовки кадрів вищої кваліфікації в докторантурі та аспірантурі; видавничої діяльності науково-популярних журналів у галузі психології;

співробітництва зі спорідненими науковими установами зарубіжних країн тощо.

Відділення підготувало для розгляду на Президії АПН України 7 питань, серед яких слід відзначити проблеми дослідження теоретико-методологічних основ психології управління освітніми закладами; вивчення механізмів гармонізації особистісного розвитку та методів психологічної допомоги населенню; розробки змісту і методів підготовки дошкільників з мовленнєвими вадами до навчання в школі; науково-пошукової роботи з окремих напрямів Національної програми «Діти України» тощо.

Значна увага приділялася у Відділенні організації психологічних форумів, наукових конференцій, семінарів. Досить помітними і значущими у житті психологів України стали такі зібрання, як П'ять Костюківські читання та методологічний семінар АПН України, які охопили більше 200 учасників кожен захід (науковці, викладачі вищих освітніх закладів, психологи-практики). Результатом їх роботи стали наукові видання: «Психологія на перетині тисячоліть» (125,0 др. арк.) та «Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія» (38,5 др. арк.).

Зазначені заходи та ряд інших, організованих і проведених підвідомчими установами, сприяли творчій діяльності науковців, дали вагомий пошуковий матеріал для розробки методологічних і теоретичних проблем психологічної науки.

Загальні збори Відділення (грудень) визначили стратегічні завдання щодо проведення досліджень з проблем галузевої спрямованості державного значення відповідно до цільової програми «Вчитель».

Члени Відділення і провідні вчені підвідомчих установ обговорили результати творчої та науково-організаційної діяльності з усіх напрямів психологічного знання фундаментальних і прикладних аспектів, які відображають сучасний стан науки.

Науковий доробок Відділення у 1998 році становить 16 монографій, 6 підручників, 16 навчальних посібників, 12 навчальних програм, 33 методичних посібники і рекомендації, 9 збірників наукових праць і матеріалів конференцій, 7 словників, довідників і брошур та понад 250 статей.

Результати досліджень завершених тем

На основі аналізу звітів лабораторій, колективів наукових підрозділів, віднесених до Відділення щодо виконання держбюджетної науково-дослідної роботи, за визначений тематичним планом період можна констатувати, що членами Відділення здійснювалася наукова робота з 26 дослідних тем за 6 напрямками, серед яких 9 завершено. У зв'язку зі смертю академіка Роменця В.А. та члена-кореспондента Чайченка Г.В. припинено дослідження з двох тем. Наукові дослідження фінансувалися за місцем основної роботи членів Відділення.

В Інституті психології ім. Г.С. Костюка планова тематика досліджень охопила 23 науково-дослідні роботи. У звітному році завершено дослідження 4 тем.

Науково-дослідна робота в Інституті соціальної та політичної психології виконувалася за 4 напрямками. Науковці 5 лабораторій, 4 регіональних філій та 5 тимчасових трудових колективів розробляли 14 тем, з яких 6 завершено. Необхідно відзначити, що відповідно до постанови Президії АПН України «Про внесення змін до структури Інституту соціальної та політичної психології» від 16 грудня 1998 року було ліквідовано три філії Інституту з чотирьох існуючих у містах Дніпропетровську, Донецьку та Львові.

У звітному році науковці Інституту дефектології продовжували дослідження в межах одного напрямку, який включав 8 перехідних науково-дослідних тем.

Напрямок «Теоретико-методологічні основи психологічної науки»

Тема «Психологічні засади становлення гуманістично орієнтованої освіти», №0196V006949 (1996-1998 рр., наук. кер. — докт. психол. наук Балл Г.О., 24 виконавці).

Теоретико-методологічні дослідження здійснювалися науковцями за 5 підтемами: а) дослідження психологічних аспектів діалогу-культурологічного підходу як напрямку гуманізації освіти (кер. — докт. психол. наук Балл Г.О.); б) дослідження психологічних чинників становлення вчителя як суб'єкта гуманістично орієнтованої педагогічної комунікації (кер. — канд. психол. наук Мусатов С.О.); в) дослідження суб'єктивних якостей особистості (кер. — канд. психол. наук Титов В.М. та докт. психол. наук Балл Г.О.); г) дослідження психологічних чинників формування й розвитку особистісних цінностей школярів (кер. — докт. психол. наук Бех І.Д.); д) дослідження характеристик психо-семантичного впливу засобів масової комунікації на молоду особистість і можливостей коригування цього впливу в напрямку гуманізації (кер. — канд. філол. наук Суська О.О.).

У результаті проведених досліджень:

А. Проаналізовано методологічну роль парадигми діалогу. В освітній сфері парадигма діалогу знаходить найповніший вияв у взаємопов'язаних принципах: пізнання світу у контексті культур, діалогічне розуміння через вільну, культурну особистість та розкриття у навчальному процесі творів із змістом культури, драм, ідей і людей. Показано, що передумовою продуктивності діалогу (міжособового, міжгрупового та різних підсистем людської культури) є додержання його учасниками принципів конкордантності й толерантності. Простежено виникнення діалогів зі світоглядних, естетичних та інших питань у процесах художньої творчості, духовного й культурного життя.

Б. Охарактеризовано психологічний зміст гуманістично-комунікативної кваліфікації сучасного вчителя, описано провідні психологічні механізми особистісно-рольової самоідентифікації вчителя як суб'єкта педагогічної комунікації, проаналізовано мовно-комунікативний аспект педагогічної діяльності вчителя в контексті її ціннісної налаштованості.

В. Проаналізовано поняття самостійності як особистісної якості, зв'язок цієї якості з характеристиками самосвідомості, чинники розвитку самостійності індивіда у шкільному віці: проведено порівняльний аналіз зовнішньої детермінації та самодетермінації суб'єкта, активності і, зокрема, суб'єкта творчості; виділено психологічні умови й механізми самодетермінації суб'єкта творчості.

Г. Проаналізовано суб'єктні механізми формування особистісних цінностей у школярів; простежено етапи спільної роботи педагога і дитини, що розв'язують соціально-моральну задачу, яка забезпечує необхідне емоційно-ціннісне ставлення як до моральної вимоги, так і до свого Я. Проведені експерименти дозволили виділити узагальнені характеристики різних типів особистісних цінностей, притаманних дітям молодшого шкільного віку, а також варіанти поєднання цих типів.

Д. Розкрито сутність і значення таких рис комунікативного процесу: оптимальні умови для вступу в контакт із свідомістю реципієнта; особливості різних каналів пересилання інформації; насиченість, концентрація і емоційна навантаженість інформації. Проаналізовано стратифікацію аудиторії (зокрема, молодіжної) та врахування цієї стратифікації при побудові текстів масової комунікації.

Відповідно до плану НДР результати дослідження відбито у таких звітних матеріалах:

- за напрямом А, Б і В — заключний науковий звіт обсягом 15,0 др. арк.;

- за напрямом Г — рукопис колективного методичного посібника «Сходження до особистісних цінностей» (7,0 др. арк., за ред. чл.-кор., докт. психол. наук Беха І.Д.);

- за напрямом Д — рукопис колективної монографії «Вплив інформаційного простору на духовний світ молоді» (за ред. канд. філол. наук Суської О.О.).

Напрямок «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми психології особистості»

Тема «Особистісні детермінанти результативності учіння», №0195V023641 (1994-1998, наук. кер. — канд. психол. наук Дригус М.Т., 6 виконавців). Теоретико-експериментальні дослідження були спрямовані на вивчення таких особистісних характеристик, які детермінують результативність учбової діяльності школярів, а саме: рефлексивність, пізнавальна активність, комунікативна культура, довільна

регуляція, креативність. На основі виявленої взаємозумовленості впливу результатів учбової діяльності школярів і ступеня сформованості означених характеристик було виділено рівні їх розвитку, що відповідно позначилося на перебігу й ефективності учіння школярів та тенденції гармонійного розвитку зазначених особистісних конструктів, що сприяють формуванню конструктивної позиції школяра в процесі учбової діяльності. Основні положення результатів дослідження викладено в рукописі навчально-методичного посібника «Особистісний розвиток школяра в процесі учіння» (13,0 др. арк.).

У рамках напряму *«Психолого-педагогічні засади навчання підростаючого покоління в сучасних умовах»* завершено дві теми, які виконувалися членами-кореспондентами Носенко Є.Л. «Шляхи удосконалення концептуальних знань і формування когнітивних структур особистості» (1996-1998) та Трофімовим Ю.Л. «Психологічні проблеми комп'ютеризації інноваційної діяльності» (1994-1998), а також дві теми, що досліджувалися колективами лабораторій підвідомчих установ.

У ході дослідження теми докт. психол. наук Носенко Є.Л. проаналізовано особливості організації семантичної пам'яті людини та визначено основні концептуальні засади для розробки підходів до упорядкування концептуальних знань у процесі навчання, зокрема на етапі навчання у вищому закладі освіти; обґрунтовано доцільність використання моделі інноваційного тезаурусу як засобу упорядкування концептуальних знань, яка враховує особливості структури і закономірності функціонування семантичної пам'яті людини. Теоретичні засади тезаурусного підходу до упорядкування концептуальних знань з опорою на закономірності організації семантичної пам'яті людини висвітлено у двох монографіях автора: «Пам'ять та емоційний стан» (10,0 др. арк., у співавтор.), «Картина світу як інтегруючий та гуманізуючий фактор у змісті освіти» (4,6 др. арк.). Крім того, з теми дослідження опубліковано 22 статті у виданнях різного рівня, у тому числі і зарубіжних (Великобританія, Угорщина, США, Колумбія тощо).

Дослідження докт. психол. наук Трофімова Ю.Л. було направлено на виявлення факторів ефективного функціонування комп'ютерних систем у вищому закладі освіти і вивчення структури мотиваційної сфери та її трансформації стосовно споживачів комп'ютерних систем. За темою опубліковано ряд статей та підготовлено до друку рукопис монографії «Психологія комп'ютеризації» (6,0 др. арк.).

У рамках цього напряму завершено дослідження в Інституті психології ім. Г.С. Костюка з теми «Порівняльний аналіз сучасних систем психологічної термінології», №0195V024254 (1995-1998, наук. кер. — канд. психол. наук Андрієвська В.В., 9 виконавців). Порівняльний аналіз сучасних систем психологічної термінології завершений укладанням словника психологічних термінів українською, російською, англійською, німецькою та французькою мовами.

У словнику відбито основні напрями сучасної психологічної науки і суміжних наукових дисциплін, опрацьовано та відображено у термінологічних гніздах системні характеристики наведених понять, показано їх переклади п'ятьма мовами, дано короткі тлумачення.

Результати роботи представлено публікаціями: Андрієвська В.В. «Французько-український словник психологічних термінів» та Рождественський Ю.Т. «Німецько-російський словник з психології» (рос. мовою).

В Інституті соціальної та політичної психології завершено тему, яка виконувалася один рік відповідно до рішення колегії Міністерства освіти України і постанови Президії АПН України щодо розробки цільової програми «Вчитель», «Науково-методичні основи моніторингу життєвих планів і професійних інтересів студентів педагогічних закладів освіти та молодих учителів» (№0198V002051, наук. кер. — канд. психол. наук Жадан І.В.). У ході дослідження створено стабільну модель професійного становлення молодого вчителя, що включає кілька етапів, три з яких потребують поглибленого вивчення, а саме: етап професійного визначення (вибору), етап професійної підготовки в педагогічному навчальному закладі, етап професійної адаптації на робочому місці; запропоновано перелік факторів, які на кожному етапі фахового становлення вчителя визначають особливості його динаміки та змістового розгортання. Серед них визначено такі фактори: індивідуального розвитку особистості, соціально-психологічні, пов'язані з діяльністю колективу; макросоціальні (суспільні) тощо. Вибірка (1000 студентів 52 вищих та середніх спеціальних педагогічних закладів освіти і 1000 молодих учителів) та аналіз проведених двох всеукраїнських опитувань (3992 респонденти) показали, що близько 40% студентів і молодих учителів обрали педагогічну професію випадково і не збираються працювати за фахом, але поряд з цим за умови свободи вибору педагогічний фах знову обрали б близько 32% студентів та до 40% молодих учителів; лише 52% студентів і 61% молодих учителів задоволені своїм рівнем підготовки із спеціальних предметів; 30% студентів і 50% учителів очікують соціального захисту та вирішення матеріальних проблем та 30% студентів і вчителів хотіли б мати правовий захист. За умови вільного вибору свого громадянства лише 34% студентів і 37% учителів хотіли б стати громадянами України. Дослідження показали наявність серйозних проблем, у вирішенні яких необхідне істотне коригування освітнього процесу. До Міністерства освіти України подано розраховану вибірку, результати двох опитувань з відповідною інтерпретацією (6,0 др. арк.). Крім того, в Інформаційному бюлетені опубліковано наукові статті, що відображають зміст проведеної роботи.

Напряг «Методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології»

У межах цього напрямку працювали тимчасові трудові колективи названого Інституту, виконуючи замовлення Ради національної безпеки і оборони України, з яких 5 тем завершено. З теми «Аналіз і прогноз ставлення громадян до рішень та дій Президента України та Уряду», №0198V002052 (1997-1998 рр., наук. кер. — канд. психол. наук Фролов П.Д., 8 виконавців, 7 із яких — сумісники), проведено шість тисяч моніторингових загальноукраїнських опитувань (всього 27 при кількості респондентів 50000 осіб). З результатів досліджень випливають такі основні висновки.

1. Існує залежність між ступенем політичної поінформованості громадян та рівнем їхньої освіти, матеріальним і соціальним статусом. Темпи поширення інформації суспільно-політичного змісту залежать від очікувань населення: найшвидше поширюється інформація негативного характеру, хоча опитування показали, що великої суб'єктивної значущості вона не виявляє у громадян, а, навпаки, викликає збайдужіння до рішень та дій влади.

2. Загальне ставлення до різних суб'єктів політики є доволі інертним у громадян. Так, наприклад, ставлення до суб'єктів політики під впливом парламентських виборів відбулося із запізненням близько трьох місяців.

3. Динаміка рівня довіри до діючої влади та опозицій має маятниковоподібний характер і зумовлюється, наприклад, ступенем суб'єктивної значущості тієї сфери, якої стосується прийняте рішення, стійкістю виробленої оцінювальної установки суб'єкта, ступенем когнітивного дисонансу тощо.

Реальний розвиток подій підтвердив досить високу точність зроблених прогнозів. До РНБОУ подано 30 інформаційно-аналітичних матеріалів (25,0 др. арк.). Публікацій за цією темою не передбачалося.

За результатами роботи з теми «Соціопсихологічний моніторинг суспільно-політичної ситуації в регіонах з підвищеною соціальною напруженістю», №0198V002053 (1997-1998 рр., наук. кер. — канд. психол. наук Васютинський В.О., 9 виконавців, всі сумісники) побудовано модель соціопсихологічного моніторингу, яка включає: комплексний аналіз стану соціальної напруженості в усіх регіонах України; поглиблене вивчення суспільно-політичної ситуації з метою прогнозування її подальшого розвитку в регіонах України; складено прогнози щодо підвищення — зниження рівня соціальної напруженості в цілому і в окремих регіонах; досліджено психологічну готовність громадян до участі в акціях масового протесту; визначено орієнтацію населення щодо різних форм такого протесту; проаналізовано матеріально-економічні причини соціальної напруженості; визначено групи населення, які є основними «носіями» соціальної напруженості тощо.

Зокрема встановлено, що в ряді областей (Кіровоградська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська та ін.) до соціальних груп, у середовищі яких рівень напруженості є найвищим, належать учителі загальноосвітніх шкіл; до регіонів, де здійснювалося поглиблене вивчення соціально-політичної ситуації, у 1998 році було віднесено (за погодженням із замовником) м. Одесу, становище в якому особливо загострили вибори міського голови. Під час дослідження було встановлено, що в місті склалися досить сприятливі психологічні передумови для втручання органів центральної влади у розв'язання конфлікту.

Відслідковувалися також соціально-політична ситуація під час 500-км походу до Києва павлоградських шахтарів; проблемні міжнаціональні відносини в Автономній Республіці Крим тощо. На основі проведених досліджень підготовлено 13 інформаційних та аналітичних матеріалів (9,0 др. арк.), які подано до Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України. У різних виданнях опубліковано ряд наукових статей.

За темою «Стан і динаміка інформаційного простору України» (№0197V001392, 1997-1998 рр., наук. кер. — канд. психол. наук Слюсаревський М. М., 8 виконавців, із них 7 сумісників (проаналізовано структуру існуючих засобів масової інформації (ЗМІ), зміст і спрямованість їх сукупного тексту, показники споживання інформаційної продукції різними соціально-професійними та віковими групами. Проведено 5 опитувань, якими охоплено 10000 респондентів, також опитано 800 експертів, проаналізовано більше 6000 текстів.

Установлено, що динаміка інформаційного простору України характеризується такими основними тенденціями: зниження рівня споживання населенням інформаційної продукції в цілому; зменшення «питомої ваги» російських ЗМІ; збільшення обсягів споживання продукції місцевих ЗМІ; збільшення частки громадян, що отримують політичну інформацію з друкованих джерел.

Проведено дослідження регіональних особливостей структурування інформаційного простору. Так, у ряді регіонів (Автономна Республіка Крим, Донецька, Луганська, Одеська та інші області) загальнонаціональні джерела інформації досі не посідають провідного місця в структурі споживання населенням інформаційної продукції, що створює серйозні перешкоди на шляху до консолідації українського суспільства. Виявлено також, що канали місцевого телебачення та радіомовлення негативно впливають на ідеологічний і морально-психологічний стан українського суспільства (Східний, Південний та Західний регіони), що свідчить про необхідність відповідного коригування державної політики в галузі ЗМІ тощо. Результати дослідження відображено у 6 звітах і ряді доповідних записок, поданих до Кабінету Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України (11,0 др. арк.). Публікації з цієї теми не передбачалися.

Виконання теми «Моніторинг соціальної бази та електорату політичних партій і рухів» (№0197V001391, 1997-1998 рр., наук. кер. — канд. психол. наук Баришполец О.Т., 9 виконавців, із них 8 сумісників) передбачало визначення обсягів потенційного електорату провідних партій за більш як півроку до парламентських виборів 1998 року. Проведено 9 масових опитувань, в яких взяли участь 19000 респондентів. Описано також 756 керівників та активістів політичних партій. Встановлено, що потенційні електорати правих та правоцентристських партій практично повністю збігаються, що поставило їх під час виборчої кампанії у дуже не вигідне становище. Все це дало підстави передбачити той розподіл сил, який і склався потім у новообраному парламенті. Було передбачено, зокрема, ймовірний розподіл голосів на виборах за умов мінімально та максимально можливої явки громадян.

Отримано дані статистичного прогнозу з реальним розподілом голосів між політичними партіями та блоками під час виборів, що відбулися 29 березня 1998 року. Було правильно спрогнозовано подолання 4% бар'єру сімома партіями та блоками (КПУ, НРУ, СПУ — СелПУ, ПЗУ, ВО «Громада», СДПУ(о), ПСПУ) з восьми, які потрапили до Парламенту. Проведено також експертне опитування політологів та політичних оглядачів ЗМІ (112 осіб), яке дало змогу уточнити напрями ймовірних трансформацій електоральних намірів населення у майбутній кампанії, пов'язаній з виборами Президента України. За результатами досліджень підготовлено 16 інформаційних та аналітичних матеріалів, які подано до Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України (10,0 др. арк.). Оpubліковано ряд статей у наукових виданнях.

Тема «Експрес-опитування громадської думки» (№0198V002046, наук. кер. — канд. психол. наук Жадан І.В., 7 виконавців, всі сумісники) охопила період досліджень в один рік. Проведено 17 експрес-опитувань, спрямованих на оперативне вивчення ставлення громадян до ряду актуальних проблем внутрішньої та зовнішньої політики, оцінок населенням певних рішень і намірів Президента та Уряду. Опитано понад 18000 респондентів. З'ясовано громадську думку з ряду проблем, а саме: скасування статусу депутатської недоторканості, легалізація тіньових капіталів та шляхи виведення економіки з тіні; свобода та відповідальність засобів масової інформації, конфесійні орієнтації громадян України; зовнішньополітичні орієнтації населення; подальша приватизація та націоналізація підприємств тощо.

Дослідженнями прогностичного плану було з'ясовано ймовірну реакцію громадян України на підписання програми економічного співробітництва між Україною та Росією; виявлено рівень та спрогнозовано динаміку популярності провідних українських політиків серед жителів м. Києва тощо. До Ради національної безпеки та оборони

України подано 17 інформаційних матеріалів і доповідних записок (4,0 др. арк.). Публікації за цією темою не передбачалися.

За напрямом «*Теоретичні та прикладні проблеми розвитку психофізіології в Україні*» було завершено чотири теми. З теми «Оптимізація і корекція функціонального стану людини» (1996-1998 рр., виконавець — акад. Скок В.І.) здійснено апробацію психофізіологічних методів визначення функціонального стану людини та створено відповідні корекційні прийоми.

У результаті дослідження теми «Становлення і розвиток психофізіологічних функцій в онтогенезі» (1996-1998 рр., виконавець — чл.-кор. Чайченко Г.М.) було впроваджено методику визначення психофізіологічного рейтингу (ПФР) як інтегрального показника ефективності розумової діяльності у дітей старшого дошкільного віку першокласників та досліджено взаємозв'язок між успішністю навчання й ПФР у дітей 6-7 класів.

За результатами досліджень цих двох тем підготовлено рукопис колективної монографії «Психофізіологічні основи корекції функціонального стану людини» (6,0 др. арк.).

З теми «Психофізіологічне забезпечення адаптації до школи дітей, що проживають у зоні радіологічного контролю» (1994-1998 рр., виконавець — чл.-кор. Берзінь В.І.) проведено спостереження за формуванням стану здоров'я дітей, що народилися у 1995-1996 рр. до аварії на ЧАЕС; вивчено умови навчання, характер забруднення навколишнього середовища, динаміку здоров'я цих дітей, у результаті чого встановлено, що в цих вікових групах зберігаються несприятливі тенденції відносно фізичного розвитку, рівня загальної захворюваності тощо. У результаті дослідження встановлено фізіолого-гігієнічну оцінку факторів та умов навчального процесу, особливостей їх впливу на функціональний стан організму учнів і формування адаптації до навчання. Опубліковано монографію «Психофізіологічний розвиток і готовність до школи дітей дошкільного віку» (7,0 др. арк.), підручники для студентів медичних вузів: «Гігієна дітей та підлітків» (4,7 др. арк.) та «Основи психогігієни» (5,6 др. арк.); навчальний посібник для медичних факультетів «Гігієна дітей та підлітків» (3,3 др. арк.) і ряд навчальних програм, методичних рекомендацій, наукових статей.

У процесі дослідження теми «Вікові особливості нейрогуморальної регуляції серцево-судинної системи» (1996-1998 рр., виконавець — чл.-кор. Шевчук В.Г.) встановлено вплив нервових факторів на стан діяльності серця та гуморальних факторів на функціональний стан судин у різних вікових групах. За результатами роботи опубліковано монографію «Вплив погоди на психофізіологічний стан здорової людини» (8,0 др. арк.) та ряд навчальних програм, методичних рекомендацій і наукових статей.

З напрямку «Психологічні основи творчості та інноваційної діяльності» в Інституті психології ім. Г.С. Костюка завершено дослідження

теми «Психологічні механізми обдарованості в системі факторів креативності особистості» (№0196V006945, 1993-1998 рр., наук. ксер. — канд. психол. наук Семенова-Пономарьова Р.О., 11 виконавців, із них 9 сумісників), у результаті дослідження якої вивчення психологічних механізмів обдарованості зосереджувалося на аналізі індивідуальних психологічних ресурсів як передумови креативних можливостей особистості на прикладі провідних типів обдарованості.

Визначено концептуальні та методичні засади ідентифікації проявів типів обдарованості у дітей і молоді, критерії та індикатори різних типів обдарованості; розроблено й апробовано варіанти методичних комплексів діагностики креативних можливостей особистості з різними типами обдарованості, визначено психолого-педагогічні засади методичного забезпечення ідентифікації та розвитку обдарованої особистості тощо. За результатами дослідження опубліковано навчальний посібник Науменко С.І. «Музично-естетичне виховання дошкільнят» (6,0 др. арк.), збірник наукових статей «Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога» (23 др. арк.), ряд статей та підготовлено рукопис колективної монографії «Психологічні механізми обдарованості» (12,0 др. арк.) і науково-методичний посібник «Система ідентифікації та розвитку обдарованої особистості» (10,0 др. арк.).

У межах напряму «Науково-методичне забезпечення системи психологічної служби» завершено розробку двох тем, які виконувалися членами Академії. З теми «Психологія особистості в екстремальних умовах» (1997-1998 рр., виконавець — акад. Прісняков В.Ф.) розроблено теоретичну модель критеріїв оцінки поведінки особистості та створено алгоритм комп'ютерної діагностики в екстремальних умовах. За результатами дослідження опубліковано ряд методичних посібників та рекомендацій, словник і статті у наукових виданнях, у тому числі за кордоном, підготовлено до друку рукопис посібника «Психологія особистості в екстремальних умовах» (7,0 др. арк.).

У процесі дослідження теми «Теоретико-методологічні засади групової психокорекції» (1994-1998 рр., виконавець — акад. Яценко Т.С.) розкрито закономірності управління психокорекційним процесом; здійснено теоретичне обґрунтування психологічної практики, зокрема закономірностей динаміки психокорекційної групи; проведено пояснення розуміння несвідомого як системного утворення, яке впродовж життя організовується в певну логіку; досліджено взаємозв'язки між символами окремих, але численних малюнків (згідно з тематикою їх комплексу), що дозволяють вербалізувати логіку несвідомого, змістово-когнітивні передумови якої обумовлюються базовими психічними захистами. Результати дослідження відображено в опублікованих монографії «Психологічні основи психокорекції» (14,0 др. арк.), ряді методичних рекомендацій, статей, а також у рукописі монографії «Психологічні передумови управління груповим психокорекційним процесом» (8,0 др. арк.).

Основні результати досліджень перехідних тем

Вагомі результати досліджень отримано з тем, які були перехідними. Науковий доробок з напрямку *«Теоретико-методологічні основи психологічної науки»* охоплює різноплановий аспект пізнавальних пошуків членів Академії та підвідомчих установ. Сучасний ефективний методологічний аспект психологічного знання визначався темами *«Теоретичні та прикладні проблеми української психологічної науки»* (виконавець — чл.-кор. Костицький М.В.) і *«Теоретико-методологічні та культурно-історичні засади психологічного дослідження суспільних явищ»* (наук. кер. — канд. психол. наук Татенко В.О., 8 виконавців), виконаними в Інституті соціальної та політичної психології. У ході дослідження здійснено науково-психологічний аналіз у напрямі розв'язання проблем передбачення й прогнозування розвитку психологічної науки в Україні, а також питання індивідуального психічного життя людини сучасного суспільства. У цьому ракурсі розглянуто дискусійні питання взаємодії індивідуального і суспільного способів людського буття. Виявлено, що сучасний методологічний пошук ефективних визначень феноменів нинішнього життя суспільства відбувається у напрямі від крайніх форм епістемологічного релятивізму, який взагалі розмиває традиційні уявлення про істину як мету дослідницького процесу, до жорстко центрованих наукових парадигм постпозитивізму, що передбачає теоретичні дослідження феноменів суспільного життя в конкретно-науковому пізнанні.

Продовжувалося вивчення основоположних *напрямів української психології ХХ століття* за трьома темами: *«Основні напрями вітчизняної та світової психології ХХ ст.»* (виконавець — акад. Роменець В.А.); *«Українська і світова психологія у ХХ столітті: здобутки і перспективи розвитку»* (наук. кер. — канд. психол. наук Пискун В.М., 4 виконавці); *«Історична психологія українського народу на тлі соціокультурного буття ХХ століття»* (наук. кер. — канд. психол. наук Мацейків М.А., 5 виконавців), які досліджувалися в Інституті психології ім. Г.С. Костюка. У ході історикологічного аналізу здійснено прогностичний і теоретико-психологічний конструкт перспектив розвитку основних напрямів сучасної психології в Україні і світі; опрацьовано здобутки ряду психологічних шкіл (психології свідомості, гуманістичної психології, культурно-історичної тощо) та чинників історіогенези психологічних знань (соціальні, культурологічні, суспільно-політичні, релігійні та інші фактори); проаналізовано розробки кафедри психології Київської Духовної Академії, психологічні проблеми світової та української психології на доінституалізованому етапі її становлення (початок ХХ ст.); узагальнено основні наукові напрями розвитку педагогічної психології в Україні періоду другої половини ХХ ст.

Вивчено і осмислено домінантні риси української психології; виявлено психо-історичні чинники та психологічні складові національної

свідомості, розглянуто особливості української релігійної свідомості в аспекті психології етнотипу; розкрито особливості формування передумов усталення етнокультурних зразків, що складають підвалини ментальності; показано вияв ментальності у функціонуванні традиційно-побутової культури.

Теоретичним розробкам соціально-психологічних закономірностей моделювання особистості на різних етапах соціалізації з урахуванням вікових, статевих особливостей особистості відведено ряд тем членів Академії та Інституту психології ім. Г.С. Костюка. Особлива увага при дослідженні теми «Психологічні проблеми дослідження емоційної сфери особистості» (виконавці — акад. Прісняков В.Ф. та чл.-кор. Носенко Е.Л.) сконцентрована на розробці математичної моделі взаємозв'язку характеристик пам'яті та емоційного стану людини; на виявленні розбіжності у різних аспектах системи ціннісних орієнтацій особистості як потенційного джерела внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів.

Продовжувалися дослідження, предметом яких виступили проблеми людини у сфері суспільних відносин, загальних закономірностей психічного розвитку суб'єкта та впливу етнічних факторів на психіку індивіда. Чільне місце у дослідницьких пошуках з теми «Соціально-психологічні закономірності соціалізації особистості» (наук. кер. — докт. психол. наук Циба В.Т., 9 виконавців) займали питання узагальнення теоретичних положень щодо структури і властивостей особистості, розробки цілісної теоретичної моделі процесу її соціалізації, формування на ранніх етапах життя людини її соціогенних параметрів, які детермінують і регулюють діяльність потреб і соціальних вимог та програмування їх реалізації в онтогенезі, які б становили сенс життя особистості.

На пошук наукових засад впливу індивідуально-особистісних властивостей людини на взаємодію психічних процесів спрямовано дослідження «Закономірності взаємодії психічних процесів в структурі людської діяльності» (наук. кер. — канд. психол. наук Чепи М.-Л.А., 7 виконавців). На основі інтеграційно-диференційної моделі взаємодії психічних процесів проведено їх класифікацію; здійснено системно-структурний аналіз духовності як психологічного феномену; спрогнозовано, що існує тісний зв'язок між здатністю людини до досягнення певного рівня духовного розвитку та індивідуальними особливостями її психіки, зокрема вольової, чуттєво-емоційної, когнітивно-інтелектуальної сфер. Обґрунтовано прояви пізнавальних процесів учнів різних вікових груп; проведено теоретико-логічне та експериментальне вивчення таких показників: концентрація, стійкість, переключення уваги; короткочасна пам'ять, вербальна асоціативна пам'ять, оперативна пам'ять; вербальне, математично-логічне просторове мислення.

Тривала розробка теми «Теоретико-експериментальне дослідження впливу етнічних факторів на психіку людини» (наук. кер. — докт.

соціол. наук Пірен М.І., 7 виконавців). У ході пошукових доробок вивчено вплив етнонаціонального на свідомість молоді за допомогою сім'ї, роду тощо; обґрунтовано механізми прояву усвідомлення належності до роду і народу на формування системи цінностей, морально-етичних настанов; показано вплив соціоприродного довкілля на формування українського етносу. Результатом роботи вказаного на пряму стали опубліковані науково-методичний посібник Чепи М.-Л.А. «Моніторинг психічних порушень, спричинених радіацією» (7,0 др. арк.) та підручник Пірен М.І. «Основи етнопсихології» (19,8 др. арк.).

За напрямом *«Теоретико-методологічні та прикладні проблеми психології особистості»* розроблялося 9 перехідних науково-пошукових тем членами Академії та науковцями Інституту психології ім. Г.С. Костюка й Інституту соціальної та політичної психології. Проаналізовано й обґрунтовано стан проблеми розвитку громадянської свідомості та самосвідомості становлення особистості у ході дослідження з теми «Психологічні закономірності виховання громадянської свідомості та самосвідомості» (наук. кер. — докт. психол. наук Боришевський М.Й., 11 виконавців); вичленено фактори особистісного утворення як світоглядні орієнтації, родинні цінності, моральність, соціальна рефлексія, мотиваційно-потребова сфера тощо. Виявлено відмінності у розвитку громадянської свідомості та самосвідомості, детерміновані саморегуляцією суб'єкта, яка зорієнтована на мету, що виходить за межі певної проблемної ситуації, родинними цінностями, індивідуальними особливостями, зумовленими специфікою життєвого шляху кожної окремої особистості.

У ракурсі зазначеного проводилися дослідження з теми «Екопсихологія громадянського самовизначення особистості» (виконавець — акад. Киричук О.В.), за результатами якого визначено показники громадянської активності старшокласників та проведено їх валідацію. До основних результатів теми «Вплив радіоекологічного середовища на життєдіяльність людини» (виконавець — акад. Гончарук Є.Г.) слід віднести розробки з охорони зовнішнього середовища від радіоекологічного впливу та розробки профілактичних заходів для підвищення продуктивності функціонування особистості.

Опрацьовувались також особливості, психологічні умови виникнення та запобігання образи у ході дослідження теми «Психологічна сутність почуття образи у розвитку особистості» (виконавець — чл.-кор. Демиденко В.К.). Встановлено динаміку цих процесів у залежності від вікових та інших особливостей людини, зокрема, від типу особистості, типу акцентуйованих характерів тощо; розроблено поради щодо запобігання та зняття почуття образи.

Досліджувались питання про місце національної психології в структурі суспільної свідомості (тема «Національна психологія у структурі суспільної свідомості» — виконавець — чл.-кор. Гнатенко П.І.). Обґрунтовано тезу, що національна психологія функціонує на

рівні масової свідомості й остання займає чільне місце у суспільній свідомості; розглянуто національні почуття як складової світогляду особистості; вичленено проблему національної ідентичності, основою якої є національна ідея; показано формування національної ідеї під впливом національних почуттів; доведено, що національні почуття поряд з національною самосвідомістю утворюють підґрунтя національного характеру.

Пріоритетними залишаються дослідження, що стосуються проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку в сучасних умовах. За результатами розробки теми «Психічний розвиток дошкільників в умовах інноваційних систем виховання» (наук. кер. — канд. психол. наук Кулачківська С.Є., 11 виконавців) здійснено психологічну характеристику, що визначає інтелектуальний розвиток дошкільника, вичленено критерії емоційно-вольового розвитку малюка; систематизовано провідні базисні компоненти мовленнєвого розвитку дошкільника; накреслено лінії психологічної готовності дитини до школи; досліджено особливості сприймання, розуміння та естетичної оцінки дітьми творів народного мистецтва; визначено причини, які обумовлюють відхилення у поведінці дошкільника. За результатами досліджень опубліковано методичний посібник «Сьогодення майбутнього школяра» (4 др. арк.).

Тривала розробка теми «Порівняльне вивчення психічного розвитку соціально адаптованих і дезадаптованих дітей різного віку» (наук. кер. — канд. психол. наук Максимова Н.Ю., 10 виконавців). Виявлено зв'язок між ступенем соціальної адаптованості дитини та особливостями процесу інтеріоризації стереотипів соціально цінної поведінки, виявлено систему основних стратегій понятійного мислення та особливості функціонування захисних механізмів у соціально адаптованих та дезадаптованих підлітків, виявлено феномен особистісної схильності неповнолітніх до адиктивної поведінки (недостатність мотивації досягнення, несформованість функції прогнозу поведінки та навичок рефлексії, низький рівень самоповаги та самоусвідомлення тощо).

Експериментально доведено феномен особистісної схильності до вживання психотропних речовин (особливості підлітка, відхилення у психічному розвитку); вплив соціальної ситуації на розвиток дитини, зокрема алкогольне оточення, генетичну обтяженість, тобто алкогольну спадковість. Вагомими результатами названого вище дослідження стали публікації Максимової Н.Ю. «Психологічна профілактика вживання підлітками алкоголю та наркотиків» (12,0 др. арк.) та «Узалежнення від алкоголю як фактор насильства в родині» (7,0 др. арк.).

У руслі зазначеного напрямку здійснювалися розробки з теми «Теоретико-експериментальне дослідження екологічної свідомості учнівської молоді» (наук. кер. — канд. психол. наук Москвичов С.Г., 6 виконавців). Сформульовано положення щодо теорії природоохоронної діяльності та поведінки особистості, її мотивації та контролю;

розроблено та апробовано методики дослідження бережливого ставлення дитини до предметно-природничого довкілля та психологічного впливу, коригування і екологічного виховання в цьому аспекті; розроблено поняття екологічного інтересу як особливого типу позитивно орієнтованих переживань, що виявляються на емоційному, інтелектуальному та вольовому рівнях.

Досліджуючи проблеми напрямку *«Психолого-педагогічні засади навчання підростаючого покоління в сучасних умовах»* з 5-ти перехідних тем, зокрема з теми *«Емоційно-мотиваційне забезпечення навчальної діяльності школярів»* (виконавець — акад. Чебикін О.Я.), уточнено психологічні умови емоційно-мотиваційного забезпечення навчальної діяльності школярів; визначено методи цілеспрямованої професійної підготовки студентів педагогічних навчальних закладів до емоційної регуляції навчально-виховної діяльності учнів.

У ході дослідження теми *«Психологічні чинники розвиваючого навчання в різних освітніх системах»* (наук. кер. — акад. Максименко С.Д., 17 виконавців) виявлено складові та чинники розвиваючого навчання; проаналізовано вплив психологічних особливостей побудови учебного змісту на процес саморозвитку суб'єкта учіння; опрацьовано інструментарій психологічного дослідження потенціалу особистісного розвитку суб'єкта педагогічних систем. Запропоновано рівневу модель аналізу педагогічної системи, яка включає рівень програмного забезпечення, рівень аналізу педагогічної діяльності вчителя та рівень навчальної діяльності школяра. Проведено дослідження психічних станів молодших школярів, показано їх залежність від особливостей адаптації учнів до системи освіти; виділено основні показники якості соціальних відносин дитини. Визначено вимоги до індивідуально-особистісних якостей шкільного психолога (загальні здібності: когнітивні та комунікативні; духовні здібності: психологічна спрямованість, ціннісно-сміслова організація особистості та психологічна компетентність).

Значними доробками у руслі вказаного дослідження стали праці Максименка С.Д. у вигляді навчальних посібників: *«Основи генетичної психології»* (13,5 др. арк.), *«Психологія в соціальній і педагогічній практиці (методологія, методи, програми, процедури)»* (14,5 др. арк.) та *«Основи загальної психології»* (16,0 др. арк.) за його редакцією.

У цьому напрямі продовжувалися дослідження з теми *«Психологічні проблеми ефективного проектування і застосування нових інформаційних технологій навчання в навчальному процесі»* (наук. кер. — докт. психол. наук Машбиць Ю.І., 9 виконавців). Проаналізовано основні фактори, які впливають на процес проектування навчальних систем; показано специфічні особливості проектування гіпертекстових систем; намічено психолого-педагогічні вимоги до навчальних систем; розкрито її структуру; обгрунтовано особливості проектування основних і допоміжних навчальних впливів. Розроблялися також теоретичні

проблеми проектування інтелектуальних навчальних систем. Показано їх проектування, починаючи від модуля предметних знань і закінчуючи модулем моделі учня і інтерфейсу з комп'ютером; сформульовано основні вимоги до педагогічного модуля. Особливу увагу приділено проблемам проектування діалогової взаємодії учня з комп'ютером при проектуванні гіпертекстової системи.

Основні аспекти досліджень теми «Теоретико-методичні основи психологічного консультування керівників закладів середньої освіти з проблем управління» (наук. кер. — канд. психол. наук Карамушка Л. М., 10 виконавців) спрямовано на розробку моделі психолого-управлінського консультування керівників освітніх закладів з конкретних проблем управління та апробації моделі консультування. Розроблено моделі психологічного консультування з конкретних проблем управління та проведено їх апробацію.

Тривала дослідницька робота з теми «Психологічні знання педагога та умови гуманізації його діяльності» (наук. кер. — канд. психол. наук Тищенко С. П., 3 виконавці), у ході якої висвітлено особливості усвідомлення вчителями засадових принципів гуманізації педагогічної діяльності, розкрито шляхи та засоби розвитку рефлексивних знань вчителів як фактора гуманізації їх взаємодії з учнями. Експериментально перевірено психологічну готовність вчителів діяти згідно з гуманними виховними стереотипами та догмами, показано усвідомлення вчителями гуманістичних принципів при розробці ними стратегій виховного впливу на дітей.

У межах зазначеного напрямку проводились наукові дослідження в Інституті соціальної та політичної психології з теми «Соціально-психологічні передумови та детермінанти особистісного вибору» (наук. кер. — докт. психол. наук Титаренко Т. М., 9 виконавців). Проаналізовано природу особистісного вибору, його умови; визначено особистісний вибір як такий, що на певний час, на певному етапі життєвого шляху визначає головну стратегію життєздійснення, напрям подальшого розвитку; з'ясовано, що в умовах глибинного, тривалого рольового конфлікту особистість нерідко постає перед необхідністю життєвого вибору, який залежить від соціокультурних та незалежних від зовнішнього середовища базисних особистісних інваріантів.

Розглянуто професійне становлення як модель життєвого вибору особистості; проаналізовано залежність особистісних професійних планів старшокласників від їхнього психосоматичного стану, яка створює особливу соціальну ситуацію розвитку та впливає на життєві установки, позицію тощо; вичленено девіантний, нетрадиційний вибір професії як засіб пристосування до мінливих зовнішніх та внутрішніх умов особистісного розвитку; визначено індивідуально-психологічні чинники проблемної особистісної поведінки як психологічний рівень взаємотравматизації суб'єкта і соціуму.

Осно́вний аспект проблематики наукових досліджень Інституту соціальної та політичної психології належить до напрямку «*Методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології*», за яким виконувалося 6 перехідних тем у двох лабораторіях та чотирьох філіях. У ході дослідження теми «Соціально-психологічні закономірності функціонування політичної влади» (наук. кер. — канд. психол. наук Васютинський В. О., 8 виконавців) виявлено високий рівень психологічної значущості суб'єктивних ставлень громадян до органів державної влади; встановлено, що в масовій свідомості домінують і поєднуються високий ступінь очікувань від «ідеальної», бажаної влади і високий рівень недовіри до влади існуючої; з'ясовано, що невідповідність між очікуваним і реальним ставленням громадян до влади стає одним з головних соціально-психологічних джерел посилення соціальної напруженості в суспільстві.

Досить цікава науково-пошукова робота здійснювалася з теми «Психологічні механізми і закономірності сприймання особистості політичного лідера» (наук. кер. — канд. психол. наук Фролов П. Д., 7 виконавців), за результатами якої зроблено висновок, що інформація про політичного лідера, яка подається засобами масової інформації (ЗМІ), має розглядатися як певний сукупний текст, на основі чого проаналізовано теоретичні підходи до вивчення сприйняття повідомлень ЗМІ щодо політичних лідерів; показано місце і роль неформальної міжособистісної комунікації у сприйнятті провідних українських політиків дорослим населенням і учнівською молоддю; вичленено можливості пресових видань щодо іміжування політичних діячів.

Дніпропетровська філія здійснювала розробку дослідження «Національна психологія в структурі суспільної свідомості» (наук. кер. — докт. психол. наук Гнатенко П. І., 3 виконавці — сумісники). Вичленено питання щодо місця національної психології в структурі суспільної свідомості; досліджено національні почуття як структурний елемент національної психології; вивчено літературу з проблем формування етнічної самосвідомості населення України.

Філія м. Донецька працювала над темою «Політико-психологічні проблеми розвитку дитячого та юнацького руху в умовах багатопартійності» (наук. кер. — канд. соціол. наук Никоненко Л. В., 2 виконавці — сумісники). Сформовано інформаційну базу даних про особливості розгортання дитячо-юнацького руху в Донбасі; визначено його характерні ознаки (суспільний феномен, соціальне явище, сугнісні ознаки суспільно-політичного розвитку); побудовано прогностичні моделі аналізу дитячо-юнацького руху в сукупності суспільних феноменів; розроблено методичні прийоми щодо врахування ознак такого руху в системі виховних заходів.

Над розробкою теми «Психологічні чинники політичної ідентифікації молоді» (наук. кер. — докт. мед. наук Мар'єнко Б. С., 4 виконавці, із них 3 сумісники) працювала філія м. Львова. Визначено психологічний

зміст і роль одного з впливових чинників процесу політичної ідентифікації молоді — самотності у його феноменологічному та реально-практичному вираженні; окреслено чинники самотності, яка є одним із психологічних бар'єрів процесу політичної ідентифікації; виділено форми символіки, які відіграють істотну роль у процесі політичної ідентифікації.

Тривала робота у філії м. Сімферополя над розробкою теми «Психологічна структура самодетермінації активності особистості у перехідному суспільстві» (наук. кер. — докт. психол. наук Калін В.К., 4 виконавці, із них 3 сумісники). Обґрунтовано психологічне вивчення процесу самодетермінації активності особистості у побудові власного життя як системного об'єкта; розкрито процес взаємодії людини із світом, в якому виокремлено три рівні: життєдіяльність, діяльність та свідоме поведінка, організація власного життя; визначено, що модель буття людини, яка існує в її психіці, є тією суб'єктивною психологічною реальністю, у якій вона живе.

Дослідження напряму «*Теоретичні та практичні проблеми розвитку психофізіології в Україні*» охоплює розробки лабораторій Інституту психології ім. Г.С. Костюка та членів Академії. З теми «Психофізіологічне забезпечення учбової діяльності: системні принципи діагностики корекції та розвитку» (наук. кер. — канд. психол. наук Кружева Т.В., 9 виконавців) експериментально досліджено якісну та кількісну специфіку системної організації психічних та психофізіологічних функцій як компонентів цілісної системи психофізіологічного навчання. У результаті дослідження отримано інформативні показники щодо статево-вікових особливостей різних рівнів цілісної системи психофізіологічного забезпечення учбової діяльності.

Започатковано розробки у новоствореній лабораторії вікової фізіології та шкільної гігієни, коло наукових пошуків якої торкається найменш апробованих у психологічній науці та практиці питань гігієни дітей і підлітків, фізіологічної оцінки умов навчання, фізіологічного обґрунтування нових навчальних технологій, професійної й допрофесійної підготовки тощо.

За обраною темою «Моніторинг порівняльних показників психофізичного розвитку дітей, які виховуються в державних закладах інтернатного типу та альтернативних закладах у міській та сільській місцевостях» (наук. кер. — чл.-кор. Берзін В.І., 10 виконавців, із них 5 сумісників) вивчено соціально-гігієнічні умови виховання та навчання дітей у закладах інтернатного типу; визначено характер перебігу у психофізіологічному стані та здоров'ї дітей, які навчаються у таких школах; встановлено ступінь впливу різних умов навчально-виховного процесу на формування здоров'я дітей; розроблено моделі здоров'я дітей у прогностичному плані.

За результатами зазначеної теми Берзенем В.І. опубліковано монографію, 2 підручники, навчальний посібник, 3 навчальні програми

та 3 методичні посібники й рекомендації, ряд статей, серед яких заслуговує на увагу «Психофізіологічний розвиток і готовність до школи дітей дошкільного віку» (7,0 др. арк.); «Гігієна дітей та підлітків» (4,7 др. арк.); «Основи психогігієни» (5,6 др. арк.) тощо.

У руслі зазначеної тематики велися дослідження чл.-кор. Бобринком І.І. з теми «Антропометричні та психосоматичні особливості дітей та молоді різних конституційних типів», в яких вивчено антропометричні та морфофункціональні показники деяких систем організму (серцево-судинні, бронхо-легеневі тощо) у дітей та молоді різних вікових груп; проведено порівняльний аналіз мешканців м. Києва з жителями потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС.

В Інституті психології ім. Г.С.Костюка тривали розробки в лабораторії психології творчості з напрямку «*Психологічні основи творчості та інноваційної діяльності*», який охоплює одну перехідну тему «Психологічні проблеми творчої діяльності дітей і молоді» (наук. кер. — акад. Моляко В.О.). У результаті проведених досліджень визначено загальні складові системи виховання та навчання обдарованих дітей та молоді; обґрунтовано показники фізичного, психічного та інтелектуального розвитку як ознаки творчого здоров'я у ранньому віці; запропоновано підхід до проблеми вивчення інтелектуальної обдарованості, яка розглядається в системі взаємозв'язків між операціональною діяльністю, інтелектуальним базисом — підструктурою особистості та її властивостями; експериментально досліджено творчу діяльність старшокласників з використанням нових інформаційних технологій; виявлено умови розвитку організаційних здібностей в учнів та структурні компоненти цих здібностей; розроблено варіант концептуальної схеми, психологічних бар'єрів до підприємництва тощо.

У результаті дослідження двох підтем здійснено теоретичний аналіз художньо-мистецької обдарованості; визначено специфіку її проявів у дошкільному і молодшому шкільному віці; показано, що художньо-мистецька обдарованість являє собою «сплав» природних передумов та психічних якостей, їх гармонійне поєднання і створює підґрунтя для розвитку обдарованості; розкрито особливості використання творчих і спеціальних (хореографічних) завдань з метою розвитку творчого потенціалу дітей; на даних біографічного аналізу з'ясовано специфіку здібностей до акторської діяльності та особливості якостей особистості художника-творця (наук. кер. — докт. психол. наук Кульчицька О.І., 4 виконавці).

Експериментальними результатами підтверджено доцільність виділення 7-стадіальної структури теоретичної моделі процесу оволодіння людиною психологічними знаннями, розробці і обґрунтуванню яких було присвячено попередні дослідження; визначено шляхи підвищення мотивації вивчення психології студентами; доведено, що викладання психології на основі запропонованої теоретичної моделі

суттєво змінює мотивацію вивчення цього предмета (виконавець — докт. психол. наук Семиченко В.А.).

У межах напрямку «*Теоретичні та методичні засади розвитку дефектології в Україні*» працював Інститут дефектології, розробляючи 8 перехідних тем, дослідження яких спрямовані на розробку нових технологій навчання у системі спеціальної освіти; досягнення високих рівнів знань, духовного й фізичного вдосконалення; нормалізацію процесу інтеграції аномальної особистості у сучасному соціумі. Висвітлено процес становлення теорії і практики навчання учнів допоміжної школи у період 1918-1926 рр., проаналізовано і введено у структуру дефектологічної науки дані про періодизацію системи навчання розумово відсталих на початку XX ст., а також дано характеристику загальній і специфічній тенденції її розвитку (чл.-кор. Богдзар В.І.).

З теми «Психолого-педагогічні основи розвитку усвідомленості учбової діяльності у розумово відсталих школярів» (наук. кер. — канд. психол. наук Хохліна О.П., 10 виконавців) визначено, за яких умов формується мотивація учіння; обґрунтовано необхідність формування самоконтролю як умови усвідомленого учіння розумово відсталих школярів; визначено психолінгвістичні та дидактико-методичні засади і напрями формування в учнів допоміжної школи усвідомленої діяльності з текстом. Результатами роботи лабораторії стало видання двох методичних посібників: Вавіна Л.С. «Методичні основи навчання читання учнів молодших класів допоміжної школи» (1,0 др. арк.), Кравець Н.П. «Організація навчальної діяльності учнів молодших класів допоміжної школи в умовах внутрішньокласного диференційованого навчання» (2,0 др. арк.).

При розробці теми «Психологічна діагностика розумового розвитку дітей як фактор їх корекційного навчання» (наук. кер. — канд. психол. наук Стадненко Н.М., 6 виконавців) виділено варіанти виконання завдань, які, репрезентуючи різну здатність до наукованості, є найбільш характерними для інтелектуально повноцінних дітей та тих, хто має відхилення у розумовому розвитку; виявлено найбільш діагностично інформативні завдання для диференціації дітей з вадами слуху за станом розумового розвитку; встановлено, що засвоєння знань може виступати лише додатковим показником у визначенні діагнозу, а вивченню підлягає наукованість дитини, тобто узагальненість, гнучкість, глибина, усвідомленість, критичність мислення. Вагомими результатами є монографія Стадненко Н.М. «Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників» (10,0 др. арк., у співавтор.) та підручник Марчук Т.Ф. «Рідна мова» (10,0 др. арк., у співавтор.).

Продовжувалися дослідження за темою «Науково-теоретичні основи діагностики та корекції труднощів навчання у дітей з вадами мовлення» (наук. кер. — канд. пед. наук Тарасун В.В., 6 виконавців). Обґрунтовано доцільність і ефективність впровадження у практику

роботи спеціалізованих закладів для дітей з порушенням мовленнєвого розвитку методу навчання, ґрунтованого на зрілості симультанного сприймання; розроблено систему констатуючих завдань для об'єктивного вивчення корекційної ефективності методів навчання молодших школярів з мовленнєвими порушеннями; розроблено комплекс завдань з розвитку невербального мислення як один із шляхів формування зв'язного мовлення школярів-логопатів. Оpubліковано монографію Тарасун В.В. «Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку» (16,0 др.арк.), 2 посібники Тарасун В.В. «Науково-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні» (6,3 др. арк.) та «Тести навчальних здібностей для 1-го класу» (6,0 др. арк., рос. мовою).

З теми «Психолінгвістичні основи підготовки аномальних дітей до шкільного навчання» (наук. кер. — докт. пед. наук Соботович Є.Ф., 4 виконавці) визначено стан розумової та мовленнєвої готовності нормальних та названих категорій дітей до шкільного навчання за такими параметрами: стан мовленнєвої функції та рівень розвитку психічних функцій (мислення, сприймання, увага, пам'ять); розроблено методику формування названих структур шляхом розвитку розумових операцій з мовними одиницями різного рівня у відповідності з етапами їх формування в процесі онтогенезу та механізмів їх порушень у дітей з незначним недорозвитком мовлення й розумовою відсталістю. Колективом авторів опубліковано методичний посібник «Методика виявлення мовленнєвих порушень у дітей та діагностика їх готовності до шкільного навчання» (8,0 др. арк.).

У результаті дослідження теми «Психолого-педагогічні основи формування учбово-пізнавальної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку» (наук. кер. — канд. психол. наук Ілляшенко Т.Д., 8 виконавців) виділено різні типи порушень учбово-пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку в залежності від співвідношення якісно різних особливостей інтелектуального та позателектуального компонентів діяльності; описано типові прояви порушень учбово-пізнавальної діяльності дітей, зумовлені дефіцитом уваги з гіперактивністю, порушеннями зорово-рухової координації, а також затримкою інтелектуального розвитку з достатньою та зниженою навчуваністю; виявлено односторонній характер аналітико-синтетичної діяльності, що відповідає більш раннім етапам становлення дитячого мислення; констатовано відсутність позитивної динаміки у розвитку мислительних операцій дітей цієї категорії з віком. За результатами роботи опубліковано методичний посібник Ілляшенко Т.Д. «Допоможіть дитині розвиватися» (6,0 др. арк.).

У ході дослідження теми «Психолого-педагогічні засади вдосконалення навчання осіб з вадами слуху, в умовах безперервної освіти» (наук. кер. — докт. пед. наук Засенко В.В., 8 виконавців) визначено дидактичне забезпечення операційного компонента готовності до

навчання на орієнтовній, виконавчій та контрольно-оцінюючій фазах діяльності нечуючої дитини; виявлено специфічні взаємозв'язки мовлення глухих дітей з розвитком у них інших психічних процесів; визначено педагогічні шляхи корекційного впливу на глуху дитину, які, зокрема, включають: зміст, технології навчання формування рефлексивних проявів у процесі її життєдіяльності тощо; розроблено методики розвитку словесно-логічної пам'яті глухих дошкільників; встановлено, що рівень навчально-пізнавальної діяльності глухих підлітків, їх активність значною мірою обумовлені особливостями навчального матеріалу предметів природничого циклу. Результати дослідження висвітлено в науковому збірнику «Питання оптимізації навчання і виховання осіб з вадами слуху» (9,0 др. арк.).

Розроблялася тема «Компенсаторно-реабілітаційна організація навчально-виховного процесу в школі для дітей з важкими порушеннями зору» (наук. кер. — канд. психол. наук Вавіна Л.С., 5 виконавців), у ході якої обґрунтовано психологічні засади корекційної роботи та вибір перцептивного тренінгу як основного засобу психологічної допомоги таким учням; розроблено принципи спеціальної взаємодії слабозорих учнів у тренінг-групі; розроблено зміст та методику проведення занять з позакласної музично-естетичної діяльності учнів; вивчено рівень сформованості особистісної готовності сліпих випускників до інтеграції у суспільство.

Опубліковано два методичні посібники: Покутнева С.О. «Особливості розвиваючого навчання сліпих учнів молодших класів» (4,3 др. арк., рос. мовою); Куненко Л.О. «Формування естетичного досвіду молодших школярів з вадами зору в позаурочний час» (4,0 др. арк.).

У межах розробки теми «Особливості корекційно-виховного процесу в спеціальних школах-інтернатах» (наук. кер. — канд. пед. наук Висоцька А.М., 6 виконавців) визначено шляхи морального розвитку учнів старших класів спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з розумовими вадами, порушенням зору та слуху; з'ясовано особливості поведінки різних категорій дітей на основі мотивів їх вчинків; встановлено, що негативні прояви поведінки учнів, зумовлені тими чи іншими аномаліями розвитку, посилюються певними недоліками в організації виховного процесу; показано, що недостатнє врахування ступеня порушення слуху учнів при плануванні позакласної роботи не завжди дає змогу реалізувати повною мірою їх особистісний потенціал, що негативно впливає на моральний розвиток такої дитини; обґрунтовано погляд на формування позитивних звичок соціальної поведінки як на один із чинників корекції порушених структурних компонентів особистості аномальної дитини.

У руслі зазначеного напрямку виконувалося дослідження чл.-кор. Постовойтовим Є.П., у результаті якого обґрунтовано вплив вікових аспектів, лікування, умов, психологічних технологій на стан діяльності,

хид розвивальної корекції хворих на ДЦП дітей; розроблено психолого-педагогічні чинники нових педагогічних технологій навчання таких дітей; при школі-інтернаті №15 м. Києва створено навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, де Поставойтов Є.П. працює директором.

У контексті досліджень з напрямку «*Науково-методичне забезпечення системи психологічної служби*» розроблялися 2 теми в Інституті психології ім. Г.С. Костюка та ряд тем членами Академії. За темою «Діагностика та корекція особистісного зростання дітей і молоді в умовах диференційованого навчання» (наук. кер. — канд. психол. наук Гончаренко С.А., 13 виконавців) визначено психолого-педагогічні умови оптимізації особистісного зростання першокласників у класах індивідуальної уваги; розроблено класифікацію життєвих ситуацій з метою створення сучасних психодіагностичних методик; апробовано корекційну методику розвитку розумових здібностей учнів 5-х класів в умовах диференційованого навчання; експериментально перевірено анкету та опитувальники для вивчення впливу родини на формування уявлень учнівської молоді щодо сімейного життя, соціальну роль чоловіка і жінки тощо. Колективом авторів опубліковано методичні рекомендації «Критеріально-нормативний тест розумового розвитку» (4,5 др. арк., рос. мовою.).

У руслі зазначеної тематики виконувалися дослідження з теми «Доктрина підготовки кадрів для пенітенсарної системи» (виконавець — акад. Синьов В.М.), у результаті якого здійснено наукове обґрунтування концептуальної моделі системи підготовки спеціалістів для Департаменту виконання покарань України; виявлено психолого-педагогічні закономірності забезпечення професіональної компетенції персоналу; розроблено організаційну модель системи підготовки таких спеціалістів та пакет навчально-методичних документів, які забезпечують якісний педагогічний процес за спеціальностями «Психологія» та «Правознавство». За результатами роботи опублікована Концепція превентивного виховання.

З теми «Діагностика життєвого шляху особистості» (виконавець — чл.-кор. Бурлачук Л.Ф.) здійснено теоретичний аналіз проблеми становлення й розвитку в онтогенезі життєвого шляху особистості та розроблено і апробовано методику життєвого шляху особистості. Результати роботи опубліковано у монографії «Психологія життєвих ситуацій» (17,0 др. арк., у співавтор.).

Проблеми практичної психології досліджувалися за темою «Теоретичні та методичні проблеми діяльності практикуючого психолога» (наук. кер. — канд. психол. наук Кісарчук З.Г., 22 виконавці, із них 10 сумісників). Відповідно до Концепції підготовки практикуючих психологів розроблено структуру змісту підготовки практикуючих психологів у вищому закладі освіти; запропоновано напрями і методи роботи практикуючого психолога в закладах і установах освіти, зокрема, з

учнями, батьками й вчителями; удосконалено психодіагностичну методику, у результаті чого запропоновано експрес-діагностику, час проведення якої не виходить за межі тривалості уроку.

Досліджувався психотерапевтичний простір як основа генезису та динаміки особистісних змін у процесі психокорекції. Запропоновано типології й гіпотетичну модель психотерапевтичного простору; вивчено семіотичний простір психотерапії (психотерапевт і клієнт); розроблено модель дослідження та осмислення негативних станів клієнта у контексті психотерапії.

ВІДДІЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У 1998 у Відділенні досліджувалось 26 тем з таких 7 напрямів: теоретико-методологічні проблеми вищої школи; історія вищої професійної освіти; розвиток професійної освіти в зарубіжних країнах; педагогіка і психологія вищої школи; наукові основи безперервної педагогічної освіти; психолого-педагогічні проблеми мистецької освіти у вищій школі; дидактика вищої школи.

У звітному році завершено дослідження 13 тем.

Основні результати науково-дослідної роботи

Дійсний член АПН України Зязюн І. А. завершив дослідження важливого напрямку в структурі психолого-педагогічної підготовки вчителя — формування його педагогічної майстерності. З цієї проблеми ученим обґрунтовано теоретико-методологічні засади процесу, розроблено методичну систему підготовки майбутнього педагога з урахуванням специфіки педагогічних закладів освіти різних рівнів акредитації.

Досліджено структурні елементи педагогічної майстерності, перспективи їх формування у кожного студента в процесі навчання, внутрішню /здатність до саморегуляції/ та зовнішню /особливості вербальної та невербальної комунікації/ складові педагогічної техніки. Теоретична і практична значущість цього дослідження полягає в спрямованості розробленого курсу педагогічної майстерності на надання майбутньому вчителю допомоги в усвідомленні інтегративних і міжпредметних особливостей обраної професії, які не розглядаються жодним іншим предметом у структурі його професійної підготовки.

За наслідками дослідження опубліковано у співавторстві підручник «Педагогічна майстерність».

Реформування вищої освіти в Україні передбачає докорінний перегляд філософсько-ціннісних витоків освіти. З цієї проблеми завершено

дослідження, яке проводив канд. філос. наук Ятченко А.Д. Ним визначено формування в Україні багатокладної економіки та розвитку фахової освіти, закономірності реформування системи підготовки кадрів масових професій, проблем мотивації реформи вищої школи в Україні. За результатами дослідження опубліковано навчальний посібник «Вища школа: реформування в демократичному суспільстві» /у співавторстві/.

У розробці галузевих стандартів вищої освіти активну участь беруть члени Відділення. Так, під науковим керівництвом акад. Шкіля М.І. проводилося дослідження, внаслідок якого обґрунтовано теоретичні основи побудови навчальних планів та програм з математичних спеціальностей педагогічних університетів України, розроблено кваліфікаційні вимоги до магістрів математики — викладачів.

У звітному році акад. Шкіль М.І. підготував рукопис посібника з курсу «Диференційні рівняння для студентів математичних спеціальностей педагогічних університетів», розробив навчальний план, програму, курс лекцій «Вища математика» для студентів Україно-Американського університету.

Членом-кореспондентом Зінківським Ю.Ф. розроблено освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалаврів, спеціалістів і магістрів для технічних закладів освіти.

Розробкою державних стандартів рівневої підготовки вчителя української мови і літератури займається творчий колектив, який очолює чл.-кор. Грищенко А.П.

Цікаві напрацювання з цієї проблеми має колектив Чернігівського педагогічного інституту, який очолює чл.-кор. Явоненко О.Ф. У цьому вузі розроблено програми підготовки магістрів на основі інтеграції навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Під науковим керівництвом акад. Мокіна Б.І. у Вінницькому технічному університеті розроблено зміст вищої технічної освіти за схемою «бакалавр-інженер-магістр», обґрунтовано теоретичні засади гуманізації і гуманітаризації вищої технічної освіти. Нині у цьому університеті досліджується проблема інтеграції магістерської і аспірантської підготовки та визначення шляхів її впровадження.

У процесі дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя акад. Морозом О.Г. проаналізовано нові підходи до розкриття змісту, структури і форм організації навчально-виховного процесу у вищих педагогічних закладах освіти. Розкрито систему удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів, розроблено систему професійної адаптації молодого вчителя.

За наслідками дослідження опубліковано посібник «Підготовка майбутнього вчителя» (у співавторстві) та монографію «Профессиональная адаптация молодого учителя». Унаслідок трирічного дослідження теми «Психолого-педагогічні засади реформування організації і змісту

діяльності вищої школи в Україні» (наук. керівник — докт. пед. наук Сисосєва С.О.) розглянуто теоретико-методологічний аспект психолого-педагогічних засад реформування змісту діяльності вищої школи. До найважливіших результатів наукової діяльності вчених з цієї проблеми слід віднести розробку і теоретичне обґрунтування: змісту економічної освіти для вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації та системи підготовки викладачів з економічних дисциплін; змісту навчального матеріалу з фізики для студентів вищих технічних закладів освіти; змісту і структури нового навчального курсу для студентів технічних спеціальностей: «комп'ютеризовані технології обробки науково-технічної ділової інформації»; змісту та естетичних функцій теоретико-математичних принципів, що можуть бути застосовані у практиці для оновлення змісту освітніх програм з філософських, зокрема естетичних, математико-естетичних дисциплін; критеріїв творчої педагогічної діяльності вчителя і принципів творчої взаємодії вчителя і учня.

За результатами проведеного дослідження з цієї теми опубліковано дві монографії: «Педагогічна творчість» (Сисосєва С.О.) і «Антична філософія як джерело ідей математичної естетики» (Проскура Н.О.), підготовлено до друку підручник з основ економіки і підприємництва та підручник з фізики «Механіка» (ч. I) для студентів вищих технічних навчальних закладів.

Завершено також трирічне дослідження проблеми розвитку професійної освіти в зарубіжних країнах (наук. керівник — канд. пед. наук Кугова Н.А.), внаслідок якого: узагальнено і систематизовано концептуальні підходи до визначення змісту та організації професійної освіти в зарубіжних країнах, зокрема США, Монголії, Японії, Канаді, Німеччині та країнах Європи. Розкрито провідні концепції та перспективні форми організації навчального процесу у закладах професійної освіти зарубіжних країн та доведено можливості використання новітніх освітніх концепцій у закладах професійної освіти в Україні. Охарактеризовано глобальні освітні тенденції, що впродовж останніх десятиріч обумовлюють зміни характеру навчання; розкрито особливості основних типів навчання, специфіку міждисциплінарного підходу до двопротильної підготовки у провідних навчальних закладах США та інших країнах.

Обґрунтовано і розкрито особливості двомовної підготовки вчителів, розроблено методичні рекомендації та комплекс заходів, спрямованих на реалізацію професійної підготовки вчителя до викладання української і румунської мов.

Виявлено принципи відбору змісту навчання та структурування навчальних програм у ряді економічно розвинених країн, охарактеризовано методи навчання, що використовуються у вузівській практиці зарубіжних країн. Опубліковано одноосібну монографію «Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині» (Абашкіна Н.В.) та підготовлено

до друку колективну монографію «Професійна освіта у зарубіжних країнах» і одноосібні: «Жіноча освіта за рубежом: гендерний аспект» (Кутова Н.А.) , «Професійна освіта у Монголії» (Жерносек І.П.).

Суттєві результати одержано з проблеми формування загальної та професійної культури студентів засобами мистецтва (наук. керівник — докт. пед. наук Рудницька О.П.), яка досліджувалася на матеріалі музичної, образотворчої, театральної діяльності та мистецтва слова.

Розкрито сутність нових методологічних підходів до визначення змісту і методів дослідження проблеми культури особистості засобами мистецтва.

Визначено закономірність впливу формування художнього сприйняття на розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя, методичку діагностування сформованості цієї якості в системі розвитку професійної культури студентів за такими критеріями: ціннісні орієнтації, естетична оцінка, самооцінка студентів.

Розроблено програму та методичні рекомендації розвитку культури майбутнього вчителя засобами театрального мистецтва. Розкрито специфіку впливу театру на особистість через аналіз феномена гри. Результати дослідження впроваджено в практику роботи Полтавського педагогічного інституту, а також експериментальних класів загальноосвітньої школи №223, орієнтованих на формування особистісних якостей учнів і студентів засобами театральної педагогіки.

Визначено новітні напрями розвитку культури майбутніх учителів у процесі їх підготовки до позашкільної культурно-дозвільневої роботи на засадах концепції соціально-етичного маркетингу.

Результати дослідження розвитку риторичної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва живого слова покладено в основу розробленої програми «Основи красномовства» та методичних рекомендацій з формування готовності студентів до риторичної діяльності. За наслідками проведеної науково-експериментальної роботи опубліковано монографію та по два навчальних і методичних посібники.

З теми «Методика викладання української морфології англомовним слухачам» (виконавець наук. співр. Палка О.В.) у процесі її дворічного дослідження обґрунтовано концепцію та методику викладання означеної дисципліни, розроблено 45 таблиць-схем з граматики української мови, які є своєрідним зразком для тих, хто вивчає українську мову як іноземну. Вони охоплюють основні аспекти української морфології, вивчення яких спонукає до практичного застосування мови.

Підготовлено до друку рукопис методичного посібника «Вивчення української мови як іноземної».

Тривало дослідження концептуальних засад психолого-педагогічної підготовки вчителів у сучасних умовах (наук. керівник — канд. фіз.-мат. наук Солдатенко М.М.). Проведено порівняльний аналіз моделей професійної підготовки вчителів у зарубіжних країнах, охарактеризовано

провідні концептуальні та організаційні моделі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Одним із важливих напрямів дослідження стало опрацювання теоретико-методичних проблем диференціації, інтеграції та організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Узагальнено досвід впровадження системи диференціації в педагогічному процесі, визначено основні умови здійснення цього процесу у вищих закладах педагогічного профілю.

Розроблено психологічний аспект моделі професійної підготовки вчителя в умовах сучасної парадигми освіти, теоретичні засади оволодіння слухачами психологічними знаннями в процесі вивчення курсу загальної психології. У декількох вищих закладах освіти апробовуються модульна система викладання психології та авторський модульний курс порівняльної педагогіки.

З досліджуваної проблеми надруковано посібник «Мистецтво взаєморозуміння» (Семиченко В.А.) та підготовлено методичні рекомендації і робочі навчальні програми освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» у системі ступеневої підготовки вихователя дітей дошкільного віку, учителів початкових класів та музики.

У рамках напрямку «Історія професійної освіти» продовжено дослідження розвитку мережі професійних навчальних закладів у Галичині (кінець XVIII — перша половина XX ст.), змісту й форм навчального процесу в них (наук. керівник — канд. пед. наук Барна М.М.).

З теми «Традиції виховання в зарубіжній народній педагогіці» (наук. керівник — чл.-кор. Євтух М.Б.) продовжується дослідження особливостей виховання учнівської молоді у британській народній педагогіці, а також освітньої діяльності української еміграції у Чехословаччині. Результати дослідження знайшли відображення у двох монографіях, а також використовуються в процесі вивчення курсів з історії педагогіки у вищих закладах.

Предметом дослідження чл.-кор. Чепелева В.І. став зміст педагогічної освіти у вузах культури і мистецтв. З цієї теми ним підготовлено декілька розділів для посібника з педагогіки для цих навчальних закладів.

У процесі розпочатого у звітному році дослідження «Педагогічне забезпечення змісту профільних дисциплін у системі ступеневої професійної освіти» (наук. керівник — канд. пед. наук Жидецький Ю.Ц.) здійснено аналіз існуючих навчальних планів і програм на предмет дотримання принципів наступності, доступності й науковості. Досліджено передумови переходу викладання профільних дисциплін на ступеневу систему шляхом використання модульно-інтегрованих підходів до формування змісту навчання та запровадження модульно-рейтингової системи контролю знань.

У звітному році розпочато дослідження дидактичних основ інтеграції змісту, форм і методів навчання у вищій школі медичного,

мистецького, технічного профілю і класичному університеті (наук. керівник — канд. пед. наук Кміт Я. М.). Встановлено дидактичні особливості інтегративного та прогностичного підходів до вивчення природничих дисциплін при підготовці медичних кадрів, створено нове навчально-методичне забезпечення викладання курсу «Медична біофізика». Проводиться наукове дослідження з метою впровадження методології полікультурного діалогу у практику навчально-виховного процесу на прикладі вивчення української культури у вищих закладах освіти різних рівнів акредитації.

Дослідницько-експериментальна розробка дидактико-технологічного забезпечення навчально-виховного процесу у цих закладах освіти дасть змогу скласти повне уявлення про стан вищої професійної освіти, зміст і форми організації педагогічного процесу та виявити можливості побудови і використання у сучасній вищій школі цілісної дидактичної системи.

Розгорнуто дослідження проблеми культурологічного аспекту розвитку вищої освіти. Предметом наукового пошуку є зміст культурологічної підготовки спеціалістів у класичному університеті та вищих закладах освіти педагогічного, мистецького і технічного профілю (наук. керівник — докт. пед. наук Васянович Г. П.).

Досліджуються теоретичні засади системотворчого підходу у змісті навчання, аналізуються існуючі вітчизняні та зарубіжні соціокультурні моделі освіти. Значна увага приділяється проблемі формування моральної культури майбутнього педагога, виявленні її залежності від реального вибору, мети й сподівань студента. Констатуючий експеримент, метою якого було визначення рівнів культурологічної та психолого-педагогічної підготовки педагогів-музикантів, проводився на музично-педагогічних факультетах вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації та відділах мистецтв вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Науково-організаційна діяльність

У 1998 році до складу Відділення входило 10 дійсних членів і 11 членів-кореспондентів АПН України. Керівництво науково-організаційною діяльністю Відділення здійснювало бюро у складі Євтуха М. Б., Зязюна І. А., Шкіля М. І., Кононенка В. І., Гришенка А. П., Губерського Л. В.

Бюро Відділення приділяло значну увагу визначенню завдань, спрямованих на розвиток педагогічних і психологічних досліджень з проблем вищої педагогічної, технічної, економічної, медичної освіти.

Діяльність Відділення і його бюро спрямовувалася на реалізацію планів науково-дослідної роботи членів Відділення і наукових співробітників його структурних підрозділів, обговорення стану виконання ними досліджень, підготовку і проведення науково-практичних конференцій тощо. Цим та іншим питанням було присвячено 10 засідань бюро Відділення.

На засіданнях бюро проаналізовано наукові результати завершених досліджень, а також тих, які продовжують досліджуватися науковцями Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України і членами Відділення.

Розглянуто хід виконання Комплексної цільової програми «Вчитель», стан дослідження проблеми змісту економічної освіти у вищій школі.

Підготовлено і розглянуто на бюро Відділення, а також Президії АПН України питання про психологічні умови наступності у підготовці учнівської молоді до професійної праці, результати дослідження проблеми професійної освіти в зарубіжних країнах та можливостей використання цього досвіду у вітчизняній системі підготовки кадрів.

Наукові співробітники Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України і члени Відділення взяли активну участь у підготовці і проведенні Загальних зборів АПН України з проблеми «Освіта і вчитель у контексті українського державотворення», заходів, присвячених ювілейним і пам'ятним датам від дня народження видатних українських педагогів, зокрема: К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, а також у розробці проекту Закону України «Про вищу освіту», Державних галузевих стандартів вищої освіти, Основних напрямів розвитку Академії педагогічних наук України на найближчу перспективу.

ВІДДІЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Наукова діяльність Відділення у 1998 році здійснювалася згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи дійсних членів і членів-кореспондентів АПН України та Інституту педагогіки і психології професійної освіти (4 лабораторії та 2 лабораторії Львівського науково-практичного центру). У звітному році 2 дійсними членами і 8 членами-кореспондентами Відділення виконувалося 11 тем за двома напрямками: теоретико-методологічні і методичні основи формування змісту професійного навчання в закладах профтехосвіти та історія професійно-технічної освіти, серед яких 4 завершено і 7 перехідних. Науковцями Інституту розроблялося 11 тем, з них 6 завершено, 5 розпочато.

Основні результати науково-дослідної роботи

Наукові дослідження членів Відділення і співробітників Інституту педагогіки і психології професійної освіти здійснювалися згідно з тематичними планами НДР, затвердженими Президією АПН України.

З теми «Терміни, технологічні висловлювання та персоналії в професійній освіті» (напрям «Теоретико-методологічні основи педагогічної і психологічної наук», керівник — акад. Ничкало Н.Г.) відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи підготовлено рукопис термінологічного тлумачного словника «Професійна освіта» (25,0 др. арк.). На основі сучасних методологічних підходів до змісту та форм організації здійснено відбір, систематизацію термінів та понять, викладено означення і тлумачні характеристики термінології професійної освіти. Поряд з педагогічними поняттями до змісту словника включено термінологію, що стосується комп'ютеризації, економічної, екологічної освіти, психології професійної освіти, педагогічного менеджменту міжнародних педагогічних та молодіжних організацій, причетних до проблем професійного навчання. Висвітлено також сутність термінів, пов'язаних з психолого-педагогічними аспектами переходу до ринкової економіки, професійної орієнтації, професійної консультації, професійного відбору, а також підготовки, перепідготовки та перекваліфікації незайнятого населення. Науково-методичною радою Міністерства освіти України рекомендовано рукопис словника «Професійна освіта» як навчальний посібник для професійно-технічних та вищих педагогічних закладів освіти різних рівнів акредитації. Рукопис словника передано видавництву «Вища школа».

За результатами дослідження з теми «Українознавство у навчально-виховному процесі закладів профтехосвіти» (чл.-кор. Ступарик Б.М.) на основі глибокого вивчення історико-педагогічної літератури розкрито основні етапи розвитку шкільництва в Україні від найдавніших часів до наших днів; простежено еволюцію ідей народної школи та національного виховання; сформульовано мсту і завдання, запропоновано зміст, форми і методи національного виховання учнівської молоді, в тому числі й учнів профтехучилищ, у сучасних умовах. Результати дослідження узагальнено в навчально-методичному посібнику «Національна школа: витоки, становлення» (К., 1998.—334 с.).

Результатом дослідження з теми «Зміст та методи фізичного виховання дошкільників» (чл.-кор. Вільчковський Е.С.) є програма з виховання і навчання дітей дошкільного віку з вадами слуху та навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти педагогічного профілю «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Кризові процеси у виробництві через зміну соціально-економічних засад в Україні, перехід до ринкової економіки, освіти, зумовили необхідність дослідити тему «Організаційно-педагогічні засади управління підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів в умовах ринку» й розробити науково обгрунтовані рекомендації для проведення змін в управлінні професійно-технічною освітою (керівник — чл.-кор. Камінецький Я.Г.). З цією метою проаналізовано досвід перебудови

управління системою профтехосвіти у Львівській області, здійснено порівняльний аналіз і розв'язання цих важливих проблем комітетами профтехосвіти областей Західного регіону. Підготовлено рукопис монографії.

У напрямі «Історія професійної освіти» з теми «Становлення і розвиток професійної освіти в Україні (кінець XVIII - перша половина XX ст.)» (наук. кер. — акад. Ничкало Н.Г.) підготовлено рукопис навчального посібника «Професійно-технічна освіта України: становлення і розвиток» для вищих педагогічних закладів освіти різних рівнів акредитації, інститутів післядипломної освіти, професійно-технічних училищ, вищих професійних училищ та інших закладів профтехосвіти. У цій роботі уточнено періодизацію розвитку професійно-технічної освіти, виявлено особливості усіх періодів, викладено їх сутнісні характеристики. Виявлено позитивні ідеї історичного досвіду та обґрунтовано шляхи їх використання у нових соціально-економічних умовах. Досліджено процес реформування та вивчено зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів для закладів профтехосвіти, які висвітлено у розділі рукопису монографії, підготовленому канд. пед. наук Щербак О.І. «Розвиток інженерно-педагогічної освіти в Україні (1944-1995 рр.)». Проблеми управління різними системами підготовки майбутніх робітників та ідеї їх використання у сучасних умовах розкрито у розділі монографії канд. пед. наук Лікарчука І.Л. «Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні» (1888-1988 рр.).

З теми «3 історії педагогічної освіти в Україні (Ніжинський педагогічний інститут за 175 років)» (виконавець — акад. Арват Ф.С.) проаналізовано історію підготовки педагогічних кадрів, вивчено архівні та літературні джерела, виявлено особливості організації навчально-виховного процесу в Ніжинському педагогічному інституті на різних історичних етапах. Дослідницькі дані з цієї проблеми використано при підготовці матеріалів до науково-практичних конференцій, вони знайшли відображення в ювілейному випуску вісника, матеріалах українсько-польської конференції «Освіта й виховання в Польщі й Україні в XIX-XX ст.», а також у змісті буклету «Ніжинський педагогічний інститут».

З напрямку «Удосконалення змісту і педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу в закладах профтехосвіти», який досліджується співробітниками Інституту педагогіки і психології професійної освіти, завершено тему «Теоретико-методологічні проблеми відбору змісту і методики професійного навчання» (керівник — канд. пед. наук Ковальчук Е.М.). На основі узагальнення результатів дослідження визначено шляхи оновлення змісту професійно-технічної освіти, теоретично обґрунтовано куррикулум сучасної профтехосвіти. Висновки, зроблені на основі узагальнення дослідницьких даних, використано під час розробки Закону України «Про професійно-технічну освіту».

прийнятого Верховною Радою України та затвердженого Президентом України 10 лютого 1998 року, а також Концепції Державного стандарту професійно-технічної освіти, схваленої Колегією Міністерства освіти України. У розробці останніх двох документів брали активну участь члени Відділення — акад. Ничкало Н.Г. та члени-кореспонденти Гуржій А.М. і Зайчук В.О.

Виходячи з того, що зміст профтехосвіти зумовлюється суспільними вимогами до рівня кваліфікації робітничих кадрів і визначається з урахуванням рівня загальної підготовки учнів, специфіки галузі та особливостей ступеневої освіти, для викладачів спецтехнологій верстатних професій розроблено спеціальний курс лабораторно-практичних робіт та методика їх виконання для учнів, які оволодівають цими професіями, розроблено тематику дипломних робіт (Кольцов В.С.). Теоретично обґрунтовано відбір змісту хрестоматійного матеріалу для викладачів, майстрів виробничого навчання закладів профтехосвіти художнього профілю (чл.-кор. Радкевич В.О.). Розроблено методику викладання загальної біології у вищих професійних училищах сільськогосподарського профілю (канд. пед. наук Чудовська Г.Й.). Підготовлено рукопис підручника «Основи екології» для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації та ПТУ різних типів (канд. пед. наук Лук'янова Л.Б.). У курсі «Основи ринкової економіки» розкрито зміст тем, що не знайшли ще достатнього відображення в українській навчально-методичній літературі (канд. пед. наук Носаченко І.М.). Для закладів профтехосвіти сільськогосподарського профілю розроблено профільований курс хімії та методика його викладання (канд. пед. наук Талалуєва Н.О.). Розроблено завдання з математики з професійною спрямованістю для майбутніх слюсарів-сантехніків, електромонтажників та автокранівників (канд. пед. наук Цибульська Г.М.).

Теоретичні та експериментальні дослідження теми «Концепція вивчення предметів природничо-математичного циклу в професійних навчальних закладах» (керівник — акад. Гончаренко С.У.) проводилися в контексті неперервної освіти. Значну увагу було приділено удосконаленню навчально-виховного процесу у професійно-технічних навчальних закладах, формуванню самостійності учнів за допомогою дидактичного комплексу для індивідуальної роботи, різних засобів навчання та профілювання системи вправ і задач, систематичного діагностування готовності учнів до занять та до вивчення нових тем з математики і фізики. Видано пробні підручники для загальноосвітніх шкіл, гімназій та шкіл гуманітарного профілю «Фізика — 9» та «Фізика — 10» (Гончаренко С.У.).

У результаті дослідження теми «Гуманітаризація навчально-виховного процесу в закладах профтехосвіти» (керівник — канд. пед. наук Мельникова І.М.) теоретично обґрунтовано принципи гуманітаризації навчально-виховного процесу у закладах профтехосвіти; визначено

основні шляхи їх реалізації, визначено форми і методи особистісно орієнтованого навчання і виховання учнів у закладах профтехосвіти. Значну увагу приділено дослідженню педагогічної спадщини А.С. Макаренка і визначенню шляхів впровадження прогресивних ідей видатного педагога у навчально-виховний процес професійних навчальних закладів у сучасних умовах. Науковими співробітниками цієї та інших лабораторій підготовлено до друку рукопис спеціального випуску журналу «Педагогіка і психологія», присвяченого 100-річчю від дня народження А.С. Макаренка (під керівництвом акад. Зязюна І.А.).

З напрямку «Становлення особистості професіонала в системі неперервної освіти» досліджувалася тема «Психологічні умови наступності у підготовці учнівської молоді до професійної праці» (керівник — канд. психол. наук Перепелиця П.С.). На основі експериментальних досліджень розроблено та впроваджено методики психодіагностики навчання і розвитку особистості учня, досягнуто запланованого ефекту в ході експериментального навчання в спеціалізованих закладах і профільних класах. З кожного профілю чи професії складено професіографічні характеристики, визначено критерії відповідності професійних профілів індивідуальним особливостям учнів. Розроблено технологію підготовки учнів до подальшого професійного навчання, уточнено методики формування готовності особистості до професійної діяльності, критерії оцінки та умови стимуляції, оптимізації та корекції навчання і розвитку особистості, адаптації до відповідної навчальної і трудової діяльності. Проаналізовано особливості оволодіння професійною діяльністю на стадії передпрофесійної підготовки, її розвиваючої функції, послідовність становлення готовності, критерії оцінки готовності до наступного навчання.

З теми «Розвиток творчості дітей в умовах шкільного і позашкільного навчання» (керівник — акад. Моляко В.О.) розроблено концепцію розвитку творчого потенціалу дітей в умовах шкільної та позашкільної роботи, положення, пов'язані з аналізом системи творчості, конструюванням підходів до дослідження обдарованості, творчих здібностей, таланту. Особлива увага приділялася генетичному аспекту формування творчого потенціалу. Досліджено емоційно-вольовий компонент творчості дітей молодшого віку в умовах шкільного навчання. Вивчалася емоція інтересу і мотивація досягнення. Встановлено пряму залежність між показниками наполегливості у досягненні успіху і мотивом прагнення до успіху, а також обернена залежність між показниками наполегливості і мотивом упередження невдачі. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розроблено й експериментально перевірено теоретичні і методичні засади розвитку творчих здібностей дітей в умовах позашкільної роботи та в сім'ї.

З напрямку «Психологічні та методичні основи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення і самореалізації в професійній діяльності» розроблялася тема «Психологія професійного становлення і розвитку особистості в системі професійної освіти» (керівник — докт. пед. наук Федоришин Б.О.). За результатами дослідження розроблено психологічну модель особистості, що реалізується в системі професійної освіти як суб'єкт освітньої діяльності. Визначено відповідні сфери особистості, зокрема: потребово-мотиваційну, когнітивну, вольову сферу і сферу самосвідомості. Встановлено, що професійна орієнтація — це науково-практична система підготовки молодшої особистості до свідомого вибору професії, яка складається з профінформації, профконсультації, профвідбору. Досліджено вплив професійної діяльності на особистість учителя і розроблено рекомендації щодо психологічної допомоги і корекції особистості вчителя. Предметом уваги дослідників були також особливості розвитку психічних якостей студентів з гуманітарно-професійною спрямованістю. Розроблено теоретичну модель психологічної структури спеціаліста з технічно-професійною спрямованістю та технічно обумовану особистість. Розроблена система об'єктивних і суб'єктивних критеріїв адаптованості студентів до навчання. Досліджено проблеми ефективності ступеня підтвердження показників психодіагностики індивідуально-психологічних властивостей студентів, а також вплив стресогенних факторів на особистість і можливості його подолання на різних етапах професійного становлення.

У 1998 році розпочалося дослідження 7 нових тем. До них відноситься тема «Сучасна українська і польська науково-педагогічна термінологія: порівняльний аналіз змісту дефініцій і добір оптимальних варіантів перекладу термінів» (керівник — канд. пед. наук Клос Є.С.). На першому етапі дослідження (осмислення проблеми, вивчення стану її розробленості в педагогічній літературі, добору педагогічних термінів) вивчалася педагогічна, психологічна, методична та мовознавча література, педагогічна преса України і Польщі. На основі їх опрацювання здійснено добір українських і польських термінів для укладення українсько-польського і польсько-українського словника педагогічних термінів з дефініціями основних понять; продовжується робота з добору для словника педагогічних термінів та термінів з таких тісно пов'язаних з педагогікою наук як філософія, психологія, соціологія, статистика, етика та інших.

З теми «Педагогічне забезпечення змісту профільних дисциплін у системі ступеневої професійної освіти» (керівник — канд. пед. наук Жидецький Ю.Ц.) здійснено аналіз існуючих навчальних планів і програм з метою виявлення стану реалізації принципів наступності, доступності й науковості у змісті професійного навчання; досліджувалися передумови переходу викладання профільних дисциплін на ступеневу систему на основі використання модульно-інтегрованих

підходів до формування змісту навчання та запровадження модульно-рейтингової системи контролю знань.

У процесі дослідження теми «Теорія і методика диференційованого навчання у середніх загальноосвітніх і професійно-технічних закладах освіти» (виконавець — канд. пед. наук Сікорський П. І.) здійснено аналіз розвитку практики і передової педагогічної думки з проблем диференціації, обґрунтовано методологічні підходи до використання діалектичного методу у дослідженні педагогічних явищ. Зроблено спробу теоретично обґрунтувати основні принципи в реформуванні освіти в Україні. Практичного значення набуває обґрунтування моделі освітньої системи, побудованої на засадах диференціації.

Виходячи з того, що зміст освіти через зростання інформації явно тяжіє до простого розширення і доповнення навчальних планів і програм або до необґрунтованого скорочення навчального часу на вивчення певного обсягу навчального матеріалу (це найбільше виявляється у професійно-технічних закладах освіти), досліджувалася тема «Дидактичні основи інтеграції змісту, форм і методів навчання у професійно-технічній школі» (керівник — канд. пед. наук Козловська І. М.). Здійснювалось теоретико-методологічне обґрунтування предметно-інтегративної моделі навчання. Розроблено принципи та критерії відбору навчального матеріалу для побудови інтегрованих курсів типу • «загальноосвітній — спеціальний предмет», обґрунтовано теорію дидактичної інтеграції у сучасній профтехшколі.

Науково-організаційна діяльність

Основне завдання у науково-організаційній діяльності Відділення і його бюро полягало в об'єднанні зусиль членів Відділення та науково-педагогічної громадськості у науковому забезпеченні державної політики в галузі професійно-технічної освіти, розгортанні досліджень з проблем педагогіки і психології підготовки кваліфікованих робітничих кадрів у різних регіонах України. У зв'язку з цим у плані науково-організаційної діяльності Відділення було передбачено 10 засідань. У 1998 році план цих заходів повністю виконано.

Під час візного засідання (м. Кривий Ріг Дніпропетровської обл.) обговорювалася тема «Підготовка і перепідготовка фахівців як інноваційна освітня ідея та засіб соціальної адаптації». Була розглянута концепція діяльності Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців як закладу нового типу, в якому здійснюється підготовка майбутнього робітника, перепідготовка фахівців, а в перспективі передбачається введення ще одного ступеня — підвищення кваліфікації. Таким чином, мова йшла про створення навчального закладу, в якому відбувалася б підготовка спеціаліста від рівня ПТУ до вищого закладу освіти другого рівня акредитації.

Особливості організації професійного навчання в закладах профтехосвіти випускників загальноосвітньої школи, що мають zatrudнення в здобутті основної середньої освіти, експеримент, що триває 10 років і ґрунтується на співробітництві з Службою у справах неповнолітніх (райони Лівобережжя м. Києва) та Службою зайнятості населення, досвід роботи інженерно-педагогічного колективу ПТУ №9 м. Києва з проблем поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки учнів, які не закінчили основної школи, розглядалися на засіданні Відділення. У ньому взяли участь директори професійних навчальних закладів України, представники Управління кримінальної міліції у справах неповнолітніх Міністерства внутрішніх справ України, співробітники Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти та Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Питання про можливості використання модульного навчання у процесі підготовки та підвищення кваліфікації робітників (на базі галузевого науково-дослідного центру «Темп» Міністерства промислової політики України, м. Миколаїв), про проблеми підготовки робітників на виробництві було також розглянуто на засіданні Відділення.

Проблемам розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні була приділена увага на розширеному засіданні Відділення, що відбулося на базі Київського індустріально-педагогічного коледжу. Виникла потреба визначення суті поняття «інженерно-педагогічна освіта», формування нового типу педагога — викладача-інструктора, розробки державного і галузевого компонентів Державного стандарту вищої освіти за напрямом «Педагогічна освіта», спеціальність «Професійне навчання (за профілем педагогіки)» освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодший спеціаліст, бакалавр, тобто у розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників, освітньо-професійних програм підготовки фахівців, засобів діагностики різних рівнів освітньо-професійної підготовки випускників. На сьогодні фактично немає навчального закладу, в якому б здійснювалась підготовка викладачів профтехучилищ із спеціальних дисциплін, викладачів технікумів, вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. Ці проблеми не знаходять відображення у тематиці наукових досліджень. Ніким не досліджувався робочий час викладача усіх ступенів освіти, не обґрунтовано навчальний аудиторний час студента (36 годин), організація самостійної роботи, гуманітаризація і гуманізація змісту освіти, проблема виховної роботи, прогнозування потреби кадрів та професійний відбір при вступі у навчальний заклад на педагогічні професії. Проблемою також є підготовка викладачів для роботи під час безробіття з дорослими, які вже мають певну фахову освіту. Висловили свої пропозиції представники навчальних закладів, причетні до підготовки інженерно-педагогічних працівників для закладів професійно-технічної освіти (Українська інженерно-педагогічна академія (м. Харків), Донецький

індустріально-педагогічний технікум, Київський індустріально-педагогічний коледж, Національна аграрна академія), а також представники установ, зацікавлених у розв'язанні цієї проблеми (Міністерство освіти України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Асоціація працівників професійно-технічної освіти України, Інститут змісту і методів навчання Міносвіти України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України).

Відділення підготувало для розгляду на Президії АПН України два питання: про досвід організації навчально-виховного процесу в Балинському вищому професійному училищі-агрофірмі Хмельницької обл.; про діяльність Львівського науково-практичного центру з дослідження проблем інтеграції та диференціації у професійній освіті.

Члени Відділення брали участь у підготовці проекту Закону «Про професійно-технічну освіту» (Ничкало Н.Г., Гуржій А.М., Зайчук В.О.), а також у розробці ряду нормативно-правових документів. Так, Радкевич В.О. брала участь у розробці проекту Положення про вище професійне училище.

Члени Відділення працювали в спеціалізованих радах по захисту докторських та кандидатських дисертацій (Ничкало Н.Г., Вільчковський Е.С., Гуржій А.М., Зайчук В.О., Ступарик Б.М.), в експертній раді з проблем педагогіки і психології Вищої атестаційної комісії України (Ничкало Н.Г., Вільчковський Е.С., Гуржій А.М.), були науковими консультантами дисертантів — докторантів, аспірантів та пошукувачів. Так, у 1998 році під науковим керівництвом Ничкало Н.Г. захищено 2 докторські та 2 кандидатські дисертації з теорії і методики професійної освіти, Вільчовського Е.С. та Нісімчука А.С. — по 1 кандидатській з теорії та історії педагогіки.

Члени Відділення беруть активну участь у роботі різних проблемних рад та комісій. Так, Ничкало Н.Г. — член науково-методичної ради Міністерства освіти України з проблем професійно-технічної освіти; Ничкало Н.Г. і Гуржій А.М. — члени Міжгалузевої ради з професійно-технічної освіти при Кабінеті Міністрів України; Ничкало Н.Г., Радкевич В.О. — члени Державної акредитаційної комісії з питань ліцензування підготовки робітничих кадрів у навчальних закладах України; Гуржій А.М. є членом науково-методичної ради Міністерства освіти України по створенню нового покоління засобів навчання, членом Міжгалузевої Координаційної ради з інформатизації України, науковим керівником національної команди школярів України (на X Міжнародній олімпіаді з інформатики в Португалії, де було виборото 1 срібну та 2 бронзові медалі); Ступарик Б.М. — член творчої групи при Міністерстві освіти України з проведення експериментальної роботи щодо формування життєздатності школярів, член опікунської ради реабілітаційного центру для дітей-інвалідів.

Члени Відділення брали безпосередню участь у підготовці та проведенні 6 конференцій і 5 семінарів. Під час конференції «Українська

система виховання: проблеми, перспективи» відбулася презентація наукової школи чл.-кор. АПН України Ступарика Б.М. «Історія освіти і виховання в Галичині». Крім того, з доповідями виступили: Гуржій А.М. — на міжнародній конференції ЮНЕСКО з вищої освіти (м. Париж, Франція); Камінецький Я.Г. — на конференціях з проблем роботи з молоддю в Європейській Міжнародній Академії Півночі Європи (м. Ліль, Франція) та з проблем андрагогіки (м. Торунь, Польща); Нічкало Н.Г. — на міжнародній конференції з проблем підготовки інженерно-педагогічних кадрів (м. Радом, Польща).

Підготовлено цикл телепередач з проблем педагогіки і психології професійної освіти (канал «Просвіта»). У них взяли участь працівники Балинського вищого професійного училища-агрофірми, Гришівського вищого художньо-професійного училища №19 (Хмельницька обл.), Криворізького Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців (Дніпропетровська обл.), Переяслав-Хмельницького профтехучилища №22 (Київська обл.), Інституту педагогіки і психології професійної освіти. Значну допомогу в цьому надав докт. філос. наук, проф. Кудін В.О.

Приділяється постійна увага науково-видавничій діяльності. Так, Нічкало Н.Г. є членом редколегії журналів «Педагогіка і психологія», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Професійно-технічна освіта». У редколегію останнього журналу також входять Зайчук В.О., Радкевич В.О., Гуржій А.М. Нісімчук А.С. є членом редколегії наукового вісника Волинського державного університету, Вільчковський Е.С. — журналів «Фізичне виховання в школі», Гуржій А.М. — збірників «Нові технології навчання», «Проблеми освіти».

Науковий доробок Відділення у 1998 році складає 6 монографій, 3 підручники, 12 навчальних посібників, 17 методичних посібників і методичних рекомендацій, 3 навчальні програми, 9 збірників наукових праць та понад 200 статей.

ІІІ. РОБОТА ПРЕЗИДІЇ. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКАДЕМІЇ

Планом роботи академії на 1998 рік передбачалося проведення 10 засідань Президії. Фактично було проведено 11, з яких 8 планових і 3 позапланових. Позапланові засідання було присвячено розгляду таких загальних питань: про зміни в структурі апарату Президії; про атестацію наукової роботи стипендіатів та надання рекомендацій щодо призначення стипендії Кабінету Міністрів України для молодих учених; про зміни, уточнення та доповнення до Статуту АПН; про затвердження Статуту Державної академії керівних кадрів освіти тощо.

У ході реалізації плану впродовж 1998 року відбувалася і його корекція. Так, зокрема, було визнано доцільним провести обговорення Основних напрямів розвитку АПН України на найближчу перспективу не на розширеному засіданні Президії у травні, як це планувалося, а на Загальних зборах Академії у грудні. У зв'язку з цим порядок денний червневого засідання Президії слухався Президією в травні, а у червні засідання Президії не проводилось. Через проведення Загальних зборів Академії 15-16 грудня (а не в листопаді, як це передбачалося планом) питання грудневого засідання Президії були перенесені на 1999 рік.

У цілому ж слід зазначити, що переважну більшість питань, запланованих на 1998 рік, було розглянуто на засіданнях Президії і прийнято відповідні ухвали. Всього прийнято 131 постанову з питань наукового й організаційного змісту.

Із розглянутих Президією наукових питань слід згадати такі: про стан опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти (Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті); про механізм гармонізації особистісного розвитку та методи психологічної допомоги населенню; про хід дослідження теоретико-методичних основ психології, управління освітніми закладами (Відділення психології, вікової фізіології та дефектології); про стан досліджень з актуальних проблем фізичного виховання дітей і молоді (Відділення теорії та історії педагогіки); про результати дослідження проблеми професійної освіти в зарубіжних країнах та можливості використання цього досвіду у вітчизняній системі підготовки кадрів (Відділення педагогіки і психології вищої школи); про досвід організації навчально-виховного процесу в Балинському вищому професійному училищі-агрофірмі Хмельницької обл. (Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти). Усі згадані вище питання були ґрунтовно підготовлені

й професійно подані, що викликало жвавий інтерес при їх обговоренні членами Президії та присутніми.

Як і в попередні роки, Президія тримала в полі зору питання щодо виконання науковцями АПН державних програм. Зокрема, слухались питання про хід виконання таких із них: «Діти України» (Максименко С.Д.); «Комплексна цільова програма боротьби із злочинністю на 1996-2000 рр.» (Оржеховська В.М.), «Українська діаспора на період до 2000 року» (Хорошковська О.П.).

Окрім наукової проблематики, Президія розглянула ряд позапланових питань щодо висвітлення різних сторін життєдіяльності Академії. Це, насамперед, такі: про склад учених та спеціалізованих рад наукових установ Академії; про склад редакційної колегії журналу АПН України «Педагогіка і психологія»; про затвердження вчених секретарів відділень АПН; про призначення на керівні посади в академічних установах; про внесення змін до структури апарату Президії, наукових інститутів, центрів; про внесення змін, уточнень, доповнень до статутів та їх затвердження, про співробітництво АПН України з Російською Академією освіти тощо.

Президією АПН у минулому році прийнято 54 постанови стосовно нагородження грамотами Академії дійсних членів, членів-кореспондентів АПН, співробітників її структурних підрозділів, інших відомих діячів науки, освіти, представників педагогічної громадськості.

Продовжувалася робота Президії щодо впорядкування мережі наукових установ Академії. У межах загальних асигнувань у системі АПН у травні створено Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи.

Належне місце серед питань, що розглядалися Президією, займали питання фінансово-економічної діяльності. Упродовж минулого року розглядалися такі з них: про зведений кошторис видатків Державного бюджету на фінансування науки, культури по АПН України на 1998 рік; про стан використання бюджетних коштів підвідомчими установами за 1997 рік; про внесення змін та уточнень до Положення про фонд оплати праці і порядок його використання в наукових установах і організаціях АПН України; про внесення змін та доповнень до Положення про преміювання працівників наукових установ; про внесення змін та доповнень до Положення про управління майном і коштами АПН України; про результати комплексних перевірок фінансово-господарської діяльності ряду наукових установ Академії.

Водночас є декілька запланованих питань, які з певних об'єктивних причин не були заслухані Президією Академії в минулому році. Це такі: про реалізацію комплексних заходів Кабінету Міністрів України щодо всебічного розвитку і функціонування української мови (Вашуленко М.С.), про інноваційні пошуки у галузі дидактики середньої школи в педагогічній практиці (Савченко О.Я.; перенесено на 1999 рік);

про результати комплексних перевірок фінансово-господарської діяльності Інституту педагогіки, Інституту проблем виховання, Кримського науково-методичного центру управління освітою (Черненко Ю.П.).

У грудні минулого року проведено Загальні збори Академії і відділень, де широко обговорено такі основні питання: Освіта і вчитель у контексті українського державотворення (доповідач акад. Зяблю І.А.); Основні напрями розвитку АПН України на найближчу перспективу (доповідач акад. Кремень В.Г.). Крім того, Збори затвердили деякі зміни, уточнення та доповнення до Статуту Академії. У зв'язку з важливістю першого питання було прийнято Звернення учасників Загальних зборів Академії педагогічних наук до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України.

IV. РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВЧЕНИХ РАД НАУКОВИХ УСТАНОВ

У звітному році в системі Академії функціонувало 7 спеціалізованих вчених рад, що на 2 ради більше, ніж у 1997 році. Із загальної кількості рад 4 мають право проводити захист докторських дисертацій.

У 1998 році затверджено нові спеціалізовані вчені ради в Інституті педагогіки та Інституті проблем виховання, перезатверджено склади рад і присвоєно нові шифри радам Інституту педагогіки, Інституту психології ім. Г.С. Костюка, Інституту педагогіки і психології професійної освіти.

Нестабільність у прийнятті рішень Вищою атестаційною комісією України щодо мережі спеціалізованих вчених рад, а також вимог до здобувачів вносить значні труднощі в роботу рад, що призводить до частой зміни їх складів, присвоєння нових шифрів, вилучення тих чи інших спеціальностей, затвердження паспортів нових спеціальностей тощо.

Спеціалізованим вченим радам наукових установ АПН надано право проводити захист дисертацій з 12 наукових спеціальностей: 13.00.01 — теорія та історія педагогіки (1 докторська і 2 кандидатські ради); 13.00.02 — теорія і методика навчання (окремих дисциплін); 13.00.03 — спеціальна педагогіка; 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти (2 докторські ради); 19.00.01 — загальна психологія, історія психології; 19.00.02 — психофізіологія; 19.00.07 — педагогічна і вікова психологія (2 докторські ради); 19.00.08 — спеціальна психологія.

Відповідно до планів роботи спеціалізованих вчених рад протягом звітного періоду проведено 112 засідань, на яких розглянуто 107 дисертацій (у 1997 році — 116), з яких 19 докторських і 88 кандидатських. Порівняно з минулими роками значно збільшилась кількість дисертацій, написаних українською мовою (81,3%).

За кількістю захищених дисертаційних досліджень найпродуктивніше працювала спеціалізована вчена рада Інституту педагогіки і психології професійної освіти — 34. Вагомих результатів досягли також докторські ради Інституту педагогіки — 29 та Інституту психології ім. Г.С. Костюка — 25 (табл. 2).

На 1 січня 1999 року на розгляд спеціалізованих вчених рад надійшло 50 дисертаційних досліджень, у тому числі 11 — на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

**Дані про роботу спеціалізованих вчених рад
наукових установ АПН України у 1998 році**

№ п/п	Назва наукової установи, де функціонує спеціалі- зована вчена рада. Шифр ради	Кількість проведених засідань	Захищено дисертацій		
			у тому числі		
			всього	докторських	кандидатських
1.	Інститут педагогіки				
	- Д 26.452.01	29	29	7	22
	- К 26.452.03	8	8	-	8
	- К 26.452.02	9	6	-	6
2.	Інститут психології ім. Г.С. Костюка				
	- Д 26.453.11	25	25	4	21
3.	Інститут педагогіки і психології професійної освіти				
	- Д 26.451.01	35	34	8	26
4.	Інститут проблем виховання				
	- К 26.454.01	4	3	-	3
5.	Інститут дефектології				
	- Д 26.450.01	2	2	-	2
ВСЬОГО:		112	107	19	88

Інститут педагогіки

В інституті функціонують 3 спеціалізовані вчені ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій з педагогічних наук.

1. Спеціалізована вчена рада Д 26.452.01, затверджена наказом ВАК України №390 2 липня 1998 року, має право приймати до захисту дисертації із спеціальностей: 13.00.01.— теорія та історія педагогіки; 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти.

Протягом 1998 року рада провела 29 засідань, на яких захищено 7 докторських і 22 кандидатські дисертації.

Аналіз тематики захищених дисертаційних досліджень свідчить про різноманітність досліджуваних проблем. Так, з питань історії педагогіки розглянуто 4 дисертації, дидактики — 8, проблем виховання — 9, професійної педагогіки — 4, профорієнтації — 1, управління закладами освіти — 3.

2. Спеціалізованій вченій раді К 26.452.03, затвердженій наказом ВАК України №391 2 липня 1998 року, надано право проводити захист кандидатських дисертацій із спеціальності 13.00.01 — теорія та історія педагогіки.

У звітному році проведено 8 засідань, де розглянуто і прийнято позитивне рішення з 8 дисертацій. Зокрема, з проблем історії педагогіки захищено 3 дисертації, дидактики — 2, проблем виховання — 2, управління закладами освіти — 1.

3. Спеціалізована вчена рада К 26.452.02, затверджена наказом ВАК України №392 2 липня 1998 року, приймає до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальностей: 13.00.02 — теорія і методика навчання української літератури; 13.00.02 — теорія і методика навчання російської мови; 13.00.02 — теорія і методика навчання зарубіжної літератури.

Протягом звітнього періоду спеціалізована вчена рада провела 9 засідань і розглянула 6 кандидатських дисертацій: з теорії і методики навчання української мови — 3, теорії і методики навчання української літератури — 2, теорії і методики навчання російської мови — 1. Крім того, проведено колективне рецензування однієї кандидатської дисертації.

Тематика досліджень з української та російської лінгводидактики охоплює такі важливі питання: лінгводидактична спадщина В.О.Сухомлинського; збагачення мовлення учнів синонімічними формами на міжпредметній основі; формування у першокласників з мовленнєвими видами уявлень про фонетичну і графічну системи рідної мови; розвиток мовлення учнів загальноосвітніх шкіл у процесі навчання іменних частин мови.

Дисертаційні дослідження з методики української літератури присвячено проблемам підготовки студентів вузу до викладання літератури як мистецтва слова; міжпредметних зв'язків у викладанні мови та літератури в процесі роботи над словом.

Основні положення і результати дисертаційних досліджень реалізуються в монографіях, програмах, підручниках і навчальних посібниках.

Практичне впровадження результатів дослідження підтверджено довідками й актами відповідних міністерств, відомств і освітніх закладів.

Інститут психології ім. Г.С. Костюка

Спеціалізована вчена рада Д 26.453.11 затверджена наказом ВАК України №277 29 серпня 1996 року. Їй надано право проводити захисти докторських і кандидатських дисертацій із спеціальностей: 19.00.01 — загальна психологія, історія психології; 19.00.02 — психофізіологія; 19.00.05 — соціальна психологія; 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія.

У звітному році рада провела 25 засідань, де розглянула 25 дисертацій (4 докторських і 21 кандидатську).

Захищені дисертації присвячено актуальним теоретичним і практично-прикладним проблемам педагогічної та вікової психології, різноманітним аспектам загальної психології тощо. Розглядалися, зокрема, такі важливі питання: психологічні особливості мотивації лідерства у підлітків; соціально-психологічні фактори адаптації практичних психологів у закладах освіти; психологічні фактори узалежнення неповнолітніх від алкоголю і наркотиків; механізми психомоторики людини; особливості трансформування мотивів у процесі професійної переорієнтації вчителів; формування у дітей дошкільного віку навичок писемного мовлення; розвиток відповідальності у школярів та інші.

Практичне застосування наукових результатів розглянутих дисертацій здійснюється шляхом: використання теоретичних положень у навчальних курсах і спецкурсах вузів («Загальна психологія», «Експериментальна психологія», «Шкільна психологічна служба», «Психологія творчості»); впровадження в практику розроблених програм (підготовки практичних психологів для закладів освіти, центрів соціально-психологічної реабілітації) і психолого-педагогічних рекомендацій; організації та проведення семінарів, лекторіїв тощо.

Інститут педагогіки і психології професійної освіти

Спеціалізований вченій раді Д 26.451.01, перезатвердженій наказом ВАК України №334 від 4 червня 1998 року, надано право приймати до захисту та проводити захисти докторських і кандидатських дисертацій із спеціальностей: 13.00.01 — теорія та історія педагогіки; 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти; 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія. Наказом ВАК №551 від 4 листопада 1998 року було вилучено спеціальність «Теорія та історія педагогіки».

Згідно з річним планом роботи радою проведено 35 засідань, на яких захищено 8 докторських і 26 кандидатських дисертацій, а також перестатусовано 1 дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Найбільша кількість захищених робіт припадає на спеціальність «теорія і методика професійної освіти» — 21 (6 докторських і 15 кандидатських). Крім того, 9 дисертацій (2 докторські і 7 кандидатських) захищено із спеціальності «педагогічна та вікова

психологія», 3 — «теорія та історія педагогіки». 1 — «теорія і методи-ка навчання (спеціальних дисциплін)»

Дисертаційні дослідження присвячено актуальним проблемам педагогічної майстерності, загальної і порівняльної педагогіки, професійно-педагогічної підготовки спеціалістів, педагогічної та вікової психології тощо.

За актуальністю тематики варто виділити такі дисертаційні дослідження: «Формування педагогічної майстерності в системі безперервної педагогічної освіти», «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій», «Психологія становлення особистості молодого вчителя в процесі професійної адаптації», «Розвиток педагогічної техніки молодого вчителя середньої загальноосвітньої школи», «Методичні основи вивчення курсу логіки в середніх загальноосвітніх, спеціалізованих та професійних навчальних закладах».

Основні результати захищених дисертацій знайшли своє відображення у 581 друкованій праці, серед яких монографій — 11, підручників і навчальних посібників — 31, методичних посібників — 25, методичних рекомендацій — 43, навчальних програм — 11, статей — 297.

Практичне впровадження результатів наукових досліджень, винесених на захист, свідчить про їх актуальність, що підтверджено відповідними довідками й актами, а також відзначено у відзивах навчальних закладів про дисертації та автореферати.

Інститут проблем виховання

Спеціалізовану вчену раду К 26.454.01 затверджено наказом ВАК України №389 2 липня 1998 року. Їй надано право приймати до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук із спеціальності 13.00.01 — теорія та історія педагогіки.

Відповідно до плану роботи відбулося 4 засідання ради, на яких розглянуто 3 дисертації.

Тематика захищених дисертацій пов'язана з планами НДР Інституту проблем виховання та установ, де виконувалися дисертаційні дослідження. Вона охоплює такі важливі проблеми: формування здорового способу життя молодших школярів, підготовка майбутніх учителів початкових класів до викладання художньої праці, взаємодія сім'ї і школи у прилученні учнівської молоді до української національної культури.

Результати наукових досліджень знайшли своє відображення у 27 опублікованих працях.

Вони набули визнання у школах, позашкільних закладах, педвузах та інститутах удосконалення вчителів України. Так, зокрема, запропонована концептуальна модель взаємодії сім'ї і школи стала однією з провідних у роботі педагогічних колективів навчальних

закладів Південного регіону України з питань формування української національної культури учнівської молоді.

Практичне впровадження результатів захищених досліджень підтверджено відповідними довідками й актами, а також відзначено у відзивах на дисертації та автореферати.

Інститут дефектології

Спеціалізована вчена рада Д 26.450.01, затверджена наказом ВАК України №158 4 березня 1997 року, має право проводити захист дисертацій із спеціальностей: 13.00.03 — спеціальна педагогіка, 19.00.08 — спеціальна психологія.

За звітний період проведено 2 засідання ради, де успішно захищено 2 кандидатські дисертації зі спеціальності «спеціальна психологія».

Захищені дисертаційні дослідження присвячено таким актуальним проблемам сучасної спеціальної психології: психолого-педагогічні умови формування соціальної поведінки розумово відсталих дітей, наочуваність як діагностичний показник розумового розвитку дошкільників.

Розроблені методики використовуються педагогами в спеціальних закладах для розумово відсталих дітей. Вони дають змогу забезпечити цілеспрямоване дослідження дитини, розпізнати структуру відхилень для визначення діагнозу в процесі її обстеження і диференційовано підійти до корекційно-виховної роботи на основі врахування психологічних особливостей різних груп дітей. Ці дані можуть також використовуватись розробниками діагностичних методик, у тому числі й комп'ютерних, з метою диференціації норми, затримки психічного розвитку та розумової відсталості в дошкільному віці.

Практичне застосування основних результатів розглянутих радою робіт підтверджено актами й довідками, одержаними від Міносвіти України, відділів народної освіти.

V. РОБОТА РАДИ З КООРДИНАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Діяльність Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології була спрямована у звітному році на організаційно-координаційне забезпечення наукових досліджень з проблем освіти, педагогіки та психології, поглиблення взаємодії академічного і вузівського секторів педагогічної та психологічної наук.

У 1998 році до Ради з координації від інститутів АПН України, педагогічних інститутів та університетів, інститутів післядипломної освіти, вищих закладів освіти непедагогічного профілю (юридичних, медичних, військових тощо), у яких досліджуються проблеми педагогіки та психології, надійшло на узгодження і було розглянуто на засіданнях бюро Ради з координації 59 тем докторських (53 — з педагогіки, 6 — з психології) та 545 тем кандидатських дисертацій (460 — з педагогіки, 85 — з психології).

Основна увага авторів докторських дисертацій з педагогіки звернена до проблем теорії та методики професійної освіти, історії педагогіки, порівняльних аспектів педагогіки, спеціальної педагогіки. Розробляються теоретичні і методичні основи інформаційно-програмового забезпечення вищої технічної освіти, теорії і практики розвитку педагогічних технологій у вищих закладах освіти, ергономічні основи навчального процесу у вищій школі, теоретико-методологічні основи військової освіти в Україні, теоретико-методичні аспекти базової підготовки з природничих дисциплін у закладах вищої медичної освіти; теорія і методика підготовки кваліфікованих робітників для машинобудівної промисловості у вищих професійних училищах. Авторами досліджуються проблеми загальнопедагогічної підготовки вчителя в історії вищої школи, психолого-педагогічні основи культурологічного розвитку особистості майбутнього вчителя, формування професійного потенціалу майбутнього вчителя (Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України). У порівнянні з минулими роками дещо зросла кількість докторських дисертаційних досліджень з теорії та методики навчання (з окремих галузей знань, спеціальність 13.00.02). Автори цього напряму досліджують теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованого навчання математики молодших школярів, методологічні та методичні основи вивчення комбінаторики, теорії ймовірностей і статистики у загальноосвітній школі та педагогічному вузі, науково-методичні засади вивчення фізики в основній школі, систему навчального фізичного експерименту в сучасній середній школі. Ці дослідження виконуються, в основному, в Національному

педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова та Інституті педагогіки.

Проблеми загальної, педагогічної та вікової психології, соціальної психології, психології особистості вивчаються докторантами Інституту психології ім. Г.С. Костюка, Університету внутрішніх справ (м. Харків), Харківського педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, Державної академії керівних кадрів освіти, Південноукраїнського державного педуніверситету ім. К.Д. Ушинського, Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів ім. Б. Грінченка.

Ними досліджуються механізми психомоторики людини, основи логіко-психологічної теорії мисленнєвого прогнозування, розвитку вищих форм пам'яті, принципи детермінації психо-фізіологічних функцій людини в аспекті індивідуальної норми; психології менеджменту в освіті; проблеми особистісного підходу у профільному навчанні старшокласників тощо.

Як і в попередні роки, відсутні дослідження з методологічних проблем педагогіки та психології, теорії змісту освіти, принципів і методів навчання, обґрунтування нових концепцій вивчення окремих навчальних предметів.

Тематика кандидатських дисертацій, узгоджених у Раді з координації, свідчить про нерівномірність розвитку окремих напрямів педагогічної та психологічної наук, розподілу дисертаційних досліджень за спеціальностями.

Науковий пошук здобувачів, які працюють над проблемами професійної освіти, спрямований на дослідження теорії і методики професійної підготовки у вищих закладах освіти різного профілю. Це — підготовка бакалаврів у технічному вузі, формування управлінських навичок учнів вищих професійних училищ невинробничої сфери, особливості організації багатоступеневого професійного навчання, розвиток професійної освіти жінок в Україні, формування пропедевтичного професійного мислення майбутніх лікарів з використанням комп'ютерних систем, методика вивчення інженерної графіки у технічних вузах водогосподарського профілю тощо. Досліджуються проблеми підготовки майбутніх учителів до різноманітних аспектів їх педагогічної діяльності, розвиток педагогічної майстерності учителів, їх професійного становлення.

Наукові дослідження, що виконуються у вищих закладах освіти системи Української аграрної академії, передбачають вивчення дидактичних, методичних та навчально-виховних проблем. Це, зокрема, стимулювання самостійної навчальної роботи студентів агротехнічного коледжу, методика проблемного навчання технічних предметів, навчання ділової англійської мови в агротехнічному коледжі тощо. Здобувачі кафедр педагогіки та психології вищих військових закладів освіти та системи МВС України розробляють проблеми соціально-психологічного професійного становлення військовослужбовців строкової

служби Збройних Сил України, педагогічні основи підвищення ефективності військової підготовки у вищих закладах освіти, формування морально-бойових якостей у воїнів Збройних Сил України, система естетичного виховання курсантів вищих закладів військової освіти, особливості прояву особистісних якостей в умовах малих армійських груп, моделювання психологічних і соціально-правових умов поведінки жертв насильницького злочину, проблем професійної комунікативної компетенції службовців МВС (на прикладі слідчих), самооцінки в структурі професійно важливих якостей майбутніх військових лікарів тощо.

Дисертаційні дослідження з проблем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у системі післядипломної освіти передбачають розвиток професійної компетентності керівників загальноосвітніх закладів, наукове проектування розвивального соціально-культурного простору середнього закладу освіти, психологічні умови розвитку креативності менеджера освіти в системі підвищення кваліфікації, соціально-психологічні аспекти управління освітою на регіональному рівні, підготовка вчителя до інноваційної діяльності в системі підвищення кваліфікації, формування прогностичних умінь керівника школи тощо.

Звертаючись до проблем дидактики, автори акцентують увагу на формуванні пізнавальної активності учнів у процесі навчання, формуванні їх творчого мислення, позитивної мотивації навчальної діяльності школярів, вивченні дидактичних основ організації диференційованого навчання молодших школярів, дидактичних умов забезпечення емоційності навчання школярів, застосування тестів для контролю знань учнів, досліджується лексична кваліметрія дидактичних засобів, принципи інтеграції знань учнів про природу і навколишній світ, ефективність засвоєння і систематизації знань учнів, розвиток їх системного мислення при інтегрованому підході до вивчення природничих наук. Ці проблеми активно розробляються в Інституті педагогіки і Харківському педуніверситеті ім. Г.С. Сковороди.

Дисертаційні дослідження з теорії та методики навчання (з галузей знань, спеціальність 13.00.02) виконуються, в основному, в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, Інституті педагогіки, Тернопільському педуніверситеті, Севастопольському державному технічному університеті. Авторами розробляються шляхи і засоби індивідуалізації навчання математики в основній школі, навчання елементів стереометрії в курсі математики основної школи, підвищення рівня теоретичної підготовки з інформатики на фізико-математичних факультетах педагогічних вузів, використання дидактичних ігор на уроках математики у початкових класах.

Значно активізувалась увага дослідників до проблем методики вивчення української мови та літератури як у загальноосвітній школі, так і в процесі фахової підготовки у вищих закладах освіти різного профілю. Досліджуються проблеми методики вивчення практичного

курсу української мови, удосконалення методики проведення практичних занять, навчання професійної лексики, вивчення української літератури, українського фольклору, професійної лексики та професійного ділового мовлення.

Як і в попередні роки, поодинокі дослідження з методики навчання хімії, біології, фізики, практично відсутні дослідження з проблем стандартизації освіти, обґрунтування змісту загальноосвітніх стандартів, розробки принципів конструювання змісту шкільних навчальних предметів і курсів.

Дисертаційні дослідження з теорії та історії педагогіки спрямовані на вивчення історико-педагогічної думки про національну школу, вплив ідей видатних українських педагогів на розвиток національної педагогічної думки та використання надбань класичної педагогіки у розбудові сучасної системи освіти та виховання. Активно розробляються історико-педагогічні проблеми у Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника, Львівському державному університеті ім. І. Франка, Харківському державному педуніверситеті ім. Г. Сковороди, Уманському педуніверситеті ім. П. Тичини, Інституті педагогіки АПН України. Досліджуються такі проблеми: педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського, І. Огієнка, І. Юркевича, С. Миропольського, М. Пирогова, А. Животка, ідеї реформаторської педагогіки в діяльності приватних початкових та середніх шкіл Харківської губернії (1890-1917 рр.), проблема ідеалу вчителя у вітчизняній педагогічній журналістиці, педагогічні аспекти опіки дітей та молоді в Галичині (II половина XIX — початок XX ст.), формування особистості у педагогічній спадщині Януша Корчака.

Активно розробляються проблеми формування духовності особистості (Луганський педуніверситет ім. Т. Шевченка), естетичного виховання (Південноукраїнський педуніверситет ім. К. Ушинського, Інститут проблем виховання, Національний педуніверситет ім. М. Драгоманова, Інститут педагогіки і психології професійної освіти), виховання на кращих традиціях українського народу, родинного виховання, виховання гуманістичних якостей учнів загальноосвітньої школи (Інститут проблем виховання, Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів).

Дисертаційні дослідження з психології охоплюють проблеми загальної психології (19.00.01), а саме: традиційність як фактор психічної детермінації поведінки особистості, функції локальної культури у розвитку суб'єктивності особи, особливості трансформування мотивів у проєкті професійної переорієнтації вчителів, особливості динаміки самовідношення особистості в умовах професійної депривації, глибинно-психологічні передумови активізації процесу спілкування (акмеологічний підхід).

Порівняно з минулими роками значно розширилася тематика досліджуваних проблем педагогічної та вікової психології (19.00.07), яка охоплює психологічні засади навчання і виховання в сучасних

умовах. Це, зокрема, психологічні особливості емпатії підлітків, психологічні особливості становлення особистості майбутнього офіцера у вищій військовій школі, ціннісні орієнтації студентів: психологічні фактори формування, розвитку, трансформації; мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування; рефлексія фізичного потенціалу у життєвому самовизначенні старшокласників; трансформація мотиваційної сфери кваліфікованих спортсменів у період професійного становлення; взаємини між дітьми в сім'ї як чинник їх психосоціального розвитку; психолого-дидактичні моделі структурування навчального матеріалу в інтегративних підручниках, психологічні детермінанти комунікативного потенціалу вчителя тощо. Ці проблеми досліджуються в Інституті психології ім. Г. Костюка, Одеському університеті ім. І. Мечникова, Українському державному університеті фізичного виховання і спорту, Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника, Сімферопольському державному університеті, Харківському університеті внутрішніх справ, Харківському педуніверситеті ім. Г. Сковороди.

Практично поза увагою дослідників лишаються психологічні проблеми розробки, апробації та поширення нових педагогічних технологій, психолого-дидактичні засади створення нових навчальних підручників, психологічні засади диференціації навчання у загальноосвітній школі, психологічні основи боротьби зі злочинністю, зокрема, розробка діагностичних, профілактичних та корекційних психологічних засобів соціальної дезадаптованості учнів.

На бюро Ради з координації систематично заслуховуються повідомлення про наукову діяльність кафедр педагогіки і психології педуніверситетів, педінститутів, вищих закладів освіти непедагогічного профілю (юридичного, медичного, військового, закладів культури тощо) з метою ознайомлення та оцінки актуальності проблем, що досліджуються, та обміну науковою інформацією.

Членами Ради з координації проводиться велика науково-консультативна робота, спрямована на удосконалення тематики виконуваних досліджень з позиції їх актуальності, новизни та відповідності потребам сучасної освіти і виховання.

Теми дисертаційних досліджень, що узгоджуються в Раді з координації, систематично друкуються в «Педагогічній газеті», а інформація про захищені докторські та кандидатські дисертації з педагогіки і психології — у журналі АПН України «Педагогіка і психологія».

У листопаді 1998 року Президія АПН перезатвердила Положення про Раду з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні. Відповідно до цього Положення Рада з координації планує більше уваги приділити формуванню загальної наукової стратегії освіти та освітньої політики щодо фундаментальних і прикладних досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології, а також прогнозуванню і розробці перспективних напрямів психологічної та педагогічної наук, які сприятимуть посиленню інтегративних процесів у науковому забезпеченні розвитку освіти в Україні.

VI. КАДРИ. АСПІРАНТУРА ТА ДОКТОРАНТУРА

Основною метою кадрової політики Академії педагогічних наук України у 1998 році було забезпечення наукових установ Академії висококваліфікованими спеціалістами, підвищення їх наукового рівня.

Кадровий склад членів Академії порівняно з 1997 роком кількісно змінився. Загальна чисельність членів Академії зменшилася і на 1 січня 1999 року становила 97 чоловік, з них 35 дійсних членів і 62 члени-кореспонденти (пішли з життя академіки Стельмахович М.Г., Роме-нець В.А., чл.-кор. Чайченко Г.М.).

Віковий ценз членів Академії характеризується такими показниками:

Члени АПН	Всього	До 50 років	Від 50 до 60 років	Від 60 до 70 років	Понад 70 років
Дійсні члени	35	2	11	18	4
Члени-кореспонданти	62	6	26	25	5
Разом:	97	8	37	43	9

Із 35 дійсних членів АПН України докторів наук — 30 чол. (85,7%), кандидатів наук — 2 (5,7%), без ученого ступеня — 3 (8,6%). Серед 62 членів-кореспондентів докторів наук — 41 чол. (66,1%), кандидатів наук — 17 (27,4%), без ученого ступеня — 4 (6,5%).

На 1 січня 1999 року загальна чисельність працюючих у наукових установах системи Академії становила 1087 чол., з них 792 наукові працівники (72,9%) (табл.3). Із загальної кількості працюючих у 1998 році 205 чол. становлять сумісники (18,8%).

Безпосередньо у наукових установах Академії працюють 13 дійсних членів і 11 членів-кореспондентів, 8 заслужених діячів науки і техніки України, 63 заслужені працівники народної освіти і вищої школи, 91 доктор і 357 кандидатів наук.

Порівняно з 1997 роком кількість докторів наук зросла з 87 чол. до 91 чол., кандидатів наук — зменшилася з 375 до 357 чол. Питома вага наукових співробітників системи Академії, які мають науковий ступінь, становить понад 56%.

Таблиця 3
Кількісний і якісний склад співробітників наукових установ АПН України (станом на 01.01.99 р.)

№ п/п	Наукова установа	Чисельність працівників	Всього наукових працівників	Керівний склад наукових установ	Керівники підрозділів наукових установ	Наукові працівники за посадами						Інженери, лаборанти						Із загальної кількості наукових працівників			Сумісники із загальної кількості працюючих
						Головні наукові співробітники	Провідні наукові співробітники	Старші наукові співробітники	Наукові співробітники	Молоді наукові співробітники	Доктори наук	Кандидати наук	Без вченого ступеня	Доктори наук	Кандидати наук	Без вченого ступеня					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16						
1.	Інститут педагогіки	272	186	4	20	15	12	61	43	35	45	22	92	72	51						
2.	Інститут психології ім. Г.С. Костюка	280	216	4	18	10	28	78	45	40	31	18	75	122	55						
3.	Інститут педагогіки і психології професійної освіти	179	124	4	13	12	8	50	15	25	25	22	67	35	31						
4.	Інститут проблем виховання	120	92	3	10	3	6	35	17	21	14	6	49	37	19						
5.	Інститут соціальної та політичної психології	62	50	3	5	-	11	14	5	12	5	7	22	21	13						
6.	Інститут дефектології	82	58	3	8	4	-	18	15	13	11	6	22	30	11						
7.	Український інноваційний центр гуманітарної освіти	16	12	2	-	-	1	4	3	1	1	-	8	4	5						

прод. Табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
8.	Науково-методичний центр «Українська етнопедagogіка і народознавство»	11	9	1	-	-	3	4	1	1	1	2	7	1	4
9.	Кримський науково-мето- дичний центр управління освітою	10	9	1	-	-	3	3	1	-	-	4	3	2	7
10.	Науково-методичний центр превентивного виховання	10	8	1	-	-	1	2	3	1	1	1	3	4	-
11.	Південний науковий центр	20	15	1	2	1	2	8	3	-	3	3	6	6	5
12.	Український науково-мето- дичний центр практичної і соціальної психології	8	6	1	-	1	1	1	3	-	2	-	3	3	4
13.	Педагогічний музей	17	7	2	-	-	2	2	2	-	1	-	-	7	-
ВСЬОГО:		1087	792	30	76	46	78	280	156	149	140	91	357	344	205

Відбулися деякі зміни у структурі апарату Президії Академії. Зокрема, реорганізовано науково-організаційний відділ і відділ кадрів, аспірантури та докторантури у відділ науки та кадрової роботи. Координаційний відділ перейменовано у відділ координації і міжнародних зв'язків. У фінансово-економічному управлінні створено планово-фінансовий відділ та відділ бухгалтерського обліку і звітності. Ученим секретарем Відділення теорії та історії педагогіки затверджено кандидата педагогічних наук Пустовіта Г.П.

На виконання Національної програми «Діти України» на базі Інституту психології ім. Г.С. Костюка створено Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, директором якого призначено кандидата філософських наук Цушка І.І. Директором Педагогічного музею затверджено Тригубенка В.В. Відповідно до рішення Кабінету Міністрів України від 22.06.98 №937 в оперативне управління АПН України передано Державну академію керівних кадрів освіти.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.06.98 №855 «Про чисельність працівників бюджетних установ» та постановою Кабінету Міністрів від 29.07.98 №1178 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів» від 11.06.98 №855 у наукових установах Академії проведено скорочення штатів на 184 співробітники (16,9% від усіх працюючих).

Усі зміни, які сталися в структурі Академії, відбувалися у межах штатного розпису і наявності бюджетних коштів з дотриманням чинного трудового законодавства.

У грудні 1998 року відбулися Загальні збори Академії, на яких внесено деякі уточнення, зміни та доповнення до Статуту АПН України.

Наукові установи системи Академії очолюють 7 докторів (з них 4 академіки і 2 члени-кореспонденти) і 5 кандидатів наук (у тому числі 1 член-кореспондент). Щодо 72 завідуючих лабораторіями шести науково-дослідних інститутів, то серед них 17 докторів (23,6%) і 55 кандидатів наук (76,4%). Найбільша кількість докторів наук серед цієї категорії керівників припадає на Інститут соціальної та політичної психології (60%), Інститут психології ім. Г.С. Костюка (31,3%), Інститут педагогіки і психології професійної освіти (30,8%). У той же час із 20 завідуючих структурними підрозділами Інституту педагогіки лише 3 доктори наук (15%), а серед 10 завідуючих Інституту проблем виховання — жодного доктора наук.

Підготовка наукових кадрів здійснювалась через аспірантуру шести інститутів та докторантуру — п'яти інститутів Академії (табл.4, 5). У 1998 році до наукових установ було зараховано 11 докторантів і 77 аспірантів.

Таблиця 4

ВІДОМОСТІ

про підготовку наукових кадрів через докторантуру підвідомчих АПН інститутів (станом на 01.01.1999р.)

№ п/п	Наукова установа	Кількість штат- них наукових співробітників			З них є науко- вими консультан- тами докторантів			Прийом до докторантури у 1998 році			Випуск із докторантури у 1998 році					Відсів з докторантури	
		в т.ч.			в т.ч.			в т.ч.			в т.ч.					в т.ч. через неуспішність	
		Всього	докторів наук	Кандидатів наук	Всього	докторів наук	Кандидатів наук	Всього	в т.ч. до цільової докторантури	Всього	із захистом дисертації	з поданням до захисту	ефективн. робо- ти докторанти %/	Всього	Всього	Всього	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	17
1.	Інститут педагогіки	151	11	75	-	-	-	3	1	1	5	1	1	40,0	-	-	-
2.	Інститут психології ім. Г.С.Костюка	216	18	76	3	3	-	8	3	-	-	-	-	-	1	-	-
3.	Інститут педагогіки і психології профе- сійної освіти	64	12	52	8	8	-	16	5	4	5	1	1	40,0	1	1	1
4.	Інститут проблем виховання	92	6	48	1	1	-	3	2	2	1	-	1	100,0	-	-	-
5.	Інститут соціальної та політичної психології	52	8	23	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього:		575	55	274	12	12	-	31	11	7	11	2	3	45,5	2	1	1

ВІДОМОСТІ

про підготовку наукових кадрів через аспірантуру підвідомчих АПН інститутів (станом на 01.01.1999 р.)

№ п/п	Наукова установа	Кількість штат- них наукових співробітників			З них керують аспірантами			Контингент аспірантів /на 01.01.99/			Прийом до аспірантури у 1998 році			Випуск з аспірантури у 1998 році			Відвіз аспіран- тури			
		Всього	докт. наук, професорів	канд. наук, ст.наук. співроб.	Всього	докт. наук, професорів	канд. наук, ст.наук. співроб.	Всього	Очно	Заочно	Всього	Очно	Ціловиків	Моладих спеціалістів	Всього	з поданням до захисту		ефективн. роботи аспірантури, %/		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1.	Інститут педа- гогіки	151	11	75	25	9	16	54	39	15	19	11	19	-	15	4	3	46,7	1	1
2.	Інститут психології ім. Г.С.Костюка	216	18	76	29	11	18	88	52	36	22	18	4	2	10	2	-	20,0	6	4
3.	Інститут педагогіки і психології профе- сійної освіти	64	12	52	23	11	12	56	37	19	14	11	8	-	11	5	-	45,1	1	-
4.	Інститут проблем виховання	92	6	48	14	2	12	27	23	4	10	9	1	-	10	2	4	60,0	-	-
5.	Інститут соціальної та політичної психології	52	8	23	5	2	3	20	18	2	5	5	2	-	-	-	-	-	-	-
6.	Інститут дефектології	58	6	22	10	3	7	17	12	5	7	5	2	-	5	-	3	60,0	2	-
Всього:		633	61	296	106	38	68	262	181	81	77	59	36	2	51	13	10	45,1	10	5

Закінчили докторантуру 11 чоловік, у т.ч. 2 чол. — із захистом дисертації та 3 чол. — із поданням до захисту. Ефективність роботи докторантури склала 45,1%. Випуск аспірантів склав 51 чол., із них 13 чол. — із захистом дисертації, 10 чол. — з поданням до захисту.

На 1 січня 1999 року контингент аспірантів становив 262 чол., що на 18 чол. більше, ніж у 1998 році. У той же час кількість докторантів зменшилася на 1 чол. порівняно з попереднім роком.

Згідно з номенклатурою посад у звітному році на засіданнях Президії АПН України було розглянуто понад 35 кадрових питань, серед яких: затвердження на посади та звільнення, нагородження Почесними та Грамотами Академії педагогічних наук України, затвердження планів прийому до аспірантури та докторантури тощо.

За значний особистий внесок у розвиток педагогічної науки академікам Вашуленку М.С. та Нічкало Н.Г. присвоєно почесні звання заслуженого діяча науки і техніки України, чл.-кор. Бондарю В.І. — заслуженого працівника народної освіти України. Академік Зязюн І.А. удостоєний відзнаки Президента України — ордена «За заслуги» III ступеня. Понад 25 співробітників системи Академії нагороджено Почесними та Грамотами Академії педагогічних наук України.

Згідно з підсумками конкурсу АПН за наукові праці, проведеного у 1998 році, переможцями стали: доктори психол. наук Татенко В.О. (Інститут політичної та соціальної психології) і Швалб Ю.М. (Інститут психології ім. Г.С. Костюка); учений секретар Відділення теорії та історії педагогіки Ігнатенко П.Р.; завідуючий лабораторією інформатики та технічних засобів навчання Інституту педагогіки Руденко В.Д. і старші наукові співробітники цієї ж лабораторії Макарчук О.М. та Патланжоглу М.О.; чл.-кор. АПН України Радкевич В.О. (Інститут педагогіки і психології професійної освіти), викладач Гришівського вищого художнього професійного училища №19 (Хмельницька обл.) Пашенко Г.М.

Стипендії Кабінету Міністрів України для молодих учених присуджено старшому науковому співробітникові Інституту дефектології Шевченко М.В. та аспірантці Інституту проблем виховання Повалій Л.В.

ВІІ. ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Звітний період відзначався зростанням активності й підвищення відповідальності підвідомчих наукових установ і структурних підрозділів АПН України у проведенні масових науково-практичних заходів. Тематику і зміст цих заходів було спрямовано на реалізацію пріоритетних напрямів та теоретико-практичних завдань, які досліджувалися у 1998 році.

Усі заплановані заходи в основному проведено. Відбулося понад 30 міжнародних та всеукраїнських конференцій, семінарів, симпозіумів, «круглих столів», педагогічних читань тощо. Крім того, наукові працівники Академії були активними учасниками багатьох всеукраїнських і міжнародних масових заходів, не передбачених планом, де вони успішно виступали з науковими доповідями і повідомленнями.

Члени відділень, співробітники наукових установ та структурних підрозділів Академії взяли активну участь у проведенні урочистостей, конференцій, педагогічних читань, «круглих столів», присвячених ювілеям видатних українських педагогів і діячів освіти (К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Стеценка, М. Максимовича, Б. і М. Грінченків, Т. Бугайко, О. Духновича, І. Вашенка, П. Чамати та ін.), які відбувалися в рамках Року української педагогіки.

Основні напрями наукової діяльності членів Відділення теорії та історії педагогіки та співробітників його структурних підрозділів стали предметом зацікавленого обговорення на численних науково-технічних конференціях і семінарах.

За минулий рік значно розширилася географія традиційних всеукраїнських педагогічних читань «В. Сухомлинський і сучасність», у проведенні яких брали участь майже всі педагогічні інститути та університети України. Незаперечну цінність для подальшого розвитку педагогічної науки в Україні мають міжнародна конференція, присвячена 80-річчю від дня народження видатного педагога В.О. Сухомлинського, «Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох» (вересень-жовтень, м. Київ-Кіровоград-с. Павлиш), а також міжнародна конференція «Педагогічні ідеї В. Сухомлинського не мають кордонів» (листопад, м. Пекін — провінція Цзянсу, м. Сюйчжоу), організована Пекінським педагогічним університетом, учасниками якої були акад. О.В. Сухомлинська та чл.-кор. АПН України В.Н. Хайруліна.

Значну науково-пропагандистську роботу проводить Педагогічний музей України, який влаштував ряд масштабних виставок, присвячених життю й діяльності видатних педагогів А. Макаренка, І. Стеценка, В. Сухомлинського, М. Максимовича та ін.

Загалом за участю Відділення теорії та історії педагогіки відбулося понад 160 масових заходів, майже половина з яких мала статус міжнародних та всеукраїнських. Безпосередніми організаторами або учасниками конференцій, семінарів та інших заходів з проблем розвитку педагогічної та історико-педагогічної науки були члени Відділення академіки Кремень В.Г., Мадзігон В.М., Сухомлинська О.В., Прокопенко І.Ф., Тхоржевський Д.О.; члени-кореспонденти Артемчук Г.І., Бутенко В.Г., Бех І.Д., Бондар В.І., Коваль Л.Г., Лозова Л.Г., Чембержі М.І., Шевченко Г.П. та ін.

Науковий колектив Інституту проблем виховання взяв участь у проведенні 263 науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів тощо, в тому числі 23 міжнародних.

На належному науково-методичному рівні проведено ряд конференцій і семінарів: «Актуальні проблеми теоретико-методичного забезпечення сучасного виховного процесу» (березень, м. Київ), «Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах України» (листопад, м. Київ), «Методологія і методика дослідження виховного процесу в загальноосвітній школі та школі-інтернаті» (вересень, м. Київ) тощо.

Результати науково-дослідної роботи НМЦ превентивного виховання широко апробувалися на конференціях, проведених спільно з Міносвіти України, а саме: «Високі технології виховання» (травень, м. Харків); «Діти вулиці потребують захисту» (травень, м. Київ); «Пріоритети родинно-сімейного виховання в умовах української школи» (травень, м. Київ); на семінарах: «Формування здорового способу життя дітей та молоді у позашкільних закладах освіти» (червень, м. Київ); «Проблеми правового захисту дітей і підлітків» (червень, м. Київ); «Суїцид як сучасна проблема» (вересень, м. Київ).

Науковці НМЦ «Українська етнопедагогіка і народознавство» взяли участь в 11 конференціях, симпозіумах і семінарах. Вони провели науково-практичну конференцію «Українська система виховання: проблеми і перспективи» (листопад, м. Івано-Франківськ), семінар «Формування правової культури школярів» (квітень, на базі Рогатинської ЗОШ №1 Івано-Франківської обл.). За результатами цих заходів видано методичні матеріали та підготовлено ряд статей.

Відділенням дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті проведено всеукраїнські педагогічні читання «Авторські школи України» (листопад, м. Южний Одеської обл.). Учасники читань познайомилися з концепцією авторської школи чл.-кор. АПН України Гузика М.П. та її реалізацією в цьому навчальному закладі. Цим започатковано серію таких педагогічних читань, які Відділення передбачає провести з метою аналізу і пропаганди діяльності авторських шкіл України.

Співробітники Інституту педагогіки взяли участь у 280 масових заходах, у тому числі 45 міжнародних симпозіумах, конференціях і семінарах, «круглих столах» тощо.

Слід відзначити належний практичний рівень таких конференцій і семінарів: «Розвиток мислення молодших школярів» (жовтень, м. Кременчук); «Філософія освіти і педагогічна практика» (листопад, м. Полтава); «Безперервна географічна освіта: інноваційні методи і технології» (жовтень, м. Харків); «Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи» (жовтень, м. Суми); «Формування творчої особистості учня як соціальна і педагогічна проблема» (вересень, м. Куп'янськ Харківської обл.) тощо. Плідними були семінари для керівників загальноосвітніх шкіл та закладів освіти, заснованих на приватній формі власності, з актуальних проблем управлінської діяльності (січень, жовтень, м. Київ).

Інститутом педагогіки і психології професійної освіти було заплановано 9 науково-практичних конференцій, з них проведено 6, у т.ч. 4 міжнародних. Проведення 2 міжнародних та 1 всеукраїнської конференцій через фінансові проблеми перенесено на 1999 рік.

За участю відділень педагогіки і психології вищої школи та педагогіки і психології професійно-технічної освіти, співробітників Інституту проведено міжнародну конференцію, присвячену 110-й річниці від дня народження видатного педагога ХХ століття А.С. Макаренка (березень, м. Полтава), на якій були представники з Росії, Білорусі, Молдови, Угорщини. На конференції розглядалися такі актуальні питання: А.С. Макаренко і світова педагогіка ХХ ст.; сучасні ідеї виховання і педагогічна система А.С. Макаренка; дослідження і досвід освоєння педагогічної системи А.С. Макаренка за кордоном: порівняльно-зіставний підхід; вклад А.С. Макаренка в розробку проблеми педагогічної майстерності і педагогічної техніки; особистість А.С. Макаренка та його соціум. Учасники конференції прийняли рекомендації. Матеріали конференції опубліковано у періодичній педагогічній пресі.

Науковці Інституту взяли також участь у міжнародних конференціях, присвячених А.С. Макаренку, що відбулися в Німеччині (травень, м. Марбург) та Угорщині (жовтень, м. Будапешт).

«Сучасні підходи до підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку» — тема науково-практичної конференції (квітень, м. Київ), яка проводилася на базі Київського педагогічного коледжу ім. К.Д. Ушинського. На конференції обговорено проблеми інтеграції змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів, дидактичні умови підвищення ефективності підготовки вихователів у контексті педагогічної спадщини К.Д. Ушинського. Конференцією прийнято відповідні рекомендації.

На міжнародній науково-практичній конференції «Науково-теоретичні і методичні засади конструювання змісту професійної освіти» (травень, м. Вінниця) розглядалися такі питання: трудове навчання в школі як передумова професійної підготовки у ПТУ і вищих закладах освіти; проектування змісту освіти в професійно-технічних навчальних

зкладах: професійна підготовка у вищих закладах освіти I-II та III-IV рівнів акредитації. Матеріали конференції опубліковано у двох частинах.

Значний інтерес у науковців викликали Другі міжнародні філософсько-культурологічні читання «Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта» (вересень, м. Львів). Члени Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, співробітники Інституту педагогіки та психології професійної освіти, Львівської академії мистецтв та інших наукових установ та закладів освіти України, а також учені з Росії, Білорусі, Німеччини, Польщі зацікавлено обговорювали такі актуальні проблеми: філософія діалогу культур: діалог науки і мистецтва: педагогічний аспект; українське мистецтво у світовому культурологічному процесі; історія і теорія мистецтва у полікультурному вимірі; українська книга і світова культура тощо. За матеріалами читань опубліковано збірник.

Успішно пройшли науково-практичні конференції і семінари за участю наукових працівників Інституту педагогіки і психології професійної освіти на теми: «Мовленнєва культура у професійних навчальних закладах» (січень, м. Львів); «Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського» (вересень, м. Полтава); «Освіта і виховання в Польщі та Україні в XIX-XX ст.» (травень, м. Ніжин); «Проблеми підготовки вчителів у вишій школі» (листопад, м. Жешув, м. Радом — Польща); «Методологія профконсультації» (березень, м. Київ).

Результативним було виїзне засідання Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти та лабораторії професійного навчання у закладах профтехосвіти, яке відбулося на базі Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців (жовтень, м. Кривий Ріг). На засіданні обговорено проблеми впровадження інноваційних педагогічних технологій в практику роботи навчальних закладів нового типу.

Підсумки роботи співробітників Інституту педагогіки і психології професійної освіти за 5 років становлення та розвитку (1993-1998 рр.) підведено на науковій сесії (листопад, м. Київ, м. Львів), де заслухано і обговорено 90 доповідей. Матеріали сесії опубліковано у ювілейному випуску журналу «Педагогіка і психологія професійної освіти».

Ряд масових науково-практичних заходів, спрямованих на розвиток психологічної та дефектологічної наук, здійснили Відділення психології, вікової фізіології і дефектології, Інститут психології ім. Г.С. Костюка, Інститут дефектології, Інститут соціальної і політичної психології. Загалом за звітний період співробітники Інституту психології ім. Г.С. Костюка взяли участь та виступили за доповідями і повідомленнями на 490 різноманітних наукових зібраннях, Інституту дефектології — 60, Інституту соціальної та політичної психології — 106.

Науковці Інституту психології ім. Г.С. Костюка успішно провели міжнародний науковий семінар «Практична психологія в контексті культур» (травень, м. Київ). З доповідями та повідомленнями виступили вчені з Росії, Швейцарії, працівники лабораторії наукових основ практичної психології. За результатами семінару підготовлено збірник статей.

Увагу широкої наукової громадськості привернула всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми безпеки української нації на порозі ХХІ століття», організована Інститутом психології ім. Г.С. Костюка та Київським військовим гуманітарним інститутом спільно з Міноборони України, Міносвіти України, Державним комітетом України у справах національностей та міграції, УПЦ Київського Патріархату, Інститутом соціології НАН України та іншими установами і організаціями. На пленарному засіданні та 8 секціях обговорювалися найактуальніші проблеми державотворення: територіальна безпека в контексті геополітичних інтересів і військової реформи в Україні; інформаційна та екологічна безпеки; економічні реформи та соціальний захист громадян; сучасна сім'я та молодь; духовна та демографічна кризи в Україні; реформа освіти; психічне та фізичне здоров'я української нації тощо. Матеріали конференції опубліковано.

До 100-річчя від дня народження відомого українського психолога П.Р. Чамати працівниками Інституту підготовлено наукову конференцію «Психологія самосвідомості: минуле, сучасний стан та перспективи дослідження». Конференція рекомендувала продовжити роботу з перевидання психологічних праць П.Р. Чамати та започаткувати дисертаційні історико-психологічні дослідження його творчості. Підготовлено до друку тези конференції.

Значний обсяг роботи щодо організації масових заходів здійснено лабораторією психології творчості (12 семінарів, 9 «круглих столів»); лабораторією психології управління (33 конференції і семінари); лабораторією психодіагностики (11 конференцій і семінарів).

Наукові працівники Інституту дефектології брали участь у проведенні науково-практичних конференцій: «Психологічні проблеми сьогодення: екологія душі» (серпень, м. Київ); «Актуальні питання практичної психології та логопедії в закладах освіти та охорони здоров'я України» (травень, м. Харків); «Мистецтво життєтворчості» (травень, м. Київ); семінарів: практичних психологів, вихователів спеціальних шкіл, голів районних методичних об'єднань учителів фізичного виховання м. Києва тощо.

Інститут соціальної та політичної психології спільно з Управлінням внутрішньої політики Адміністрації Президента України, Українською академією державного управління при Президенті України, міжнародним фондом «Відродження» та Асоціацією політичних психологів України провів науково-практичну конференцію «Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні» (лютий,

м. Київ). На конференції розглянуто підходи до формулювання цілісної концепції політичної культури, визначено основні механізми формування політичної культури, розроблено цілісну модель методів організації та забезпечення системи громадянської освіти та виховання тощо. Видано збірник матеріалів конференції.

Відділенням психології, вікової фізіології та дефектології за активної участі Інституту соціальної та політичної психології проведено методологічний семінар АПН України «Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія» (листопад, м. Київ). Проведення семінару сприяло залученню широкого кола науковців до обміну думками з питань взаємодії психолого-педагогічної науки, освітньої практики та суспільної ідеології, визначенню місця та ролі педагогіки і психології у національно-державному розвитку України. Матеріали семінару видрукувано у збірнику.

Науковці Інституту були учасниками циклу «круглих столів», що проводилися Українським центром економічних і політичних досліджень та Фондом Конрада Аденауера за підтримки Ради національної безпеки і оборони України (січень-грудень, м. Київ), а також редакцією газети «День» (квітень-листопад, м. Київ). У цілому співробітниками Інституту на масових заходах різного рівня було представлено понад 130 доповідей і повідомлень.

Інститут та центри АПН України взяли участь у V міжнародній виставці «Світ освіти» (жовтень, м. Київ), на якій були представлені науково-методичні видання Академії. Однак організація виставкової діяльності вимагає докорінної перебудови, серйозних ініціатив та нових підходів з боку відділень та їх структурних підрозділів з метою ефективної пропаганди найновіших досягнень педагогічної і психологічної наук, визнання й утвердження наукового доробку вчених в освітньому просторі України, створення позитивного іміджу Академії.

VIII. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Протягом звітного періоду міжнародна діяльність Академії педагогічних наук була спрямована на зміцнення співробітництва та розвиток нових зв'язків із спорідненими науковими установами зарубіжних країн і міжнародними освітянськими організаціями.

Так, у 1998 році співробітники наукових установ АПН взяли участь у роботі 34 міжнародних конференцій за рубежом та 16 міжнародних конференцій, які відбулися в Україні; 27 співробітників Академії мали персональні запрошення та взяли участь у міжнародних конференціях, семінарах у різних країнах світу. На кінець року підписано біля 30 угод про співробітництво між науковими установами АПН України та різноманітними організаціями із США, Німеччини, Нідерландів, Англії, Швейцарії, Болгарії, Польщі, Австрії, Росії, Білорусі та інших країн.

Протягом звітного року Українським інноваційним центром гуманітарної освіти проводилась активна робота щодо співробітництва із громадянської освіти та виховання, зокрема: Центром сучасних мов в Граці (Австрія); Центром проблем розвитку освіти в Бірмінгемі (Англія); Німецьким інститутом досліджень з проблем дистанційного навчання при Університеті Тюбінгена (Німеччина); Науково-дослідницьким центром Едюкаплан (Нідерланди); Фондом Про-Гельвеція (Швейцарія); факультетом філософії Загребського університету (Хорватія); Департаментом освіти Ради Європи.

Центром за участю експертів з Департаменту освіти Ради Європи для українських педагогів та вчителів-практиків проведено в м. Києві у квітні конференцію «Громадянська освіта для учнівської молоді: методологія, зміст» і в м. Ізмаїлі в жовтні — семінар «Дунай — шлях до усвідомлення європейської культурної ідентичності».

Постійно підтримувались зв'язки з європейськими інформаційними мережами: «Єурідайс» (Європейська освітянська мережа), «Седєфоп» (Європейський центр розвитку професійної підготовки), «Юдайзд» (Європейська освітянська система документації та інформації), що забезпечило регулярне надходження інформаційних та науково-методичних матеріалів.

Велика увага приділялась ініціюванню та розробці спільних освітніх проектів. У цьому напрямі Центром разом з Міносвіти та за сприяння МЗС України започатковано створення та інформаційне забезпечення мережі шкіл за інтеркультурною програмою «Європа в школі».

Продовжувалась робота над спільним українсько-нідерландським проектом «Громадянська освіта та соціально-економічні знання»,

метою якого є створення навчальних планів і матеріалів з громадянської та економічної освіти на основі досвіду Нідерландів та України, а також розробка стратегії їх впровадження в школи України. У проєкті беруть участь представники освітянських нідерландських організацій Едю-каплан (Франц Рамерскерс і Гертруда Клінгхамер) та Каунтерпарт Консалтенсі (Сівілья Ставські). З української сторони до складу робочої групи ввійшли Грабовська Г.О. (координатор проєкту), Тараненко І.Г., Спіцин Є.С. і Снісаренко О.С.

Співробітники Центру співпрацюють також у проєкті «Мандрівна академія мистецтв», який здійснюють міжнародний фонд «Відродження» і міжнародна громадська організація «Асоціація нова музика», та в складі Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. На запрошення зарубіжних організацій та за їх фінансової підтримки вони неодноразово виїздили за кордон, де взяли участь у 10 міжнародних конференціях і семінарах.

Поглиблюються і розширюються міжнародні наукові зв'язки Інституту психології ім. Г.С. Костюка, переважно завдяки ініціативності наукових співробітників. Так, кандидати психологічних наук Панок В.Г. і Кісарчук З.Г. налагодили контакти з Американською психологічною асоціацією та Національною асоціацією соціальних працівників (США). Колективи лабораторій психології творчості (наук. кер. — акад. Моляко В.О.) і психології обдарованості (наук. кер. — канд. психол. наук Семенова Р.О.) продовжували співробітництво щодо досліджень проблем обдарованості та креативності з Інститутом психології РАН, Психологічним інститутом РАО, Міжнародною психологічною академією, факультетами психології Ярославського і Санкт-Петербурзького університетів (Росія), Інститутом вищої школи Білоруського університету, Мюнхенським університетом Людвіга Максиміліана (Німеччина). Підтримуються наукові контакти з Європейською Асоціацією професійної психології (лабораторія психології управління), центром «Дошкільне дитинство» ім. О.В. Запорожця і Міжнародною педагогічною лігою (лабораторія дошкільної психології).

Упродовж 1998 року 9 наукових співробітників з Інституту психології перебували в закордонних відрядженнях, де брали участь у науково-практичних конференціях (конгресах, семінарах), проходили стажування за тематикою наукових досліджень, оволодівали психотренінгом тощо. У доповідях і виступах вчені представили українську психологічну науку, зокрема на: Європейській конференції по фостерним сім'ям (канд. психол. наук Антонова-Турченко О.Г., Угорщина); Європейській конференції з психології особистості та 41-му Конгресі товариства психологів (чл.-кор. Бурлачук Л.Ф., відповідно: Англія і Німеччина); Міжнародній науково-практичній конференції з проблем психологічного консультування і 5-й конференції Європейської асоціації досліджень молоді (канд. психол. наук Винославська О.В., відповідно: Фінляндія й Угорщина); Конгресі Міжнародног

товариства досліджень культури та теорії діяльності (канд. психол. наук Москвичов С.Г., Данія), чотирьох конференціях з проблем практичної психології (канд. психол. наук Панок В.Г.: США, Швеція, Угорщина, Литва).

Окремі науковці Інституту пройшли стажування в наукових установах закордону. Так, старший науковий співробітник лабораторії психології управління Винославська О.В. упродовж трьох місяців стажувалась у Ханкамер Школі бізнесу Бейлор університету, що в американському штаті Техас, де провела наукове дослідження з теми: «Навчання етики бізнесу у США: методологія, програма, методи». За результатами стажування підготовлено концепцію викладання у вітчизняних вищих закладах освіти навчальної дисципліни «Етика бізнесу» та встановлено наукові контакти з американськими фахівцями ряду університетів США.

Старший науковий співробітник лабораторії загальної психології Пупцева Т.В. пройшла стажування в американському місті Сан-Дієго, де впродовж тижня знайомилася з досвідом соціально-психологічної роботи з підлітками. Результат перебування за кордоном — встановлено чисельні наукові контакти, набуто членство в різних американських психологічних товариствах. Провідний науковий співробітник лабораторії психології обдарованості Виноградов О.Г., перебуваючи в Мюнхенському університеті Людвіга Максиміліана (Німеччина), протягом двох тижнів вивчав результати зарубіжних досліджень у галузі психології обдарованості та креативності. Окрім збагачення знань зарубіжним досвідом дослідження названої проблеми, встановлено прямі наукові зв'язки з німецькими вченими, зокрема професорами К. Хеллер, К. Перлет та іншими.

Старший науковий співробітник лабораторії психології управління Карасьова Н.І., навчаючись в Інституті тренінгу м. Санкт-Петербурга в листопаді минулого року, оволоділа тренінговою програмою. Рудоміно-Дусяцька О.В., ст. наук. співробітник лабораторії екологічної психології, в лютому 1998 року перебувала в університеті німецького міста Констанц, де вивчала літературу з питань екологічної та інвайронментальної психології і підготувала з цієї теми реферат.

Міжнародні зв'язки розширюються і збагачуються й завдяки зарубіжним ученим, які приїждять до Інституту психології. У минулому році наукову установу з творчими намірами відвідали зарубіжні психологи: В. Василевський (Болгарія); Р. Трач і М. Хом'як-Бочевська (США); О. Венгер і І. Десятникова (Ізраїль); Н.Ф. Вишнякова (Білорусь); М.Й. Волікова, М.К. Тутушкіна і Л.І. Ларіонова (Росія); проф. Цюрихського університету Д. фон Узлер (Швейцарія) та інші.

Інститут педагогіки і психології професійної освіти продовжував встановлювати й розвивати зв'язки з науково-дослідними установами і професійними навчальними закладами різних країн світу. Протягом 1998 року тривала співпраця з такими навчальними закладами

Польщі: Інститутом педагогіки Люблінського університету, Келеською Вищою Педагогічною Школою ім. Яна Кохановського, Філією Вищої Педагогічної Школи ім. Яна Кохановського в Пьотркові Трибунальським, Радомською Політехнікою ім. К. Пуласького в Радомі, Вищою Педагогічною Школою м. Ченстохова, Політехнікою м. Ченстохова та з Українським Вільним Університетом (Німеччина). Підготовлено проект угоди про наукову співпрацю з Державним Інститутом професійної освіти (Німеччина).

Міжінститутський Центр творчої обдарованості (керівник — акад. Моляко В.О.) є членом міжнародної організації «Європарламент» (Франція). Інститут педагогіки і психології професійної освіти є членом Міжнародної асоціації Макаренкознавців, президентом якої обрано акад. Зязюна І.А., і Клубу професійної освіти країн Центральної і Східної Європи. Українське представництво Клубу очолює акад. Ничкало Н.Г. Зусиллями вчених Інституту засновано Українсько-Польську, Польсько-Українську асоціацію дослідників проблем педагогіки і психології професійної освіти.

У рамках співпраці Інституту із зарубіжними науковими установами тривав обмін фахівцями з проблем педагогіки і психології професійної освіти з метою консультацій, участі в наукових конференціях, семінарах, стажування, роботи над дисертаційними дослідженнями тощо.

Для складання кандидатських іспитів та написання дисертаційних робіт у минулому році до Інституту прикріплено 5 здобувачів з Вищої Педагогічної Школи та Політехніки польського міста Ченстохова.

Двоє громадян Польщі (К. Чарнецький і Т. Барський) успішно працюють в Інституті над завершенням докторських дисертацій. Зі сторони Інституту педагогіки і психології професійної освіти аспірантка Василюк А.В. пройшла тривале стажування в Польщі, а докторантка Кошманова Т.С. — у США.

Минулого року окремі співробітники Інституту відвідали зарубіжні наукові та навчальні установи, взяли участь у роботі конференцій, семінарів, переважно на запрошення й за фінансового сприяння приймачою стороною. Так, акад. Зязюн І.А. брав участь у двох міжнародних конференціях, присвячених 110-й річниці А.С. Макаренка, одна з яких проводилась у німецькому місті Марбурзі, друга — в угорському місті Будапешті. У ряді міст Польщі, серед яких міста Радом, Торунь, Жешув, Кельц, Варшава та інші, побували вчені Зязюн І.А., Ничкало Н.Г., Сисоєва С.О., Федоришин Б.О., Кміт Я.М., Сікорський П.І., Камінецький Я.Г., Заячківська Н.М., Черепанова С.О. з метою участі у підготовці й проведенні науково-практичних конференцій, в інавгурації, читання лекцій в студентських та викладацьких аудиторіях, укладання угод про співпрацю в галузі педагогіки і психології професійної освіти.

Вагомим доказом того, що про науковий доробок Інституту відомо й далеко за межами України є факт визнання Американським Біографічним інститутом, що в місті Релей штату Північна Кароліна, директора Інституту педагогіки і психології професійної освіти акад. Зязюна І.А. «Людиною року-1998».

Структурні наукові підрозділи Інституту проблем виховання впродовж 1998 року всіляко намагалися підтримувати й розширювати наукові зв'язки із спорідненими установами інших країн.

Учені, що досліджують проблеми виховної роботи в закладах інтернатного типу, уклали угоду з німецьким науково-теоретичним центром «Парада пфенік» (м. Мюнхен) про наукове співробітництво в межах дослідження оптимальних форм і методів підготовки учнівської молоді до самостійного життя, вироблення рекомендацій щодо здійснення диференційованого підходу до дітей з різним фізичним та психічним станом, здібностями тощо. Дослідження здійснюються в соціально-реабілітаційному центрі, який діє на базі київської школи-інтернату №15 (наказ МО України від 03.12.1997, №129/144).

Співробітники лабораторії екологічного виховання Інституту зміцнюють наукові контакти з кафедрою екологічного виховання Інституту освіти, що в м. Чебоксари (Росія). Результат співпраці — програма спеціалізованого курсу екологічного змісту для дітей з вадами розумового розвитку, із затримкою психічного розвитку та із вадами зору і слуху, що ввійшла до збірника програм «Екологічна освіта школярів», виданого у 1998 році.

Кандидат педагогічних наук Пустовіт Н.А. та аспірантка Пруцакова О.О. були залучені до впровадження програми екологічного виховання «Людина і довкілля», розробленої вченими Інституту відкритого суспільства для країн Центральної і Східної Європи. Впровадження здійснювалося завдяки матеріально-технічній підтримці громадської організації Ресурсно-методичного центру «Сучасна школа».

Наукові співробітники лабораторії педагогічної соціології (наук. кер. — канд. пед. наук Болгаріна В.С.) у минулому році започаткували наукове співробітництво з кафедрою соціології освіти Софійського університету (Болгарія).

Член-кореспондент Вільчковський Е.С. упродовж 10 місяців стажувався в наукових та освітянських установах Польщі, де знайомився з досвідом виховання дошкільників цієї країни. В результаті стажування підготовлено рукопис методичного посібника «Планування занять з фізичної культури для дітей 5-6 років», видано у Львові навчальний посібник «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку», розроблено проєкт базового стандарту освіти з фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Старший науковий співробітник лабораторії екологічного виховання Науменко Р.А. та аспірантка цієї лабораторії Ясинська А.М. побували в Австрії та Угорщині, де брали участь у роботі міжнародної

наукової конференції МСОП «Роль заповідних територій у підвищенні якості екологічної освіти та виховання».

Завідувача лабораторією естетичного виховання Масол Л.М. є науковим керівником програми «Формування образного мислення», що здійснюється з 1997 року в 12 школах Києва за сприянням Міжнародного фонду «Відродження». Відповідно до програми у минулому році Масол Л.М. перебувала у зарубіжних відрядженнях у Вільнюсі (Литва) та Будапешті (Угорщина).

Посильна допомога з боку Інституту проблем виховання надається й зарубіжним вченим у плані підвищення їх професійного і наукового рівня. Так, у минулому році на спеціалізованій раді Інституту захищено кандидатську дисертацію громадянкою В'єтнаму Ле Тхань Ван з теми «Педагогічні умови формування функціональної готовності дітей старшого дошкільного віку до початку систематичного навчання у школі», підготовлену в лабораторії дошкільного виховання (наук. кер. — канд. пед. наук Плохій З.П.). У лабораторії фізичного виховання проходила експертизу дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту викладача Академії фізичного виховання, що в м. Гданськ (Польща), Войцеха Пшебильського на тему: «Комплексний контроль у системі багаторічної підготовки футболістів дитячого і юнацького віку», яку успішно захищено в червні 1998 року в Українському державному університеті фізичного виховання і спорту.

Тіснішають наукові контакти співробітників лабораторії порівняльної педагогіки Інституту педагогіки АПН України з Інформаційним Центром Ради Європи в Україні; з французьким, американським, англійським культурними центрами, представництвами інших країн в Україні, а також з Центром педагогічних досліджень США та Колумбійським Університетом, що в м. Нью-Йорк. За результатами цієї співпраці до Комітету з питань науки та освіти Верховної Ради України підготовлено й подано доповідну записку «Тенденції розвитку навчальних планів у провідних зарубіжних країнах». Подано до Ради Європи перекладений французькою мовою посібник «Система освіти в Україні» (автори академіки Савченко О.Я. і Сухомлинська О.В.).

Учені Інституту побували в зарубіжних відрядженнях. Так, у вересні минулого року докт. пед. наук Сиротенко А.Й. взяв участь у роботі науково-практичної конференції «Розвиток шкільної географії в Європі», що проходила в м. Люксембург (Швейцарія). На конференції з проблем розвитку особистості, що відбулася в м. Тарту (Естонія), була присутня канд. пед. наук Єфіменко Н.В.

Тривають наукові зв'язки Інституту педагогіки з відповідними науковими колами Китайської Народної Республіки. У листопаді минулого року акад. Сухомлинська О.В. і чл.-кор. Хайруліна В.М. на запрошення китайських учених упродовж тижня брали участь в роботі міжнародної конференції «Педагогічні ідеї В. Сухомлинського не

мають кордонів», що проходила в Пекіні, виступали з лекціями перед студентами та викладачами в Пекінському університеті, перед освітянами та педагогічною громадськістю провінції Цзянсу тощо.

В аспірантурі Інституту педагогіки успішно навчається громадянка Китаю Юньтєна.

Налагоджують зарубіжні наукові зв'язки і вчені Інституту дефектології. У жовтні 1998 року група дефектологів у складі директора Інституту чл.-кор. Бондаря В.І. та кандидатів пед. наук Вавіної Л.С., Луцько К.В. і Шевченко М.В. побувала у польському місті Бидгощі на міжнародній конференції «Людина неповторна: загрози та шанси розвитку». Крім того, вчені зустрічалися з керівниками Вищої педагогічної школи в м. Бидгощі. Є попередня домовленість про основні напрями можливої співпраці: спільну підготовку посібників для студентів та вчителів спеціальних шкіл, монографічних праць, розробку наукових проєктів. Йшлося і про можливі канали фінансування спільної діяльності.

У роботі наукової конференції «Проблеми інтегрованого навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітньої школи», яка відбулася в квітні 1998 року в м. Гомель (Білорусь), брала участь канд. психол. наук Сак Т.В. До м. Тарту (Естонія), де в червні проходила міжнародна конференція «Специальные образовательные потребности», була відряджена докт. пед. наук Соботович Є.Ф., яка виступила з доповіддю «Концептуальные подходы к определению содержания и методов лингвистической подготовки детей к школьному обучению и их практическая реализация».

Міжнародна діяльність Інституту соціальної та політичної психології у звітному році була представлена здебільшого участю співробітників у міжнародних наукових зібраннях та спробами започаткувати спільні дослідницькі проєкти з науковцями зарубіжних країн.

Для участі в роботі конференції «Здобутки ХХ століття: гуманізація освіти — проблеми і перспективи» у м. Вітебську (Білорусь) виїжджала співробітниця лабораторії психології політичної освіти Овдієнко Л.Н., де виступила з доповіддю «Освіта — рухливий образ культури».

Старший науковий співробітник Дніпропетровської філії Інституту Павленко В.М. була учасником конгресу Нідерландського Інституту післядипломної освіти у сфері гуманітарних та соціальних наук (Нідерланди) та семінару психологічного відділення Соррейського університету (США).

Заступник директора Інституту соціальної та політичної психології Маноха І.П. здійснила поїздку до м. Нітра (Словаччина), де вела переговори про співробітництво з громадським фондом «Братство Великого Князя Володимира». Йшлося про підтримку низки програм під загальною назвою «Сприяння прогресивним тенденціям суспільного розвитку

в країнах Східної Європи» та про реалізацію спільних проєктів і програм фахового характеру.

Упродовж звітного року співробітники Південного наукового центру Академії спрямували свої зусилля на налагодження й розширення наукових зв'язків з Міжнародною асоціацією психологів у Нью-Йорку (США); Міжнародною асоціацією спеціальної педагогіки (Бельгія); Департаментом науки Міністерства освіти Німеччини; кафедрою розвиваючої психології Амстердамського університету (Голландія); Міжнародною академією психологічних наук РАО, факультетом психології Московського муніципального університету та факультетом психології Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова (Росія) та ін.

Спроби стосовно налагодження дієвого міжнародного співробітництва в галузі психолого-педагогічних досліджень були зроблені Президією АПН України. Так, відповідно до доручення Кабінету Міністрів України від 18 квітня 1998 року щодо виконання «Заходів до програми економічного співробітництва між Україною та Російською Федерацією на 1998-2007 роки» в Академії було розроблено й схвалено Президією 25 вересня 1998 року «Програму спільних досліджень АПН України і РАО». Програма містить 8 тем наукових досліджень, відповідальними виконавцями яких з боку АПН є дійсні члени Академії: Зязюн І.А., Максименко С.Д., Ничкало Н.Г.; члени-кореспонденти: Ільченко В.Р., Чембержі М.І., Гуржій А.Н., Бондар В.І.; канд. психол. наук Слюсаревський М.М. Проте переговори з російськими вченими, які ведуться науковцями АПН ось уже впродовж кількох місяців, свідчать про те, що відсутність цільового фінансування Програми ставить під загрозу її реалізацію.

Розвиток міжнародної діяльності в усіх наукових установах Академії є, безперечно, необхідною умовою процесу педагогічної і психологічної наук. Однак, на сьогодні склалася парадоксальна для АПН ситуація, коли проведення міжнародних наукових зібрань в Україні, відрядження вчених академічних установ за кордон. приїзд учених із зарубіжжя до наукових установ АПН, обмін інформацією стало можливим лише за умови покриття більшої частини витрат зарубіжною стороною. Якщо до цього додати ще й відсутність спеціаліста з міжнародних зв'язків в апараті Президії АПН, то стає зрозумілим ситуативно спонтанний характер цих зв'язків та відсутність належної координації міжнародної діяльності всіх академічних установ.

Налагодження постійного співробітництва із спорідненими науковими установами за кордоном є потребою сьогодення, саме тому необхідно віднаходити кошти через різні фонди, спонсорські програми, що існують в Україні та за рубежом, які могли б стати матеріальною базою для розвитку міжнародної діяльності АПН України.

ІХ. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Видавничу діяльність Академії здійснює видавництво «Педагогічна думка», а основними періодичними виданнями АПН є «Педагогічна газета» і журнал «Педагогіка і психологія».

У 1998 році видавництво «Педагогічна думка» здійснило видання монографій Красовського М.Ю. «На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки» (7,0 др. арк.) і Волощука І.С. «Науково-педагогічні основи формування творчої особистості» (9,0 др. арк.). Воно також видало таку навчально-методичну літературу: Присяжнюк Н.І. «Картки з математики для учнів 1 класу» (12,0 др. арк.); Бурда М.І., Буринська Н.М., Левченко Г.Є. «Викладання науково-технічних та природничих дисциплін в школі» (5,0 др. арк.); Дроб'язко П.І. «Організація роботи творчих груп учнів» (3,1 др. арк.); Хромова О.Л., Кравченко Т.В. «Виховуємо батьків: методичні рекомендації для роботи з батьками учнів» (2,5 др. арк.). Крім того, видавництво видрукувало: Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 1997 рік; План роботи АПН на 1998 рік; тематичні плани науково-дослідної роботи членів Академії, наукових центрів і Педагогічного музею на 1998 рік; проект Основних напрямів розвитку Академії на найближчу перспективу.

Президія АПН планує зробити видавництво «Педагогічна думка» основним видавцем наукової продукції її вчених, зокрема через друк підручників і навчальних посібників.

Протягом звітнього періоду редакція «Педагогічної газети» випустила в світ 12 номерів. На сторінках газети регулярно публікувалися матеріали, присвячені славній плеяді класиків української педагогіки, а саме: А.С. Макаренку, В.О. Сухомлиинському, К.Д. Ушинському, О.В. Духновичу, Г. Ващенко, І. Огієнку, І. Стеценку, М.О. Максимовичу, Т.Ф. Бугайко, Б.Д. Грінченку.

«Педагогічна газета» систематично пропагувала матеріали з досвіду роботи кращих шкіл, лабораторій, учителів. Зокрема, йшлося про досвід Балинського вищого професійно-технічного училища Хмельницької обл.; Бердичівської СШ №10 Житомирської обл.; Сахнівської СШ Черкаської обл., якою протягом 40 років керує академік Захаренко О.А.; Київської дитячої Академії мистецтв, очолюваної чл.-кор. Чембержі М.І.; СШ №41 м. Києва з підприємницької діяльності тощо.

Значна увага приділялась питанню мовної політики в Україні («Українська мова як державна» — чл.-кор. Мацько Л.І.; «Наріжні ідеали», «На часі — нова мовна політика» — канд. пед. наук Постовий В.Г.).

Широко висвітлювалось проведення двох Загальних зборів АПН України, присвячених 5-річчю становлення Академії (№1, січень) і обговоренню питань: «Освіта і вчитель у контексті українського державотворення» і «Основні напрями розвитку АПН України на найближчу перспективу» (№12, грудень).

На сторінках газети виступали академіки І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, І.Ф. Прокопенко, Н.Г. Ничкало, В.М. Мадзігон, А.М. Богуш; члени-кореспонденти І.Д. Бех, Б.М. Ступарик, А.І. Сологуб, Ю.І. Мальований та ін.

Читачі газети добре сприймають рубрики «Пам'ятні події в історії», «Забуті імена», «Дорогі імена», «Світлі імена», «Зі славної плеяди української педагогіки»; матеріали з досвіду роботи кращих навчальних закладів, авторських шкіл, учителів-новаторів.

Щодо щоквартального науково-теоретичного та інформаційного журналу «Педагогіка і психологія», то у звітному році через фінансові труднощі вийшло лише 2 номери часопису. Його перший номер повністю присвячено 110-й річниці з дня народження А.С. Макаренка, і охоплює він 35 статей. Крім того, журнал вміщує детальну інформацію про проведення в лютому 1998 року в Мінську міжнародної науково-практичної конференції учених-макаренкознавців Білорусі, України, Росії та Болгарії.

У другому номері часопису надруковано 28 статей, з них у розділі «Питання теорії» — 7, «Дидактика, методика, нові інформаційні технології» — 5, «Проблеми виховання» — 3, «Професійна освіта» — 6, «Історія педагогіки, психології, освіти» — 5, «За рубежом» — 1, «80-річчю з дня народження В.О. Сухомлинського присвячується» — 1. Серед дописувачів журналу відомі вчені (Кремень В.Г., Гончаренко С.У., Підласий І.П., Бех І.Д., Фурман А.В.), викладачі вузів (Білецька С.В., Карпенко І.М., Пастернак Н.В., Цокур О.С.), наукові співробітники підвідомчих АПН установ (Постовий В.Г., Пуховська Л.П., Редько В.Г., Сисосєва С.О.), працівники інститутів післядипломної освіти (Стефанюк С.К., Якиляшек В.Й.), учителі й аспіранти (Волчасть М.М., Гуменюк О.Є., Чернищенко І.Й.).

Крім того, журнал інформував читачів про захищені в Україні дисертації з педагогічних наук; вітав з ювілеєм провідних українських вчених (Зязюна І.А., Хропка П.П., Гончаренка С.У., Євтуха М.Б., Шевчука В.Г.).

Щоквартально виходили в світ науково-методичні журнали, засновником якого є Інститут педагогіки: «Українська мова і література в школі», «Комп'ютер у школі та сім'ї». Академія педагогічних наук є також співзасновником таких журналів: «Практична психологія та соціальна робота» (у 1998 році вийшло 10 номерів), «Шлях освіти» (4 номери), «Мистецтво та освіта» (4 номери), «Математика в школі» (4), «Біологія і хімія в школі» (4), «Професійно-технічна освіта» (7).

«Дефектологія» (4), «Фізика та астрономія в школі» (4), «Географія та основи економіки в школі» (4).

Заслуговує на увагу шоквартальний регіональний науково-педагогічний і літературно-краєзнавчий журнал гуцульської освітянської ради «Гуцульська школа», засновником якого є чл.-кор. Лосюк П.В. До складу редакційної колегії входять також акад. Кононенко В.І. і чл.-кор. Скульський Р.П.

Освітяни Гуцульщини знайомляться з новинами освіти й культури через розділи: «Гуцульщинознавство на уроці і в позаурочний час», «Гуцульщина літературно-мистецька», «З історії освіти на Гуцульщині», «Визначні постаті Гуцульщини», «Здібності школярів: психолого-педагогічний аспект» та ін.

Х. ФІНАНСУВАННЯ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Законом України «Про Державний бюджет України на 1998 рік» Академії педагогічних наук України затверджено граничні обсяги витрат з Державного бюджету за функціями «Фінансування фундаментальних досліджень і сприяння науково-технічному процесу» та «Культура і мистецтво» у сумах 7290 тис. грн. та 58 тис. грн. відповідно.

На виконання Указу Президента України від 01.08.1998 №860 «Про скорочення видатків Державного бюджету на 1998 рік» базові показники фінансування Академії за розділом «Наука» зменшено на 2037 тис. грн., що складає 28% від визначених асигнувань на 1998 рік. Для виконання наукових тем, передбачених тематичним планом Академії, та підготовки наукових кадрів фактично отримано коштів у сумі 3976,9 тис. грн., що становить 76% від загальної суми уточнених бюджетних асигнувань та лише 55% від показників, затверджених у Законі про Державний бюджет на 1998 рік.

За кодом 110202 «Музеї і виставки» кошторисні видатки на утримання Педагогічного музею профінансовано на 69%, що становить 40,1 тис. грн.

Про стан фінансування видатків Державного бюджету на утримання Академії свідчать таблиці 6, 7.

Таблиця 6
(тис. грн.)

№ п/п	Код	Затверджено бюджетних асигнувань на 1998 рік	Уточнені обсяги асигнувань від 01.08.1998	Результат відхилення (-), (+)		Фактично отримано бюджетних коштів	Заборогова- ність по фінансу- ванню	
				сума	%		сума	%
1.	040101 "Наука"	7280	5253	2037	28,0	3976,9	1276,1	25,0
2.	110202 "Музеї і виставки"	58	58	-	-	40,1	17,9	31,0

Аналіз стану фінансування видатків Державного бюджету у розрізі підвідомчих установ

№ п/п	Назва установи	Затверджено бюджетних асигнувань за планом 1998р		Лімітовані асигнування		Надійшло бюджетних коштів		% від за- планованих
		разом	ст. 1	ст. 8	разом	ст. 1	ст. 8	
1.	Інститут педагогіки	1283,7	714,7	31,6	784,8	529,4	22,8	718,1 511,9 17,3 56,0
2.	Інститут психології ім. Г.С. Костюка	1319,0	764,8	65,6	798,7	550,4	39,7	744,6 517,7 27,1 56,0
3.	Інститут дефектології	434,4	232,0	13,1	272,1	178,1	12,5	243,2 157,8 13,8 56,0
4.	Інститут педагогіки і психології професіти	816,9	473,0	50,0	492,0	327,7	39,9	465,4 312,3 31,4 56,0
5.	Інститут соціальної і політичної психології	926,2*	485,6	17,7	533,3	277,9	12,0	747,3 409,4 12,0 81,0*
6.	Інститут проблеми виховання	552,6	304,8	21,0	328,9	223,6	15,2	311,3 212,2 13,7 56,0
7.	Український інноваційний центр гуманітарної освіти	64,5	39,1	-	37,9	27,5	-	37,1 26,3 - 57,0
8.	Кримський НМЦ управління освітою, м. Сімферополь	54,8	35,1	-	31,9	22,6	-	32,0 22,0 - 58,0
9.	Івано-Франківський НМЦ "Українська етнопедагогіка і народознавство"	47,7	29,5	-	27,8	19,4	-	28,3 19,4 - 58,0
10.	Південний науковий центр, м. Одеса	62,4	33,8	-	38,5	25,0	-	35,7 23,3 - 57,0
11.	Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи	10,0	7,2	-	10,0	7,2	-	3,1 2,2 - 32,0
12.	НМЦ превентивного виховання	44,3	25,2	-	30,5	20,9	-	24,6 17,3 - 56,0
13.	Педагогічний музей	58,0	21,9	-	44,3	15,3	-	40,1 20,3 - 69,0
14.	Державна академія керівних кадрів освіти	48,0	35,0	-	35,0	29,0	-	20,0 14,0 - 43,0

* у т.ч. з урахуванням додаткових коштів, виділених для виконання тематики на замовлення Ради національної безпеки і оборони України

Слід зазначити, що отриманих із Державного бюджету коштів не вистачило навіть на проведення соціальних виплат (заробітної плати, стипендії), оскільки річний плановий фонд заробітної плати (стипендії) становить 3314,3 тис. грн., сума нарахувань на заробітну плату — 1243 тис. грн. Обсяги фактичної заборгованості по Академії педагогічних наук України станом на 1 січня 1999 року склали 1649 тис. грн., із них:

Розділ «Наука»

1. Заробітна плата з нарахуваннями	1011,8* тис. грн.
2. Стипендія	58,1** тис. грн.
3. Інша заборгованість (комунальні послуги, оренда приміщень, послуги зв'язку)	424,4 тис. грн.
<i>Разом:</i>	<i>1494,3 тис. грн.</i>

Розділ «Освіта»

1. Заробітна плата з нарахуваннями	11,0 тис. грн.
2. Заборгованість за надані комунальні послуги (тепло, водопостачання)	96,0 тис. грн.
<i>Разом:</i>	<i>107,0 тис. грн.</i>

Розділ «Культура»

1. Заробітна плата з нарахуваннями	3,6 тис. грн.
2. Заборгованість за надані комунальні послуги та оренду приміщень Будинку учителя (1997, 1998 роки)	44,1 тис. грн.
<i>Разом:</i>	<i>47,7 тис. грн.</i>
Всього:	1649 тис. грн.

Примітка: * — із них 62,0 тис. грн. — заборгованість 1997 р.;

** — із них 25,8 тис. грн. — заборгованість 1997 р.

Відповідно до вимог Указу Президента України від 21.01.98. №41/98 до підвідомчих установ було доведено лімітні довідки про витрати із бюджету, кошториси з помісячним та поквартальним розподілом бюджетних асигнувань на 1998 рік. Крім цього, у доведених лімітах для підвідомчих установ окремо передбачено ліміти на електроенергію, теплопостачання та водопостачання. Керівників установ зобов'язано забезпечити своєчасність укладання угод з підприємствами та організаціями, що постачали електроенергію та надавали комунальні послуги.

З метою зменшення заборгованості за складні енергоносії окремими установами проведено взаєморозрахунки за теплопостачання та електроенергію на суму 15,7 тис. грн., із них за спожиту електроенергію — 14,9 тис. грн. та електроенергію — 0,8 тис. грн.

Взаємозалік проводився у межах різниці між визначеним у Державному бюджеті на 1998 рік обсягом фінансування Академії педагогічних наук України та встановленими Міністерством фінансів лімітами витрат для Академії на 1998 рік.

Проведено детальний аналіз штатних розкладів та структур установ. Зокрема, по Інституту політичної та соціальної психології (Слюсаревський М.М.) ліквідовано окремі регіональні філії, і за рахунок штатних одиниць, які вивільнились, проведено скорочення та збільшення кількісного складу малочисельних лабораторій.

З метою впорядкування умов преміювання працівників підвідомчих установ, забезпечення виконання вимог указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України щодо посилення контролю за більш ефективним витрачанням бюджетних коштів було внесено зміни та доповнення до Положення про преміювання і до Положення про фонд оплати праці та порядок його використання в наукових установах та організаціях АПН України.

Окрім бюджетних асигнувань, підвідомчі наукові установи отримували кошти від інших установ та організацій за підготовку науково-педагогічних кадрів і надходження від надання в оренду майна.

Інформацію про джерела формування та рух спеціальних і позабюджетних коштів наведено у таблицях 8, 9.

Таблиця 8

Дані про джерела та рух позабюджетних коштів
по Академії педагогічних наук України за 1998 рік

(тис. грн.)

№ п/п	Підстава для утворення позабюджетних коштів			Залишки коштів на 01.01.98	Надійшло за 1998 рік	Використано за 1998 рік	Залишки коштів на 01.01.99
	Назва документа	Дата	№				
СПЕЦІАЛЬНІ КОШТИ							
1.	Затверджений кошторис доходів і видатків бюджетної установи та організації.						
	Довідка про затверджені обсяги доходів і видатків за спеціальними коштами.			28,5	588,4	609,6	7,3
СУМИ ЗА ДОРУЧЕННЯМ							
2.	Постанови Президії Комітету по Державних преміях України в галузі науки і техніки						
		02.10.97	№ 2		2,0	1,6	0,4
		16.10.98	№ 2				

Таблиця 9

Джерела формування спеціальних коштів та види інших позабюджетних коштів

№ п/п		Джерела доходів спеціальних коштів		Документи, на підставі яких утворені спеціальні та інші позабюджетні кошти	Залишки коштів на 01.01.98	надійшло за 1998 рік	використано за 1998 рік	залишки коштів на 01.01.99 (тис. грн.)
				"Суми за дорученнями"				
1.		Надходження від Комітету по Державних преміях у галузі науки і техніки для виплат стипендій молодим ученим		Постанови №2 від 16.10.98 та №2 від 02.10.98 Президії Комітету по Державних преміях у галузях науки і техніки	-	1,6	1,6	-
2.		Благодійні та спонсорські внески			-	0,4	-	0,4
		Разом:			-	2,0	1,6	0,4
				"Спеціальні кошти"				
1.		Надходження за підготовку науково-педагогічних кадрів: аспірантів та докторантів; захист докторських та кандидатських дисертацій		Види діяльності, передбачені статутом установи Затверджений кошторис доходів і видатків бюджетної установи та організації	-	-	-	-
2.		Оплата за проживання в гуртожитку		Довідка про затверджені обсяги доходів і видатків за спеціальними коштами	-	-	-	-
3.		Надходження від надання приміщення в оренду			-	-	-	-
4.		Надходження від виконання господарської тематики			-	-	-	-
5.		Проведення курсів, семінарів для практичних психологів та практиків КФК 040101 "Фінансування фундаменталь- них досліджень" КФК 070701 "Освіта"			3,5	69,4	69,6	3,3
		Разом:			25	519	546	4
					28,5	588,4	609,6	7,3

ХІ. МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Міністерство освіти України передало до сфери управління Академії педагогічних наук України комплекс приміщень ПТУ №24 м. Києва по вул. Берлінського, 9; гуртожиток ПТУ №26 м. Києва по вул. Бастіонній, 9; будівлі та господарські споруди ПТУ №41 по вул. Андріївській, 15; адміністративно-навчальний і методичний корпуси, гуртожиток та господарські споруди Державної академії керівних кадрів освіти, розташовані по вул. Артема, 52-а. Загальна площа переданих приміщень становить біля 22 тис. кв.м.

Технічний стан цих будівель задовільний, однак виникає потреба в бюджетних коштах, оскільки розміщення в них наукових підрозділів, лабораторій можливе за умови проведення реконструкцій будівель та окремих їх частин. Окрім цього є необхідність виконати на окремих будівлях значні обсяги робіт по ремонту покрівель, заміні перекриття та комунікаційного обладнання.

Приміщення Інституту психології ім. Г.С. Костюка за адресою: вул. Паньківська, 2 знаходиться в аварійному стані, і його подальша експлуатація може призвести до непередбачених наслідків.

Актуальною для Академії педагогічних наук України залишається проблема подальшого розміщення Педагогічного музею України, оскільки 31 грудня 1998 року закінчився термін дії угоди між Педагогічним музеєм та Будинком учителя на оренду частини приміщення по вул. Володимирській, 57. Сума боргу перед Будинком учителя за оренду приміщень та надані комунальні послуги становить 44,1 тис.грн., що є причиною відмови Музею у подальшій оренді цих приміщень.

ХІІ. КОМПЛЕКСНІ ПЕРЕВІРКИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДВІДОМЧИХ УСТАНОВ

Відповідно до плану комплексних перевірок науково-дослідних установ, погодженого з ГоловКРУ України, у поточному році було проведено ревізію фінансово-господарської діяльності Академією педагогічних наук України у 3 підвідомчих наукових установах, зокрема у 2 науково-дослідних інститутах: Інституті педагогіки і психології професійної освіти, Інституті психології ім. Г.С. Костюка та Педагогічному музеї України. Проведено також перевірки ГоловКРУ України, КРУ м. Києва і КРУ в Одеській області у 6 наукових установах, а саме у 3 науково-дослідних інститутах: Інституті проблем виховання, Інституті педагогіки, Інституті педагогіки і психології професійної освіти, Педагогічному музеї та 2 центрах: Науково-методичному центрі превентивного виховання, Південному науковому центрі.

Суттєвих порушень у підвідомчих установах не виявлено, за винятком того, що керівниками окремих установ не приділялась належна увага обліку та використанню державного майна. Це в свою чергу призвело до порушення фінансової дисципліни, зокрема:

1. Керівництвом Інституту педагогіки (Мадзігон В.М.) не було забезпечено належного контролю за дотриманням встановлених вимог проведення річних інвентаризацій. У зв'язку з цим комісія не мала змоги провести вибірккову інвентаризацію наявності державного майна, яке знаходиться у користуванні Інституту.

2. В Інституті педагогіки і психології професійної освіти (Зязюн І.А.) встановлено, що у 1995 році безпідставно списано нові меблі на суму 1009 грн., отримані від Коломийського деревообробного заводу меблів. Крім того, під час проведення інвентаризації матеріальних цінностей виявлено нестачу 8 телефонних апаратів та 1 вентилятора у сумі 297 грн.

3. В Інституті проблем виховання (Бех І.Д.) відсутній первинний облік дорогоцінних металів, які містяться в основних засобах. На основних засобах відсутні інвентарні номери.

4. У ході перевірки Інституту педагогіки і психології професійної освіти (Зязюн І.А.) у бібліотеці виявлено 13 найменувань неоприбутованої методичної літератури, яка реалізувалась за готівковий рахунок. Готівка у сумі 85 грн. за реалізовану літературу до каси Інституту не надходила.

5. В Інституті педагогіки (Мадзігон В.М.) рахується дебіторська заборгованість минулих років у сумі 5000 грн. ВТХ «Спец... підряд»

за виконання будівельно-монтажних робіт по реконструкції будинку за адресою по вул. Б. Хмельницького, 10.

6. По Педагогічному музею (Тригубенко В.В.) безпідставно виплачено заробітну плату на суму 71,0 грн., яку під час ревізії повністю відшкодовано. Проведеною у процесі ревізії інвентаризацією встановлено лишки цінностей на суму 196 грн.

Окрім цього, встановлено 5 випадків безпідставного витрачання бюджетних коштів за авансовими звітами у сумі 478 грн. 02 коп; не проводилась інвентаризація наявності грошових коштів у касі Музею протягом 1996-97 рр.; бухгалтерський облік ведеться поквартально, а не щомісячно.

7. В Інституті педагогіки і психології професійної освіти (Зязюн І.А.) встановлено 9 випадків безпідставного витрачання бюджетних коштів за авансовими звітами на загальну суму 184 грн. 60 коп. В Інституті психології ім. Г.С. Костюка (Максименко С.Д.) та Інституті педагогіки і психології професійної освіти (Зязюн І.А.) видача готівки під звіт проводилася без урахування умов повного звіту за раніше видані під звіт суми.

8. При перевірці правильності витрачання бюджетних коштів на заробітну плату в Інституті педагогіки і психології професійної освіти (Зязюн І.А.) встановлено 2 випадки порушень на загальну суму 147 грн. 57 коп. Крім того, у 3 випадках безпідставно перераховувалися кошти різним організаціям, а витрати відразу віднесено на рахунок 200 у сумі 2165 грн. При проведенні вибіркової інвентаризації матеріальних цінностей встановлено нестачу на суму 272 грн. 87 коп.

Усіма установами розроблено комплекс заходів, спрямованих на усунення порушень і недоліків, виявлених під час перевірки їх діяльності. Слід зазначити, що окремі порушення фінансової дисципліни було ліквідовано під час проведення ревізій.

У 1999 році планується провести комплексні перевірки фінансової діяльності у 5 підвідомчих установах: зокрема, Державній академії керівних кадрів освіти, Інституті політичної та соціальної психології, Інноваційному центрі гуманітарної освіти, Кримському НМЦ управління освітою, Південному науковому центрі (м. Одеса).

ХІІІ. ВИСНОВКИ

Планові завдання, передбачені в діяльності Академії педагогічних наук України на 1998 рік, повністю виконано. Планування і поетапний контроль за виконанням науково-дослідної роботи здійснювалися відповідно до «Положення про порядок планування наукових досліджень», затверджених Президією.

Актуальні питання педагогічної і психологічної наук, різних напрямів діяльності АПН України та її наукових структурних підрозділів розглядалися на засіданнях Президії, Загальних зборах Академії, методологічному семінарі, масових заходах загальноакадемічного та державного рівнів.

Протягом 1998 року відбулися зміни в структурі АПН України.

На пропозицію Міністерства освіти України на базі відповідних підрозділів Інституту психології ім. Г.С. Костюка створено Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи. Свою діяльність Центр має проводити, зокрема, і в руслі тих завдань, які стоять перед Академією щодо реалізації Національної програми «Діти України» та Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки, першочергових заходів щодо впровадження основних положень Концепції виховання дітей та молоді в національній системі виховання.

До структури АПН України влився ще один підрозділ — Академія керівних кадрів освіти, діяльність якої перетинається з рядом науково-методичних освітянських установ, пов'язаних з педагогічною і психологічною науками. Перехід у підпорядкування АПН України Академії керівних кадрів освіти, з одного боку, відкриває можливості, а з другого — вимагає створення організаційних передумов для активного залучення наукового потенціалу установ АПН до підвищення рівня кваліфікації різних категорій педагогічних працівників як у центрі, так і в регіонах, що потребує подальшого об'єднання зусиль академічних структур з обласними інститутами удосконалення вчителів.

Особливої уваги й заходів для удосконалення потребує інформаційне забезпечення наукових досліджень, науково-організаційної та управлінської діяльності всіх структур Академії. Це зумовлює необхідність функціонування в Академії інформаційно-аналітичного центру з розвинутою системою Internet, який сприятиме акумулюванню змістової інформації щодо спрямованості пошуків та здобутків світової педагогічної думки, поширюватиме інформацію про діяльність АПН та її наукових установ.

АПН України повинна активніше використовувати і власні можливості для висвітлення своєї діяльності в засобах масової інформації шляхом впровадження спеціальних передач з проблем освіти, передового педагогічного досвіду, інноваційних освітніх систем.

Зокрема, перед Відділенням дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті стоїть завдання щодо всебічного наукового аналізу і систематизації інноваційних пошуків і досягнень в освіті, посилення їх впливу на освітню практику шляхом ширшого і систематичного інформування педагогічної громадськості щодо сутності і продуктивності пропонованих ідей і підходів, сприяння разом з відповідними структурами Міністерства освіти та регіональних органів управління освітою підготовці педагогічних кадрів до їх впровадження.

В умовах демократизації сучасної освіти, появи освітніх закладів нового типу, помітного розширення освітніх послуг приватного характеру зростає актуальність науково-обґрунтованих державних вимог до освітнього рівня, який одержують громадяни держави на різних ступенях системи неперервної освіти, необхідність опрацювання методики визначення якості освіти, критеріїв ефективності педагогічних систем, їх комплексної оцінки.

Важливим завданням Академії, її науково-дослідних інститутів є розробка і реалізація стратегії підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з різних напрямів педагогічної і психологічної наук, а також перепідготовки фахівців відповідних спеціальностей з урахуванням можливостей їх динамічного перепрофілювання.

З метою зосередження наукового потенціалу Академії на розв'язанні найважливіших психолого-педагогічних проблем необхідно буде в найближчій перспективі спрямувати зусилля на реалізацію цільових програм, які передбачають:

- обґрунтування цілей і цінностей освіти та виховання;
- розробку державних стандартів освіти для всіх ступенів та науково-методичне забезпечення їх реалізації;
- обґрунтування й опрацювання нових інформаційних технологій навчання в середній і вишій школі;
- розробку методики визначення якості освіти, критеріїв оцінювання педагогічних систем, нових освітньо-виховних технологій;
- визначення психологічних чинників формування громадянської свідомості та самосвідомості;
- визначення механізмів формування і розвитку політичної культури підростаючої особистості;
- економічну освіту шкільної молоді;
- обґрунтування психолого-педагогічної системи спеціального навчання дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями, надання їм потрібної психологічної допомоги;
- дослідження причин та розробку педагогічних заходів щодо запобігання асоціальній поведінці неповнолітніх і молоді.

XIV. СПИСОК ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВІДДІЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Монографії

1. *Бех І.Д.* Особистісно зорієнтоване виховання.—К.:ІЗМН, 1998.—13,8.
2. *Бутенко В.І.* Естетичний досвід вчителя: теорія і практика.—Х., 1998.—7,0.
3. *Гапон Ю.А.* Соціально-педагогічні основи виховання особистості — Запоріжжя ВПКФ ПАВЕЛ, 1998.—13,5.
4. *Даниленко Л.І.* Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора школи.—К.:Логос, 1998.—5,8.
5. *Острроверхова Н.М.* Парадигми управління авторськими закладами освіти.—К.:Наук книга, 1998.—14,8.
6. *Тхоржевський Д.О.* Загальноосвітня підготовка учнів у процесі трудового навчання.—К.:НПУ, 1998.—7,7.
7. *Ярмаченко М.Д.* Академія педагогічних наук України (п'ятиріччя становлення та розвитку).—К.:Пед. думка, 1998.—6,4.

Підручники, навчальні посібники

1. *Бондар В.І.* Теоретичні основи і технології педагогічного аналізу: управлінський аспект.—К.:УДПУ, 1998.—4,3.
2. *Вільковський Е.С.* Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку.—Л.:ВНТЛ, 1998.—24,0.
3. *Болгаріна В.С., Бутківська Т.В.* Педагогічна соціологія.—Т., 1998.—10,0 (у співавтор.).
4. *Заслуженюк В.С.* Психологія та педагогіка сімейного спілкування.—К.:Веселка, 1998.—19,2.
5. *Зязюн І.А., Масол Л.М.* Виховання естетичної культури школярів.—К.:ІЗМН, 1998.—9,5 (у співавтор.).
6. *Кириченко Н.Т., Науменко Т.І.* Виховує мистецтво.—К.:ВІПОЛ, 1998.—5,8.
7. *Киричок В.А., Підгорна Н.І.* Зошит з етики для 1 класу початкової школи.—К.:Освіта, 1998.—3,4.
8. *Кононко О.Л.* Соціально-емоційний розвиток особистості.—К.:Освіта, 1998.—16,0.
9. *Кремень В., Ткаченко В.* Україна: шлях до себе.—К.:ВЦ ДрУк, 1998.—30,7.
10. *Лозова В.І.* Педагогіка.—Вид-во Белгородського університету.—1998.—20,5 (рос. мовою, у співавтор.).
11. *Прокопенко І.Ф.* Філософія.—К.—Х., 1998.—4,0 (у співавтор.).

12. *Прокопенко І.Ф.* Соціологія.—К.—Х., 1998.—4,5 (у співавтор.).
13. *Свид С.П.* Образотворче мистецтво. 5—6 кл.—К.: Освіта, 1998.—10,0.
14. *Тименко М.П., Мадзігон В.М., Левченко Г.Є.* Трудове навчання.—К.: Освіта, 1998.—10,0.
15. *Тименко М.П.* Твоя майбутня професія.—К.: СП Укркнига, 1998.—18,0 (у співавтор.).
16. *Тхоржевський Д.О.* Теоретичні засади виховання національної самосвідомості.—К.: ВІПОЛ, 1998.—6,3.
17. *Юцевич Ю.Є.* Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу.—К.: ІЗМН, 1998.—9,3.
18. *Шевченко Г.П., Захарова І.О., Алфімов В.М.* Формування математичної культури старшокласників.—К.: ІСІМО, 1998.—9,0 (рос. мовою).

Методичні посібники, рекомендації

1. *Бойко А.М., Титаренко В.П.* Український рушник: засіб національного виховання і витвір декоративно-ужиткового мистецтва.—Полтава, 1998.—7,0.
2. *Будник О.В.* Господарське виховання школярів.—Івано-Франківськ, 1998.—9,0.
3. *Варзацька Л.О.* Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.—Житомир, 1998.—18,0.
4. *Дроб'язко П.І.* Організація роботи творчих груп учнів.—К.: Пед. думка, 1998.—3,1.
5. *Жерносек І.П.* Науково-методична робота в загальноосвітній школі.—К.: 1998.—10,0.
6. *Зубалій М.Д.* Військово-патріотичне виховання допризовників.—К.: ІЗМН, 1998.—3,5.
7. *Киричок В.А., Підгорна Н.І.* Заняття з естетичного виховання у 1 класі.—К.: Освіта, 1998.—4,5.
8. *Кобзар Б.С., Постовойтов Є.П.* Виховання патріотизму і культури міжнародних відносин учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей без батьківської опіки.—К.: ВІПОЛ, 1998.—2,5.
9. *Коновець С.В.* Твори українського образотворчого мистецтва на уроках в школі.—К., 1998.—3,5.
10. *Кононенко В.І.* Етнолінгводидактика.—К.—Івано-Франківськ, 1998.—10,0.
11. *Костів В.І.* Консультаційна робота з проблем родинного виховання у неповних сім'ях.—Івано-Франківськ, 1998.—7,0.
12. *Литвин-Кондратюк С.Д., Білавич Г.В.* Формування художньої культури школярів засобами народознавства.—Івано-Франківськ, 1998.—7,0.
13. *Лозова В.І., Єрмолова А.* Організація системи науково-методичної роботи з педагогічними кадрами району.—Х., 1998.—2,0.
14. *Лукашевич М.П.* Соціалізація: виховні механізми і технології.—К.: ІЗМН, 1998.—1,5.
15. *Лукашевич М.П.* Соціологія.—К.: МАУП, 1998.—7,0.

16. *Лукашевич М.П.* Самоменеджмент: как достигнуть успеха в деловой карьере. — Х.: ОКО, 1998. — 9,0.

17. *Мачуський В.В., Петренко Ю.В.* Педагогічне управління професійним самовизначенням школярів на технічні професії. — К.: ІЗМН, 1998. — 3,5.

18. *Науменко Т.І., Кириченко Н.Т.* Мистецтво розвиває творчість. — Т.: Мальва, 1998. — 5,2.

19. *Осьмак Л.П.* Психологічні аспекти роботи з дітьми-сиротами. — Рівне: ССМ, 1998. — 2,0.

20. *Рєпа Н.О., Степаненко Л.М.* Моральне виховання учнів школи-інтернату. — К.: ВІПОЛ, 1998. — 6,0.

21. *Сидоренко О.Л.* Нові підходи до змісту та організації науково-методичної роботи в школах нового типу Харківщини. — Х., 1998. — 1,5.

22. *Сиротенко А.Я.* Державна програма розвитку МДЦ «Артек». — К.: Артек, 1998. — 0,5.

23. *Скульський Р.П.* Підвищення етнопедагогічної культури майбутніх вчителів. — НМЦ «Українська етнопедагогіка і народознавство», 1998. — 2,0.

24. *Тхоржевський О.Д.* Загальноосвітня підготовка учнів у процесі трудового навчання. — Т.: Метод. література, 1998. — 14,7 (у співавтор.).

25. *Хромова О.Л., Кравченко Т.В.* Виховуємо батьків. — К.: Пед. думка, 1998. — 2,5.

26. *Шимановський М.М.* Відповіді на екзаменаційні білети з історії України та всесвітньої історії. — Х.: Ранок, 1998. — 5,0.

Навчальні програми, концепції

1. *Бондар В.І.* Програми для педагогічних вузів зі спец.: «Початкове навчання». — К.: Міносвіти України, 1998. — 5,0.

2. *Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф.* Будь здоровим, малюк. — К.: ВІПОЛ, 1998. — 2,3.

3. *Вільчковський Е.С.* Увазі керівників навчально-виховних закладів // Фіз. виховання в школі. — 1998. — №2. — 0,2.

4. *Вільчковський Е.С.* Фізичне виховання. Рухливі ігри // Виховання і навчання дошкільнят з вадами слуху. — К.: ВІПОЛ, 1998. — 2,5.

5. *Борисенко А.Ф.* Фізична культура I—XI класи. — К.: Перун, 1998. — 3,4 (у співавтор.).

6. *Зубалій М.Д.* Концепція фізичного виховання в системі освіти України. — К.: ІЗМН, 1998. — 1,2 (у співавтор.).

7. *Зубалій М.Д.* Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні. — К.: Держжомспорт України, 1998. — 1,5 (у співавтор.).

8. *Коваль Л.Г.* Концепція соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей // Обдарована дитина. — 1998. — №5,6,7. — 1,9.

9. *Коваль Л.Г.* Загальна педагогіка. — К.: ВПЦ, 1998. — 1,0.

10. *Коваль Л.Г.* Основи педагогіки і педагогічного спілкування. — К.: ВПЦ, 1998. — 1,0.

11. *Лукашевич М.П.* Збірник програм з проблем соціології. — К.: МАУП, 1998. — 6,0.

12. *Пустовіт Н.А.* Екологія. Х—ХІ класи//Екологічна освіта школярів.— К.:Перун, 1998.—0,4
13. *Руденко Л.Д.* Екологія. VI—VII класи.— К.:Перун, 1998.—0,5
14. *Тименко М.П.* Програми з трудового навчання для учнів 5—7 класів.— К.:Перун, 1998.—2,0 (у співавтор.).
15. *Тименко М.П.* Програми «Основи фермерської діяльності».— К.:Перун, 1998.—0,4 (у співавтор.).

Директивні документи

1. *Зубалій М.Д.* Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді.— К., 1998.—1,0 (у співавтор.).
2. *Зубалій М.Д.* Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти.— К., 1998.—0,7.
3. *Зубалій М.Д.* Положення про заліки з фізичного виховання.— К., 1998.—0,4 (у співавтор.).
4. *Ковбасенко Л.І.* Про проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів—членів МАН України//Положення і накази Міносвіти України.—№294, 1998.—0,1.
5. *Кононко О.Л.* Базовий компонент дошкільної освіти.— К.:МО України, 1998.—2,0 (у співавтор.).
6. *Пустовіт Г.П., Ковбасенко Л.І.* Положення про проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі позашкільного закладу/Лист Міносвіти України.—№1/9—403, 1998.—0,3.

Статті

1. *Алексєєнко Т.Ф.* Стиль сімейних відносин//Сім'я.—1998.—№1.—0,5.
2. *Антонець М.Я.* Про дидактичну майстерність вчителів//Поч. школа.—1998.—№7.—0,5.
3. *Баглаєва Н.І.* Як навчити дошкільників рахувати//Журнал для батьків.—1998.—№1.—0,4.
4. *Бех І.Д.* Образ «Я» як мета формування і розвитку особистості//Педагогіка і психологія.—1998.—№2.—0,7.
5. *Бех І.Д.* Наукове розуміння особистості як основа ефективності виховання//Поч. школа.—1998.—№1.—0,7.
6. *Бех І.Д.* Аргументація у виховному процесі//Поч. школа.—1998.—№12.—0,6.
7. *Білоусова В.О.* Ставлення як об'єкт педагогічної роботи//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
8. *Бойко А.М.* Особистісна орієнтація нової парадигми виховання//36. наук. праць.—1998.—0,4.
9. *Бойко А.М.* ...Служба Богові і Батьківщині: 120 років від дня народження Г. Вашенко//Вісник Полтавського педінституту.—1998.—Вип.2.—1,0.
10. *Болгаріна В.С., Журецкий Я.І.* Національна культура в духовному розвитку особистості//Вересень.—1998.—№1—2.—0,6.

11. *Бондар В.І.* Дидактичне забезпечення управління процесом навчання//Освіта і управління.—1998.—№1—2.—1,5.
12. *Бондар В.І.* Українська педагогіка. Теорія національної освіти і навчання//Освіта і управління.—1998.—№1.—0,5.
13. *Бондар Л.С.* Природа міжособистісних стосунків у творчій спадщині В.О. Сухомлинського//Педагогіка і психологія.—1998.—№3.—0,4.
14. *Борисенко А.Ф.* Планування навчально-виховного процесу з фізичної культури//Фіз. виховання в школі.—1998.—№4.—0,5.
15. *Борисенко А.Ф.* Особливості фізичного виховання в початковій малокомплектній школі//Порадник методиста.—Т.2.—К.: КМПУВ.—1998.—0,5.
16. *Борисенко А.Ф.* Планування навчально-виховного процесу з фізичної культури//Фіз. виховання в школі.—1998.—№2.—1,0.
17. *Бутенко В.Г.* Духовність як першооснова професійної підготовки молоді//Зб. наук. праць ХДПУ.—Х., 1998.—0,5.
18. *Василькова М.М.* Десякі питання діяльності дитячих будинків сімейного типу//Укр. родина.—1998.—0,5.
19. *Вільчковський Е.С.* Вплив фізичної праці на здоров'я дітей//Трудова підготовка в закладах освіти.—1998.—№1.—0,6.
20. *Вільчковський Е.С.* Вплив фізичної праці на здоров'я дітей (молодші та середні класи)//Трудова підготовка в закладах освіти.—1998.—№4.—0,6.
21. *Вугрич В.П.* Кого виховуємо//Проблеми виховання в дитячих будинках сімейного типу.—К., 1998.—0,5.
22. *Ганусенко Н.І.* Світ музею//Мистецтво та освіта.—1998.—№1.—0,7.
23. *Губенко О.В.* Проблема оцінювальної діяльності школярів//Обдарована дитина.—1998.—№7.—0,4.
24. *Губенко О.В.* Рекомендації з психогігієни педагогічної діяльності // Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№5.—0,5.
25. *Даниленко.* Модернізація змісту, форм і методів управлінської діяльності керівника школи//Освіта і управління.—1998.—№1.—0,7.
26. *Данилова Л.О.* А.С. Макаренко і світова педагогіка//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,4.
27. *Докукіна О.М.* Темперамент дитини і стратегія виховання//Журнал для батьків.—1998.—№1.—0,4.
28. *Докукіна О.М.* Організація педагогічної підготовки батьків до морального виховання молодших школярів.—К.: ІЗМН, 1998.—0,8.
29. *Дремлюга М.М.* Агресивні інстинкти в американському кіно//Зарубіжна література в навч. закладах.—1998.—№1.—0,8.
30. *Євдокимов В.І.* Використання статистичного експерименту в педагогічних дослідженнях//Засоби навчальної та науково-дослідної роботи.—1998.—Вип.7.—0,5.
31. *Єременко Л.В.* Діагностика вихованості в учнів бережливого ставлення до матеріальних цінностей.—К., 1998.—0,4.
32. *Єфіменко Н.В.* І.П. Соколянський: віхи життя і педагогічної творчості//Дефектологія.—1998.—№3.—0,4.

33. *Жевага С.І.* Біг — школа фізичного гарту допризивників//Фіз. виховання в школі.—1998.—№3.—0,5.
34. *Жевага С.І., Вільковський Е.С., Расвський Р.Т.* Чи потрібен єдиний «Паспорт здоров'я»//Фіз виховання в школі.—1998.—№1.—1,0.
35. *Журба К.О.* Духовні інтереси та ідеали батьків та дітей в сучасній українській сім'ї//Рідна школа.—1998.—№4.—0,5.
36. *Зоц В.М.* Навчально-виховний комплекс як форма демократичної школи//Рідна школа.—1998.—№10.—0,5.
37. *Зоц В.М.* Керівництво і пілотування: контроль і оцінка//Шлях освіти.—1998.0№5.—0,5.
38. *Зубалій М.Д., Остапенко О.І.* Голубиний спорт//Фіз. виховання в школі.—1998.—№3.—0,4.
39. *Ігнатова О.І.* Методи виховання самостійності учнів у суспільно-корисній праці//Матер. наук.-метод. засідання.—1998.—0,5.
40. *Калениченко Н.П.* 3 історії розвитку сімейного виховання в Україні//Світло.—1998.—№4.—0,5.
41. *Кириченко Н.Т.* Комп'ютер активізує творчість//Дошк. виховання.—1998.—№2.—0,5.
42. *Киричок В.А., Селянська О.Г.* Урок етики в 3 класі//Поч. школа.—1998.—№1.—0,7.
43. *Киричак А.І.* Перший міністр освіти України — Іван Стешенко //Світло.—1998.—1 (7).—0,4.
44. *Кобзар Б.С.* Аксіологічний аспект виховання//Цінності освіти і виховання:36. АПН України.—К., 1998.—0,5.
45. *Кобзар Б.С.* Розвиток пізнавальних здібностей учнів шкіл-інтернатів //Педагогіка і психологія.—1998.—№3.—0,5.
46. *Коваль Л.Г.* Підготовка соціальних педагогів і соціальних працівників в Україні//Соціальна політика і соціальна робота.—1998.—№1—2.—1,0.
47. *Коновець С.В.* Колективні заняття з образотворчого мистецтва в сучасній школі//Постметодика.—1998.—№4.—0,5.
48. *Кононенко В.І.* Слово і образ у творчості В. Стефаника//В. Стефаник і його епоха.—Краків.—1998.—1,0.
49. *Кононенко В.І.* Мовностилістичні особливості українських перекладів поезії А.Міцкевича.—Варшава.—1998.—0,1.
50. *Кононенко В.І.* Символіка давнього Галича//Галич і галицька земля в державотворчих процесах.—1998.—1,0.
51. *Кононко О.Л.* Соціально-емоційний розвиток дошкільника//Порадник методиста.—К.:КМІУВ, 1998.—0,5.
52. *Кононко О.Л.* Толерантність в контексті особистісно-орієнтованої моделі виховання//Педагогіка толерантності.—1998.—№1.—0,5.
53. *Кононко О.Л.* Сім'я як фактор розвитку активності дошкільника//Укр. родина.—К.:КМІУВ, 1998.—0,5.
54. *Костів В., Ковальчук Л.* Макаренко — видатний український педагог //Шлях освіти.—1998.—№2.—0,5.

55. *Кравченко О.В.* Соціологічні знання як фактор соціальної адаптації школярів//Історія в школі.—1998.—№1.—0,4.

56. *Кремень В.Г.* Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет//Рідна школа.—1998.—№11.—0,5.

57. *Кремень В.Г.* Педагогічна наука: час методологічної рефлексії//Педагогіка і психологія.—1998.—№2.—0,4.

58. *Кузьменко Л.В., Рєпа Н.О.* Морально-правове виховання учнів шкіл-інтернатів//Дефектологія.—1998.—0,5.

59. *Лозова В.І.* А.С. Макаренко про формування активності вихованців//36. наук. праць.—Х., 1998.—0,5.

60. *Манюк Л.В.* Концептуальні засади комплексної програми розвитку дітей «Росток»//Поч. школа.—1998.—№11.—0,5.

61. *Марочко Г.С.* Педагогічна творчість//Дошк. виховання.—1998.—№8.—0,5.

62. *Масол Л.М.* Музика — спілкування — творчість//Укр. родина—К., 1998.—0,8.

63. *Мацейків Т.І.* Етнонаціональний розвиток українського суспільства — К., 1998.—1,2.

64. *Мельничук М.І.* Концептуальні засади духовного розвитку дітей//Дошк. виховання.—1998.—№10.—0,5.

65. *Миропольська Н.Є.* До розробки проекту програми нового базового навчального предмету «Художня культура світу»//Постметодика.—1998.—№4.—0,6.

66. *Науменко Р.А.* Іду до своєї берізки...//Світло.—1998.—№1.—0,5.

67. *Небораковська О.О.* Формування творчої активності школярів засобами туристсько-краєзнавчої роботи в школі//Обдарована дитина.—1998.—№4.—0,4.

68. *Оржеховська В.М.* Діти вулиці потребують захисту//Поч. школа.—1998.—№12.—0,5.

69. *Оржеховська В.М.* Проблеми алкоголізму та наркоманії серед неповнолітніх//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№2.—0,5.

70. *Осьмак Л.П.* Особистісний потенціал підлітка//Рідна школа.—1998.—№1.—0,5.

71. *Охрімчук Р.М.* Як любити учня//Поч. школа.—1998.—№3.—0,4.

72. *Павленчик В.О.* Системний підхід у дослідженнях проблем виховання//Педагогіка і психологія.—1998.—№4.—0,7.

73. *Плохій З.П.* Берегти здоров'я змалечку//Дошк. виховання.—1998.—№10.—0,5.

74. *Постовий Г.Г.* Трансформація та інтеграція родинних традицій виховання дітей//Педагогіка і психологія.—1998.—№2.—0,5.

75. *Постовойтов Є.П.* Як подолати труднощі в навчанні математики першокласників//Дефектологія.—1998.—№3.—0,4.

76. *Постовойтов Є.П.* Статті//Дефектологічний словник—К.:ВІПОЛ, 1998.—0,5.

77. *Прокопенко І.Ф.* Методичне забезпечення процесом економічної освіти//36. наук. праць ХДПУ.—Х., 1998.—0,5.

78. *Прокопенко І.Ф.* Проблеми взаємозв'язку економіки і політики держави//36. наук. праць ХДПУ.—Х., 1998.—0,4.
79. *Прокопенко І.Ф.* Економічна освіта в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах//36. наук. праць ХДПУ.—Х., 1998.—0,5.
80. *Прокопенко І.Ф.* Реформування освіти в умовах подолання соціальних протиріч//36. наук. праць ХДПУ.—Х., 1998.—0,4.
81. *Пустовіт Г.П.* Позашкільна освіта і виховання, деякі аспекти теорії//Світло.—1998.—№4.—0,6.
82. *Пустовіт П.А.* Вивчаймо довкілля разом//Дошк. виховання.—1998.—№3.—0,5.
83. *Рєпа Н.О., Слюсаренко В.Г.* Взаємодія школи і сім'ї у вихованні культури поведінки дитини//Укр. родина.—1998.—0,5.
84. *Самоплавська Т.О.* Згортання демократичних засад розвитку шкільного краєзнавства в 30-х роках ХХ ст.//Психолого-педагогічні науки.—Ніжин, 1998.—0,5.
85. *Свириденко С.О.* Дбаємо про здоров'я//Гіоч. школа.—1998.—№9.—0,5.
86. *Сидоренко О.Л.* Стан математичної освіти Харківщини.—Х., 1998.—0,5.
87. *Скульський Р.П.* Проблема підготовки майбутніх учителів до роботи з обдарованими дітьми//Гуцульська школа.—1998.—№1.—0,5.
88. *Сиротенко А.Й.* Сучасні проблеми шкільної освіти//Артек.—1998.—№3.—1,0.
89. *Стрюк К.І.* Яким має бути дитсадок//Освіта України.—1998.—№47.—0,5.
90. *Сухомлинська О.В.* Про стан теорії і практики в освітньому процесі України//Шлях освіти.—1998.—№3.—0,4.
91. *Сухомлинська О.В.* В.О. Сухомлинський у зарубіжжі//Поч. школа.—1998.—№9.—0,5.
92. *Сухомлинська О.В.* Трансформація освіти в Україні та педагогічний доробок Василя Сухомлинського//Проф.-тех. освіта.—1998.—№2.—0,5.
93. *Тименко М.П.* Сучасні проблеми підготовки учнівської молоді до підприємницької діяльності//Наука і сучасність.—1998.—0,5.
94. *Тименко М.П.* Формування самостійності школярів як визначального фактора професійного самовизначення//Наук. записки.—Т., 1998.—0,6.
95. *Тригубенко В.В.* Фундатори освітньої системи ХІХ ст.//Освіта і управління.—1998.—№2.—0,5.
96. *Уланова С.І.* Ціннісна природа музично-художнього смаку та умови його формування.—К., 1998.—0,5.
97. *Хайруліна В.М.* Сприяти саморозвитку особистості//Директор школи.—1998.—№29.—0,5.
98. *Хасбикова Л.О.* Дмитро Кабалевський в Україні//Художня культура і проблеми виховання.—К., 1998.—0,8.
99. *Хромова О.Л., Кравченко Т.В.* Концепція родинного виховання//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
100. *Цвек С.* Планування і поурочні розробки навчально-виховного процесу з фізичної культури для семирічних першокласників//Фіз. виховання в школі.—1998.—№1.—1,7.

101. *Цвек С.* Планування і поурочні розробки навчально—виховного процесу з фізичної культури для семирічних першокласників//Фіз. виховання в школі.—1998.—№2.—1,5.
102. *Чембержі М.І.* Сучасна освіта — шлях до оновлення//Світло.—1998.—№8.—0,5.
103. *Чижевський Б.Г.* Місце і роль приватних закладів у загальній системі освіти//Шлях освіти.—1998.—№3.—0,5.
104. *Чорна К.І.* Виховуємо повагу до закону//Журнал для батьків.—1998.—№1.—0,5.
105. *Шевченко Г.П.* Духовна культура і мистецтво//Вісник Луганського держ. педуніверситету.—Луганськ, 1998.—0,5.
106. *Шейко О.М.* Чарівний світ живопису на склі — дітям//Мистецтво та освіта.—1998.—№3.—0,5.
107. *Ярмаченко М.Д.* А. Макаренко і світова педагогіка XX ст.//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
108. *Ярмаченко М.Д.* А.С. Макаренко — класик педагогіки XX століття//Директор школи.—1998.—№6.—0,4.

ВІДДІЛЕННЯ ДИДАКТИКИ, МЕТОДИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Монографії

1. *Бібік Н.М.* Реформування пізнавальних інтересів молодших школярів.—К. ВІПОЛ, 1998.—9,0.
2. *Волюшук І.С.* Науково-педагогічні основи формування творчої особистості.—К. Пед. думка, 1998.—9,0.
3. *Клепо С.Ф.* Інтегративна освіта і поліморфізм знання.—Київ—Полтава—Харків: ПОІПОПП, 1998.—25,1.

Підручники і навчальні посібники

1. *Базелюк І.І., Буринська Н.М., Величко Л.П., Липова Л.А.* /За ред. Буринської Н.М. Практичні роботи з хімії.—К. Перун, 1998.—12,0.
2. *Басай Н.П.* Німецька мова: Підруч. для 8 кл.—К.:Освіта, 1998.—14,7.
3. *Бібік Н.М., Коваль Н.С.* Журавлик: навч. посібник для 2(1) кл. поч. шк.—К.:Освіта, 1998.—6,0.
4. *Бондаренко Н.В.* Мальва: Читанка для 2-го класу шкіл з мовами навчання національних меншин України.—К. Перун, 1998.—8,0.
5. *Бугайов О.І., Мартинюк М.Т., Смолянець В.В.* Фізика. Астрономія — 8. Проб. підруч. для 8 кл.—К.:Освіта, 1998.—20,0.
6. *Бурда М.І.* Геометрія: Робочий зошит учня. 7 клас.—К.:Абрис, 1998.—14,0.

7. *Буринська Н.М.* Хімія: Підруч. для 9 кл. середн. загальноосвітн. шк. — К.: Перун, 1998. — 9,0.
8. *Буринська Н.М., Величко Л.П.* Хімія: Підруч. для 10 кл. середн. загальноосвітн. шк. — К.: Перун, 1998. — 9,5.
9. *Буринська Н.М.* Основи хімічної технології: Проб. підруч. для 10—11 кл. спеціал. шк., ліцеїв, гімназій, кл. поглибл. вивч. природничих дисциплін середн. шк. — К.: Освіта, 1998. — 16,3.
10. *Верлань А.Ф., Алатова Н.В.* Інформатика: Підруч. для учнів 10—11 кл. середн. шк. — К.: Квazar—Мікро, 1998. — 10,0.
11. *Волошина Н.Й.* Українська література: Підруч. для 8 кл. — К.: Освіта, 1998. — 25,0.
12. *Голобородько Є.П.* та ін. Русский язык: Учебник для 8 кл. школ с рус. яз. обучения. 3-е изд., перераб. — К.: Освіта, 1998. — 11,0.
13. *Гончаренко С.У.* Задачі для фізичних олімпіад. 7—8 кл. — Т.: Богдан, 1998. — 5,0.
14. *Гудзик І.П.* Русский язык. 3(2) класс. Для школ с укр. яз. обучения. — К.: Освіта, 1998. — 12,0.
15. *Льченко В.Р., Гуз К.Ж., Собикар С.І.* Довкілля — 2(3): Проб. підруч. для 2 кл. трирічної і 3 кл. чотирирічної шк. — Полтава: ПОІПОПП, 1998. — 6,3.
16. *Коляда І., Малій О.* Всесвітня історія. 9 кл. — К.: Укрархбудінформ, 1998. — 16,5.
17. *Костюкевич Д.Я., Бугайов О.І.* Робочий зошит з фізики. 9 кл. — К.: Освіта, 1998. — 8,1.
18. *Костюкевич Д.Я., Смолянець В.В.* Робочий зошит з фізики. 8 кл. — К.: А.С.К., 1998. — 7,0.
19. *Левченко Г.Є., Сидоренко В.К., Терещук Б.М.* Завдання програмованого контролю з трудового навчання: Навч. посібник для 5—9 кл. середн. загальноосвітніх шк. — К.: Перун, 1998. — 10,0.
20. *Левченко Г.Є., Терещук Б.М.* Трудове навчання. Технічна праця: Робочий зошит для учнів 5 кл. — К.: Махаон Україна, 1998. — 7,8.
21. *Левченко Г.Є., Терещук Б.М.* Трудове навчання. Технічна праця: Робочий зошит для учнів 6 кл. — К.: Сакцент, 1998. — 13,4.
22. *Левченко Г.Є., Терещук Б.М.* Трудове навчання. Технічна праця: Робочий зошит для учнів 7 кл. — К.: Сакцент, 1998. — 13,4.
23. *Мазоре І.Т.* Буквар: Для факультативного вивчення циганської мови. — К.: Равлик, 1998. — 12,0.
24. *Мальований Ю.І.* Алгебра: Робочий зошит учня. 7 кл. — К.: Абрис, 1998. — 15,5.
25. *Мартиненко В.О.* Наша планета Земля: Книга для читання про природу для молодших школярів. — К.: Інтерпрес, ЛТД, 1998. — 18,5.
26. *Мартинова Р.Ю., Плахотник В.М., Сушкевич І.Е.* Англійська мова: Підруч. для 1 кл. шк. з поглибл. вивч. англ. мови. — К.: Освіта, 1998. — 12,0.
27. *Мартинова Р.Ю., Сушкевич І.Е.* Англійська мова, 1: Робочий зошит №1. — К.: Освіта, 1998. — 7,8.

28. *Мартінова Р.Ю., Сушкевич І.Е.* Англійська мова. І: Робочий зошит №3. — К.: Освіта, 1998. — 7,8.
29. *Мацько Л.І.* Українська мова: Навч. посібник для учнів проф. закладів. — К.: Либідь, 1998. — 12,0 (у співавтор.).
30. *Мацько Л.І.* Як писати переказ. — К.: Магістр, 1998. — 10,0.
31. *Мацько Л.І.* Українська мова: Диктанти для випускників шкіл. — К.: Магістр, 1998. — 12,0.
32. *Мацько Н.Д.* Математика: Проб. підруч. для 5—6 кл.: Просвіта, 1998. — 16,7.
33. *Пашківська Н.А., Корсаков В.О.* Русский язык: Учебник для 10—11 кл. школ с рус. яз. обучения. — К.: Освіта, 1998. — 13,0.
34. *Плахотник В.М., Мартінова Р.Ю.* Англійська мова: Підруч. для 11 кл. середн. школи. — К.: Освіта, 1998. — 12,9.
35. *Редько В.Г.* Підручник іспанської мови для початківців. — К.: Освіта, 1997. — 9,6.
36. *Руденко В.Д., Макачук А.М., Патланжоглу М.А.* Курс інформатики. — К.: Фенікс, 1998. — 32,0.
37. *Симакова Л.А.* Литература: Учебник для 6 кл. школ с рус. яз. обучения. — К.: Освіта, 1998. — 25,0.
38. *Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т.* Рідна мова: Робочий зошит учня. 6 кл. — К.: Абрис, 1998. — 7,9.
39. *Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т.* Рідна мова: Робочий зошит учня. 7 кл. — К.: Абрис, 1998. — 8,0.
40. *Тимченко В.П.* Художня праця. — І: Підруч. для 1 кл. — К.: Спалах, 1998. — 6,0.
41. *Тимченко О.Т.* Французька мова: Підруч. для 8 кл. — К.: Вежі, 1998. — 10,0.
42. *Хмара Т.М.* Шляхами математики: Математична хрестоматія для учнів. — К.: Пед. преса, 1998. — 10,0.
43. *Хорошковська О.Н.* Жайворонок: Підруч. з укр. мови для шкіл з румунською мовою навчання. — К.: Освіта, 1998. — 15,6.
44. *Шевченко З.О.* Робочий зошит з української літератури для 6 кл. — К.: Абрис, 1998. — 6,0.
45. *Шищенко П.Г., Масляк П.О.* Географія України: Проб. підруч. для 8—9 кл. середн. шк. — К.: Золіак—Еко, 1998. — 27,0.
46. *Шищенко П.Г. та ін.* Географія: Посібник для вступників до вищих навч. закладів. — К.: Знання, 1998. — 55,5.
47. *Шкіль М.І., Хмара Т.М., Колесник Т.В.* Алгебра та початки аналізу: 10 кл. Для поглибленого вивчення. — К.: Освіта, 1998. — 20,0.

Навчальні програми і концепції

1. *Біляєв О.М., Симоненкова Л.М.* Програми «Українська мова» для 5—11 класів середньої загальноосвітньої школи з російською мовою навчання. — К.: Перун, 1998. — 4,2.
2. *Богущ А.М. та ін.* Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. — К.: Міносвіти, 1998. — 4,0.

3. *Волошина Н.Й.* Програма з української літератури, 5—11 кл.—К.:Перун, 1998.—9,0.

4. *Денисенко Л.І., Гнеденко О.П., Іващенко О.П.* Програма для середніх закладів освіти. Трудове навчання. Профілі: основи кулінарії, основи швейного виробництва — 8—9 класи. Професії: кухар, кондитер, кравець, 10—11 класи.—К.:Перун, 1998.—6,7.

5. *Денисенко Л.І., Кондратюк Г.А., Левченко Г.Є.* Програми для середніх закладів освіти: Трудове навчання 5—7 кл.—К.:Перун, 1998.—8,0.

6. *Левченко Г.Є., Моцак В.З., Терещук Б.М.* Експериментальна програма для середніх закладів освіти. Трудове навчання: Основи господарської діяльності, 8—11 кл.—К.:Перун, 1998.—4,2.

7. *Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т., Новосьолова В.І.* Програми «Рідна мова» для 5—11 класів середньої загальноосвітньої школи з українською мовою навчання.—К.:Перун, 1998.—3,8.

Методичні посібники

1. *Аришєвський Р.А.* Світоглядна освіта: Посіб. для вчителів.—К.:Перун, 1998.—10,0.

2. *Біляєв О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т.* Навчання української мови в 10—11 класах: Навч. метод. посібник.—К.:Освіта, 1998.—8,0.

3. *Байбара Т.М.* Методика навчання природознавства в початкових класах: Навч. посібник для студентів пед. інститутів.—К.:Веселка, 1998.—20,0.

4. *Гончаренко С.У.* Контрольні роботи з фізики для 10—11 класів.—К.:Освіта, 1998.—9,0.

5. *Жалдак М.І.* Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів.—К.:ВіПОЛ, 1997.—16,5 (у співавтор.).

6. *Ільченко В.Р.* Викладання інтегрованого курсу з природознавства в 6 кл.: Посібник для вчителів.—Полтава: ПОІПОП, 1998.—22,0.

7. *Коваль Н.С.* Навчання в 4 (3) класі: Посібник для вчителя. Природознавство.—К.:Освіта, 1998.—5,0.

8. *Тименко В.П.* Методика викладання художньої праці.—К.:Спалах, 1998.—3,0.

Дидактичні матеріали

1. *Базелюк І.І., Величко Л.П.* Дидактичні матеріали з хімії: 8 кл.—К.:Пед. преса, 1998.—4,1.

2. *Бібік Н.М.* Зошит для ознайомлення з навколишнім світом (до підручника «Журавлик»).—К.:АСК, 1998.—6,0.

3. *Коваль Н.С.* Природа навколо нас: Дидактичні матеріали до підручника «Природознавство» 3(2) клас.—К.:Веселка, 1998.—7,0.

4. *Малій О.В., Чебанюк Н.К.* Дидактичні матеріали з нової історії: 9 кл.—К.:АСК, 1998.—4,0.

5. *Мороз П.В.* Дидактичні матеріали з історії стародавнього світу: 6 кл. — К.: А.С.К., 1998. — 6,5.
6. *Присяжнюк Н.І.* Картки з математики для учнів 1 кл. (1—4). — К.: Пед. думка, 1998. — 12,0.
7. *Прищепя О.Ю.* Зошит для навчання письма семирічних першокласників. — К.: Освіта, 1998. — 4,6.
8. *Прищепя О.Ю.* Зошит з рідної мови для 2(1) класу. — К.: Освіта, 1998. — 4,6.
9. *Титаренко Н.В.* Тестові завдання з хімії: 8 кл. — К.: Перун, 1998. — 3,0.
10. *Чубукова Т.О.* Дидактичні матеріали з історії середніх віків: 7 кл. — К.: А.С.К., 1998. — 4,0.
11. *Шухова Е.В.* Дидактичні матеріали з курсу біології: 7 кл. — К.: Мапа, 1998. — 4,0.

Окремі статті

1. *Арцишевський Р.А.* Чи потрібна нам філософія//Вісник Волинського держуніверситету: Філософські науки. — Луцьк, 1998. — 0,5.
2. *Арцишевський Р.А.* Потреба гуманізації освіти в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського//Пед. пошук. — 1998. — №6. — 0,5.
3. *Богущ А.М.* К.Д. Ушинський: Концепція мовної освіти//Наша школа. — 1998. — №3. — 0,5.
4. *Богущ А.М.* Біблія у духовному розвитку особистості//Дошк. виховання. — 1998. — №8. — 0,5.
5. *Богущ А.М. та ін.* Підготовка студентів до навчання дітей української мови в дошкільному закладі//Наук. вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту. — Вип. 2—3. — Одеса, 1998. — 0,5.
6. *Бондар С.П.* Гуманізація в структурі процесу навчання//Освіта і управління. — 1998. — Т.2. — №3. — 0,4.
7. *Вашуленко М.С., Бібік П.М.* Інтегрований підручник для 1 класу//Поч. школа. — 1998. — №1. — 0,5.
8. *Верлань А.Ф. та ін.* Мала академія наук як ефективний інструмент відродження інтелектуального потенціалу України ХХІ століття//Комп'ютери у Європі: минуле, сучасне, майбутнє/Міжн. симпозиум з історії створення перших ЕОМ та внеску європейців у розвиток комп'ютерних технологій: Праці. — К., 1998. — 0,5.
9. *Гончаренко С.У.* Критерії оцінювання якості педагогічних досліджень//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №5. — 0,7.
10. *Гончаренко С.У. та ін.* Загальні принципи стандартизації освіти//Шлях освіти. — 1998. — №4. — 0,4.
11. *Гудзик Н.Ф., Корсаков В.А.* Матеріали к урокам русского языка. Для школ с укр. яз. обучения: 6 кл./второй год обучения//Русская словесность в школах Украины. — 1998. — 3,6.
12. *Гузик М.П.* Авторська школа//Наука і освіта. — 1998. — №1. — 0,5.
13. *Жалдак М.І.* Яким бути шкільному курсу інформатики//Комп'ютер у школі та сім'ї. — 1998. — №1. — 0,5.

14. *Жалдак М.І., Горошко Ю.В.* Комп'ютер і елементи стохастики в шкільному курсі математики//Комп'ютер у школі та сім'ї — 1998. — №3, №4. — 0,9.
15. *Ільченко В.Р.* Методичні основи інтеграції змісту природничонаукової освіти//Педагогіка і психологія проф. освіти — 1998. — №6. — 0,6.
16. *Мальований Ю.І.* Педагогічні проблеми гуманізації змісту шкільної освіти//Шлях освіти. — 1998. — №4. — 0,4.
17. *Мартинова Р.Ю.* До питання усних і інтенсивних методів навчання іноземних мов//Наука і освіта. — 1998. — №1—2. — 0,5.
18. *Мартинова Р.Ю., Лелиця Ж.М.* Роль і місце мовних ситуацій у навчанні непілгованого мовлення//Навчання іноз.мов в навч. закладах України: 36 статей. — Вип. 1. — Одеса, 1998. — 0,4.
19. *Мацько Л.І.* Чи потрібен державний стандарт в освіті//Укр. мова і література. — 1998. — Число 2(66). — 0,5.
20. *Мацько Л.І.* Державна мова України//Наук. записки Нац. пед. університету ім. М. Драгоманова. — К., 1998. — 1,0.
21. *Момот Л.Л.* Емоційно-оцінна діяльність. методи її розвитку//Дивослово. — 1998. — №4. — 0,4.
22. *Пашківська Н.А.* О практической направленности русского языка в 3—9 классах школ с украинским языком обучения//Всесвітня література в середніх навч. закладах України. — 1998. — №8. — 0,5.
23. *Савченко О.Я.* Реформування змісту середньої освіти//Шлях освіти. — 1998. — №1. — 0,4.
24. *Сиротенко А.Й.* Україна на карті світу//Бюлетень Європейської асоціації вчителів географії. — Париж. — 1998. — 0,9 (франц. мовою).
25. *Сологуб А.І.* Відкрити хіміка—дослідника//Біологія і хімія в школі. — 1998. — №4. — 0,5.
26. *Соф'яни Е.М.* Управління процесом вироблення і впровадження варіативної частини змісту загальної середньої освіти: досвід, проблеми//Освіта і управління. — 1998. — Т.2. — Число 3. — 0,5.
27. *Тищенко В.П.* Стандартизований мінімум змісту художньої праці//Поч. школа. — 1998. — №8. — 0,5.
28. *Хорошковська О.Н.* Особливості засвоєння української мови російськомовними учнями//Рідні джерела. — 1998. — №1, №2. — 0,5.
29. *Хорошковська О.Н.* Уроки української мови у 1 класі шкіл з російською мовою навчання//Поч. школа. — 1998. — №11, №12. — 2,0.
30. *Хропко П.П.* Ідейно—художнє розмаїття літературних явищ//Слово і час. — 1998. — №2. — 0,4.
31. *Хропко П.П.* Трагедія серця: Олександр Олесь//Дивослово. — 1998. — №7. — 0,4.
32. *Шищенко П.Г.* Державницькі аспекти географічної освіти/У зб.: Людина в ландшафті ХХІ століття: Гуманізація географії. Проблеми постнекласичних методологій. — К., 1998. — 0,5.
33. *Шищенко П.Г. та ін.* Географічні проблеми сталого розвитку України//Укр. географ. журнал. — 1998. — №1. — 0,8.

34. *Шут М.І. та ін.* Дидактичні принципи впровадження сучасних технологій навчання//У зб.: Удосконалення навчання фізики у вищій школі в умовах ступеневої освіти. Матер. III всеукр. наук. конференції «Фундаментальна та професійна підготовка фахівців з фізики».—4.1.—К., 1998.—0,5.

35. *Шут М.І. та ін.* Експериментальна освітньо-професійна програма повної вищої освіти за кваліфікаційним рівнем «Магістр», кваліфікація «Магістр фізики, викладач».— Там же.—0,8.

ВІДДІЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ВІКОВОЇ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ДЕФЕКТОЛОГІЇ

Монографії

1. *Берзін В.І.* Психофізіологічний розвиток і готовність до школи дітей дошкільного віку.—К.—Т., 1998.—7,0.

2. *Бєлов В.М.* Організм і особистість. Діагностика та керування.—Л.: Мед. газета України, 1998.—10,0 (у співавтор.).

3. *Бурлачук Л.Ф., Коржова Є.Ю.* Психологія життєвих ситуацій.—М.: Рос. Пед. Агенство, 1998.—17,0 (рос. мовою).

4. *Ващенко І.В., Антонова О.Г.* Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання.—К.: Знання, 1998.—18,0.

5. *Лановенко І.І.* Кримінологія: Причини та раннє попередження статтевої злочинності.—К.: ВАТ «КТНК», 1998.—7,5 (у співавтор.).

6. *Максимова Н.Ю.* Психологічна профілактика вживання підлітками алкоголю та наркотиків.—К.: НПЦ Перспектива, 1998.—12,3.

7. *Максимова Н.Ю.* Попередження насильства у родині.—К.: Любіть Україну, 1998.—6,5.

8. *Максимова Н.Ю.* Узалеження від алкоголю як фактор насильства в родині.—К.: Любіть Україну, 1998.—6,9.

9. *Панок В.Г.* Психологічна феноменологія екологічної катастрофи.—К., 1998.—12,0 (у співавтор.).

10. *Пахарєв А.Д.* Політичне лідерство.—К., 1998.—6,1.

11. *Слюсаревський М.М.* Ілюзії і колізії: Нариси, статті, інтерв'ю на теми політичної та етнічної психології.—К.: Гнозис, 1998.—10,8.

12. Психологія життєвої кризи/За ред. Титаренко Т.М.—К.: Агропромвидав України, 1998.—21,6.

13. *Стадніченко Н.М.* Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників (з ілюстрованим додатком).—Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998.—10,0 (у співавтор.).

14. *Тарасун В.В.* Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку.—К.: Правда Ярославичів, 1998.—16,0.

15. *Циба В.Т.* Соціальна психологія особистості: системний аналіз.—К.: Правда Ярославичів, 1998.—10,0.

16. Шевчук В.Г. Вплив погоди на психофізіологічний стан здорової людини.—К., 1998.—8,0.

Підручники

1. Берзін В.І. Гігієна дітей та підлітків: Підруч. для студентів VI курсу мед. вузів.—К., 1998.—4,7.
2. Берзін В.І., Гармаш Л.С. Основи психогігієни: Підруч. для вузів.—К.—Переяслав-Хмельницький, 1998.—5,6.
3. Максимова Н.Ю., Мільотіна К.Л., Піскун В.М. Життя та здоров'я: Підруч. з валеології для 9 класів.—К.:Знання, 1998.—10,0.
4. Марчук Т.Ф. Рідна мова: Підруч. для 3 кл. (1 варіант навчання) та 2 кл. (2 варіант навчання) спец. загальноосвітн. шк. інтенсивної пед. корекції.—К.:Освіта, 1998.—10,0.
5. Пірен М.І. Основи етнопсихології.—К.:КВГІ, 1998.—19,8.
6. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології XX століття.—К.:Либіль, 1998.—63,5.

Навчальні посібники

1. Берзін В.І. Гігієна дітей та підлітків: Посібник для мед. факультетів.—К., 1998.—3,3.
2. Гончарук Є.Г. Переробка міських стічних вод та використання їх для зрошення кормових і технічних культур.—К., 1998.—4,5.
3. Ложкін Г.В. Психологія у схемах.—К.:УГУФВіс, 1998.—3,0 (у співавтор.).
4. Максименко С.Д. Основи генетичної психології.—К.:НПЦ Перспектива, 1998.—13,5.
5. Максименко С.Д. Професійне становлення молодого вчителя.—Ужгород:Закарпаття, 1998.—6,0 (у співавтор.).
7. Максимова Н.Ю., Мільотіна К.Л., Піскун В.М. Життя та здоров'я: Посібник для вчителів.—К.:Знання, 1998.—10,0.
8. Основи загальної психології/За ред. акад. Максименка С.Д.—К.:НПЦ Перспектива, 1998.—16,0.
9. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками: Посібник для студентів пед. факультетів.—К.:Освіта, 1998.—12,5.
10. Психологічна допомога сім'ї/За ред. Кісарчук З.Г.—К., 1998.—8,0.
11. Семиченко В.А. Педагогіка та психологія сімейного спілкування.—К.:Веселка, 1998.—19,5 (у співавтор.).
12. Семиченко В.А. Психологія мовлення.—К.:Магістр, 1998.—6,0 (рос. мовою).
13. Соботович Є.Ф., Бартисєва Л.І. та ін. Методика виявлення мовленнєвих порушень у дітей та діагностика їх готовності до шкільного навчання.—К.:Актуальна освіта, 1998.—8,0 (рос. мовою).
14. Тарасун В.В. Тести навчальних здібностей для 1 класу —2-е вид.—М., 1998.—6,0 (рос. мовою).

16. *Швалб Ю.М.* Практична психологія в економіці та бізнесі.—К.: Лібра, 1998.—13,2 (у співавтор.).

Навчальні програми

1. *Берзін В.І.* Навчальна програма інтернатури для випускників вищих медичних закладів України за фахом//Гігієна дітей та підлітків.—К., 1998.—1,0.

2. *Берзін В.І., Бевз Р.Т.* Психофізіологія і гігієна дитячого віку. Навч. програма для студентів VI курсу мед. вузів.—К.: НМУ, 1998.—1,0.

3. *Берзін В.І., Бур'ян П.М.* Вплив факторів навколишнього середовища на здоров'я населення. Навч. програма для студентів стоматологічного факультету.—К.: НМУ, 1998.—1,0.

4. *Бондар А.Я., Конишевська Л.О., Кружева Т.В.* Загальна психологія: Програма курсу зі словником основних термінів.—К.: КВГІ, 1998.—2,0.

5. *Винославська О.В.* Основи психології і педагогіки: Навч. тематичний план.—К.: ООО «PC World Ukraine», 1998.—2,0 (у співавтор.).

6. *Винославська О.В.* Педагогіка вищої школи: Навч. програма для студентів-магістрів.—К.: ООО «PC World Ukraine», 1998.—1,5 (у співавтор.).

7. *Висоцька А.М.* Основи екології. Навч. курс для 5—9 класів спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з вадами розумового розвитку, із ЗПР, вадами зору та слуху.—К.: Перун, 1998.—0,6 (у співавтор.).

8. *Коломінський Н.Л.* Програма вивчення дисциплін//Психологія управління.—К.: МАУП, 1998.—0,7 (рос. мовою).

9. Психологічне консультування/Укл. Коломінський Н.Л.—К.: МАУП, 1998.—0,7.

10. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: Навч. програма/Укл. Карамушка Л.М.—К.: ІЗМН, 1997.—4,7.

11. *Кусьда В.Т.* Основи соціалізації особистості: Програма курсу //Соціальна педагогіка.—К., 1998.—0,8.

12. Управлінське спілкування керівників закладів середньої освіти: Програма спецкурсу для закладів фахового удосконалення керівників закладів середньої освіти/За ред. Карамушки Л.М.—К.: ІЗМН, 1998.—1,5.

Методичні посібники і рекомендації

1. *Антонова-Турченко О.Г.* Методичні рекомендації щодо удосконалення утримання і виховання дітей у дитячих інтернатних закладах на принципах, що базуються на конвенції ООН про права дитини.—К.: Студцентр, 1998.—7,5 (у співавтор.).

2. *Берзін В.І., Баранова М.М.* Санітарні норми устаткування, експлуатації сучасних типів навчально-виховних установ загальноосвітнього профілю.—К.: МОЗ, 1998.—1,5.

3. *Берзін В.І., Івахно О.П.* Санітарні правила і норми виготовлення і реалізації іграшок і ігор.—К.: МОЗ, 1998.—1,0.

4. *Берзін В.І., Литвинова Ю.О.* Санітарні норми та правила устаткування, утримання і організації режиму дитячих оздоровчих таборів.—К.: МОЗ, 1998.—1,5.

5. *Васіна Л.С.* Методичні основи навчання читання учнів молодших класів допоміжної школи: Метод. матеріали на допомогу вчителю-дефектологу.—Л., 1998.—1,0.
6. *Грник А.М.* Теорія і методика проведення фокусних груп.—К.:КВПІ, 1998.—1,9.
7. *Гончаренко С.А., Манилова Л.М., Удовенко І.Л.* Критеріально—орієнтований нормативний тест.—К.:НПЦ Перспектива, 1998.—4,5 (рос. мовою).
8. Гуманізація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах: Посібник для вчителів зони підвищеного радіаційного контролю/За ред. Балла Г.О.—К., 1998.—6,8.
9. Життєві кризи особистості: Наук.-метод. посібник/Колектив авторів.—К.:ВІПОЛ, 1998.—35,0.
10. *Ілляшенко Т.Д.* Допоможіть дитині розвиватися: Посібник для батьків.—Кам'янець-Подільський, 1998.—6,0.
11. *Єременко І.Г.* Пропедевтична основа формування готовності до навчання учнів допоміжної школи: Метод. рекомендації.—К.:ВІПОЛ, 1998.—4,2.
12. *Кравець Н.П.* Організація навчальної діяльності учнів молодших класів допоміжної школи в умовах внутрішньокласного диференційованого навчання: Метод. рекомендації.—К.:ВІПОЛ, 1998.—2,0.
13. *Кулачківська С.Є., Ладивір С.О., Піроженко Т.О.* Сьогодення майбутнього школяра: Метод. посібник для практ. працівників дошк. закладів.—К., 1998.—3,0.
14. Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти: Наук.-метод. збірник/За ред. Балла Г.О.—К.:Наук. думка, 1998.—14,3.
15. *Куненко Л.О.* Формування естетичного досвіду молодших школярів з вадами зору в позаурочний час: Метод. рекоменд.—К.:ІЗМН МО України, 1998.—4,0.
16. *Ложкін Г.В., Воронова В., Грінь А.Р., Кокун О.М.* Психологія у схемах: Метод. розробки для студентів вузів системи фіз. виховання і спорту.—К.:УГУФВіС, 1998.—4,8 (рос. мовою).
17. *Маноха І.П.* Історія психології.—К.:МАУП, 1998.—1,0.
18. *Маноха І.П.* Історія психологічних вчень.—К.:МАУП, 1998.—1,0.
19. Методичні рекомендації з надання психологічної допомоги молоді, яка схильна до суїциду чи здійснила спробу суїциду/Упор. Лазоренко Б.П.—К.:УДЦССМ, 1998.—3,5.
20. *Морзе Н.В.* Текстовий редактор MS Word в завданнях та вправах. Част.1.—К.:Курс, 1998.—4,2.
21. *Морзе Н.В.* Текстовий редактор MS Word в завданнях та вправах.—Част.2.—К.:Курс, 1998.—4,0.
22. *Морзе Н.В.* Текстовий редактор MS Word в завданнях та вправах.—Част.3.—К.:Курс, 1998.—4,7.
23. *Петровська Т.В.* Педагогічна майстерність: Метод. рекомендації для вузів.—К.:УГУФВіС, 1998.—3,0.
24. *Покутніва С.О.* Особливості розвиваючого навчання сліпих учнів молодших класів.—К., 1998.—4,3 (рос. мовою).

25. *Пономарьова Р.А.* Система відбору абітурієнтів у спеціалізовані навчальні заклади технічного профілю. — К., 1998. — 2,1 (рос. мовою).
26. *Пономарьова Р.А., Терешкова А.Д.* Тренінг творчої психотехніки з обдарованими учнями. — К., 1998. — 1,7 (рос. мовою).
27. *Проскура О.В.* Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: Наук.-метод. посібник/За ред. В. Слюсаревського, О. Проскури. — К., 1998. — 12,3.
28. Психічний розвиток дитини в умовах постчорнобильської катастрофи. Наук.-метод. посібник/За ред. Киричука О.В. — К.: Чорнобильінформ. 1998. — 2,0 (у співавтор.).
29. *Синьов В.М.* Пенітенціарна педагогіка в основних знаннях і відповідях. — К., 1998. — 5,0 (у співавтор.).
30. *Синьов В.М.* Гуманізація процесу перевиховання неповнолітніх засуджених. — К.—Х., 1998. — 5,0 (у співавтор.).
31. *Смольсон М.Л.* Основи психології і педагогіки: Метод. посібник. — К.: КІБІТ, 1998. — 1,0.
32. *Тарасун В.В.* Тести навчальних здібностей для 1 класу. — М., 1998. — 6,0 (рос. мовою).
33. *Шевченко Н.О.* Діагностика соціального розвитку молодшого школяра: Метод. рекомендації для шкільних психологів. — К.: Стилос, 1998. — 4,0 (рос. мовою).

Збірники наукових праць, матеріалів конференцій

1. Міжнародний семінар з гуманістичної психології та педагогіки/За ред. Байла Г.О. — Рівне: Ліста, 1998. — 8,4.
2. Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога//Матер. міжнар. наук.-практ. конференції. — К., 1998. — 27,0.
3. Партійне будівництво в Україні: 90-і роки//Матер. всеукр. наук.-практ. конференції молодих учених. — О., 1998. — 7,0 (рос. мовою).
4. Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні//Матер. всеукр. наук.-практ. конференції. — К.: Гнозис, 1998. — 13,8.
5. Практична психологія в контексті культур//Матер. наук. семінару/За ред. Кісарчук З.Г. — К., 1998. — 12,0.
6. Проблеми безпеки української нації на порозі ХХІ сторіччя//Матер. всеукр. наук.-практ. конференції. — У 2-х т. — К.: Чернівці, 1998. — 65,0.
7. Психологія на перетині тисячоліть//Зб. наук. праць П'ятих Костюківських читань. — У 3-х т. — К.: Гнозис, 1998. — 125,0.
8. Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія//Матер. методол. семінару АПН України. — К.: Гнозис, 1998. — 38,5.
9. Теорія і технологія проектування навчальних систем. — К., 1998. — 2,0.

Словники, довідники, брошури

1. *Гришак А.М.* Посередництво в трудових конфліктах. — К.: Стилос, 1998. — 2,0.
2. *Жадан І.В., Овідієнко Л.П., Вольфовська Т.О.* Суспільство—держава—молодь//Інформ. бюлетень. — К., 1998. — 2,0.

3. *Лазоренко Б.П.* Профілактика ВІЛ-інфекції серед ін'єкційних споживачів наркотиків м. Києва ВІЛ-інфекція в Україні//Інформ бюлетень.—К., 1998.—№11.—1,7 (у співавтор.).
4. Молодий вчитель у сучасному суспільстві//Інформ. бюлетень/Колектив авторів.—К., 1998.—1,8.
5. Питання оптимізації навчання і виховання осіб з вадами слуху//Зб. наук. праць.—К.:ТОВ, 1998.—9,0.
6. Рождественський Ю.Т. Німецько-російський словник з психології (з показником російських термінів).—М.:Русо, 1998.—21,3 (рос. мовою).
7. *Швалб Ю.М.* Мовні та соціокультурні чинники консолідації українського суспільства.—К.:НТУРЗ, 1998.—0,8.

Статті

1. *Алексєва М.І.* Мотиваційні аспекти громадянської свідомості та само-свідомості особистості в підлітковому віці. Соціологія. Психологія. Педагогіка/Вісник Київ. ун-ту.—Вип. 5.—К., 1998.—0,8.
2. *Андрієвська В.В.* Мова української психології: проблеми корекції та розвитку термінологічного апарату//Мова і культура.—Т.ІІ.—1998.—0,5 (рос. мовою).
3. *Андрос М.Є.* Психічне здоров'я особистості: психологічне консультування керівників шкіл//Освіта і управління.—1998.—№2.—0,6.
4. *Балл Г.О.* Проблема додержання вимог наукової культури в дослідженнях гуманістично зорієнтованих освітніх процесів//Освіта і управління.—1998.—№3.—0,7.
5. *Балл Г.О.* Григорій Силівич Костюк//Українська родина Наук.-метод. посібник.—К., 1998.—0,8.
6. *Балл Г.О.* Емоційна навантаженість людинознавчих термінів як методологічна і етична проблема//Мова і культура.—Т.І.—К., 1998.—0,5 (рос. мовою).
7. *Богуславська Л.О.* Визначення і корекція готовності дітей до школи при диференційованому навчанні//Пед. вісник Придністров'я.—1998.—№2.—0,5 (рос. мовою).
8. *Богуславська Л.О., Кондратенко Л.О.* Діагностика та корекція готовності дитини до школи//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№3—4.—1,0.
9. *Бондар В.І.* Погляди дефектологів на трудове навчання учнів допоміжної школи на етапі її становлення//Дефектологія.—1998.—№1.—0,6.
10. *Бондар В.І.* Становлення в Україні основ спеціальної освіти дітей з розумовими вадами//Дефектологія.—1998.—№2.—1,0 (у співавтор.).
11. *Бондар В.І.* Благодійна діяльність як передумова розвитку суспільної допомоги дітям з психофізичними вадами//Дефектологія.—1998.—№4.—0,7 (у співавтор.).
12. *Бондаровська В.М.* Наскільки безпечний комп'ютер?//Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№1.—0,4.

13. *Бондаровська В.М.* Поради психолога: Як жінкам мати успіх на виборах?//Створення політичного іміджу жінки-лідера.—К., 1998.—0,4.
14. *Бондаровська В.М.* Рівні права жінки в Україні: погляд психолога//Рівність: проблеми гендерної дискримінації.—К., 1998.—0,4.
15. *Боришевський М.Й.* Про виховання особистості//Поч. школа.—1998.—№9.—0,5.
16. *Боришевський М.Й.* Самосвідомість у формуванні альтруїзму в особистості//Матер. міжн. конф. у Белграді.—Белград, 1998.—0,5.
17. *Боришевський М.Й.* Формула громадянина-творця//Світло.—1998.—№3.—0,5.
18. *Бурлачук Л.Ф., Гришасєва І.В.* Особливості статево-рольової поведінки молоді та підлітків та загроза захворювання на СНІД//Вісник Харк. ун-ту.—1998.—№403.—0,5.
19. *Вавіна Л.С.* Формування в учнів допоміжної школи навичок усного зв'язного мовлення//Дефектологія.—1998.—№1.—0,8.
20. *Вавіна Л.С.* Ваша дитина не може чекати...//Дефектологія.—1998.—№2.—0,4.
21. *Вавіна Л.С.* Формування в учнів допоміжної школи навичок усного зв'язного мовлення (продовження)//Дефектологія.—1998.—№3.—1,0.
22. *Вавіна Л.С.* Основні підходи до розробки державних стандартів освіти учнів спецшкіл//Дефектологія.—1997.—№4.—0,5.
23. *Васютинський В.О.* Про особливості електорального самовизначення громадян України//Укр. варіанти.—1998.—№1.—0,5.
24. *Васютинський В.О.* Стан, зміст і тенденції розвитку масової політичної свідомості в Україні//Вибірчі технології.—К.:TV Новинар, 1998.—0,7.
25. *Васютинський В.О.* Психологічне підґрунтя демагогічного впливу на масову політичну свідомість//Вибірчі технології.—К.:TV Новинар, 1998.—0,9.
26. *Васютинський В.О.* Зміст масових політико—психологічних настроїв громадян України: незалежність, реформи, влада//Бюлетень Товариства ім. М. Міхновського.—1998.—№2.—1,0.
27. *Верещак Е.П.* Учні з практичною спрямованістю і проблема диференціації освіти//Пед. вісник Придністров'я.—1998.—№2.—0,5 (рос. мовою).
28. *Винославська О.В., Малигіна М.П.* Людські стосунки: заочна школа//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№5.—0,5.
29. *Винославська О.В.* Імідж сучасного університету: традиції і сучасність. Система управління вищою освітою в США//Вісник НТТУ «КПІ».—Вип. 18.—0,6.
30. *Гіриш А.М., Саламатов В.О.* Фокус-групи як метод глибокого зондування громадської думки//Вибірчі технології.—К.:TV Новинар, 1998.—1,0.
31. *Гіриш А.М., Саламатов В.О.* Конфліктологічна експертиза проблем державного управління за допомогою м'яких методів оцінки громадської думки//Наук. праці Укр. Акад. держ. упр. при Президенті України.—К.: Вид-во УАДУ, 1998.—Вип. I.—0,4.
32. *Гнатенко П.І.* Проблема національної ідентичності//Філософія та соціологія в контексті сучасної культури.—Д., 1998.—0,7.

33. *Гнатенко П.І.* Суперечлива сутність національного характеру//Філософія та соціологія в контексті сучасної культури.—Д., 1998.—0,5
34. *Гнатенко П.І.* Про предмет філософії права//Філософія. Соціологія. Політологія.—Вісник Дніпропетр. держ. ун-ту.—1998.—Вип. 3.—0,5.
35. *Гокунь О.О., Депутат В.В.* Психологічні проблеми роботи в гіпертекстовому середовищі//Теорія і технологія проектування навчальних систем.—К., 1998.—0,5.
36. *Гончаренко С.А., Манилова Л.М.* Комплексна діагностика//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№4—5.—1,0.
37. *Гончаренко С.А., Манилова Л.М.* Школа у творчому пошуку: шляхи розвитку диференційованого навчання//Пед. вісник Придністров'я.—1998.—№2—0,5 (рос. мовою).
38. *Горностай П.П.* Проблемний аналіз у консультативній практиці//Практична психологія: теорія, методи, технології.—К.: Ніка—Центр, 1998.—0,5.
39. *Губко О.Т.* Кількість слів про автора «Духовного заповіту»//Учитель.—1988.—№9—0,8.
40. *Губко О.Т.* Невіджалувана втрата/Про пед. спадщину акад. М.Г. Стельмаховича//Учитель.—1998.—№10.—0,5.
41. *Губко О.Т.* Перший український педагогічний конгрес//Учитель.—1998.—№7—8.—0,5.
42. *Губко О.Т.* Стародавність української психології//Учитель.—1998.—№11—12.—0,5.
43. *Губко О.Т.* Степовий витязь/До 70-річчя письменника С. Плчинди//Учитель.—1998.—№6.—0,5.
44. *Гурковська Т.Л.* Вперше до дитсадка//Дошк. виховання.—1998.—№11—12.—0,5.
45. *Гурлєва Т.С.* Коли дівчинка підрастає//Дошк. виховання.—1998.—№6.—0,5.
46. *Донченко О.А.* Людина нерозуміюча//Відділення особистісного і професійного розвитку.—1998.—Вип. 18.—0,5 (рос. мовою).
47. *Донченко О.А.* Під пресом «дистресу»//Вісник НАН України.—1998.—№3—4.—1,0.
48. *Донченко О.А.* Адапційний невроз як ознака нашого часу//Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення.—К., 1998.—0,5.
49. *Дригус М.Т.* Розвиток особистості в контексті розвивального навчання: моніторинговий підхід//Актуальні проблеми розвивального навчання.—Івано—Франківськ, 1998.—0,6.
50. *Жалдак М.І.* Нові інформаційні технології навчання геометрії//Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.—К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998.—1,0.
51. *Жалдак М.І.* Яким бути шкільному курсу інформатики//Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№1.—0,5.
52. *Жук Ю.О.* Роль засобів навчання у формуванні навчального середовища//Наук. метод. зб. «Нові технології навчання».—К., 1998.—№22.—0,3.

53. *Жук Ю.О., Гуржій А.М.* Інформатика і школа: проблеми, перспективи//Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№1.—0,4
54. *Журавльова Н.Ю.* Психологічна діагностика проблем сім'ї//Молода сім'я.—К., 1998.—0,7.
55. *Журавльова Н.Ю.* Психологічна діагностика сім'ї//Психол. допомога сім'ї.—К., 1998.—1,0.
56. *Золотоверх В.В.* Становлення і розвиток в Україні системи соціальної освіти як передумова розбудови її дошкільної ланки: 1917—1940//Дефектологія.—1998.—№4.—0,5.
57. *Засенко В.В.* Проблема білінгвізму в сурдопедагогічній теорії і практиці//Дефектологія.—1998.—№4.—0,5.
58. *Ілляшенко Т.Д.* Чого і як треба навчати дітей із затримкою психічного розвитку//Дефектологія.—1998.—№1, №2, №3—1,5.
59. *Калина П.Ф.* Опитувальник самоактуалізації особистості//Психологія зрілості та старіння.—М.: Центр Геронтолог, 1998.—1,0.
60. *Калини Н.Ф.* Психічна реальність міфічного образу//Міфічний образ.—М.—К.: Рефл.-бук, Ваклер, 1998.—1,0.
61. *Карабасва І.І.* Подвійна радість, подвійна турбота//Дошк. виховання.—1998.—№3.—0,5.
62. *Карамушка Л.М.* Формування психологічної готовності керівників закладів середньої освіти до управлінської діяльності//Освіта і управління.—1998.—Т.2.—№1.—0,7.
63. *Карамушка Л.М.* Актуальні проблеми психології управління освітніми закладами//Соціологія. Психологія. Педагогіка//Вісник Київ. ун-ту.—Вип.5.—1998.—0,5.
64. *Карамушка Л.М.* Імідж сучасної школі: що це?//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№2.—0,5.
65. *Кліманська Л.Д.* Політологія: Плани і методичні рекомендації з семінарських занять.—Л. ДУ «ЛП», 1998.—1,9 (у співавтор).
66. *Киричук О.В.* Духовно-катарсична активність особи: сутність, генеза, функції//Нива знань.—Д., 1998.—№2.—0,6.
67. *Кобильченко В.В.* Комплекс неповноцінності підлітків із фізичними вадами//Дефектологія.—1998.—№1.—0,5.
68. *Кобильченко В.В.* Початкова реабілітація в Нідерландах//Дефектологія.—1998.—№2.—0,5.
69. *Кобильченко В.В.* Корекція особистісного розвитку засобами соціально-психологічного тренінгу//Проблеми освіти.—1998.—0,5.
70. *Кобильченко В.В.* Формування комунікативних умінь у сліпих підлітків//Дефектологія.—1997.—№4.—0,5.
71. *Козленко М.О.* Формування інтелектуального компоненту рухових дій в учнів допоміжної школи//Дефектологія.—1998.—№3.—0,5.
72. *Коломінський Н.Л.* Науково-методичні засади менеджменту в освіті//Освіта і управління.—1998.—Т.2.—№3.—0,8.
73. *Коломінський Н.Л.* Психологічне забезпечення педагогічного менеджменту//Нива знань.—1998.—№2.—0,5.

74. *Коломінський Н.Л., Бондарчук О.І.* Стиль поведінки керівника в конфліктній ситуації: діагностика та шляхи оптимізації//Освіта і управління. — 1998. — Т.2. — №1. — 0,5.
75. *Корніяк О.М.* Культура спілкування як важливий чинник учбової діяльності й розвитку особистості//Становлення гімназії-родини в контексті життєтворчості особистості. — К., 1998. — 0,5.
76. *Корнєв М.Н.* Міжетнічна взаємодія як фактор формування національного менталітету//Дунай — шлях до усвідомлення європейської культурної ідентифікації. — Ізмаїл, 1998. — 0,5.
77. *Кравець Н.П.* Організація позакласного читання в молодших класах допоміжної школи//Дефектологія. — 1998. — №2. — 0,8.
78. *Кулачківська С.Є.* Психічне здоров'я малюка потребує захисту//Дошк. виховання. — 1998. — №3. — 0,5.
79. *Кулачківська С.Є.* Тестування: користь чи шкода?//Дошк. виховання. — 1998. — №10. — 0,5.
80. *Кульбіда С.В.* Специфіка мотивів навчання учнів спеціальної вечірньої школи//Дефектологія. — 1998. — №4. — 0,5.
81. *Куненко Л.О.* Музично-естетична діяльність сліпих під час позаурочних заходів на тему «Зима»//Дефектологія. — 1997. — №4. — 1,0.
82. *Куненко Л.О.* Рік Новий! Рік Новий! Повен щастя і надій//Дефектологія. — 1998. — №4. — 0,4.
83. *Куненко Л.О.* Специфіка підготовки студентів музично-педагогічних факультетів до роботи в спеціалізованих навчальних закладах//Наук. праці НПУ ім. М.П. Драгоманова. — К., 1998. — 0,5.
84. *Куценко Г.В.* Когнітивні стилі в системі саморегуляції особи//Вісник Київ. ун-ту. — Вип. 5. — К., 1998. — 0,4.
85. *Максименко С.Д.* Генетична психологія: проблеми і перспективи (основи концепції)//Журнал практикуючого психолога. — 1998. — №4. — 1,5.
86. *Максименко С.Д.* Підприємець і менеджер. Хто потрібніший?//Менеджер. — 1998. — №1. — 0,4.
87. *Максимова Н.Ю.* Виявлення особистісної схильності підлітків до вживання психотропних речовин//Соціологія. Психологія. Педагогіка: Вісник Київ. ун-ту. — Вип. 5. — К., 1998. — 0,5.
88. *Максимова Н.Ю.* Попередження соціальної дезадаптації дітей як передумова громадянського становлення особистості//Ціннісні орієнтації в громадянському становленні особистості. — К. — Дрогобич, 1998. — 0,5.
89. *Манілова Л.М.* Науково-методичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи СШ №8 м. Тирасполя//Пед. вісник Придністров'я. — 1998. — №2. — 0,5 (рос. мовою).
90. *Манюха І.П.* Потенціал індивідуального буття людини: поняття, сутність, способи тлумачення//Соціологія. Психологія. Педагогіка: Вісник Київ. ун-ту. — Вип. 5. — К., 1998. — 0,5.
91. *Мар'яненко Л.В.* Формування пізнавальної активності у дітей з різними здібностями та педагогічна майстерність учителя//Допрофесійна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель». — Д., 1998. — Ч. I. — 0,6.

92. *Маценко В.Ф.* Технологія створення іміджу//Практична психологія та соціальна робота.—1998.—№1—5.—2,5.

93. *Маценко Ж.М.* Психологія духовного розвитку: теоретична модель//Бюлетень Товариства.—К., 1998.—№11—0,8.

94. *Машиць Ю.І.* Психологічні проблеми проєктування навчальних систем//Теорія і технологія проєктування навчальних систем.—К., 1998.—0,5.

95. *Мілютіна К.Л.* Побудова індивідуального міфу в процесі тренінгу//Соціологія. Психологія. Педагогіка: Вісник Київ. ун-ту.—Вип.5.—К., 1998.—0,5.

96. *Михайлова О.Ю.* Соціально-психологічні дослідження у малих групах чуючих, глухих і слабочуючих дітей 5—10 років//Дефектологія.—1998.—№4.—0,6.

97. *Медінцев В.О.* Дитяча творчість і діалог на музичному занятті//Мистецтво та освіта.—1998.—№2.—0,5.

98. *Моляко В.О.* Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості//Обдарована дитина.—1998.—№1—3.—1,0.

99. *Моляко В.О.* Михайло Врубель — видатний художник ХХ сторіччя//Обдарована дитина.—1998.—№5—6.—0,5.

100. *Моляко В.О.* Художня обдарованість//Обдарована дитина.—1998.—№5—6.—0,4.

101. *Моляко В.О., Кульчицька О.І.* Навчальна діяльність в контексті проблеми творчого потенціалу//Навч. продуктивна діяльність у різних ланках системи освіти.—К.—Бердянськ, 1998.—Ч.1.—0,5.

102. *Морзе Н.В.* Методика вивчення основних можливостей текстового редактора//Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№1—2.—1,3.

103. *Москаленко В.В.* Соціально-психологічні особливості скаутських ігрових груп//Трибуна.—1998.—№11—12.—0,5.

104. *Москальова С.Г.* Фактор мотивації в управлінні працею та навчанням//Ананіївські читання.—Вид. С.-Петербург, 1998.—0,5 (рос. мовою).

105. *Мусатов С.О.* Нормативний репертуар функціональних ролей вчителя-гуманіста//Освіта і управління.—1998.—№3.—1,0.

106. *Легкий О.М.* Використання персональних комп'ютерів у спеціальних школах//Дефектологія.—1998.—№2.—0,4.

107. *Леніхова Л.А.* Соціально-психологічні засади становлення громадянськості//Освіта України.—1998.—0,4.

108. *Летцев В.М.* Василь Зеньківський — психолог//Сучасність.—1998.—№6.—0,5.

109. *Лисенко В.П.* Пізнавальні інваріанти у творчому розвитку особистості//Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога.—К., 1998.—0,5.

110. *Ложкін Г.В.* Вибір раціональної чисельності і кваліфікованої структури операторів//Міжвуз. вісник.—М.:РАІ, 1998.—0,8 (рос. мовою).

111. *Луцько К.В.* Компенсаторно-корекційні механізми формування спілкування глухих дітей//Дефектологія.—1998.—№2.—0,5.

112. *Луцько К.В.* Виховання в сім'ї дитини з порушенням слуху//Наук. збірник.—К., 1998.—0,5.

113. *Назарина В.В.* Психолого-педагогічні умови формування і розвитку словесно-логічної пам'яті глухих дітей//Дефектологія. — 1998. — №2. — 0,5.
114. *Назарина В.В.* Механізми розвитку словесно-логічної пам'яті глухих дошкільників//Дефектологія. — 1998. — №4. — 0,5.
115. *Носенко Е.Л.* Емоційний стан як опосередкований фактор впливу самооцінки на ефективність інтелектуальної діяльності підлітків//Психол. журнал. — 1998. — Т. 19. — №1. — 1,0.
116. *Носенко Е.Л.* Емоційний інтелект як одна з форм виявлення інтелекту //Вісник Дніпропет. держ. ун-ту: Педагогіка та психологія. — 1998. — 1,0.
117. *Носенко Е.Л.* Етичний кодекс психолога України у світлі Європейського метакодексу етики психологів//Практична психологія та соціальна робота. — 1998. — №5. — 0,5.
118. *Носенко Е.Л.* Професійно-орієнтований дидактичний тезаурус як новий тип підручників для навчання іноземної (англійської) мови для спеціальних цілей//Вісник міжн. асоціації викладачів англ. мови як іноземної. — К., 1998. — 0,5 (англ. мовою).
119. *Носенко Е.Л., Нестеренко М.В.* Шляхи детекції сприйняття суб'єктом певної інформації як загрозової з позиції когнітивно-семантичної моделі тривоги//Педагогіка та психологія. — К., 1998. — Вип. 4. — 0,5.
120. *Носенко Е.Л., Нікітіна Т.В.* Навчання молодших школярів іноземної мови як засіб розвитку особистості//Підготовка пед. кадрів і діяльність навч. закладів нового типу в системі нац. освіти: досвід і перспективи розвитку. — Чернівці, 1998. — Ч. 2. — 0,4.
121. *Носенко Е.Л., Заярна І.М.* Особливості семантичної пам'яті людини та шляхи їх урахування при формуванні концептуальних знань//Педагогіка і психологія проф. освіти. — Л., 1998. — 0,4.
122. *Носенко Е.Л., Андрєєва Н.В.* Толерантність до невизначеності як психологічна передумова успіху в оволодінні іноземною мовою//Вісник міжн. асоціації викладачів англ. мови як іноземної/Укр. відділення. — К., 1998. — Вип. 13. — Т. I. — 0,5 (англ. мовою).
123. *Носенко Е.Л., Єгорова С.М., Шевченко О.В.* Дослідження розбіжностей у ціннісних орієнтаціях політичних лідерів та виборців як засіб прогнозування результатів виборів//Педагогіка та психологія. — Д., 1998. — 0,5.
124. Овдієнко Л.Н. Мистецтво освіти як творення людського образу//Мистецтво і освіта. — Л.: Каменяр, 1998. — 0,4.
125. Обухівська А.Г. Розвиток мовлення у розумово відсталих дітей у спеціальному закладі//Дефектологія. — 1998. — №2. — 0,5.
126. *Омеласенко І.Б.* Проблема порозуміння між демосом та його провідниками//Бюлетень Товариства. — К., 1998. — №1. — 0,5.
127. *Омеласенко І.Б.* Невротична поведінка: психолого-конфліктологічна характеристика//Практична психологія та соціальна робота. — 1998. — №10. — 0,5.
128. *Осетрова О.О.* Проблема свободи і необхідності у творчості Ф.М. Достоєвського//Філософія та соціологія в контексті сучасної культури. — Д., 1998. — 0,5 (рос. мовою).
129. *Осетрова О.О.* Проблема самовбивства у творчості Ф.М. Достоєвського//Філософія. Соціологія. Політологія: Вісник Дніпропетр. держ. ун-ту. — Вип. 3. — 1998. — 0,5 (рос. мовою).

130. *Павленко В.Н., Корж Н.Н.* Трансформація соціальної ідентичності в Україні і Росії//Психол. журнал.—1998.—№1.—0,4 (рос. мовою).
131. *Панок В.Г.* Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога//Практична психологія і соціальна робота.—1998.—№4 —5.—1,0.
132. *Панок В.Г.* Українська практична психологія: визначення, структура та завдання//Практична психологія і соціальна робота.—1998.—№1.—0,8.
133. *Пенькова О.І.* Психологічні аспекти розвитку мовлення у дітей//Психологія.—К., 1998.—Вип.11.—0,5.
134. *Пенькова О.І.* Формування конативного компонента громадянської свідомості старшокласників//Нові пед. технології з проблеми гуманізації та демократизації навч.-виховн. процесу в освітніх закладах —Черкаси, 1998.—0,5.
135. *Плющ С.М., Царюк Л.А.* Психодіагностика масової свідомості: опитувальник соціально-психологічної терпимості//Соціологія. Психологія. Педагогіка: Вісник Київ. ун-ту.—К., 1998.—0,6.
136. *Плющ О.М.* Трансформація структури ідентичності студентів-спортсменів//Журнал практикуючого психолога.—1998.—Вип.4.—0,4. (рос. мовою).
137. *Покутнієва С.О.* Особливості корекційних уроків у школах для сліпих дітей//Дефектологія.—1998.—№2.—0,5.
138. *Полякова Г.С.* Вплив лідера на групові цінності класу//Ціннісні орієнтації в громадянському становленні особистості.—К.—Дрогобич, 1998.—0,5.
139. *Полякова Г.С.* Підвищення організаторської обдарованості учнів у школі//Навчально-продуктивна (творча) діяльність у різних ланках системи освіти.—К.—Бердянськ, 1998.—Ч. II.—0,5.
140. *Проскура О.В.* Про проект державного стандарту освіти для початкової школи//Поч. школа.—1998.—№5.—0,4.
141. *Проскура О.В.* Як перевірити ступінь готовності вашої дитини до навчання у школі//Поч. школа.—1998.—№2.—0,8.
142. *Рибалка В.В.* Особистісний підхід у шкільництві: співпраця вчителів і шкільних психологів//Освіта і управління.—1998.—Т. 2.—№1.—1,0.
143. *Рождественський А.Ю.* Психосемантичний аналіз здоров'я//Національна безпека в Україні.—К., 1998.—0,5.
144. *Роменець В.А.* Вчинок як логічний осередок і пафос психологічного вчення//Соціологія. Психологія. Педагогіка/Вісник Київ. ун-ту.—К., 1998.—Вип. 5.—0,5.
145. *Рудоміно-Дусятська О.В.* Екологізація наук про людину як відображення кризи антропоцентричної свідомості//Психологія. Соціологія. Педагогіка/Вісник Київ. ун-ту.—К., 1998.—Вип.5.—0,5.
146. *Саламатов В.О.* Політична географія України. За підсумками виборів 28 березня 1998 року//Політ. портрет України. Вибори-98/Громадська думка та перспективи політичного розвитку України.—К. Демократичні ініціативи, 1998.—Вип.21.—0,5 (у співавтор.).
147. *Сак Т.В.* Процес порівняння у дітей із затримкою психічного розвитку//Дефектологія.—1998.—№4.—0,5.

148. *Саламатов В.О.* Реконструкція суб'єктивного образу соціальної реальності//Новини штучного інтелекту. — Переяславль-Залеський, 1998 —0,5 (у співавтор.).
149. *Синьов В.М.* Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи//Проблеми пенітенціарної теорії і практики. — К., 1998 — №2.—0,5 (у співавтор.).
150. *Синьов В.М.* Вплив творчої спадщини А.С. Макаренка на розвиток втізняної та світової пенітенціарної педагогіки//Педагогіка і психологія. — К., 1998.—№1.—0,5.
151. *Сігаєва Л.Є.* Сторінки історії розвитку професійної освіти в Україні: 20-ті роки//Педагогіка і психологія проф. освіти. — К., 1998.—№2.—0,5.
152. *Семенова Р.О.* Деякі аспекти розвитку громадянських цінностей учнівської молоді в сучасній Україні//Ціннісні орієнтації в громадянському становленні особистості. — К.—Дрогобич, 1998.—0,4 (у співавтор.).
153. *Скурятівський С., Тарасенко В.* Ціннісна свідомість фермерів//Аграрна реформа в Україні. — К., 1998.—0,7.
154. *Слободяник Н.В.* Шляхи оволодіння принципами гуманного типу поведінки у процесі колективної музичної діяльності//Психологічна організація умов розвитку суб'єкта учіння. — К., 1998.—0,6.
155. *Смутьсон М.Л.* Інтелектуальні навчачі системи: теоретичний аспект //Комп'ютер у школі та сім'ї. —1998.—№4.—0,5.
156. *Смутьсон М.Л.* Інтелектуальна активність старшокласників при роботі з гіпертекстовою системою//Теорія і технологія проектування навч. систем.—К., 1998.—0,5.
157. *Соботович Є.Ф., Тищенко В.В.* Засвоєння розумово відсталими дошкільниками грамотних категорій та абстрактного лексико-граматичного значення слова//Дефектологія. —1998.—№4.—0,4.
158. *Соботович Є.Ф., Гопиченко Е.М.* Фонетичні помилки у письмі розумово відсталих учнів молодших класів//Хрестоматія з логопедії.—М., 1998.—1,0 (рос. мовою).
159. *Стадненко Н.М.* На допомогу працівникам психолого-медико-педагогічних консультацій//Дефектологія. —1998.—№1.—0,5.
160. *Стадненко Н.М.* Діагностика відхилень у розумовому розвитку дітей та умов її успішного здійснення//Наук. зб.—Л.: ЛОНИМО, 1998.—0,5 (у співавтор.).
161. *Таборов Б.В.* Особливості проектування гіпертекстових навчальних систем з інформатики//Теорія і технологія проектування навч. систем.—К., 1998.—0,5.
162. *Тарасун В.В.* Попередження недорозвитку навчальних здібностей у дітей//Практична психологія. —1998.—№1.—1,0.
163. *Тарасун В.В.* Розвиток мовлення: як підготувати дитину до школи//Наук. збірник.—СПБ, 1998.—0,5 (рос. мовою).
164. *Тарасюк С.О.* З історії вивчення розвитку нервово-психічних процесів у дітей//Дефектологія.—1998.—№1.—0,5.
165. *Тарасюк С.О.* Вчителю про дітей із затримкою психічного розвитку //Поч. школа.—1998.—№1.—0,5.

166. *Татенко В.О.* Психологія сьогодні: автопортрет у інтер'єрі самовизначення//Соціологія. Психологія. Педагогіка/Вісник Київ. ун-ту.—К., 1998.—0,5.
167. *Татенко Н.О.* Метод символдрами в роботі шкільного психолога//Реабілітаційна педагогіка.—К., 1998.—0,5.
168. *Татенко О.М.* Проблеми упередженості в дитячих колективах. З досвіду розв'язання//Педагогіка толерантності.—1998.—№1.—0,4.
169. *Терещук С.В.* Комунікативна природа педагогічної діяльності//Філософія. Соціологія. Психологія.—Івано-Франківськ, 1998.—Ч.І.—1,0.
170. *Терещук С.В.* Мотивізація педагогічного спілкування//Філософія. Соціологія. Психологія.—Івано-Франківськ, 1998.—Ч.ІІ.—0,9.
171. *Титаренко Т.М.* Психологічні можливості самореабілітації у складній життєвій ситуації//Реабілітаційна педагогіка.—К., 1998.—0,5.
172. *Титаренко Т.М.* Простуюча до себе особистість: дволикий Янус самотворення//Соціологія. Психологія. Педагогіка/Вісник Київ. ун-ту.—К., 1998.—Вип.5.—0,5.
173. *Титова І.М.* Агресивність учнів як причина конфліктів та її поперення в самостійній роботі вчителя//Педагогіка толерантності.—1998.—№3.—0,4.
174. *Тищенко В.В.* Особливості ймовірного прогнозування в мовленнєвій діяльності розумово відсталих дошкільників//Дефектологія.—1998.—№3.—0,6.
175. *Третяк Т.М.* Колективне розв'язування учнями творчих задач//Вісник Українського державного центру учнівської молоді.—К., 1998.—0,5.
176. *Третяк Т.М.* Технічна обдарованість старшокласників//Практична психологія і соціальна робота.—1998.—№6—8.—0,8.
177. *Трофімов А.Ю.* Історія розвитку і становлення рекламної справи.—К., 1998.—0,5 (рос. мовою).
178. *Трофімов А.Ю.* Особливості рекламної дії на споживача.—К., 1998.—0,5 (рос. мовою).
179. *Філоненко Л.О.* Роль ціннісних орієнтацій в процесі інтеріоризації стереотипів соціально цінної поведінки//Цінності орієнтації в громадянському становленні особистості.—К.—Дрогобич, 1998.—0,4.
180. *Фролов П.Д.* Роль ЗМІ в процесі формування іміджу політика//Укр. варіанти.—1998.—№1.—0,5.
181. *Фролов П.Д.* Фокус-групи як метод вивчення іміджу політика, що склався у масовій свідомості//Укр. варіанти.—К., 1998.—0,5.
182. *Фролов П.Д.* Імідж: основні підходи і принципи дослідження//A & PR digest.—1998.—№1—2.—0,5 (рос. мовою).
183. *Хазратова Н.В., Гнатко М.М.* Психологія прийняття державної влади//Укр. варіанти.—1998.—№1.—0,6.
184. *Хохліна О.П.* Стимулювання діяльності розумово відсталих школярів у процесі трудового навчання//Дефектологія.—1998.—№1.—0,4.
185. *Хохліна О.П.* Корекційна спрямованість навчання дітей з обмеженими розумовими можливостями//Дефектологія.—1998.—№2.—0,4.
186. *Циба В.Т.* Основи загальної та соціальної кваліметрії//Соціологія.—1998.—№6.—0,8.

187. *Цап В.Й.* Гіпертекстовий редактор HYPED—R2 // Теорія і технологія проектування навч. систем.—К., 1998.—0,5.
188. *Чебикін О.Я.* Вивчення і оцінки професійного самовизначення учнівської молоді // Наука і освіта.—1998.—№4—5.—0,5 (у співавтор.)
189. *Чепя М.-Л.А.* Мислене дерево // Бюлетень Товариства ім. М. Міхновського.—К., 1998.—№3.—1,9.
190. *Чепелєва Н.В.* Психологічна характеристика читацької компетенції студентів // Психологія.—Вип. 1.—К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998.—0,4.
191. *Чепелєва Н.В.* Діалог як механізм творчої діяльності // Психологія.—Вип. 2.—К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998.—0,5.
192. *Чепелєва Н.В.* Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога // Психологія.—Вип. 3.—К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1998.—0,4 (у співавтор.).
193. *Чепелєва Н.В.* Роль психологічної служби вузу у формуванні особистості майбутнього фахівця // Соціально-політичні та правові проблеми формування особистості і держави.—Хмельницький: ТУП, 1998.—0,4.
194. *Чепурна Л.Г.* 3 історії навчальної книги для розумово відсталих дітей / Дефектологія.—1998.—№2.—0,4.
195. *Шевченко М.В.* Увага як психічний процес, її діагностика і розвиток: Комплекс діагностично-розвивальних завдань з розвитку розуміння мовлення: сенсомоторний рівень // Обдарована дитина.—1998.—№1—2.—1,4.
196. *Шоркін А.Д.* Трансфінітизм як культурна парадигма // Вчені записки КИЗХП.—Сімф.: Амена, 1998.—Вип. 2.—0,7 (рос. мовою).
197. *Яворська-Вєстрова І.В.* Співробітництво з батьками у сфері формування психологічної готовності дітей до навчання в гімназії // Становлення-гімназії-родини в контексті життєтворчості особистості.—К., 1998.—0,5.
198. *Яценко Т.С.* Залежність психіки суб'єкта від його пережитого досвіду / Педагогіка і психологія професійної освіти.—1998.—№1.—0,5.

ВІДДІЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Монографії

1. *Абашкіна Н.В.* Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині.—К.: Вища школа, 1998.—12,0.
2. *Дем'яненко Н.М.* Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX—перша чверть XX ст.).—К.: ІЗМН, 1998.—15,0.
3. *Исьянова Л.М.* Феноменологическая диалектика. Искусство. Музыка.—Уроки А.Ф. Лосева.—К.: 1998.—30,0.
4. *Кононенко В.І.* Етнолінгводидактика.—Київ—Івано-Франківськ, 1998.—10,0.
5. Людина в системі гуманітарного пізнання / За ред. Л.О. Губерського.—К., 1998.—26,0.

6. *Мороз О.Г.* Професійна адаптація молодого вчителя.—К., 1998.—13,0 (рос. мовою).
7. *Рудницька О.П.* Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти.—К.: ВІПОЛ, 1998.—14,0.
8. *Сисосва С.О.* Педагогічна творчість.—Х.—К., 1998.—8,0.

Підручники

1. *Лук'янова Л.Б.* Основи екології.—К.: Вища школа, 1998.—23,0.
2. *Мокін Б.І., Мокін В.Б.* Математичні методи ідентифікації електромеханічних процесів.—Ч.І.—Вінниця, 1998.—5,8.
3. *Хомич Л.О.* Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів.—К., 1998.—14,6.

Навчальні посібники

1. *Барна М.М.* Розвиток педагогічної освіти в Галичині (1772-1939 рр.): Навч. посібник /Журнальний варіант//Рідна школа.—1998.—№7—8.—2,9.
2. *Герасіна Л.М., Ятченко А.Д.* Вища школа: реформування в демократичному суспільстві.—Х., 1998.—24,0.
3. *Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І.* Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація.—К., 1998.—10,5.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін/За ред. О.П. Рудницької.—К., 1998.—11,0.
5. *Семиченко В.А.* Психологія спілкування.—К., 1998.—6,6 (рос. мовою).
6. *Семиченко В.А.* Психологія мовлення.—К., 1998.—8,0 (рос. мовою).
7. *Семиченко В.А.* Мистецтво взаєморозуміння.—К., 1998.—19,5.

Концепції і навчальні програми

1. *Васянович Г.П.* Програма спецкурсу «Морально-правова відповідальність педагога»//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№2.—0,8.
2. *Ємчик Л.Ф., Личковський Е.І., Свердан П.Л.* Програма з біофізики та медичної апаратури для студентів вищої медсестринської освіти та коледжів.—1998.—0,5.
3. *Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф., Тарасевич Н.М.* Педагогічна майстерність. Тести: Комплект завдань для контролю знань.—К.: ІЗМН, 1998.—7,8.

Методичні посібники і рекомендації

1. *Воловик П.М.* Фізика: Методичні вказівки до виконання контрольних робіт для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форми навчання.—К.: УДУХВ, 1998.—3,0.
2. *Гінтерс З.В.* Художня самодіяльна творчість студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів: Метод. посібник.—Л., 1998.—9,0.

3. *Єгоренков А.І.* Дидактичні основи використання комп'ютерних технологій навчання. — К., 1998. — 1,0.
4. *Єгоренков А.І.* Системний підхід у вивченні біофізики. — К., 1998. — 1,0.
5. *Проскура Н.О.* Антична філософія як джерело ідеї математичної етики: Наук. видання. — К., 1998. — 2,0.
6. *Рудницька О.П.* Основи педагогічних досліджень. — К., 1998. — 9,0.
7. *Сагач Г.М.* Золотослів. — 2-е вид., доп. — К., 1998. — Т.1. — 15,0.
8. *Сагач Г.М.* Золотослів. — 2-е вид., доп. — К., 1998. — Т.2. — 21,0.
9. *Смольсон М.Л.* Основи психології і педагогіки. — К., 1998. — 1,0.
10. *Черепанова С.О.* Родовід — духовний діалог поколінь: Метод. рекомендації для студентів вищих закладів освіти. — Л., 1998. — 9,0.

Збірники наукових праць, матеріалів конференцій

1. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта: Збірник наук. праць/Упорядник і відпов. ред. Черепанова С.О. — Л. Каменя-р, 1998. — Вип. 3. — 39,0.
2. Методичні засади конструювання змісту професійної освіти: Наук. метод. збірник/Ред. кол.: Зязюн І.А., Шунда Н.М., Ничкало Н.Г., Гуревич Р.С., Ковальчук Е.М., Подолян В.О., Цибульська Г.М. — У 2-х ч. — Вінниця, 1998. — Ч.1. — 14,8; Ч.2. — 36,0.

Словники і довідники

1. *Семиченко В.А.* Педагогічний словник: Метод. посібник з курсу пед. майстерності. — Полтава, 1998. — 6,0.

Статті

1. *Бойко А.М., Дем'яненко Н.М.* Педагогічна спадщина А. Макаренка в контексті загальнопедагогічної підготовки вчителя//Педагогіка і психологія. — 1998. — №1. — 0,5.
2. *Васянович Г.П.* Морально-правова відповідальність педагога (прогностичний аспект)//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №3. — 0,4.
3. *Вітковська О.І.* Професійне самовизначення як життєва проблема особистості//Педагогіка і психологія. — 1998. — №2. — 0,5.
4. *Гиптєрс З.В.* Соціально-професійна підготовка студентів//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1997. — №3—4. — Ч.2. — 0,5.
5. *Дегтярьова Г.С.* Гуманізація професійної підготовки вчителів у класичному університеті//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №1. — 0,4.
6. *Дегтярьова Г.С.* Соціально-педагогічна зумовленість культурологічної підготовки спеціалістів у вищій школі//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №3. — 0,4.
7. *Драніщева Е.І.* Підготовка вчителів до роботи з підлітками з сімей групи ризику//Життєві кризи особистості. — К., 1998. — Ч.2. — 1,5.

8. *Євтух М.Б.* Видатний український педагог і просвітителі (195 років від дня народження О. Духновича)//Шлях освіти.—1998.—№2.—0,8.

9. *Євтух М.Б., Кемінь В.П.* Августин Волошин: освітня діяльність та педагогічні погляди//Рідна школа.—1998.—№4.—0,8.

10. *Євтух М.Б., Потапенко К.К.* Став безпечним він сьогодні: К.Д. Ушинський//Шлях освіти.—1998.—№1.—0,9.

11. *Євтух М.Б.* Форми організації навчання в Києво-Могилянській академії//Гуманізація навчально-виховного процесу.—Слов'янськ, 1998.—Вип.3.—0,6.

12. *Євтух М.Б., Потапенко К.К.* Неповторність і справжня сутність по-статі Антона Семеновича Макаренка//Рідна школа.—1998.—№11.—1,2.

13. *Євтух М.Б., Потапенко К.К.* Питання психології в педагогічному вченні К.Д. Ушинського//Психологія на перетині тисячоліть.—П'яті Косцюківські читання: 36. наук. праць.—К.: Генеза, 1998.—У 3 т.—0,5.

14. *Євтух М.Б., Потапенко К.К.* Психологічні аспекти спадщини О.В. Духновича//Психологія на перетині тисячоліть: 36. наук. праць.—П'яті Косцюківські читання.—К.: Генеза, 1998.—0,5.

15. *Євтух М.Б., Тхоржевська Т.Д.* Питання християнського виховання дітей і молоді в історії педагогіки//36. матер. міжнар. христ. асамблеї.—К., 1998.—0,4.

16. *Зязюн І.А.* Викладач технічного вузу: особливості педагогічної дії//Шлях освіти.—1998.—№1.—0,5.

17. *Зязюн І.А.* Універсальні цінності А. Макаренка і сучасність//Постметодика.—1998.—№1.—1,0.

18. *Зязюн І.А.* Соціально-культурні парадокси кінця ХХ століття//Трибуна.—1998.—№3—4.—0,5.

19. *Зязюн І.А.* Рефлексія людини в гуманітарній філософії//Світло.—1998.—№1.—0,5.

20. *Зязюн І.А.* Викладач технічного вузу: особливості педагогічної дії//Шлях освіти.—1998.—№2.—0,5.

21. *Зязюн І.А.* «Філософія серця» Г. Сковороди//Шлях освіти.—1998.—№1.—0,5.

22. *Зязюн І.А.* Універсальні цінності спадщини Макаренка і сучасність//Постметодика.—1998.—№1.—0,5.

23. *Зязюн І.А.* Культура в контексті політики та освіти//Мистецтво і освіта.—1998.—№2.—0,7.

24. *Ковальчук І.П.* Геоекологічний аналіз західного регіону України//Регіональна політика України: Наукові основи, методи, механізми: Матер. міжнар. наук.-практ. конф./Відп. ред. М.І. Долишній.—Л., 1998.—0,4.

25. *Козлакова Г.О.* Розвиток перспективних технологій навчання у вищих закладах освіти України//36. праць наук.-метод. конф.—Ополле.—1998.—0,5.

26. *Козлакова Г.О., Лутас В.В., Буйновська Л.О., Шевчук В.М.* Регіональний опорний центр: досвід впровадження навчально-інноваційних технологій//Проблеми освіти.—Вип.8.—К.: ІЗМА, ВІПОЛ, 1998.—0,6.

27. *Козловська І.М.* Концептуальні підходи до дидактичної інтеграції у

- професійно-технічній школі//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №1. — 0,4.
28. *Козловська І.М.* Наука і мистецтво: інтеграційні аспекти//Діалог культур. мистецтво і освіта: Міжвуз. збірник наук. праць —Л. Каменяр. — 1998. — Вип.3. — 0,3.
29. *Козловська І., Джулик О.* Структурування навчального матеріалу у професійно-технічній школі при інтегрованому підході до навчання//Наук. - теор. і метод. засади конструювання змісту проф. освіти. — Вінниця, 1998. — Ч.1. — 0,3.
30. *Корсунська Н.О.* Методи розвитку творчого мислення в зарубіжних педагогічних технологіях//Еврика. — 1998. — №2. — 0,5.
31. *Корсунська Н.О.* Оптимізація комп'ютерних технологій навчання// Проф. освіта. — 1998. — №1. — 0,5.
32. *Кміт Я.* Деякі аспекти організації медичної освіти в Україні//Наука і сучасність: 36. наук. праць (у 3-х ч.). — К.:ІЗМН, 1998. — Ч.2. — 0,5.
33. *Кононенко В.І.* Слово і образ у творчості Василя Стефаника//У зб.: Василь Стефаник і його епоха. — Краків, 1998. — 1,0.
34. *Кононенко В.І.* Оцінка як етнолінгвістична категорія//У зб.: Українознавчі студії. — Івано-Франківськ, 1998. — 0,9.
35. *Кононенко В.І.* Символіка давнього Галича//У зб.: Галич і Галицька земля в державотворчих процесах. — Івано-Франківськ, 1998. — 1,0.
36. *Кудін В.О.* Засоби масової інформації в організації системи освіти// Відеоквадрат. — 1998. — №5. — 0,8.
37. *Кудін В.О.* Телебачення і освіта: з досвіду використання телебачення в Японії//Відеоквадрат. — 1998. — №6. — 0,8.
38. *Кудін В.О.* Питання освіти і виховання на телебаченні і радіо//Відеоквадрат. — 1998. — №8. — 0,5.
39. *Кутова Н.А.* Професійна освіта в зарубіжних країнах: гендерний аспект//Проф. освіта. — 1998. — №2. — 0,5.
40. *Кутова Н.А.* Гендерні дослідження в розвитку сучасного суспільства//Матер. методол. семінару. — К.:Гнозис. — 1998. — 0,7.
41. *Лобурець В.Є., Крамущенко Л.В.* Міжнародне співробітництво макаренкознавців//Педагогіка і психологія. — 1998. — №1. — 0,5.
42. *Мокін Б.І., Буяльська Т.Б.* Нова інформаційна технологія оцінки якості гуманітарних знань на основі моделей в нечітких множинах//У зб.: Математичне моделювання. — К. — Херсон., 1998. — 0,8.
43. *Музальов О.О.* Основи теоретичної і практичної підготовки спеціаліста музично-педагогічного профілю//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №3. — 0,5.
44. *Музальов О.О.* Взаємозв'язок музичної та психолого-педагогічної освіти у вищій школі//Діалог культур. Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта/36. наук. праць. —Л., 1998. — Вип.3. — 0,5.
45. *Павлюк Л., Сікорський П.* Результативність експериментальних досліджень модульно-рейтингового навчання студентів класичного університету//Педагогіка і психологія проф. освіти — 1998. — №1. — 0,5.

46. *Пащенко В.О.* Педагогічна концепція А. Макаренка і релігія//Наук. записки пед. фак-ту Полтавського пединституту. — Полтава, 1998. — 0,6.
47. *Пащенко В.О.* Православ'я в новітній історії України//Відродження. — 1998. — №6. — 0,8.
48. *Пінчук В.М.* Теоретичне підґрунтя впровадження інноваційних технологій в практику вищої школи//Освіта і управління. — 1998. — №3. — Т. 2. — 0,5.
49. *Пінчук В.М.* Інноваційні процеси — підґрунтя проектування нових освітніх технологій//Освіта і управління. — 1998. — №3. — Т. 2. — 0,7.
50. *Проскура Н.О.* Естетичний вимір у математиці//Наук. записки Київ. педуніверситету ім. М. Драгоманова. — 1998. — Вип. 4. — 0,5.
51. *Пуховська Л.П.* Провідні моделі професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи//Допрофесійна пед. підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель». — 1998. — 0,5.
52. *Пуховська Л.П.* Розвиток теорії професійної підготовки вчителів у країнах Заходу//Шлях освіти. — 1998. — №1. — 0,8.
53. *Пуховська Л.П.* Структурні модифікації в системах професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи//Педагогіка і психологія. 1998. — №2. — 0,7.
54. *Робак В.* Шляхи і засоби підвищення ефективності ступеневої екологічної підготовки фахівців у вищих закладах освіти//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №1. — 0,4.
55. *Романова С.М.* Теоретичні основи гуманітаризації професійної освіти//Проф. тех. освіта. — 1998. — №2. — 0,5.
56. *Романова С.М.* Нове спрямування технічної освіти в умовах сучасного цивілізованого суспільства//Євріка. — 1998. — №2. — 0,5.
57. *Рудницька О.П.* Мистецтво у розвитку культури студентів//Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта: 36. наук. праць — Л.: Каменярь, 1998. — 0,4.
58. *Семиченко В.А.,* Заслуженюк В.С. Особливості функціонального складу діяльності педагога в закладах освіти інтернатного типу//Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель». — Д., 1998. — Ч. 1. — 0,5.
59. *Семиченко В.А.* Сучасне педагогічне мислення і проблеми професійної підготовки майбутніх учителів//Допрофесійна пед. підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель». — 1998. — 0,5.
60. *Сисоєва С.О.* До проблеми організації творчої навчальної діяльності учнів//Творчість в технології виховання та навчання. — К. — Запоріжжя, 1998. — 0,5.
61. *Сисоєва С.О.* Педагогіка творчості: визначення, закони, принципи//Наук. записки. — К. Видавничий Дім «Демід». — 1998. — Вип. 3. — 0,7.
62. *Сисоєва С.А.* Признаки творческой педагогической деятельности учителя//Виховання технічне. — Ченстохов: Вища Школа Педагогічна, 1998. — 0,5.
63. *Сисоєва С.О.* До проблеми визначення творчої особистості//Педагогіка і психологія проф. освіти. — 1998. — №2. — 0,6.

64. *Сисосва С.О.* Педагогічна творчість вчителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки//Педагогіка і психологія.—1998.—№2.—0,5.
65. *Сисосва С.О.* Теоретична модель підготовки вчителя до педагогічної творчості//Проблеми сучасного мистецтва і культури: Зб. наук. праць «Проблеми проф. педагогіки та виховання».—К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція».—1998.—0,4.
66. *Таланчук П.М.* Стратегічні напрямки розвитку науково-освітнього комплексу України//Вісті АІНУ.—1998.—№1(8).—0,6.
67. *Таланчук П.М., Петренко А.І., Скаленко О.К.* Інноваційна основа сучасного підприємництва//Малий і середній бізнес.—1998.—№1.—0,7.
68. *Хомич Л.О.* Реалізація ідей А. Макаренка в системі психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
69. *Цвігун О.А.* Розвиток мистецької освіти у навчальних закладах України//Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта: Зб. наук. праць.—Л.: Каменяр.—1998.—Вип.1.—0,5.
70. *Чепелєв В.І.* Питання визначення предмета та основних категорій педагогічної науки//Наук. записки Київського держ. ун-ту культури і мистецтв.—Т.1.—К., 1998.—0,7.
71. *Черепанова С.О.* Діалогіка життєтворчості як методологічна основа сучасної філософії освіти/Діалог культур: мистецтво і освіта: Міжвуз. зб. наук. праць.—Л.: Каменяр.—1998.—0,4.
72. *Черепанова С.О.* Методологічні засади вивчення діалогіки української культури//Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти: Наук.-метод. зб./За ред. Г.О. Балла.—К.: Наук. думка, 1998.—0,4.

ВІДДІЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Монографії

1. *Гуревич Р.С.* Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах/За ред. С.У. Гончаренка.—К.: Вища школа, 1998.—21,0.
2. *Зайчук В.О.* Проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільсько-господарського профілю в Україні (1969—1995 рр.).—К.: Генеза, 1997.—14,3.
3. *Каплун А.В.* Розвиток сільськогосподарської професійної школи у Польщі/За ред. Н.Г. Ничкало.—Т., 1998.—14,0.
4. *Лікирчук І.Л.* Управління системи підготовки кваліфікованих робітників в Україні (1888—1988 роки)/Наук. ред. Н.Г. Ничкало.—К.: Вища школа, 1998.—15,0.
5. *Рибалка В.В.* Особистісний підхід у професійному навчанні старшокласників/За ред. Г.О. Балла.—К., 1998.—13,5.
6. *Сікорський П.І.* Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання.—Л.: Каменяр, 1998.—12,5.

Підручники

1. *Зайчук В.О.* Мікроелектроніка: прилади, матеріали, технологія. Підручник для учнів проф.-тех. закладів.—К.: Гала, 1998.—12,0 (у співавтор.).
2. *Лук'янова Л.Б.* Основи екології.—К.: Вища школа, 1998.—23,0.
3. Технологія економічної освіти/За ред. А.С. Нісімчука.—Луцьк, 1997.—10,0.

Навчальні посібники

1. *Бугерко А.А.* Училище-агрофірма: новий тип навчального закладу/За ред. Н.Г. Ничкало.—К.: Знання, 1998.—7,5.
2. *Вільчковський Е.С.* Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посібник для студентів педвузів.—Л.: ВНТЛ, 1998.—24,0.
3. *Грейліх О.О.* Професійний педагогічний контакт: Психологічний самотренінг з розвитку навичок емпатії/За наук. ред. Н.А. Побірченко.—К., 1998.—3,2.
4. *Грейліх О.О.* Розвиток професійної міжособової взаємодії в системі «вчитель-вчитель»: Спецкурс з пед. психології/За наук. ред. Н.А. Побірченко.—К., 1997.—2,5.
5. *Гуржій А.М.* Організація навчально-виховного процесу у кабінеті фізики загальноосвітнього навчального закладу: Навч. посібник.—К.: ВІПОЛ, 1998.—9,9 (у співавтор.).
6. *Гуржій А.М.* Комп'ютерна техніка та програмування: Навч. посібник.—К.: ВІПОЛ, 1998.—4,0 (у співавтор.).
7. *Жидецький Ю.Ц.* Допоміжні поліграфічні матеріали: Навч. посібник.—Л.: Основа, 1998.—8,0.
8. *Побірченко Н.А.* Ділове спілкування: Навч. посібник.—К., 1997.—5,0.
9. *Побірченко Н.А.* Зошит з економіки для учнів 1—3 класів.—К., 1998.—3,5.
10. *Побірченко Н.А.* Зошит з партнерства та ділового спілкування для дітей 6—8 років.—К., 1997.—2,0.
11. *Побірченко Н.А.* Урок: психолого-педагогічні інноваційні підходи до аналізу уроку: Навч.-метод. посібник.—К., 1998.—2,5.
12. *Ступарик Б.М.* Національна школа: витоки, становлення/Навч.-метод. посібник.—К., 1998.—23,4.

Навчальні програми і концепції

1. *Вільчковський Е.С.* Виховання і навчання дошкільнят з вадами слуху. Програма (Розділи: Фізичне виховання. Рухливі ігри).—К.: ВІПОЛ, 1998.—2,5 (у співавтор.).
2. Концепція Державного стандарту професійно-технічної освіти України/Інформаційний збірник Міносвіти України.—1998.—№15—16.—Серпень.—0,5.

3. *Сікорський П.І.* Експериментальна навчальна програма з алгебри і початків аналізу за модульним принципом (фізико-математичний профіль). 8—11 кл.—Л., 1998.—1,5.

Методичні посібники і методичні рекомендації

1. *Десятов Т.М.* Сучасна система професійно-технічної освіти в Туреччині: Метод. посібник/За ред. Н.Г.Ничкало.—К.: ІПППО АПН України, 1998.—6,0.

2. *Єгорова Є.В.* Методика виявлення та оцінки засобів втілення старшокласниками професійних знань у реальність: Метод. рекомендації.—К., 1998.—1,8.

3. *Жидецький Ю.Ц.* Духовний світ Івана Федорова.—Л.: Основа, 1998.—2,0

4. *Камінецький Я.Г., Клим Б.І., Жук В.П.* Організаційно-педагогічні засади управління підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів в умовах ринку: Метод. рекомендації.—Л.: РВ «Основа», 1998.—2,0.

5. *Крюкова Д.Ф.* Теоретичні та методичні аспекти підготовки молоді до оволодіння складними професіями технічного профілю: Метод. рекомендації.—К., 1998.—1,3 (рос. мовою).

6. *Побірченко Н.А.* Учніська молодь і професії ринкової економіки: Метод. посібник.—К., 1998.—13,0.

7. *Помиткін Е.О.* Короткі поради з виховання дитини до 7 років (для майбутніх та нинішніх батьків): Метод. рекомендації.—К., 1998.—1,0 (рос. мовою).

8. Психодіагностика в службі зайнятості: Метод. посібник/Синявський В.В., Жигайло Т.Л., Кондратова Н.О., Яшишин О.О. та ін.—К., 1998.—7,0.

9. *Сікорський П.І.* Викладання алгебри і початків аналізу за модельним принципом: Навч.-метод. посібник.—Л., 1998.—13,2.

10. *Славтич Г.О.* Уміння спілкуватися по-діловому: Методичні рекомендації/За ред. Н.А.Побірченко.—Х., 1997.—2,0.

11. *Смульсон М.Л.* Основи психології і педагогіки: Метод. посібник.—К., 1998.—1,0.

12. *Ступарик Б.М.* Життя, віддане національній ідеї.—Івано-Франківськ, 1998.—3,5 (у співавтор.).

13. *Ступарик Б.М.* Вчитель-громадянин Григорій Врецьона.—Івано-Франківськ, 1998.—4,5 (у співавтор.).

14. *Ступарик Б.М.* Педагогічна концепція Івана Ющишина.—Івано-Франківськ, 1998.—5,5 (у співавтор.).

15. *Fedoryszyn B.* Wykazywanie i ocena stalosci podzielnosci uwagi. — Kjelce: WSP, 1998.—1,5.

16. *Федоришин Б.О.* Виявлення й оцінка усталеності розподіленої уваги: Метод. посібник з психології професійної консультації.—К.: ТОВ «МФА», 1998.—2,0.

17. *Федоришин Б.О.* Методика виявлення й оцінки загальних інтересів особистості: Метод. рекомендації.—К.: ТОВ «МФА», 1998.—1,0.

Збірники наукових праць, матеріалів конференцій

1. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта/ Упорядник і відпов. ред. Черепанова С.О.—Л. Каменяр, 1998.—Вип.3.—39,0.
2. Технологія виховної роботи в літніх таборах (теорія і практика)/Укл. і ред.: Мельникова І.М., Капська А.Й.—К. Грайлик, 1998.—7,4.
3. Підготовка учнів до професійного навчання з природничо-технічного профілю/За ред. Г.О. Балла і П.С. Перепелиці.—К., 1998.—3,5.
4. Підготовка учнів до професійного навчання з природничо-технічного профілю/За ред. Г.О. Балла і П.С. Перепелиці.—К., 1998.—13,5.
5. Підготовка учнівської молоді до підприємницької праці. Педагогічний експеримент: знахідки, пошуки/За ред. Н.А. Побірченко.—К., 1998.—8,0.
6. Проблеми постсекундарної професійної освіти (Клуб професійної освіти держав Центральної та Східної Європи (30 вересня—2 жовтня 1996р.) —К. Вища школа, 1998.—17,3 (рос. та англ. мовами).
7. Методичні засади конструювання змісту професійної освіти: Наук.-метод. збірник/Ред. кол.: І.А. Зязюн, Н.М. Шунда, Н.Г. Ничкало, Р.С. Гуревич, Е.М. Ковальчук, В.О. Подоляк, Г.М. Цибульська.—У 2-х ч.—Вінниця ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1998.—Ч 1.—16,0:—Ч 2.—20,0.
8. Поступ до рідної школи: Історико-педагогічні нариси/Сікорський П.І., Герцік Д.Д., Лішовський М.Я., Офіцинський В.А., Барна М.М. ІПППО АГН України; Львів. наук.-практ. центр.—Л. Дивосвіт.—9,0.
9. Соціальна педагогіка: Науково-метод. збірник/Відп. ред. І.М. Мельникова.—К. ВІПОЛ, 1998.—10,0.

Статті

1. *Андрієвська В.В.* Проблема впливу педагогічної діяльності на особистість учителя//Матер. міжн. семінару з гуманістичної психології та педагогіки.—Рівне, 1998.—0,4.
2. *Аніщенко О.* Професійна підготовка сестер милосердя в Україні в XIX — на початку XX ст.//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,5.
3. *Балл Г.* Здібності учнів та принципи їх урахування в підготовці до професійної праці//Проф.-тех. освіта.—1998.—№1.—0,4.
4. *Балл Г.* Деякі методологічні принципи гуманістично орієнтованої до-професійної та професійної підготовки//Виховання технічне.—Ченстохов (Польща):Вища пед. школа.—1998.—№2.—0,6 (польськ. мовою).
5. *Балл Г.О.* Підготовка до оволодіння професіями природничо-технічного циклу в контексті розвитку особистості//Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога.—К., 1998.—0,4.
6. *Балл Г.О., Перепелиця П.С.* Психолого-педагогічні засади організації профільної допрофесійної підготовки школярів//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,7.
7. *Библюк М. А.* Макаренко і польський педагогічний Олімп (Переклад з польської Заячківської Н.М.)//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.

8. *Вільковський Е.С.* Вплив фізичної праці на здоров'я дітей//Труд. підготовка в закладах освіти.—1998.—№1.—0,6.

9. *Вільковський Е.С.* Чи потрібен єдиний паспорт здоров'я?//Фізичне виховання в школі.—1998.—№1.—0,8.

10. *Вітковська О.І.* Професійне самовизначення як життєва проблема особистості//Педагогіка і психологія.—1998.—№2.—0,5.

11. *Гордіснюк В.І.* Прогнозування професійного успіху у професіях, які полягають у наданні допомоги іншим людям//Психолого-педагогічна наука та суспільна ідеологія.—К., 1998.—0,6.

12. *Гришковець Л.М.* Психосексуальна культура як показник соціумної життєздатності обдарованої особистості//Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога.—К., 1998.—0,4.

13. *Гуржій А.М.* Інформатика і школа: проблеми і перспективи//Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№1.—0,4 (у співавтор.).

14. *Гуржій А.М.* Інформаційні технології в освіті//Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.—Вип.№11.—К.:ІЗМН, 1998.—0,6.

15. *Гуржій А.М.* Аналіз стохастичних динамічних процесів у технічних системах методом Монте-Карло з використанням частотних характеристик//Прогресивна техніка і технологія машинобудування, приладобудування і зварювального виробництва: 36. праць міжнар. наук.-техніч. конф.—К.:НТУУ, 1998.—0,4 (у співавтор.).

16. *Гуржій А.М.* Стохастична математична модель для дослідження динамічних процесів позиційних приводів металорізючих верстатів//Прогресивна техніка і технологія машинобудування, приладобудування і зварювального виробництва: 36. праць міжнар. наук.-техніч. конф.—К.:НТУУ «КПІ», 1998.—0,4 (у співавтор., рос. мовою).

17. *Гуржій А.М.* Соціально-педагогічні проблеми загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості//Нові технології навчання: Наук.-метод. зб.—Вип.24.—К.:ІЗМН, 1998.—0,4 (у співавтор.).

18. *Гуржій А.М.* Системи підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів у дистантному середовищі//36. праць міжнар. конгресу IFIP—98.—Т.2.—Відень.—1998.—0,8 (у співавтор.).

19. *Гуржій А.М.* IX Міжнародна олімпіада з інформатики (частина 1)//Комп'ютер у школі та сім'ї.—Вип.24.—К.:ІЗМН.—1998.—0,4 (у співавтор.).

20. *Гуржій А.М.* Методи рейтингової системи оцінювання та моделювання впливу факторів на діяльність вищих навчальних закладів//Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.—Вип. №13.—К.:ІЗМН, 1998.—0,6 (у співавтор.).

21. *Добровольська Т.О.* Діяльність шкільного психолога щодо активізації самостійності старшокласників у процесі професійного самовизначення//Творчість в технології виховання та навчання.—К.—Запоріжжя, 1998.—Вип.9.—0,4.

22. *Добровольська Т.О.* Деякі актуальні проблеми професійної підготовки практичного психолога//Проблеми сучасного мистецтва і культури.—К., 1998.—0,4.

23. *Євдокимова Г.О.* Психодинамічний підхід до профорієнтації держслужбовців//36. наук. праць Академії держ. управління при Президенті України.—1998.—№1.—0,5.

24. *Євдокимова Г.О.* До проблеми особистісно орієнтованого навчання та виховання через вивчення індивідуально-психологічних властивостей учня//36. наук. праць ІПППО АПН України.—К., 1998.—0,5.

25. *Євдокимова Г.О.* Психодіагностика природних передумов професійних здібностей //обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога.—К., 1998.—0,5.

26. *Євдокимова Г.О.* Виховання патріотизму шляхом розкриття та використання особистісного потенціалу//Проблеми політ. психології.—К., 1998.—0,5.

27. *Євдокимова Г.О.* Професійна орієнтація: психодинамічний підхід та два методи оцінки його ефективності//36. наук. праць.—Л., 1998.—0,4.

28. *Жигайло Т.Л.* Виявлення і оцінка лабільності і сили нервової системи (методика «Теплінг-тест»)//Психодіагностика в службі зайнятості: метод. посібник.—К., 1998.—0,4.

29. *Жидецький Ю.* Ступенева професійна освіта: спроба концептуального підходу//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,4 (у співавтор.).

30. *Зайцева З.Г.* Проблеми запобігання торгівлі жінками//Довіра і надія.—К.: УД ЦССМ.—1998.—№8.—1,5.

31. *Зайцева З.* Молодь у кризовому соціумі//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,4.

32. *Зайцева З.Г.* Реалізація державної молодіжної політики у соціальній сфері в діяльності центрів ССМ по напрямку «Соціальна підтримка молоді сім'ї»//Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей: 3 досвіду роботи центрів соціальних служб для молоді України.—К.: УД ЦССМ.—1998.—1,0.

33. *Зайцева З.Г.* Роль психологічного клімату сім'ї у формуванні особистості дитини//Виховання дітей з особливими потребами в сім'ї.—К.: УД ЦССМ.—1998.—0,5.

34. *Зайцева З.Г.* Психологічний клімат сім'ї і формування особистості дитини//Соціальна підтримка сімей, у яких виховуються діти з особливими потребами.—К., 1998.—0,5.

35. *Зайцева З.Г.* Програми роботи соціальних служб з молоддю сім'єю//Соціальна робота з молоддю сім'єю: 36. теор. і метод. матеріалів для працівників ССМ України.—Вип. III.—К.: УД ЦССМ, 1998.—Ч. I.—0,4.

36. *Зайцева З.Г.* Особливості функціонування сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами//Виховання дітей з особливими потребами в сім'ї.—К.: УД ЦССМ, 1998.—0,4 (у співавтор.).

37. *Заячківська Н.* Проблеми мовленнєвої культури в системі професійно-технічної освіти//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№4.—0,5.

38. *Зязюн І., Ничкало Н., Камінецький Я., Сікорський П., Цибульська Г.* Сучасне і майбутнє професійної педагогіки//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,5.

39. *Камінецький Я., Субтельна Г.* Профорієнтація як складова ринкової економіки//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,4.

40. *Капська А.Й.* Виховання громадянина-патріота//Соціалізація особистості: Міжкафедр зб. наук статей.—К., 1998.—1,0.
41. *Ковальчук Е.М.* Щодо змісту і форм виробничого навчання в закладах профтехосвіти//Проф. освіта: теорія і практика.—Х., 1998.—№1—2.—0,4.
42. *Козловська І.* Проблеми дидактичної інтеграції: теоретичні основи//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,4.
43. *Кольцов В.С.* Індивідуалізація процесу формування творчого технологічного мислення учнів ПТУ//Проф. освіта: теорія і практика: Наук.-метод. бюлетень.—Х., 1998.—№1—2(7—8)—0,6.
44. *Кондратюк О.П.* Основні напрями виховної діяльності в таборах відпочинку//Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика.—К.: Грайлик, 1998.—0,4.
45. *Кондратюк О.П.* Взаємозв'язок складових у системі виховної роботи у профтехучилищах//Проф.-тех. освіта.—1998.—№2.—0,7.
46. *Крамущенко Л.В.* ...У мене вистачить сили йти, падати і знову підніматися//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
47. *Крамущенко Л.В.* Міжнародне співробітництво макаренкознавців//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5 (у співавтор).
48. *Крамущенко Л.В.* А. Макаренко в професійній долі польських педагогів//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
49. *Кривонос І.Ф.* Педагогічні ідеї та досвід А. Макаренка в контексті світової педагогіки//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
50. *Кривонос І.Ф.* А.С. Макаренко — класик педагогіки ХХ століття//Вісник Полтав. пед. інституту.—Полтава, 1998.—Вип.2.—0,5.
51. *Крюкова Д.Ф.* Індивідуалізація навчання в професійно-трудовій підготовці учнівської молоді//Підготовка учнівської молоді до підприємницької праці.—К., 1998.—0,5.
52. *Кульчицька О.І.* Діагностика і розвиток творчого мислення дітей дошкільного віку//Обдарована дитина.—1998.—№2,3.—0,8 (рос. мовою).
53. *Кульчицька О.І.* Складові біографії творця//Обдарована дитина.—1998.—№2.—0,4.
54. *Куха Ришард.* Міжнародні організації і трансформація освіти в Центральній Європі: Спроба оцінки (Переклад з польської Заячківської Н.М.)//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1997.—№3—4—Ч.11.—0,5.
55. *Лікарчук І.Л.* Персонал у структурі управління профтехучилищем//Світло.—1998.—№1.—0,5.
56. *Лікарчук І.Л.* Ліцензування підготовки робітничих кадрів у закладах освіти//Трудова підготовка в закладах освіти.—1998.—№2.—0,5.
57. *Лікарчук І.Л.* Інформаційне забезпечення управління профтехучилищем//Світло.—1998.—№3.—0,5.
58. *Лікарчук І.Л.* Історичний досвід професійно-технічної освіти//Проф.-тех. освіта.—1998.—№1.—0,5.
59. *Мельникова І.М.* Деякі аспекти соціально-педагогічної роботи в оздоровчому таборі//Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика.—К.: Грайлик, 1998.—0,5.

60. *Молчанова А.О.* Роль курсу «Людина і суспільство» у моральному вихованні учнів//Проф.-тех. освіта.—1998.—№2.—0,8.
61. *Молчанова А.О., Паюл М.В.* Необхідність морального виховання учнів профтехучилищ//Професійна освіта: теорія і практика: Наук.-метод. бюлетень.—Х., 1998.—№1—2(7—8).—0,4.
62. *Моляко В.О., Кульчицька О.І.* Навчальна діяльність в контексті проблеми творчого потенціалу//Навчальна продуктивна (творча) діяльність у різних ланках системи освіти.—К.—Бердянськ, 1998.—Ч 1.—1,0.
63. *Мурзіна Г.С.* Формування культури спілкування учнівської молоді//Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: Теорія і практика.—К.:Грайлук, 1998.—0,4.
64. *Ничкало Н.Г.* Профтехосвіта України — наукове забезпечення//Професійно-технічна освіта.—1998.—№1.—0,5.
65. *Ничкало Н.Г.* Європейський контекст у трансформації професійно-технічної освіти в Україні//Шлях освіти.—1998.—№2.—0,5.
66. *Ничкало Н.Г.* Львівська скарбниця макаренківської історіографії//Педагогіка і психологія.—1998.—№1.—0,5.
67. *Ничкало Н.Г.* Оновлення змісту професійно-технічної освіти: досвід і проблеми/Prace naukowe. Wychowanie Techniczne/Pod redakcją Ktysztota Tublicewicza, Iolantf Wilsz/ Wyższa Szkoła Pedagogiczna Częstochowa.—1998.—№2.—(Праці наукові. Виховання технічне/За ред. Кешестофа Таблевича та Іоланти Вільш.—Вища школа педагогічна Ченстохова.—1998.—№2.—0,5 (укр. та польськ. мовами).
68. *Ничкало Н.Г.* Проблеми професійної підготовки за нових соціально-економічних передумов (Банк даних системи кваліфікацій професійно-технічної освіти)/Клуб професійної освіти Центральної і Східної Європи.—К.:Вища школа.—1998.—1,0 (у співавтор).
69. *Ничкало Н.Г.* Дослідження проблеми професійної освіти: сьогодення й перспективи//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№1.—0,5.
70. *Ничкало Н.Г.* Дослідження ПТО/Розвиток системи професійно-технічної освіти в період соціально-економічних реформ: Доповідь Національної Обсерваторії.—К.:ВВП «Компас», 1998.—1,5 (укр., рос., англ. мовами).
71. *Ничкало Н.Г.* Особливості розвитку постсекундарної професійної освіти в Україні//Проблеми постсекундарної освіти (Клуб професійної освіти країн Центральної та Східної Європи).—К.:Вища школа, 1998.—1,0 (рос. та англ. мовами).
72. *Ничкало Н.Г.* Vvyvoj profesnipviprawy na Ukraine zanovych Sociaenich a ekonomickych podminsk.—S.74—77. (Розвиток проф. освіти в Україні в нових економ. умовах).—0,5 (чеською мовою).
73. *Ничкало Н.Г.* На порозі нового тисячоліття//Рідна школа.—1998.—№3.—0,5.
74. *Ничкало Н.Г.* Сучасні проблеми куррікулума професійно-технічної освіти України/Трансформація куррікулума в умовах розвитку ринку праці.—Мінськ, 1998.—0,5 (рос. мовою).
75. *Ничкало Н.Г.* Педагогічна зірка Василя Сухомлинського//Світло.—1998.—№4.—0,5.

76. *Ничкало Н.Г.* Реформування професійно-технічного дошкільництва в Україні//XVI міжнародна наукова конференція «Інженерні процеси та охорона середовища». —Ополе—Тарава, 28—30 травня 1998.—Університет Опольський—Ополе.—1998.—0,5 (польськ. мовою).
77. *Ничкало Н.Г.* Педагогічна наука і особистість//Світло.—1998.—№1.—0,5.
78. *Ничкало Н.Г.* Про рідномовні обов'язки вченого-педагога//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№4.—0,5.
79. *Ничкало Н.Г.* Безперервна професійна освіта як світова тенденція і державна політика в Україні//Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матер. методол. семінару АПН України. 12 листопада 1998 р.—К.:Гнозис, 1998.—0,5.
80. *Niczkało N.G.* Reformowanie kształcenia zawdjdwego a zagadnienia modernizacji przygotowania kadry pedagogicznej w kontekście europejslim//Edukacja pauczycielska.—Politechnika Radomska 1998.—С.106 (Реформування професійної освіти і вдосконалення підготовки кадрів у європейському контексті (Вчительська освіта//Політехніка Радомська.—1998.—0,6 (польськ. мовою).
81. *Павлюк Л., Сікорський П.* Результативність експериментальних досліджень модульно-рейтингового навчання студентів класичного університету//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№1.—0,5.
82. *Паламарчук В.І.* Навчання в професійній школі науково-технічному стилю мови як засобу виробничої підготовки учнів//Сучасна трудова та професійна підготовка шкільної молоді.—Кривий Ріг, 1998.—0,4.
83. *Паюл М.В.* Основні компоненти технологій навчання учнів професійних навчальних закладів//Нові технології навчання.—К., 1998.—Вип.24.—0,4.
84. *Паюл М.В., Самардак А.Я.* Загальноосвітня підготовка учнів у професійно-технічних навчальних закладах України//Нові технології навчання.—К., 1998.—Вип.24.—0,4.
85. *Побірченко Н.А.* Економічна психологія — провідний навчальний предмет у підготовці учнів до підприємницької діяльності//Підготовка учнівської молоді до підприємницької праці.—К., 1998.—1,0.
86. *Побірченко Н.А.* Самопізнання//Палітра педагога.—1998.—№2.—0,4.
87. *Помиткін Е.О.* Роль сім'ї в духовному вихованні молодших школярів//Еколого-натуралістична творчість: Наук.-метод. вісник.—К.:УДЕНЦ, 1998.—0,4.
88. *Радкевич В.А.* Деякі аспекти підготовки кадрів з художніх професій в закладах ПТО України//36. статей «Проблеми постсекундарної освіти країн Центральної і Східної Європи (30 вересня—2 жовтня 1996)».—К., 1998.—1,0 (рос. та англ. мовами).
89. *Рибалка В.В.* Дисгармонія особистості як фактор розвитку обдарованих старшокласників//Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога.—К., 1998.—0,4.
90. *Рибалка В.В.* Особистісний підхід у шкільництві: співпраця вчителів і шкільних психологів//Освіта і управління.—1998.—Т.2.—№1.—1,0.
91. *Рибалка В.В.* Система виховання творчої особистості за Т.П. Волковим//Обдарована дитина.—1998.—№3.—0,4.
92. *Синявський В.В.* Методика виявлення депресивних станів (Шкала депресії)//Діагностика в службі зайнятості.Метод. посібник.—К., 1998.—0,4.

93. *Синявський В.В.* Методика виявлення й оцінки комунікативних і організаторських схильностей старшокласників (КОС—2) \Психодіагностика в службі зайнятості: Методич. посібник.—К., 1998.—0,5.

94. *Сікорський П.І.* Актуальні психолого-педагогічні проблеми науково-дослідних робіт//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№1.—0,4.

95. *Сікорський П.І.* Навчально-виховний процес у рідній школі//Поступ до рідної школи: Іст.-пед. нариси.—Л.: Дивосвіт, 1998.—0,5.

96. *Сікорський П.* Реформування освіти — основа державного поступу//Поступ до рідної школи: Іст.-пед. нариси.—Л.: Дивосвіт, 1998.—0,4.

97. *Сікорський П.* Диференціація конкретних форм навчання//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№3.—0,4.

98. *Сікорський П.* Диференціювання професійної підготовки//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№5.—0,7.

99. *Славтич Г.О.* Розвиток діловитості як провідної якості особистості учнівської молоді до підприємницької праці//Підготовка учнівської молоді до підприємницької праці.—К., 1998.—0,5.

100. *Смұльсон М.Л.* Інтелектуальні навчаючі системи: теоретичний аспект/Комп'ютер у школі та сім'ї.—1998.—№4.—0,5.

101. *Соломаха С.О.* Виховання через обряди//Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: Метод. посібник.—К.: Грайлик, 1998.—0,4.

102. *Стрелковська О.Е.* Лабораторно-практичні роботи на уроках математики в ПТУ//Проф.-тех. освіта.—1998.—№1.—0,5.

103. *Ступарик Б.М.* Педагогічна діяльність В. Грабовецького//Історик України. Ювілейний збірник на пошану академіка Володимира Грабовецького.—Івано-Франківськ: Нова зоря, 1998.—0,5.

104. *Ступарик Б.М.* Боротьба «Рідної школи» за національну освіту і виховання//Наук. вісник Прикарпатського університету. Педагогіка.—Вип.1.—Івано-Франківськ, 1998.—0,8.

105. *Ступарик Б.М.* Українська школа в умовах трансформації суспільного устрою//Шлях освіти.—1998.—№3.—0,8.

106. *Ступарик Б.М.* Григорій Ващенко про виховання української молоді//Джерела.—1998.—№3.—0,4.

107. *Ступарик Б.М.* Виховувати для правди і добра//Джерела.—1998.—№2.—0,4.

108. *Ступарик Б.М.* Проблеми освіти дорослих у працях Степана Сірополка//Обрії.—1998.—№2.—0,8.

109. *Ступарик Б.М.* Українська національна школа: нова парадигма вартоостей//Галичина.—1998.—№1.—0,8.

110. *Субтельна Г.В.* Роль товариства «Просвіта» у формуванні українського професійного шкільництва (1868—1939)//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№1.—0,6.

111. *Субтельна Г.В.* Боротьба за професійну освіту рідною мовою//Педагогіка і психологія проф. освіти.—1998.—№4.—0,5.

112. *Субтельна Г.* Масова загальна позашкільна сільськогосподарська освіта початку ХХ ст.: світовий та національний досвід//Педагогіка та психологія проф. освіти.—1998.—№3—4.—Ч.11.—0,4.

113. *Талалусва Н.О.* Підготовка робітничих кадрів у промислових та сільськогосподарських професійних навчальних закладах України наприкінці XIX — на початку XX ст.//Проф.освіта: теорія і практика: Наук.-метод. бюлетьон.—Х., 1998.—№1—2(7—8).—0,5.

114. *Талалусва Н.О.* Навчальна підготовка робітничих кадрів в Україні (кінець XIX ст.)//Рідна школа.—1998.—№7—8.—0,5.

115. *Щербак О.І.* Сучасні проблеми інженерно-педагогічної освіти в Україні//Проблеми постсекундарної професійної освіти країн Центральної і Східної Європи (30 вересня—2 жовтня 1996).—К.:Вища школа, 1998.—1,0 (рос. і англ. мовами).

116. *Щербак О.І.* Основні вимоги до педагогів навчальних центрів підготовки фахівців комерційних професій//Науково-методичний збірник про результати роботи в рамках Українсько-Німецького співробітництва «Створення модельних навчальних центрів комерційної підготовки в Україні».—К.—Лейпциг.—1998.—0,4 (укр. та нім. мовами).

117. *Щербак О.І.* Завдання модельних навчальних центрів України по розповсюдженню досвіду створення навчально-тренувальних фірм//Наук.-метод. зб. про результати роботи в рамках Українсько-Німецького співробітництва «Створення модельних навчальних центрів комерційної підготовки в Україні».—К.—Лейпциг, 1998.—0,4 (укр. та нім. мовами).

118. *Щербак О.І.* Організаційно-педагогічні проблеми багатоступеневої неперервної професійної освіти//Реформування вищої освіти в Україні (закладів I—II рівнів акредитації).—К., 1998.—0,5.

119. *Яцишин О.О.* Виявлення та оцінка оперативної пам'яті//Психодіагностика в службі зайнятості: Метод. посібник.—К., 1998.—0,4.

ЗМІСТ

I. ВСТУП	3
II. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД	6
Викопання державних і галузевих програм	7
Відділення теорії та історії педагогіки	14
Основні результати науково-дослідної роботи	14
Науково-організаційна робота	24
Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті	27
Основні результати науково-дослідної роботи	27
Науково-організаційна діяльність	33
Відділення психології, вікової фізіології та дефектології	34
Науково-організаційна діяльність	36
Результати досліджень завершених тем	37
Основні результати досліджень перехідних тем	47
Відділення педагогіки і психології вищої школи	60
Основні результати науково-дослідної роботи	60
Науково-організаційна діяльність	65
Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти	66
Основні результати науково-дослідної роботи	66
Науково-організаційна діяльність	72
III. РОБОТА ПРЕЗИДІЇ. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКАДЕМІЇ	76
IV. РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВЧЕНИХ РАД НАУКОВИХ УСТАНОВ	79
Інститут педагогіки	80
Інститут психології ім. Г.С. Костюка	82
Інститут педагогіки і психології професійної освіти	82
Інститут проблем виховання	83
Інститут дефектології	84

V. РОБОТА РАДИ З КООРДИНАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ	85
VI. КАДРИ. АСПІРАНТУРА ТА ДОКТОРАНТУРА	90
VII. ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ	97
VIII. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ	103
IX. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ	111
X. ФІНАНСУВАННЯ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ	114
XI. МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	119
XII. КОМПЛЕКСНІ ПЕРЕВІРКИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДВИДОМЧИХ УСТАНОВ	120
XIII. ВИСНОВКИ	122
XIV. СПИСОК ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ	124
Відділення теорії та історії педагогіки	124
Монографії	124
Підручники, навчальні посібники	124
Методичні посібники, рекомендації	125
Навчальні програми, концепції	126
Директивні документи	127
Статті	127
Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті	132
Монографії	132
Підручники і навчальні посібники	132
Навчальні програми і концепції	134
Методичні посібники	135
Дидактичні матеріали	135
Окремі статті	136
Відділення психології, вікової фізіології та дефектології	138
Монографії	138
Підручники	139
Навчальні посібники	139
Навчальні програми	140
Методичні посібники і рекомендації	140

Збірники наукових праць, матеріалів конференцій	142
Словники, довідники, брошури	142
Статті	143
Відділення педагогіки і психології вищої школи	153
Монографії	153
Підручники	154
Навчальні посібники	154
Концепції і навчальні програми	154
Методичні посібники і рекомендації	154
Збірники наукових праць, матеріалів конференцій	155
Словники і довідники	155
Статті	155
Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти	159
Монографії	159
Підручники	160
Навчальні посібники	160
Навчальні програми і концепції	160
Методичні посібники і методичні рекомендації	161
Збірники наукових праць, матеріалів конференцій	162
Статті	162